

**Сәулет, қала құрылысы және құрылыс
саласындағы мемлекеттік нормативтер
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЕРЕЖЕЛЕР ЖИНАҒЫ**

**Государственные нормативы в области
архитектуры, градостроительства и строительства
СВОД ПРАВИЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**ҚҰРЫЛЫСТЫҚ ТЕРМИНОЛОГИЯ.
ҚҰРЫЛЫС ТЕХНОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ
ҰЙЫМДАСТЫРУ**

**СТРОИТЕЛЬНАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ.
ТЕХНОЛОГИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ
СТРОИТЕЛЬСТВА**

**ҚР ЕЖ 1.01-102-2014
СП РК 1.01-102-2014**

**Ресми басылым
Издание официальное**

**Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігінің
Құрылыс, тұрғын үй–коммуналдық шаруашылық істері және жер
ресурстарын басқару комитеті**

**Комитет по делам строительства, жилищно–коммунального
хозяйства и управления земельными ресурсами Министерства
национальной экономики Республики Казахстан**

Астана 2015

АЛҒЫ СӨЗ

- 1 ӘЗІРЛЕГЕН:** «ҚазҚСҒЗИ» АҚ, «ГеоДата Плюс» ЖШС
- 2 ҰСЫНҒАН:** Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Құрылыс, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық істері және жер ресурстарын басқару комитетінің Техникалық реттеу және нормалау басқармасы
- 3 БЕКІТІЛІП,
ҚОЛДАНЫСҚА
ЕНГІЗІЛДІ:** Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі құрылыс, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық істері және жер ресурстарын басқару комитетінің 2014 жылғы 29-желтоқсандағы № 156-НҚ бұйрығымен 2015 жылғы 1-шілдеден бастап

ПРЕДИСЛОВИЕ

- 1 РАЗРАБОТАН:** АО «КазНИИСА», ТОО «ГеоДата Плюс»
- 2 ПРЕДСТАВЛЕН:** Управлением технического регулирования и нормирования Комитета по делам строительства, жилищно-коммунального хозяйства и управления земельными ресурсами Министерства национальной экономики Республики Казахстан
- 3 УТВЕРЖДЕН (Ы)
И ВВЕДЕН В ДЕЙСТВИЕ:** Приказом Комитета по делам строительства, жилищно-коммунального хозяйства и управления земельными ресурсами Министерства национальной экономики Республики Казахстан от «29» декабря 2014 года № 156-НҚ с 1 июля 2015 года

Осы мемлекеттік нормативті Қазақстан Республикасының сәулет, қала құрылысы және құрылыс істері жөніндегі Уәкілетті мемлекеттік органының рұқсатысыз ресми басылым ретінде толық немесе ішінара қайта басуға, көбейтуге және таратуға болмайды.

Настоящий государственный норматив не может быть полностью или частично воспроизведен, тиражирован и распространен в качестве официального издания без разрешения Уполномоченного государственного органа по делам архитектуры, градостроительства и строительства Республики Казахстан.

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	IV
1 ҚОЛДАНУ САЛАСЫ	1
2 НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР	1
3 ТЕРМИНДЕР МЕН АНЫҚТАМАЛАР	2
БИБЛИОГРАФИЯ	107

КІРІСПЕ

Осы ережелер жинағы Қазақстан Республикасының «Техникалық реттеу туралы», «Қазақстан Республикасындағы сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы» заңдарын және Қазақстан Республикасының құрылыс саласының нормативтік базасын реформалау аясындағы басқа заңдарын орындау үшін әзірленген.

Осы ережелер жинағының негізгі ерекшелігі – библиографияда берілген, экономикалық дамыған елдердің нормативтік техникалық құжаттарындағы кейбір терминдер мен анықтамаларды қолданудың есебімен сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы құрылыс өнімдерінің белгілері үшін қолданылатын түсініктерді біріктіру және жіктеу арқылы келісуді, техникалық бірлікті қамтамасыз ету.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЕРЕЖЕЛЕР ЖИНАҒЫ
СВОД ПРАВИЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**ҚҰРЫЛЫСТЫҚ ТЕРМИНОЛОГИЯ.
ҚҰРЫЛЫС ТЕХНОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ ҰЙЫМДАСТЫРУ**

**СТРОИТЕЛЬНАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ.
ТЕХНОЛОГИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА**

Енгізілген күні 2015-07-01

1 ҚОЛДАНУ САЛАСЫ

Осы ережелерде құрылыс технологиясы және оны ұйымдастыру бойынша терминдер мен анықтамалар берілген. Ережелер мемлекеттік басқару органдарының, сондай-ақ Қазақстан Республикасы аумағында сәулет, қала құрылысы, құрылыс қызметін жүзеге асыратын және құрылыс объектілерін пайдаланатын заңды және жеке тұлғалардың қолдануына арналған.

2 НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Осы ережелер жинағын қолдану үшін келесі сілтемелік нормативтік құжаттар керек:
ҚР ҚНЖЕ 1.01-01-2001 Сәулет, қала құрылыс және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтер. Негізгі ережелер;

ҚР СТ 1.2-2008 Қазақстан Республикасының мемлекеттік стандарттау жүйесі. Мемлекеттік стандарттарды әзірлеу тәртібі;

ҚР СТ 1.5-2013 Стандарттарды құрастыруға, жазуға, рәсімдеуге және олардың мазмұнына қойылатын жалпы талаптар;

ҚР СТ 1.27-2002 Қазақстан Республикасының мемлекеттік стандарттау жүйесі. Терминологиядағы стандарттау. Негізгі қағидалары мен әдістері.

ЕСКЕРТПЕ Осы ережелер жинағын пайдалану кезінде сілтемелік стандарттар мен нормативтік құжаттардың қолданысын ағымдағы жылдың жағдайы бойынша жыл сайын басылып шығарылатын «Қазақстан Республикасының стандарттау жөніндегі нормативтік құжаттар тізбесі», «Стандарттау жөніндегі мемлекетаралық нормативтік құжаттар тізбесі», «Қазақстан Республикасының аумағында қолданылатын сәулет, қалақұрылысы және құрылыс саласындағы нормативтік құқықтық және нормативтік-техникалық актілердің тізбесі» ақпараттық көрсеткіштері бойынша тексерген дұрыс. Егер сілтемелік құжат ауыстырылса (өзгертілсе), онда осы ережелер жинағын асып шығару кезінде ауыстырылған (өзгертілген) құжатты басшылыққа алу керек. Егер сілтемелік құжат ауыстырусыз жойылса, оған сілтеме берілген ереже осы сілтемені қозғамайтын бөлікте қолданылады.

3 ТЕРМИНДЕР МЕН АНЫҚТАМАЛАР

3.1 Абсолюттік қатты іргетастар: Негіздің орын ауыстыруымен салыстырғанда құралымның деформациялануы салдарынан мардымсыз өзгертін іргетастар. Абсолютті қатты іргетастарға ұстын астындағы жеке тұрған іргетастар, өзара жақын орналасқан ұстындармен бастырылған көлденең қимасы үлкен және ұзындығы шағын таспалы іргетастар, жабдық астындағы шомбал іргетастар және т.б. жатады.

3.2 Абсолюттік ұзару: Элементке (құралымға) түірілген сыртқы күштердің әсерінен немесе өзге де әсерлердің (температураның, шөгу құбылыстары т.с.с.) ықпалынан оның ұзындығының артуы немесе кемуі.

3.3 Ғимараттың апатты жағдайы: Ғимарат жағдайы, бұл кезде адамдардың қауіпсіз өмір сүруін қамтамасыз ету мүмкін болмағандықтан, оны одан әрі пайдалану дереу тоқтатылуға тиіс.

3.4 Ғимараттың немесе имараттың апаты: Ғимараттың (имараттың) тұтастай немесе оның бөлігінің, жеке құралымдық элементінің бүлінуі, құлауы, болмаса құралымдарды салу және пайдалану кезінде шекті рұқсат етілгеннен асатын және адамдардың қауіпсіздігіне қатер тәндіретін деформацияға ұшырауы, сондай-ақ қарқындылығы есептік мәндерден аспайтын табиғи-климаттық әсерлер нәтижесінде (жер сілкінісі, жел күші, кешкін және т.с.с.) бүлінуі, құлауы.

3.5 Авторлық куәлік: Өнер табысына авторлықты куәландыратын мемлекеттік құжат.

3.6 Автоқыстықтар: Қардан, мұздан және тоң топырақтан тұратын тығыз жол жабынды маусымдық жолдар.

3.7 Құрылыс процестерін автоматтандыру: Қол еңбегін өте аз тартып, құрылыс процестерін орындау.

3.8 Автоматтық желі: Бұйымды өндіру жөніндегі операциялардың барлық циклін белгілі бір технологиялық реттілікпен автоматты түрде орындайтын, бүкіл желі үшін ортақ басқару тетіктерімен және өндеу объектісін бір машинадан екіншісіне тасымалдайтын автоматты көлік құрылғыларымен біріктірілген машина-құрылғылар кешені.

3.9 Автоматтық пісіру: Металл электродпен электрлік доғалы пісіру, бұл кезде пісіру доғасының дұрыс жануы автоматты түрде қамтамасыз етіледі.

3.10 Арнайы жүк автомобильдері: Топырақ, сусымалы жүктер (өзі аударғыш автомобильдер, керамзит тасығыш), құрылыс құралымдары (панель тасығыш, ферма тасығыш, тақта тасығыш), ұзын өлшемді жүктер (құбыр тасығыш, сым тасығыш, металл тасығыштар), контейнердегі құрылыс жүктері (контейнер тасығыш); технологиялық жабдықтар және құрылыс машиналары (ауыр жүк тасығыш) сияқты жүктердің бір немесе бірнеше біртекті түрлерін тасымалдауға арналған арнайы шанақпен жабдықталған жүк автомобильдері немесе автопоездар.

3.11 Авторлық куәлік: Өнер табысына авторлықты куәландыратын мемлекеттік құжат.

3.12 Авторлық қадағалау: Автордың:

- сәулет және қала құрылысы туындысының авторы (авторлары) жүзеге асыратын құрылыс жобасының (құрылыс құжаттамасының) әзірленуіне;

- сәулет немесе қала құрылысы туындысының авторын (авторларын) қоса алғанда, әзірлеушілер жүзеге асыратын құрылыс жобасының іске асырылуына бақылау жүргізуді жүзеге асыру жөніндегі құқықтылығы.

Авторлық бақылау Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен жүзеге асырылады.

3.13 Агроөнеркәсіптік құрылыс: Агроөнеркәсіптік кешеннің (АӨК) маңызды қорп түзуші салаларының бірі. Оның міндеті – ауылдық жерлерде реконструкциялаумен, қолданыстағы кәсіпорындарды техникалық қайта жарақтаумен және кеңейтумен қоса АӨК-тің барлық салаларына арналған жаңа ғимараттар мен имараттарды тұрғызу, сондай-ақ ауыл жолдарын, әлеуметтік мәдениет және тұрмыс объектілері мен басқа объектілерді салу.

3.14 Сынаудың адеструктивті әдістері: Құрылыс материалдары мен құралымдарын бұзбастан немесе сынама алмастан олардың қасиеттерін анықтау (мысалы, ультрадыбыстық толқындардың таралу жылдамдығы бойынша бетонның беріктік шегін белгілеу, бетондағы арматураның орналасуын зерттеу объектісі бетінде өлшенетін магниттік өрістің сипаты бойынша анықтау және басқа).

3.15 Әкімшілік әдістер: Басқару объектісін белгілі бір шешім немесе әрекет қабылдауға ниеттендіру үшін оған тікелей әсер ету.

3.16 Рұқсат беру-акті: Жұмыс істеп тұрған кәсіпорынның аумағында жұмыстарды жүргізуге құқық беретін еңбекті қорғау жөніндегі нормативтік құжат. Оны жұмыс басталардың алдында қосалқы мердігерлік ұйымдардың қатысуымен тапсырыс беруші және бас мердігер белгіленген нысанда үш данада ресімдейді. Рұқсат беру-актісін ресімдеу қажеттілігі жұмыс істеп тұрған кәсіпорын аумағында жұмыстарды жүргізу кезінде қосымша, қауіпті және зиянды факторлардың болуына байланысты туындайды (еңбек жағдайының қолайсыздығы, жұмыстардың қолданыстағы коммуникациялардың жанында жүргізілуі, өндірістің жарылу және өрт қауіптілігі, шудың, дірілдің, сәулеленудің жоғары деңгейі байқалатын орындардың болуы және басқалар). Рұқсат беру-актісінде орындалу мерзімдері және орындаушылары көрсетіле отырып, еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз ететін іс-шаралардың толық тізімі келтіріледі. Рұқсат беру-актісіне учаскенің бастығы және бас мердігердің өкілі қол қояды.

3.17 Дайындық жұмыстарының аяқталғаны туралы акт: Тексеру нәтижесінде алаңнан тыс және алаң ішіндегі дайындық жұмыстарының объектінің құрылысын жобаланған қарқынмен жүргізуді қамтамасыз ететін көлемде аяқталғанын растайтын құжат.

3.18 Жасырын жұмыстарды қабылдау актісі: Ресми құжат кейінгі жұмыстармен жасырылатын аяқталған жұмыстар мен құралымдық элементтер расталғаннан және қабылданғаннан кейін жасалатын, қолданыстағы құрылыс нормаларында және ережелерінде белгіленген құрылыстағы атқарушылық құжаттаманың бір түрі.

3.19 Жаңарта толықтыру: Жобаны нақты дамуы туралы жаңа деректер негізінде жобаның шешімдерін, жоспарын (тапсырмасын) және басқа құжаттарын өзгерту, жаңарту

немесе қайта қарау (мысалы, құрылыстың жай-күйіне байланысты ағымдағы ақпаратты есепке алу мақсатында құрылыс объектісінің кестесін жаңарту немесе қайта қарау).

3.20 Материалдар мен конструкцияларды сынаудың акустикалық әдістері: Адеструктив әдістердің бір түрі. Акустикалық әдістер сынау объектісінің физикалық-механикалық қасиеттеріне байланысты жанама акустикалық сипаттамаларын анықтауға негізделеді.

3.21 Альфрей жұмыстары: Үстіңгі беттерді ағаш, сәндік тас және жібекке ұқсатып өңдеу, аэрографиялық өңдеу, трафареттер салу, жиектемелер тарту және т.б.

3.22 Құрылыста жобалық басымдықтарды талдау: Объективті өзгеретін шектеулер жағдайында белгілі функционалдық және техникалық сипаттамалар жиынымен ғимаратты (имаратты) жобалаудың оңтайлы стратегиясын және нақты жобалық шешімдерін таңдау мақсатында ғимараттың (имараттың) және (немесе) оның элементтерінің имитациялық үлгісін көп көрсеткішті бағалау негізінде жобалық шешімдердің баламаларын жүйелік-техникалық талдау.

3.23 Анкерлік бекітпе: Созылатын элементтен (тартым) және анкерден тұратын құрылғы. Анкерді орналастыру үшін топырақта диаметрі 20 см-ден 30 см-ге дейін және тереңдігі 8 м-ден 20 м-ге дейін болатын еңістетіп ұңғыма қазады. Тартымды (трос) ұңғымаға салады, одан кейін оған ерітінді толтырады, ол қатқаннан кейін тартымның бір ұшын құралымға бекітіп, оны кереді.

3.24 Арматураны анкерлеу: Арматураны есептік қимадан артық белгілі бір ұзындыққа ұзарту немесе ұштарына арнайы анкерлер орнату жолымен оның өзіне әсер етуші күштерді қабылдауын қамтамасыз ету. Анкерлеу ұзындығы арматураның диаметрі мен профиліне; бетонның созылуға беріктігіне; бетонның қорғаныш қабатының қалыңдығына; анкерлеуші құрылғылардың түріне (сырықтың иілуі, көлденең сырықтарды дәнекерлеу); анкерлеу аймағындағы көлденең арматуралауға; арматурадағы күштің сипатына (қысатын немесе созатын); анкерлеу ұзындығы бойынша бетонның кернеулі жағдайына байланысты арматурада әсер ететін күштің анкерлеу ұзындығы бойымен әсер ететін арматураның бетонмен ұстасу күштерімен және анкерлеуші құрылғының кедергі күшімен қабылдануына байланысты анықталады.

3.25 Антикоррозиялық қорғаныс: Құрылыс конструкциялары мен технологиялық жабдықты коррозиядан қорғау жұмыстары.

3.26 Құралымдарды антипиренмен өңдеу: Металл емес материалдардың (ағаш және одан жасалған бұйымдар, синтетикалық материалдар) өртке төзімділік қабілетін жоғарылату мақсатында оларды химиялық заттардың ерітінділерімен немесе қоспалармен (антипиринмен) тереңдете немесе жұкалап өңдеу.

3.27 Құралымды антисептикпен өңдеу: Металл емес материалдардың (ағаш және одан жасалған бұйымдар, синтетикалық материалдар) биотұрақтылығын жақсарту және құралымдардың қызмет мерзімін арттыру үшін оларды химиялық заттармен өңдеу.

3.28 Сейсмикалық әсерге тұрақты құрылыс: Сейсмикалық әсерлерге қарсы тұратын ғимараттар мен имараттар құрылысы.

3.29 Антропогендік әсер ету: Табиғатқа, қоршаған ортаға, елді мекенге адам қызметінің түрлі ықпал ету нәтижесінде туындаған оң және теріс әсер етулер. Теріс әсер тигізілген жағдайда табиғат қорғау шараларын қолдану қажеттігі туындайды.

3.30 Арматура жұмыстары: Арматураны дайындау, байлау және салу жұмыстары.

3.31 Сәулет қызметі: Объектінің сыртқы және ішкі келбетін жасаудың, құрылысқа арналған (қайта құрылымдау, қалпына келтіру) жобалау құжаттамасының сәулет белігінде кеңістікті, композициялық, көлемдік-жоспарлау және функционалдық ұйымдастырудың шығармашылық процесін, жобаны іске асыру кезінде авторлық қадағалау жүргізуді қамтитын сәулет объектілерін жасау жөніндегі қызмет.

3.32 Сәулет-жоспарлау тапсырмасы: Объектінің мақсатына, негізгі өлшемдеріне және оны нақты жер учаскесіне (алаңға, трассаға) орналастыруға қойылатын талаптар кешені, сондай-ақ осы елді мекен үшін қала құрылысының регламенттеріне сәйкес белгіленетін, жобалау мен құрылысқа қойылатын міндетті талаптар, шарттар мен шектеулер. Бұл ретте, түсі жөніндегі шешім мен үйлердің (ғимараттардың) қасбеттерін әрлеу материалдарын пайдалану, көлемдік-кеңістіктегі шешім бойынша талаптар белгілеуге жол берілмейді.

3.33 Сәулет объектілері: Әзірленуіне сәулетшінің қатысуы қажет болатын, сәулет немесе қала құрылысы жобаларының негізінде салынған үй, ғимарат, монумент, үйлер мен ғимараттар кешені, олардың экстерьерлері және (немесе) интерьерлері, абаттандыру, ландшафт немесе бақ-саябақ өнерінің элементтері.

3.34 Сәулеттік түпкі ойы бар сәулет жобасы: Жобалауға сәулетшінің қатысуы қажет болатын ғимарат (монумент) тұрғызудың жеке жобасын немесе объектінің сәулет-көркемдік, композициялық және көлемдік-жоспарлау шешімдерін қамтитын, әлеуметтік, экономикалық, функционалдық, технологиялық, инженерлік-техникалық, өртке қарсы, жарылысқа қарсы, санитарлық-гигиеналық, экологиялық және өзге де талаптарды ескеретін және құрылыс жобасын немесе құрылыс объектісіне арналған өзге де құжаттаманы әзірлеу үшін қажетті көлемде орындалған жобалау (жобалау-смета) құжаттамасының бір бөлігін қамтиды.

3.35 Асфальттау: Көшелер мен қаладан тыс жолдарды алдын ала салынған негіздігі бойымен асфальтбетонмен жабу процесі.

3.36 Бұрылмайтын қауға: Бетон қоспасын кранның көмегімен беруге арналған пісірме ыдыс. Бұрма қауғадан айырмашылығы үнемі вертикал күйде болады.

3.37 Бұрма қауға: Қатты корпустан, жаптырықтан және иіктіректен тұратын, бетон қоспасын беруге арналған пісірме ыдыс. Көтерген кезде қауға горизонтал күйінен вертикал күйге жайлап ауыстырылады. Төменгі бөлікте жаптырықты ашып түсіріледі.

3.38 Материалдар базасы: Құрылыс және пайдалану материалдарын жинап қоюға (қабылдауға, сақтауға және түсіруге) немесе дайындауға арналған өндірістік кәсіпорын немесе учаске.

3.39 Негіздеу: Өнімді таңдап алынған координаталар жүйесіне қатысты қажет қалыпта орналастыру.

3.40 Базалық қойма: Бірнеше салу-монтаждау ұымдары қызмет көрсететін, материалдар мен бұйымдарды қабылдап алып, сақтауға арналған материалдық-техникалық жабдықтаудың орталық базасы.

3.41 Топырақ балансы: Бір құрылыс алаңы немесе жер төсемі учаскесінің шектеріндегі шұңқырлар мен үйінділердегі жер массаларының арақатынасы. Топырақ балансы жоба негізінде есептік жолмен анықталып, аумақтарды вертикал жайғастырған кезде жұмыстарды жүргізген кезде қолданылады.

3.42 Типтік жобалық шешімдер банкі: Объектілерді жобалаудың бұдан бұрынғы тәжірибесін қорытындылау негізінде жасалған, жобалау ұйымының автоматтандырылған жобалау жүйесінің автоматтандырылған деректер және мағлұматтар банкіндегі жобалық шешімдер жиынтығынан тұратын ақпараттық база.

3.43 Банкет: 1. Қандай да бір имаратты қорғауға арналған дұрыс пішінді (трапеция немесе үшбұрыш) топырақтан немесе тастан үйілген үйінді; 2. Топырақ материалдарынан салынған бөгеттің жоғарғы және төменгі бөліктеріндегі тастан үйілген призма; 3. Жол ойығын үстіңгі сулар ағынынан қорғау үшін оның таулы жағынан салынатын жер үйіндісі.

3.44 Жылжытпай орнату: Монтаждық түйістерде геометриялық өлшемдердің арттырылған дәлдік класындағы жималы металл және темірбетон конструкцияларды монтаждау.

3.45 Ақы төлеудің нарядсыз жүйесі: Бригадалар мен звеноларға төлемақы еңбектің әрбір сағатына ақы төлеу тұрғысынан орындалған жұмыстар құнына байланысты және жұмыскердің біліктілігіне сәйкес есептеледі.

3.46 Қаңқасыз ғимараттар: Ұстындар, беларқалар, байламалары болмайтын және қабырға панельдерінен, арақабырғадан және аражабыннан тұратын ғимараттар.

3.47 Крансыз монтаждау: Ғимараттар мен имараттарды монтаждық крандарсыз стационар немесе ауыстырмалы монтаждық құралдарды – шеврлерді, «құлама жебелерді», домкраттарды және басқаларын пайдаланып монтаждау. Крансыз монтаждау үлгісі — аражабындарды көтеру әдісімен тұрғызылатын ғимараттардың тұтасқұйма тақталарын ұстындар бойымен домкраттардың көмегімен көтеру.

3.48 Қалыпсыз бетондау: Бетон қоспасын «керіп» салу кезінде, мысалы, бұрғылап толтырылатын қадаларды, таспалы іргетастарды және басқаларды салған кезде бетондау. Қалыпсыз бетондауға беттерді торкреттеу әдісімен бетондауды да жатқызуға болады.

3.49 Қысқы жағдайларда бетондау: Бетонның құрылым түзуіне теріс температуралардың әсері ескерілетін бетондау.

3.50 Қыстық бетондау: Қоршаған ортаның +5 °С-тен төмен температурасында бетон қоспасының қатуын қамтамасыз ететін тәсілдерді қолданып бетондау.

3.51 Үздіксіз бетондау: Бетондалатын объектіге бетон қоспасын салу үздіксіз жүргізілетін бетондау.

3.52 Бөлек бетондау: Қиын немесе қалың армирленген жерлерде қалыпқа ірі толтырғышты алдын ала салып, кейіннен оны цемент езіндісіне басу жолымен бетондау.

3.53 Бетонды жұмыстар: Бетон және темірбетон имараттар мен құралымдарды тұрғызу жөніндегі құрылыс процестерінің жиынтығы. Бетонды жұмыстарға - қалыптау жұмыстары, инерттік материалдарды дайындау және өңдеу, бетонды әзірлеу, тасымалдау,

қалау, нығыздау, оны күтіп ұстау, ал темірбетон құралымдар үшін бұдан басқа арматуралық жұмыстар жатады.

3.54 Бетонсорғы: Жаңа дайындалған бетон қоспасын оны салатын жерге құбырлар бойымен тасымалдауға арналған плунжер (поршень) сорғылы машина.

3.55 Бетонсорғылар: Бетон қоспасын бетондалатын құралымның қалпына беруге арналған көлбеу поршеньдік сорғылар. Майлы гидравликалық жетегі бар бетонсорғылар барынша үнемді және тиімді болады.

3.56 Автомобильмен тасымалданатын бетонсорғылар: Автомобиль шассиіне орнатылған бетонсорғылар.

3.57 Бетонтаратқыш: Бетон қоспасын араластыратын және мөлшерлеп беретін өздігінен жүретін бункер.

3.58 Бетон араластырғыш: Материалдарды араластыру жолымен бетон қоспасын дайындауға арналған машина. Бетон араластырғыштар жылжымалы және стационарлық болады. Материалдарды араластыру тәсіліне байланысты гравитациялық әсерлі (материалдар еркін құлайтын) және мәжбүрлеп араластыратын бетон араластырғыштар болып бөлінеді. Жұмыс істеу сипаты бойынша бетон араластырғыштар циклді (кезеңмен) және үзіліссіз әсер ететін машиналар болып бөлінеді.

3.59 Бетонтөсегіш: Бетон қоспасын жаюға, мөлшерлеуге, нығыздауға, салынатын жолдың, аэродромдардың және тағы басқалардың негіздігіне төселетін жабынды әрлеуге арналған өздігінен жүретін жол құрылысы машинасы.

3.60 Топырақты битумдау: Сызатты жартаста, қиыршықтасты-малтатасты және құмды топырақтарда оларға қысыммен битум материалдарды толтыру жолымен сүзілуге қарсы қалқандарды жасау.

3.61 Топырақты ыстықтай битумдау: Ұңғымаға плюс 150°C-ден плюс 180°C-ге дейінгі температураға дейін қыздырылған битум мастикасын немесе асфальт езіндісін толтыру процесі, олар сызаттар мен тесіктерге түсіп, суды ығыстырып шығарып, суиды да илемділігі аз қатты материалға айналады.

3.62 Топырақты суықтай битумдау: Ұңғымаларға жұқа дисперсті битумдық эмульсияны толтыру процесі. Бұл тәсіл құмды топырақтарды нығыздау үшін қолданылады. Эмульсияны ұңғымаға үрлеп толтырардан бұрын оның сағасына ұзындығы шамамен 2 м болатын тампондық құбыр орнатады, ұңғыманың қабырғасы мен тампондық құбыр арасындағы сақина тәріздес кеңістікті қалыңдығы 0,1 м-ден 0,2 м-ге дейін көбікті тампонмен толтырады және цемент ерітіндімен құйып тастайды. Үрлеп толтыру плунжерлік сорғымен жүзеге асырылады.

3.63 Бетондау блоғы: Орнатылған қалыбы мен монтаждalған арматурасы бар бетон қоспасын салуға дайындалған бетондалатын конструкцияның бір бөлігі.

3.64 Көлемдік блок: Салынып жатқан ғимарат көлемінің алдын ала зауытта дайындалған бөлігі (санитарлық-техникалық кабина, бөлме және т.с.с.)

3.65 Құрылыс-технологиялық блок: Кәсіпорында немесе құрылыс алаңында біртұтас өзгермейтін көлемдік-кеңістікті жүйеге алдын ала біріктірілген, орнатылатын құрылыс құралымдары мен жабдығының өзара байланысқан элементтерінен тұратын блок.

3.66 Тоң топырақты қазудың блоктық әдісі: Топырақтың тоң қабатын оны тракторға орнатылған арнаулы бар жабдығымен блоктарға кесіп қазу әдісі.

3.67 Блоктық монтаждау: Алдын ала жазық немесе кеңістіктік блоктарға ірілендірілген конструкцияларды монтаждау. Жазық блок үлгісі ретінде сырғауылдармен және байланыстырғыштармен жалғанған фахверк ұстындары, кеңістіктік блок ретінде сырғауылдары мен байланыстырғыштары бар екі фермадан тұратын блокты алуға олады. Кеңістіктік блокқа қойылатын міндетті талап – оның геометриялық тұрғыдан өзгермеуі.

3.68 Бүйірлік забой: Шынжырлы таспаға көлденең «теріс күрек» экскаватормен шұңқыр қазу.

3.69 Бригада: Берілген өндірістік тапсырмаға сәйкес салу-монтаждау жұмыстарын бірлесе орындайтын жұмысшылар тобы.

3.70 Бұрғылау: 1. Цилиндр пішінді тау қазбасын топырақтарды жылжыта бұзу жолымен салу процесі; 2. Топырақ ортасында ұңғыманың топырақ ойығынан айналдыру тәсілімен пайда болуы.

3.71 Бұрғылау-жару жұмыстары: Жартасты жыныстарды, қарапайым жыныстарды, тоң топырақтарды, мұзды, бұзылуы тиіс құрылыс конструкцияларын және тағы басақаларды жарылыс қуатының есебінен бұзу, уату, қопсыту және орнын ауыстыру жұмыстары.

3.72 Бетонды вакуумдеу: Қоспаны салып, оны қалыпта нығыздағаннан кейін бетон қоспасынан артық суды жасанды шығару (сорып алу). Өртүрлі конструкциялы вакуум камералардың көмегімен жүзеге асырылады, олардың зарядсыздануды вакуум сорғы жасайды.

3.73 Вахталық әдіс: Жұмыстарды алыс немесе қайта игерілетін аудандарда не өндірістік жағдайлармен, не табиғи жағдайлармен аумақтық тұрғыда бірге қолданылмайтын еңбек ресурстарын пайдаланып орындаған кезде еңбекті және өндірісті ұйымдастыру әдісі.

3.74 Вахталық кент: Өндірісті ұйымдастыруды вахталық әдісі кезеңінде еңбеккерлерді орналастыруға және оларға әлеуметтік-тұрмыстық қызмет көрсетуге арналған уақытша кент, өндірістік қызмет объектілеріне жақын жасалады.

3.75 Объектіні іске қосу: Орындаушыдан белгіленген тәртіпте қабылданып алынған құрылысы аяқталған объектіні тапсырыс берушінің (объектіні пайдаланушының) заң жүзінде ресімдеуі, жергілікті билік органдарында тіркеу жолымен жүзеге асырылады.

3.76 Қала аумағын тігінен жайғастыру: Жердің табиғи жер бедерін кесу, еселеп салу, еңістерді тегістеу арқылы өзгерту және оны құрылыс мақсатына бейімдеу. Қала құрылысы және сәулет-құрылыс құжаттамасы: Аумақтарды ұйымдастыру, аумақтар мен елді мекендерді дамыту мен салудың қала құрылысын жоспарлау, объектілерді салу (кеңейту, жаңғырту, техникамен қайта жарактандыру, қайта құрылымдау, қалпына келтіру, күрделі жөндеу, консервациялау және кейіннен кәдеге жарату), сондай-ақ құрылысты ұйымдастыру, аумақты инженерлік жағынан дайындау, абаттандыру, көгалдандыру, сыртқы безендіру үшін қажетті (жобалау алдындағы және жобалау құжаттамасын, мемлекеттік және мемлекетаралық нормативтік құжаттарды қоса алғанда) өзара байланысты құжаттардың жүйесі.

3.77Вертикаль дренаж: Төменгі бөлігінде сүзгісі бар түтікті құдық, одан тереңдік сорғыларымен топырақ сулары тартып шығарылады. Түтікті құдықтар қатарға немесе контурға біріктіріледі және оларға сорғы станциясынан орталықтандырылған қызмет көрсетіледі.

3.78Вертикал көлік: Өндіріс процесіне қамтылған және материалдар мен конструкцияларды түрлі биіктіктерге (ярусқа, қабатқа) көтеруді қамтамасыз ететін құрылыстағы көлік. Мысалы, мұнара крандар, көпірлік, жебелік, өздігінен жүргіш крандар, шығырлар, конвейерлер, көтергіштер және т.б.

3.79Жоғары өрмелеу жұмыстары: Жер бетінен, аражабын немесе жұмыс төсемінің бетінен 5 м-ден астам биіктікте орындалатын жұмыстар, олардың үстінде құралымдарды немесе жабдықтарды жинақтау немесе жөндеу кезінде олармен тікелей жұмыс жүргізіледі; бұл ретте жұмыс істеушілерді құлап қалудан сақтандыратын негізгі құрал сақтандыру белдігі болып табылады.

3.80Құрылысқа қатысушылардың өзара әрекеті: Құрылысты өрістету, жобаланған қарқында ғимараттар мен имараттарды тұрғызу және өндірістік қуаттар мен объектілерді берілген мерзімдерде жоғарғы техникалық-экономикалық көрсеткіштермен және салу-монтаждау жұмыстарының талап етілетін сапасымен қолданысқа енгізу көзделетін объекті салудың инвестициялық процесінің барлық қатысушыларының (тапсырыс берушінің, құрылыс салушының, жобалау, бас мердігер және қосалқы мердігер құрылыс ұйымдарының, құрылыс индустриясы кәсіпорындарының, аруашылықты қамтамасыз ететін жоспарлаушы және қаржыландырушы органдардың және т.б.) мақсатты қызметі.

3.81Жару жұмыстары: Табиғи немесе жасанды материалдарды бақылап бұзу және көшіру немесе құрылымы мен пішінін өзгерту мақсатында оларға жару әсерімен орындалатын жұмыстар.

3.82Дірілмен нығыздағыш машина: Байланыспаған топырақтарды, қиыршықтасты-шақпатасты және басқа материалдарды нығыздауға арналған машина.

3.83Бұрғылаудың дірілдік тәсілі: Бұрғылау қарнағына бекітілген арнаулы діріл снаряды топыраққа әсер ететін бұрғылау тәсілі.

3.84Дірілдету: Жаңадан төселген бетон қоспасын дірілмен нығыздау әдісі, оның әсерінен қоспаның бөліктері арасындағы үйкелу және байланысу күштері азаяды, олар топталады және барынша тығыз «қаптамаға» айналады. Осының салдарынан бетон қоспасынан ауаның сығылған көпіршіктері шығарылады. Осының нәтижесінде бетонның кеуектілігі төмендейді және оның құрылымы жақсарады.

3.85Дірілмен басу: Тербелістерді динамикалық жұту принципіне негізделген зиянды дірілмен күрес әдісі (тербелістегі массаға илемді байланыс арқылы негізгі массаның тербелісін әлсірететін немесе толығымен басатын басқа массаны біріктіру).

3.86Дірілден оқшаулау: Адамдарды, имараттар мен аспаптарды механизмдердің жұмысынан, көлік қозғалысынан және басқалардан туындайтын дірілдің зиянды әсерінен қорғау.

3.87Бетондаудың дірілмен толтыру әдісі: Ірі толтырғыштың бунақ аралық кеңістігіне цемент-құм езіндісі толтырылып, сонымен бір уақытта қоспаны тереңнен дірілдеткіштермен дірілдету жүргізілетін бетондау тәсілі.

3.88Дірілқоректендіргіш: Дірілдеткішпен жабдықталған жоспарда үшбұрышты пісірме металл жәшік.

3.89Діріл алаңы: Бетон қоспасын нығыздауға арналған стационарлық дірілдеткіш қондырғы. Ол құрама темірбетон құралымдарын жасау үшін пайдаланылады.

3.90Діріл жұту: Қоршаулардың, қаптамалардың, құбырлардың, желдету жүйелері мен жұқа табакты материалдардан жасалған басқа құрылғылардың дірілін азайту үшін қолданылатын, зиын дірілмен күресу әдісі.

3.91Дірілмен жаймалау: Бетонның тығыздығы мен беріктігін арттыру мақсатында бетон қоспасын бір уақытта немесе рет-ретімен дірілмен әсер етіп және қыспақтардың арасында жаймалап нығыздау тәсілі.

3.92Дірілді тақтайша: Едендерді және құрылыста цементті-құмды тұтастырғы салған кезде бетон қоспасын нығыздауға арналған кіші механикаландыру құралы.

3.93Дірілді қамыт: Бір-біріне асыла салынатын және бетон қоспасын үлкен тереңдіктерге беруге арналған жималы вертикал конструкция құрайтын, түпсіз металл конус ыдыстардан тұратын жималы конструкция. Конус пішінділігі бетон қоспасының өзінің салмағымен лықсуын болдырмайды.

3.94Дірілмен пішіндеу: Күрделі пішінді бұйымды қалыптастыру үшін қатты бетон қоспасын қолдану кезінде бетон қоспасына қысыммен және дірілдету арқылы әсер етуге негізделген бетон қоспасынан бұйым жасау тәсілі.

3.95Жылжымалы типтегі уақытша ғимараттар: Бір бірімен мықтап қосылған жетектен және жүріс бөлігінен тұратын уақытша ғимарат.

3.96Алаңнан тыс дайындау жұмыстары: Кірме жолдар мен айлақтарды, трансформаторлық қосалқы стансалары бар электр беру желілерін, сужинағыш имараттары бар сумен қамту желілерін салуды қатмитын объектілер құрылысының дайындық кезеңіндегі жұмыстар кешені. Қажет болған жағдайда құрылыстың материалдық-техникалық базасы жасалып немесе кеңейтіліп, өндірістік база кәсіпорындары, құрылысшыларға арналған тұрғын кенттер, сондай-ақ құрылысты басқаруға арналған байланыс имараттары мен құрылғылары салынады.

3.97Сыртқы горизонтал көлік: Сыртқы көліктің көмегімен құрылыс алаңына сырттан жалпы қолданыстағы жолдармен келетін құрылыс жүктерін тасымалдайды. Горизонтал құрылыс көлігі рельстік (қалыпты (кең) жолтабанды (1524 мм) немесе тар жолтабанды (750, кейде 1000 және 600 мм) теміржолдар); рельссіз (бортсыз автомобилдер мен самосвалдар, қысқышты автотартқыштар, арнаулы автомобилдер (цементтасығыштар, цистерналар, ағаш тасығыштар және т.б.), шынжырлы және доңғалақты тіркемелі (пневматикалы) тракторлар); су көліктері болып бөлінеді.

3.98Сыртқы көлік: Сыртқы көлік (теміржол, автомобиль, су, әуе көлігі) кәсіпорынға шикізаттың, отынның барлық түрін, химикаттарды, қосалқы материалдарды жеткізу үшін, сондай-ақ дайын өнімдерді алып шығып, ыдыстарды қайтару үшін қызмет атқарады.

3.99 Ішкі санитарлық-техникалық жұмыстар: Өнеркәсіптік ғимараттар мен имараттардың санитарлық-техникалық, жылыту-желдету және газбен жабдықтау жабдығын монтаждау жұмыстары.

3.100 Ішкі горизонтал көлік: Технологиялық жүктерді (топырақты, тауарлық бетонды, езінділерді, басқа инерттік және сусымалы қоспаларды), бір ерт шұғыл жеткізілетін әртекті жүктерді, жұмысшыларды, қызметкерлерді және инженерлік-техникалық персоналды тасымалдауға арналған құрылыс алаңы шектерінде пайдаланылатын құрылыс және монтаждау кәсіпорындарының жеке көлігі.

3.101 Объектіні реконструкциялағанда орындалатын алаң ішіндегі жұмыстар: Құрылыс алаңын жайғастыру және инженерлік дайындау жұмыстары, сондай-ақ кәсіпорынның пайдалану қызметін бұзбай салу-монтаждау жұмыстарын (СМЖ) жүргізуді қамтамасыз ететін жұмыстар.

3.102 Құрылыс ішілік титул тізімі: Жоспарланатын жолда салынатын немесе реконструкцияланатын объектілер тізбесі.

3.103 Құрылыс ішілік көлік: Құрылыс аумағында тасымалды, сондай-ақ зауыттардан құрылыс конструкцияларын объекті жанындағы қоймаларға немесе тікелей монтаждау орнына тасымалдауды жүзеге асыратын көлік. Құрылыс ішілік көлік 1) рельстік – қалыпты (кең) жолтабанды (1524 мм) немесе тар жолтабанды (750, кейде 1000 және 600 мм) теміржолдар; 2) рельссіз – бортты автомобилдер мен самосвалдар, қысқышты автотартқыштар, арнаулы автомобилдер (цементтасығыштар, цистерналар, ағаш тасығыштар және т.б.), шынжырлы және доңғалақты тіркемелі (пневмашиналы) тракторлар); 3) арнаулы – арқан жолдар (аспалы және рельсті), таспалы конвейерлер, гмдрокөлік, пневмакөлік және т.б.; 4) су көліктері болып бөлінеді.

3.104 Сулы синтетикалық сырлар: Ішкі әрлеу жұмыстары үшін пайдаланылатын сырлар.

3.105 Құрылыстағы су көлігі: Су жолдарымен жылжу үшін пайдаланылатын көлік.

3.106 Сутөккі: Карьерлерден, шахталардан, штольнялардан, қазаншұңқырлардан, орлардан және басқалардан жерасты немесе үстіңгі суларды бұруды және жоюды қамтамасыз ететін құрылғылар жүйесі.

3.107 Сутөмендету: Қазаншұңқырларды, тоннелдерді, тау қазбаларының өткелдерін және басқаларды салған кезде жерасты суларының деңгейлерін немесе арындарын уақытша жасанды төмендету.

3.108 Ғимараттарды сырғыма қалыпта тұрғызу: Қалыпты көтеруге арналған аспалы мінбелері, домкраттары және сорғы стансалары бар жұмыс төсемінің көтеруші конструкциясын бекітетін домкрат рамасына бекітілген екі қатар қалқандардан тұратын қалыпты пайдаланып жүзеге асырылатын процесс.

3.109 Көпқабатты ғимараттарды қабаттарды көтеру әдісімен тұрғызу: Қымбат мұнара крандарды қолданбай арнаулы жоба бойынша құрылыс салудың индустриалдық әдісі.

3.110 Көлемді блокты ғимараттарды тұрғызу: Ғимараттарды құрылыс алаңына әкелінетін толық өңделіп, санитарлық және электртехникалық жабдығы салынған көлемді элементтерден салу процесі.

3.111 Толық жималы ғимараттарды тұрғызу: Нөлдік цикл жұмыстарын уақытылы орындауға, элементтерді тікелей көлік құралдарынан монтаждауға, көтергіш көлік машиналары мен механизмдердің көмегімен жұмыстарды легімен жүргізуге, біріктірілген кесте бойынша сабақтас жұмыстарды орындау мүмкіндігін қамтамасыз етуге және ғимараттың немесе имараттың жекелеген учаскелерінде кейіннен жалпы құрылыс немесе арнаулы жұмыстарды жүргізу үшін оларды рет-ретімен тапсыруды қамтамасыз ететін тәртіпте монтаждауды жүзеге асыруға, сондай-ақ технологиялық жабдықты монтаждауға негізделген құрылыс процесі.

3.112 Ғимаратты қалпына келтіру: Ғимараттың құралымдарын және элементтерін қалпына келтіру жөніндегі құралымдық және технологиялық ісшаралар жиынтығын жүргізу, оның нәтижесінде тұтастай алғанда ғимаратты пайдалану қасиеттері бүліну алдындағы деңгейге дейін қалпына келтіріледі.

3.113 Құралымдарды қалпына келтіру: Шектеулі жұмыс жағдайына жеткен құралымдардың пайдаланылу қасиеттерін олардың бастапқы жайкүйіне дейін жоғарылатуды қамтамасыз ететін ісшаралар жиынтығы.

3.114 Сегіздік: Скрепердің бір цикл ішінде топырақты екі рет жинап, түсіретін жұмыс сызбасы.

3.115 Айналдыра бұрғылау: Ұңғыма забойын айналма аспаппен жаншып, уатып, үйкеп, осьтік жүктемені аспапқа қосып бұзу. Мысалы, уатқыш, қашағыш, иірлі айналдыра бұрғылау.

3.116 Уақытша әкімшілік ғимараттары: Құрылысты басқару, салу-монтаждау басқармасының, учаске бастығының, прорабтың кеңселерінің, диспетчерлік және өтпе кеңселердің уақытша ғимараттары.

3.117 Уақытша жолдар: Тұрақты жолдар трассалары бойымен жүргізілетін құрылыс алаңдарындағы жолдар.

3.118 Матаүлдір материалдардан жасалған үрлемелі пневматикалық уақытша ғимараттар: Ішіндегі артық қысым автоматика жүйесімен жабдықталған ауа үрлегіш және жылытқыш қондырғылармен жасалатын жұмсақ қабықшадан жасалған уақытша ғимараттар.

3.119 Тоқымалы-пленкалы материалдан жасалған уақытша ғимараттар: Сыртқы қоршау құралымдары үрлемелі жұмсақ материалдан немесе тоқымалы-пленкалы материалдан алынған тенттен болатын уақытша ғимараттар.

3.120 Уақытша ғимараттар мен имараттар: Құрылыс-жинақтау, жөндеу-құрылыс жұмыстарын жүргізуге және құрылыстағы (күрделі жөндеу) жұмысшыларға қызмет көрсетуге қажетті арнайы салынатын немесе құрылыс (күрделі жөндеу) кезеңіне бейімделген өндірістік, қойма, қосалқы, тұрғылықты және қоғамдық ғимараттар мен имараттар. Уақытша ғимараттар мен имараттар атаулы және атаулы емес болып бөлінеді.

3.121 Көшпелі типті уақытша ғимараттар: Бір-бірімен нығыз қосылған шамақ пен жүріс бөлігінен тұратын уақытша ғимараттар.

3.122 Уақытша жер имараттары: Тек құрылыс уақытында тұрғызылатын жер имараттары:

- орлар деп аталатын, жерасты коммуникацияларын тартуға арналған ұзын ойықтар;
- ғимараттар мен имараттардың іргетастары мен жерасты бөліктерін тұрғызуға арналған қазаншұңқырлар.

3.123 Уақытша инвентарлық ғимараттар: Көп рет қайта орналастыруға және әртүрлі объектілерде қолдануға есептелген уақытша ғимараттар.

3.124 Қаңқалы-панелді уақытша инвентарлық ғимараттар: Металдан жасалған көтеруші қаңқасы және аспалы немесе өздігінен көтеретін қабырға панелдері мен жаппа тақталары түріндегі қоршаушы конструкциялары бар жималы-ажырамалы типті уақытша ғимараттар.

3.125 Уақытша котейнерлік ғимараттар: Контейнерлердің бір немесе бірнеше көлемді блоктарынан тұратын көлемді кеңістіктік конструкция түріндегі уақытша ғимараттар.

3.126 Уақытша бейинвентар ғимараттар: Бір рет пайдалану есебімен салынған уақытша ғимараттар.

3.127 Жималы-ажырамалы панелді уақытша ғимараттар: Негізгі элементі қабырға қалқандарынан, өзара үшкілдермен және бұрандармен жалғанған екі жаппа және екі еден қалқандарынан тұратын бунақ болып табылатын жималы-ажырамалы типті бірыңғайландырылған типтік секциялардан тұратын уақытша ғимараттар.

3.128 Уақытша өндірістік ғимараттар: Шеберханалар, механикаландырылған қондырғылар (бетон-езінді, асфальт), энергетикалық шаруашылық объектілері (трансформаторлық қосалқы стансалар, қазандықтар), көлік шаруашылығы объектілері (гараждар, депо, профилакторийлер) орналасатын құрылыс алаңындағы уақытша ғимараттар.

3.129 Уақытша санитарлық-тұрмыстық ғимараттар: Киім ілгіш орынды, киім кептіргіш жайларды, душтарды, асханалар мен буфеттерді, медициналық пунктерді қамтитын уақытша ғимараттар.

3.130 Аршу жұмыстары: Пайдалы қазбалардың (құрылыста - балшық, құм, әктас, жанартау атқылау жыныстары) кен орындарының бетін ашатын күрделі тауякен қазбаларын жүргізу жұмыстары.

3.131 Қосалқы жер жұмыстары: Қазаншұңқырлар мен орлардың уақытша бекітпелерін салу жұмыстары, сутөгу, топырақ суларының деңгейін төмендету, әлсіз топырақтарды жасанды бекіту.

3.132 Қосалқы жұмыстар: Конструкцияларды монтаждауға арналған мінбелерді салу, қабырғаларды қалау үшін мінбесатыларды тұрғызу жұмыстары, материалдарды, бөлшектер мен конструкцияларды жұмыс орнына жеткізуге байланысты көлік жұмыстары және басқа көлік жұмыстары.

3.133 Қосалқы техникалық құралдар: Тас төсеу және коризонтал көлік құралдары, еңбек шарты мен жұмыс қауіпсіздігін жақсарту құралдары, түрлі ыдыстар, технологиялық жарақтар және т.б. кіретін түрлі жоғарғы белгілерде жұмыс орындарын жайластыру қызметін орындайтын негізгі өндіріске қызмет көрсету үшін қажетті жабдық.

3.134 Қосалқы процесс: Негізгі процесті дұрыс орындауға қажетті процесс: кірпіш қалау үшін мінбелерді құру, орлар қабырғаларын қоршау, монтаждар алдында конструкцияларды ірілеп жинау, монтаждалатын конструкцияларды қосалқы аспалы саймандармен жайғасымдау.

3.135 Қосалқы процесс: Осы кәсіпорын үшін басты өнім болып табылмайтын өнімді шығаруды (құрал-жабдықты жөндеу, бу өндіру және т.с.с.) сипаттайтын процесс.

3.136 Таптау: Ыстық ұсақ шақпатасты жабынның ыстық қабатына жаю және жабынды аунақтың жүріп өтуімен шақпатасты батыру жолымен жабынның үстіңгі қабатын шақпатаспен қанықтырудың технологиялық процесі.

3.137 Қосалқы арқалық: Жүгірпеге (негізгі арқалыққа) тірелетін қосалқы арқалық.

3.138 Кіріс бақылауы: Келіп түсетін материалдарды, бұйымдарды, конструкцияларды, топырақты және басқаларды, сондай-ақ ехникалық құжаттаманы сапалы бақылау.

3.139 Құрылыс машиналарының жиынтығын таңдау: Жұмыстарды жүргізу әдісіне (тәсіліне), жұмыстарға жұмсалатын еңбекке (көлеміне), қолданылатын материалдарға, бұйымдар мен құралымдарға байланысты жұмыстар жүргізу үшін жетекші және жинақтаушы машиналардың түрін, сипаттамаларын және санын анықтау. Механикаландыру құралдары белгіленген мерзімдерде жұмыстардың берілген көлемін механикаландырылған жолмен орындаудың технологиялық нұсқаларының экономикалық тиімділік көрсеткіштерін салыстыру негізінде таңдалады.

3.140 Жер жұмыстарын жүргізу тәсілін таңдау: Жер массаларын үйінділердегі ойықтардан барынша ұтымды көшіруді ескеріп, имаратты тұрғызу мақсатына, мерзімдері мен топырақтар балансына, сондай-ақ топырақтар сипаттамасы мен құрылыстың күнтізбелік кестесіне қарай жүзеге асырылатын таңдау.

3.141 Көлік құралдарын таңдау: Тасымалдау арақашықтығына, жол желісінің болуы мен оның күйіне, мерзімдерге, тасымалдау бағасына, жүктер сипаттамалары мен оларды сақтау талаптарына, сондай-ақ тиеу және түсіру тәсілдеріне қарай жүргізілетін таңдау. Жүктерді тасымалдаудың тиімді тәсілдерін таңдау ықтимал нұсқаларды техникалық-экономикалық салыстыру жолымен жүргізіледі.

3.142 Ғимараттар мен имараттарды іріктеп күрделі жөндеу: Ғимараттар мен имараттардың немесе жабдықтың жекелеген конструктивтік элементтерінің физикалық тозуын кетіретін жөндеу жұмыстары.

3.143 Автоматты салыстырып тексеру: Конструкцияларды автоматты құрылғылардың көмегімен параллел салыстырып тексеріп орнатуды көздейтін тексеру.

3.144 Аспаппен салыстырып тексеру: Монтаждық элементтер мен конструкцияларды орнату дәлдігін тек тірек беттерді, шетжақ негіздіктерін немесе монтаждалған конструкциялардың түйістерін тексеріп қамтамасыз ету күрделі болғанда қолданылатын тексеру.

3.145 Монтаждалатын конструкцияны салыстырып тексеру: Монтаждалатын элементті бөлгіш осьтер мен белгілерге қатысты кеңістікте жылжытудың соңғы сатысында жобалық орнына келтіру.

3.146 Монтаждалатын конструкцияны көзбен тексеру: Тіректер мен монтаждалатын конструкцияны тексергіш құрылғыларды қолданбай дайындау дәлдігі жеткілікті болған кезде жүргізілетін тексеру.

3.147 Кран ілмегінің құлашы: Кранның техникалық жағдайының көрсеткіші, ол кранның бұрылу тұғырының айналу осі және жүк ілмегі шеңберінің центрі арқылы өтетін вертикаль осі арасындағы арақашықтықты белгілейді.

3.148 Өнім: Бір уақыт бірлігінде (әдетте 1 сағатта немесе бір ауысымда) шығарылған құрылыс өнімінің саны.

3.149 Ақшамен берілетін өнім: Орындалуы тиіс салу-монтаждау жұмыстарының бағасын оларды орындау еңбексыйымдылығына бөлгендегі бөлінді.

3.150 Заттай мөлшердегі өнімділік: Жұмыстардың физикалық көлемін оларды орындауға жұмсалатын еңбекке бөлгендегі бөлінді.

3.151 Жоғары жиілікті пісіру: Пісірілетін бөлшектердің жиектерін жоғары жиілікті токпен қыздырып пісіру. Бұйымдағы ток индуктордың көмегімен бағытталады немесе түйістіру арқылы беріледі.

3.152 Қазаншұңқырды нығыздап жасау: Ірі кеукті түспелі немесе үйілген топырақта штамп түріндегі жұмыс органы болатын механикалық, соққылық, нығыздаушы құралдардың көмегімен нығыздап тегістеу арқылы қазаншұңқыр жасау процесі.

3.153 Жерасты имараттарын анықтау: Жерасты имараттарының (коммуникациялардың) жасырын нүктелерінің орнын құбыркәбіліздегіштердің, шурф өткелдерінің көмегімен және сыртқы белгілеріне қарай жергілікті жерде іздеу.

3.154 Құрылыс габариті: Конструкциялардың, ғимараттардың, имараттардың, құрылғылардың кеңістіктегі орындары мен көлемін анықтайтын сол объектілердің шекті сыртқы кескіндері немесе өлшемдері. Көпірасты габариті – көпірдің аралық құрымының астынан, кеме жүретін горизонттан және аралық тіректерінен жасалатын контур.

3.155 Газбен кесу: Қандай да бір жанғыш газ (ацетилен, кокс газы) немесе оттегіндегі сұйық материалдар (керосин, бензин) жанған кезде пайда болатын жалынмен металды балқытуға негізделген оттекпен кесу тәсілі.

3.156 Газбен пісіру: Оттегінің жанғыш газбен қоспасының жануы нәтижесінде түзілетін газ жалынының көмегімен металл бұйымдарды пісіріп дәнекерлеу тәсілі. Пісірілетін металдың жалынмен қызған жігі балқиды (балқыту температурасы 3000°C 3150°C дейін) және қосымдық материалмен (шыбық, сым, электрод) бірге пісіру ваннасын түзеді. Газбен пісіру үшін оттегі; ацетилен (C_2H_2 - көміртегінің сутегімен химиялық қосылысы); кальций карбиді (доғалы электр пештерінде әктасты және коксты балқыту арқылы алынады; арнайы генераторларда кальций карбидін сумен тікелей ауасыз жібергенде ацетилен алынады) қолданылады.

3.157 Арқалықты торлардың бас өлшемдері: Аралық, арқалықтар арасындағы арақашықтық (арқалықтың қадамы) және биіктік, олар технологиялық шарттармен; жиналмалы аражабын кезінде стандартты темірбетон немесе басқа тақталардың ұзындығымен (төсемнің басқа түрлері кезінде арқалықтар арасындағы оңтайлы арақашықтық нұсқаларды салыстырумен анықталады); арқалықты торлар биіктігінің өлшемдерімен, сондайақ беріктік және қатаңдық талаптарымен анықталады.

3.158 **Бас жоспар:** Жайғастыру, құрылысын салу, реконструкциялау және аумақтарды қалақұрылыстық игерудің өзге түрлері негізделетін жобалық құжат.

3.159 **Елді мекеннің бас жоспары:** Қаланы, кентті, ауылды (селоны) немесе басқа елді мекенді дамыту және құрылысын салуды олардың аумағын аймақтандыру, жайғасымдық құрылымдау және функционалдық ұйымдастыруды, көлік және инженерлік коммуникациялар, көгалдандыру және абаттандыру жүйелерін белгілеп, кешенді жоспарлаудың қалақұрылыстық жобасы.

3.160 **Объектінің бас жоспары:** Объектінің аумақта (учаскеде) орналасу мәселелерін кешенді шешуді, көлік коммуникацияларын, инженерлік желілерді жүргізуді (тартуды), учаскені инженерлік дайындауды, абаттандыру және көгалдандыруды, шаруашылық қызмет көрсетуді ұйымдастыруды және жобаланатын объектіні орналастыруға байланысты өзге де іс-шараларды қамтитын объекті (ғимарат, имарат, кешен) құрылысы жобасының бір бөлігі.

3.161 **Бас мердігер:** Тапсырыс берушінің алдында сол объекті бойынша барлық салу-монтаждау жұмыстарының өз уақытында әрі сапалы орындалуына жауапты құрылыс ұйымы.

3.162 **Геодезиялық жұмыстар:** Құрылыс алаңында орындалатын, бөлу жұмыстарын, салу-монтаждау жұмыстарының дәлдігін бақылау, сондай-ақ салынып жатқан ғимараттар мен имараттардың жылжуын және деформацияларын бақылау жұмыстарын қамтитын жұмыстар кешені.

3.163 **Геодезиялық бөлу жұмыстары:** Ғимараттар мен имараттардың конструкциялары мен элементтерінің жоспардағы және жоғарыдағы орнын геодезиялық өлшеу құралдарын қолданып, натурадағы геодезиялық әдістермен анықтау жұмыстары.

3.164 **Икемді технология:** Үдемелік және қарқындылық жағдайында өндіріс элементтерінің құрылымдық өзгеруге қабілетті, жылдам бейімделгіш технологиясы.

3.165 **Іілгіш ілмектер:** Болат арқандардан дайындалатын және жеңіл ұстындарды, арқалықтарды, тақталарды, қабырға панелдерін, контейнерлер мен басқа заттарды көтерген кезде пайдаланылатын ілмектер. Ілмектерді әмбебап және технологиялық мақсатына қарай бір, екі, төрт және алты тармақты жеңіл етіп орындайды.

3.166 **Гидравликалық бұрғылау тәсілі:** Топырақты бұзу ұңғымаға құбырлар ұстыны мен арнаулы саптама арқылы қысыммен айдалатын сумен жүзеге асырылатын бұрғылау тәсілі.

3.167 **Гидродірілмен нығыздау:** Топырақты гидродірілмен нығыздау, яғни құмды топырақтарды дірілдеткіштің қасынан түсірілетін тесік құбыр арқылы су беру жолымен ылғалдап, сонымен бір уақытта тереңдетіп дірілдеткішпен нығыздау.

3.168 **Гидрооқшаулау:** Конструкцияларды, ғимараттар мен имараттарды судың және басқа сұйықтардың әсерінен қорғау және осы мақсаттар үшін қолданылатын құралдар.

3.169 **Желіммен гидрооқшаулау:** Битум, қарамай негізінде дайындалған орама, таспа немесе табак материалдардан жасалып, үстіңгі бетке битум мастикалары немесе синтетикалық құрамдар көмегімен қабаттап желімделетін гидрооқшаулау.

3.170 Сырмен гидрооқшаулау: Суық немесе ыстық битум мастикалары мен синтетикалық карамайдан орындалған су сіңірмейтін тұтас қабат түріндегі гидрооқшаулау.

3.171 Еденді гидрооқшаулау: Еденнің жоғарғы конструкцияларына судың және басқа сұйықтың кіруіне тосқауыл болатын қабат.

3.172 Сылақты: Жер қазу, тау-кен және басқа да жұмыстарды механикаландыру тәсілі, бұл кезде **гидрооқшаулау:** Сылағыш-бітегіш машиналарды қолданып метаканаландырылған тәсілмен цемент-күм езіндісімен, полимерцемент, шыныцемент, ұсақ түйірлі асфальтбетонмен оқшаулау.

3.173 Гидромеханикаландыру технологиялық процестердің барлығы немесе негізгі бөлігі судың жылжымалы ағысымен жүргізіледі. Гидромеханикаландырудың негізгі құралжабдығы: сорғылар, су толтыру аппараттары, топырақ сору станциялары, құбырлар, топырақ снарядтары, гидроэлеваторлар, эрлифтілер, гидромониторлар. Гидромеханикаландыру гидротехникалық және ирригациялық құрылыста (үйінділер, бөгет, дамба, суару жүйелерін тұрғызу; аумақта құрылыс жүргізу үшін топырақты шаю, судың астынан топырақ өндіру үшін және т.б.) қолданылады.

3.174 Гидрошайылым: Жер құрылысына қоймалжың түрінде берілетін топырақты төсеудің технологиялық шарасы.

3.175 Гидротехникалық жұмыстар: Гидротехникалық имараттар мен гидромелиорация объектілерін салуға байланысты жұмыстар.

3.176 Гидрофобтау: Топырақты оның құрамына су жұқтырмайтын заттарды кіргізіп бекіту тәсілі.

3.177 Гидрофобтық: Конструкцияның бетіне кремнийорганикалық заттардың сулы ерітіндісімен жабу арқылы оның су жұқтырмайтын қасиеттерін беру процесі.

3.178 Қиманың негізгі осьтері: Арқалық қимасының ауырлық центрі арқылы өтетін екі өзара перпендикуляр осі, оларға қатысты қима инерциясының осьтік моменттері экстремальды мәндерге (максимум және минимум) жетеді, ал инерцияның центрден тепкіш моменті нөлге тең болады.

3.179 Жобаның бас инженері, бас сәулетшісі: Жобалау-сметалық құжаттаманы әзірлеуге, объектіні жобалау, салу, іске қосу және жобалық қуаттылықтарды игеру кезеңі аралығында жобалау-іздістіру жұмыстарына жетекшілік ететін білікті маман.

3.180 Монтаждық горизонт: Салынып жатқан ғимараттың әр қабатында немесе ярусында көтеруші конструкциялардың тірек алаңдары арқылы өтетін жазықтық. Монтаждық горизонтқа бастапқы горизонтқа бекітілген бөлгіш осьтердің тіек нүктелерін көшіріп салады.

3.181 Горизонтал бұрғылау: Сазды топырақтарда диаметрі 800 м-ден 1000 м-ге дейінгі құбырларды 80 м-ден 100 м-ге дейінгі ұзындықта жүргізу тәсілі. Құбырдың ұшын үлкейтілген диаметрдегі кескіш тәжбен жабдықтап, құбыр қазаншұңқыр қабағының қасындағы жер үстіне орнатылған қозғалтқыштан айналысқа түседі. Құбырдың үдемелі қозғалысы қазаншұңқырдың екі қатарлы білеулермен күшейтілген артқы қабырғасына тіреп рейкалық домкратпен қамтамасыз етіледі.

3.182 **Горизонтал ашық дренаж:** Тереңдігі 1,5 м-ге дейінгі, жайпақ еңістермен (1:2) кесілетін арықтар немесе орлар түріндегі және судың бойлық еңіспен ағуына қажетті құрылғы.

3.183 **Ыстықтай битумдау:** Ұңғымаға плюс 150°C плюс 180°C дейін қыздырылған битумды мастиктерді айдап толтыру, олар суды ығыстырып шығарады және суығанда болымсыз иілетін қатты материалға айналады.

3.184 **Жобалардың мемлекеттік сараптамасы:** Жобаларды (жобалау алдындағы немесе жобалау-смета құжаттамасын) кешенді бағалаудың міндетті нысаны, ол функцияларын қайталауға жол бермейтін бірыңғай мемлекеттік жүйе болып табылады. Жобалардың мемлекеттік сараптамасын Қазақстан Республикасының Үкіметі қандай да бір өзге қызметті жүзеге асыру құқығынсыз уәкілеттік берген заңды тұлға жүзеге асырады.

3.185 **Мемлекеттік нормативтер:** Адамның мекендеуі мен тіршілік етуіне қолайлы, қауіпсіз және басқа да қажетті жағдайларды қамтамасыз ететін нормативтік құқықтық актілер, нормативтік-техникалық құжаттар, өзге де міндетті талаптар, шарттар мен шектеулер жүйесі.

3.186 **Дайын өнім:** Жобалық-сметалық құжаттамаға және жұмыстардың сапасына қойылатын талаптарға сәйкес тұрғызылған, пайдаланылуға берілген және тапсырыс берушіге тапсырылған объектілер мен имараттар. Аяқталған жалпы құрылыстық жұмыстар дайын өнім болып табылмайды және аяқталмаған құрылыс (өндіріс) немесе жалпы құрылыс өнімі (орындалған құрылыс және жинақтау жұмыстарының сметалық құны) ретінде қарастырылады.

3.187 **Қала құрылысы қызметі:** Қала құрылысын жоспарлаудағы қала құрылысы кеңістігін қалыптастырудың, қала құрылысы жобасын жасаудың, қала құрылысы құжаттамасының барлық сабақтас бөлімдерін үйлестірудің шығармашылық процесін қамтитын, аумақтар мен елді мекендерді ұйымдастыру мен дамыту, аумақтарды қала құрылысына пайдалану түрлерін анықтау, қалалар мен селолық елді мекендерді кешенді жоспарлау жөніндегі қызмет.

3.188 **Қала құрылысының кеңістігі:** Адамның (ел, аймақ, елді мекен, елді мекен бөлігі халқының) мекендейтін және тіршілік ететін материалдық ортасы қалыптасатын қала құрылысын реттеу аумағы.

3.189 **Қала құрылысының жобалары:** Аумақтар мен елді мекендерді немесе олардың бөліктерін ұйымдастыруды, дамыту мен салуды кешенді қала құрылысын жоспарлау жөніндегі түпкі ойдан (Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың бас схемасы, аумақты дамытудың аймақаралық схемалары, аумақтарды қала құрылысына жоспарлаудың кешенді схемалары, елді мекендердің бас жоспарлары, нақты жоспарлау жобалары, өнеркәсіп аймақтарын жоспарлау жобалары, құрылыс салу жобалары, объектілер мен кешендердің бас жоспарлары, абаттандыру және көгалдандыру жобалары, өзге де жоспарлау жобалары) тұратын жобаларды.

3.190 **Қала құрылысының регламенттері:** Аумақтарды (жер учаскелерін) және басқа да жылжымайтын мүлік объектілерін пайдаланудың, сондай-ақ олардың жайкүйінің заңнамада белгіленген тәртіппен жол берілетін кез келген өзгерістерінің режимдері,

рұқсаттары, шектеулері (ауыртпалық салуды, тыйым салу мен сервитуттарды қоса алғанда). Қала құрылысының регламенттері мемлекеттік нормативтерге сәйкес орындалған қала құрылысы және сәулет-құрылыс құжаттамасымен белгіленеді. Қала құрылысы регламенттерінің қолданылуы олар үшін белгіленген мерзім шегінде шектеледі.

3.191 Жылытқыш қалып: Қысқы жағдайларда бетондаған кезде қолданылатын және сыртынан жылытқыш электр элементтері орналастырылған металл табақтан немесе суға төзімді шереден тұратын қалып.

3.192 Жүкқармауыш саймандар: Құрылыс конструкцияларын көтеруге арналған, иілімді болат арқан, әртүрлі траверс жүйелері, механикалық және вакуумдық қармауыш түрінде пайдаланылатын саймандар.

3.193 Жүк айналымы: Тасымалданған жүк мөлшері (тоннамен берілген) және асымалдау арақашықтығының (километрмен алынған) көбейтіндісі ретінде есептерген көлік жұмысының негізгі көрсеткіші.

3.194 Жүк көтерімділігі: Кранның техникалық сипаттамасының көрсеткіші, кран құралымының орнықтылығы мен беріктігі сақталған жағдайда кран көтеретін жүктің және жүк қармауыш тетіктің ең үлкен массасы.

3.195 Жүк легі: Уақыт бірлігінде бір бағытта жылжитын жүк массасы.

3.196 Топырақ: Второй слой штукатурного покрытия, предназначенный для выравнивания штукатурной поверхности и создания основной толщины штукатурного слоя.

3.197 Тоң топырақ: Теріс немесе нөл температурадағы, құрамында көзге көрінетін мұз қоспалары және (немесе) цемент мұзы бар және криогендік құрылымымен сипатталатын топырақ.

3.198 Ісінгіш топырақ: Сумен немесе басқа сұйықпен араластырғанда көлемі үлкейетін және салыстырмалы ісіну деформациясы $E_{sw} \geq 0,4$ болатын топырақ.

3.199 Шөккіш топырақ: Сыртқы жүктеме әсерінен мен өзінің салмағынан немесе сумен не басқа сұйықпен араластырғанда тек өзінің салмағынан вертикал деформацияға ұшырайтын (шөгетін) және салыстырмалы ісіну деформациясы $E_{sw} \geq 0,1$ болатын топырақ.

3.200 Домбығатын топырақ: Еріген күйден тоңды күйге өткенде мұз кристаллдарының түзілуі салдарынан көлемі ұлғаятын және салыстырмалы аяздық ісіну деформациясы $E_{th} \geq 0,1$ болатын топырақ.

3.201 Астарлау: Жоғарыда жатқан материалдың төменгі бетпен желімделуін қамтамасыз ету үшін тұтқыр материалды төменгі қабаттың бетіне жағудың және көрсетілген қабаттардың бірлескен жұмысының технологиялық процесі.

3.202 Топырақ сулары: Үстінде су сіңірмейтін жынысты тұтас жабыны жоқ, Жер бетінен бірінші тұрақты сулы горизонттың жерасты сулары.

3.203 Гуммирлеу: Үстіңгі бетке резеңкені вулканизациялап, яғни оң температураның әсерімен жағу.

3.204 Қос осьті сығу: Бетонды элементтің барынша қауіпті керу күштері әрекет ететін екі осі бағытында алдын ала сығу.

3.205 **Қос торлы қабықшалар:** Төменгі және жоғарғы белдеулері қосымша байланыстар - керегетормен байланыстырылған айқасқан фермалар жүйесін құрайтын, тікбұрыш түріндегі ғимарат жабынының қабықшалары.

3.206 **Құрылыстың іс жүзіндегі құны:** Тозу шегерілгендегі құрылысты қалпына келтіру құны.

3.207 **Қарым:** Бірнеше ауысым бойы үзіліссіз жұмыс істеу үшін тас қалаушылар звеносына бөлінген учаске немесе оның еселенген бөлігін құрайтын алымның бөлігі, онда жұмыс орны ұйымдастырылады. Тас қалаушылар звеносының жұмыс орны жұмыс аймағын және материалдар орналасатын аймақты қамтиды.

3.208 **Бөлшектеу:** Машинаны, агрегатты, имаратты жеке бөлшектерге бөлу.

3.209 **Салма бөлшектер:** Конструкцияның арматуралық қаңқасына пісіріп жалғанатын, жималы элементтерді өзара біріктіруге арналған металл пластиналар; элементтерді түйістіру салма бөлшектерді пісіріп жүзеге асырылады.

3.210 **Гамма сәуле көмегімен жүргізілетін дефектоскопия:** Пісірме жіктердің ақауларын жылжымалы қорғасын контейнерлерге салынған радиоактивті сәулелеу көздерін (кобальт, иридий, цезий изотоптарын) қолданатын аппараттар көмегімен анықтау тәсілі.

3.211 **Ультрадыбыс көмегімен жүргізілетін дефектоскопия:** Ультрадыбыстық тербелістердің металл қабатына кіру және бейметалл қоспаларды көрсету қабілетіне негізделген, пісірме жіктің ақауларын, дерструктив ақауларды анықтау тәсілі.

3.212 **Жұмыстарды жүргізу кезіндегі ақаулар:** Сапасы төмен материалдарды және мерзімі өтіп кеткен материалдарды пайдалану, жұмыста жобалық технологиялардан алшақтықтың болуы, ескірген машиналарды және жетілдірілмеген аспаптарды пайдалану, инженерлік-техникалық жұмыскерлер тарапынан жеткілікті деңгейде бақылаудың болмауы және басқа негіздер бойынша кезінде туындайтын нормадан ауытқу.

3.213 **Күш әсерінсіз деформациялар:** Материалда, құралымда сему, ісіну, температуралық әсердің салдарынан туындайтын көлемдік деформациялар. Күш түсірілмеген еркін деформациялану кезінде қатты дененің кернеулі күйі өзгермейді. Қоршаудағы күш түсірілмеген деформациялар өзіндік (бастапқы) кернеудің пайда болуына алып келеді.

3.214 **Күш түсуден болатын деформациялар:** Материалдарда, құралымдарда сыртқы күштердің әсерінен туындайтын және негізінен ішкі күштердің әсер ету бағытында дамитын деформация. Олар сығылу, созылу, жылжу, бұрылу түрінде болады. Олармен бір мезгілде бойлық деформацияланудың салдары ретінде көлденең деформациялар туындайды.

3.215 **Диагностика:** Ғимараттар мен имараттардың құрылыс құралымдарының күйін сипаттайтын белгілерді айқындау және зерттеу, сондайақ олардағы ауытқуларды анықтау мен қалыпты пайдалану режимі бұзылуының алдын алу үшін зерттеу.

3.216 **Конструкциялар диагностикасы:** Конструкциялардағы ақаулардың барлығын көрсететін белгілерді анықтау және зерттеу; конструкциялардың техникалық күйін анықтау; ақау немесе тұрып қалу орнын анықтау; конструкциялардың техникалық

күйін болжау, сондай-ақ әдістер мен оларды анықтау құралдарын, диагноздау жүйелерін пайдалануды құру және ұйымдастыру ұстанымын әзірлеу процесі.

3.217 Күш түсіру диаграммасы: Фермалар сырықтарындағы күштер векторының және торапты жүктемелердің белгілі бір масштабтағы графикалық кескіні, сырықтарда туындайтын созылу немесе сығылу күштерінің мәндерін жуықтап анықтау үшін пайдаланылады.

3.218 Қатаңдық диафрагмасы: Көлбеу жүктемелерді қабылдауды және оның іргетасқа берілуін қамтамасыз ететін көтергіш жүйенің тік элементі. Бұдан басқа қатаңдық диафрагмасы беларқадан, аражабын тақталарынан, баспалдақтан, инженерлік жабдықтап түскен тік жүктемелерді қабылдайды.

3.219 Дилатация: Көптеген микросызаттардың, сондай-ақ ұзын бойына созылған сызаттардың дамуына байланысты сығу кезінде бетон және темірбетон құралымдардың көлемін ұлғайтуы.

3.220 Тоң топыраққа динамикалық әсер ету: Эскаватор жебесінің арқанына ілінген еркін және бағыттауыш әсерлі балғамен тоң топырақты жарып уату арқылы оны қопсыту тәсілі.

3.221 Динамикалық бекемдеу: Қысқа мерзімді (соққы, импульстік) жүктеме кезінде бетонның уақытша кедергісін ұлғайту.

3.222 Жоспарлардың директивтілігі: Жоспарлардың орындалуға міндеттілігін білдіретін қасиеті.

3.223 Диспетчерлеу: Өндірістік процестерді жедел бақылау мен аруды орталықтандыру (шоғырландыру). Диспетчеризациялаудың мақсаты - аса жоғары техника-экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізу, сондай-ақ өндіріс процесі мен кәсіпорынның жұмыс ритмін реттеу үшін кәсіпорынның жекелеген звеноларының келісілген жұмысын қамтамасыз ету.

3.224 Монтаждаудың дифференцияланған әдісі: Ғимараттың немесе монтаждау учаскесінің шектеріндегі барлық бір типті конструкцияларды ретпен орнатуды көздейтін әдіс.

3.225 Түпті тереңдету жұмыстары: Су жолдарында, сондай-ақ айлақтардың, флот тоқтайтын базалардың, кеме жөндейтін және басқа кәсіпорындардың суайдындарында қажетті кеме жүзу габариттерін (тереңдігі, ені, кеме жүзу радиусы) қамтамасыз ету үшін орындалатын жұмыстар. Түпті тереңдету жұмыстарының барысында топырақты суқойма түбінен алып шығып, оны белгіленген жерге алып кету (үю) жүзеге асырылады.

3.226 Рұқсат етілген иілгіштік: Элементтердің аталымына және материалына байланысты жобалау нормаларымен белгіленетін иілгіштіктің келтірілген ең үлкен рұқсат етілген мәні.

3.227 Жобалау және іздестіру жұмыстарын орындауға арналған шарт: Бұл тапсырыс беруші мен жобалау, ұйымы (бас жобалаушы) арасында жобалау және іздестіру жұмыстарының барлық жиынтығын орындау үшін жасалатын шарт. Бас жобалаушы жобалау және іздестіру жұмыстарының жекелеген түрлерін орындау үшін (сумен жабдықтау, электрмен қамтамасыз ету, жасанды имарат және басқа.) мамандандырылған жобалау және іздестіру ұйымдарын (қосалқы мердігерді) тартады, олармен шарт

жасасады, онда жұмыстардың құрамы, орындау мерзімі және олардың құны көрсетіледі. Бұл ретте жобаның сапасы, оның жекетлеген бөліктерінің өзара байланысы, техникалық құраманың кешенділігі және толық жиынтылығы үшін бас жобалаушы жауапты болады. Жобалау ұйымы құрылыстың бүкіл кезеңінде авторлық қадағалауды жүзеге асырады.

3.228 Мердігерлік шарты: Мердігерлік шарты бойынша бір тарап (мердігер) екінші тараптың (тапсырысшының) тапсырмасы бойынша белгілі бір жұмысты атқаруға және белгіленген мерзімде оның нәтижесін тапсырысшыға өткізуге міндеттенеді, ал тапсырысшы жұмыс нәтижесін қабылдап алуға және оған ақы төлеуге (жұмыстың бағасын төлеуге) міндеттенеді. Егер заң актілерінде немесе шартта өзгеше көзделмесе, жұмыс мердігердің тәуекелімен орындалады.

3.229 Қосалқы мердігерлік шарты: Бас мердігердің және қосалқы мердігердің шарт міндеттерін орындаудағы өзара жауапкершілігін анықтай отырып, олардың өзара қарым-қатынасын реттейтін келісім құжат. Қосалқы мердігерлік шарты бас мердігер мен қосалқы мердігер арасында қажетті құжаттамасы және жұмыс көлемі болғанда жасалады. Онда өндірістік қуаттылықтарды және өндірістік емес мақсаттағы объектілерді белгіленген мерзімдерде және қажетті сапамен іске қосуды қамтамасыз ету үшін жұмыстар кешенін немесе олардың жекелеген түрлерін орындау көзделеді.

3.230 Құрылыстағы шартты баға: Тапсырыс беруші мен мердігер арасында кәсіпорын, ғимарат және имарат құрылысының келісілген бағасы (жұмыстар мен шығынның құны). Шартты баға күрделі құрылысқа мердігерлік шартын (келісім-шартын) жасасу үшін негіз болып табылады және ол құрылыстың барлық кезеңінде тұрақты болуға тиіс.

3.231 Құжаттама: Бірдей ережелер бойынша ресімделген құжаттар жиынтығы.

3.232 Конструкторлық құжаттама: Бұйымды, бөлшекті жобалау барысында, тәжірибелік үлгіні дайындау және осы бұйымның, бөлшектің сериялық өндірісін ұйымдастыру кезінде әзірленетін және пайдаланылатын құжаттар жиынтығы.

3.233 Нормативтік-анықтамалық, нормативтік-техникалық құжаттама: Белгілі бір ережелерді қамтитын ресми құжаттар жиынтығы, стандарттар, нормалар, нормативтер және шарттар, ҚНЖЕ және мемлекеттік қадағалау органдары, министрліктер мен ведомстволар бекіткен басқа да нормативтік құжаттар. Нормативтік анықтамалық құжаттамаға нұсқаулықтар, нұсқамалар, басшылыққа алатын құжаттар, құрылыстың жекелеген түрлерінің ерекшеліктерін көрсететін міндетті және ұсыныс сипатындағы ережелер де жатады. Нормативтік құжаттар кәсіпорындардың қызметін және инвестициялық циклдің барлық кезеңінде (іздістіру, жобалау, құрылыс жүргізу, қайта құрылымдау, жөндеу және т.с.с.) тиісті қызмет салаларында қабылданған шешімдердің заңдылығын реттейді.

3.234 Тендерлік құжаттама: Сауда-саттық өткізудің ұйымдастыру, технологиялық және коммерциялық мәселелері жөніндегі ақпаратты (сауда-саттықты өткізу шарттары, сату-сатып алудың немесе мердігерліктің қаржылық және коммерциялық шарттары, сауда-саттық процесінің сипаттамасы, тауардың техникалық сипаттамасы, сауда-саттықта ұсынылатын жұмыстар мен қызметтердің сипаты, түрі және көлемі туралы мәліметтер) қамтитын құжаттар жиынтығы.

3.235 Ұзаққа жарамдылық: Ғимараттың немесе имараттың және олардың элементтерінің белгіленген пайдалану режиміндегі белгілі бір жағдайларда уақыты берілген сапаларын бұзбай және деформацияланбай сақтау қабілеті.

3.236 Үй құрылысы комбинаты; ҮҚК: Құрылыс идустриясының толықтай құрастырылатын ғимараттарды (құралымдарды, бөлшектерді) жиынтығымен шығару, оларды құрылыс алаңына жеткізу, жинақтау және бөлшектеу, дайын ғимаратты пайдалануға беру жұмыстарын жүзеге асыратын кәсіпорны.

3.237 Қондырма: 1. Екі бөлшектің түйісу сипаты. 2. Шектерінде жарамды бөлшектердің шынайы өлшемдері тербелуі мүмкін ең үлкен және ең кіші жол берілетін өлшемдердің арасындағы айырмашылық.

3.238 Технологиялық шақтама: Элементтерді дайындау және орнату, сондай-ақ қажетті бөлу шараларын орындау бойынша технологиялық процестер мен шаралардың дәлдігін белгілейтін шақтама.

3.239 Функционалдық шақтама: Конструкциялар түйістеріндегі геометриялық параметрлердің дәлдігі мен конструкциялардың өзара орналасу дәлдігін реттейтін шақтама.

3.240 Қадаға түсетін шекті жүктеме: Іргетас құрамындағы және одан тыс жалғыз қадаға түсірілетін есептік жүктеме, ол негіз топырағының есептік көтергіш қабілетінің (қаданың көтергіш қабілеті) сенімділік коэффициентіне қатынасы ретінде анықталады. Сенімділік коэффициентінің шамасы: қаданың көтергіш қабілеті статикалық жүктемемен дала сынақтарының нәтижелері бойынша анықталғанда - 1,2; топырақты статикалық зондтау нәтижелері бойынша анықталғанда - 1,25; есептеу нәтижелері бойынша, сондайақ қаданың көтергіш қабілеті топырақтың серпімді деформациясын есепке алмай, динамикалық сынақ нәтижелері бойынша анықталған жағдайда 1,4 етіп алынады.

3.241 Жол-құрылыс машиналары: Автомобиль жолдарын салу, қалыпты жағдайда ұстау және жөндеу кезінде жұмыстар кешенін орындауға арналған, сондай-ақ теміржол, гидротехникалық, азаматтық, өнеркәсіптік, әуе айлағы құрылысында және құрылыстың басқа түрлерінде пайдаланылатын машиналар.

3.242 Жаабық дренаж: Жүйені тексеруге арналған құдықтар орналастырылған және су ағызатын жаққа қарай еңістетілген, дренаждайтын материалмен (қиыршықтас, малтатас, ірі құм) толтырылатын траншеялар. Дренаждық траншеяның бетін жергілікті топырақпен жабады.

3.243 Ашық дренаж: Түбіне шақпатас, ірі түйірлі құм 10 см-ден 15 см-ге дейінгі қалыңдықта төселетін, тереңдігі 0,5 м-ден 0,7 м-ге дейінгі арық. Ашық дренажды топырақ суларының деңгейін 0,3 м-ден 0,4 м-ге дейін төмендету қажет болған жағдайда қолданады.

3.244 Графикалық құжаттама: Графиктер, диаграммалар түріндегі құжаттама; онда мәтіндік-графикалық нысанда объектінің мәліметтері және тәуелділіктері, оқиғалар, құбылыстар, атап айтқанда, құрылыс және жинақтау кәсіпорындарының, сондай-ақ олардың бөлімшелерінің өндірістік қызметі туралы деректер беріледі.

3.245 Атқарушылық құжаттама: Құрылыс және жинақтау жұмыстарының жүргізілу процесі және құрылыс объектісінің техникалық жай-күйі жазылған құжаттар

жиынтығы (инженерлік құралымдардың атқарушылық сұлбалары мен сызбалары, орындалған және жасырын жұмыстарды қабылдау сұлбасы, жұмыстардың жекелеген элементтерін аралық қабылдау актісі, жұмыстарды жүргізу, операциялық бақылау, авторлық қадағалау журналдары). Атқарушылық құжаттама объектіні пайдалануға қабылдау кезінде көрсетіледі және алдағы пайдалану барысында қолданылады.

3.246 Ұйымдастырушылық-технологиялық құжаттама: Жобалық-сметалық құжаттаманың технологиялар, жұмысты және құрылысты ұйымдастыру бойынша шешімдерді негіздейтін бөлігі. Ұйымдастырушылық-технологиялық құжаттаманы әзірлеу әдетте екі кезеңде жүргізіледі: бірінші кезеңде - құрылысты ұйымдастыру жобасын, екінші кезеңде - жұмыстарды жүргізу жобасын әзірлейді. Құрылыс ұйымының тапсырысы бойынша Жұмыстарды жүргізу жобасын бас жобалаушылар немесе мамандандырылған жобалау-технологиялық ұйымдары әзірлейді. Кейбір жағдайларда жұмыстарды жүргізу жобасын құрылыс ұйымдарының өздері (мердігерлер) әзірлейді.

3.247 Есептік құжаттама: Кәсіпорынның немесе оның бөлімшелерінің қандай да болмасын тапсырманы (жобаны) орындау жөніндегі жұмысының есептік көрсеткіштерін немесе қандай бір кезеңдегі есептік көрсеткіштерді (қаржылық, материалдық есеп, ғылыми-зерттеу жұмысының орындалуы бойынша есеп) көрсететін құжаттар жиынтығы.

3.248 Жобалық-сметалық құжаттама: Нақты ғимарат, имарат, объекті құрылысының көлемдік-жайғастыру, құрылымдық, ұйымдастырушылық-технологиялық шешімдерін, құнын және экономикалық тиімділігін негіздейтін графикалық, есептік және мәтіндік материалдар жиынтығы. Күрделі емес және орындалу мерзімдері бойынша ұзаққа созылмайтын объектілер үшін жобалық-сметалық құжаттама бір кезеңде әзірленеді, ал ірі және күрделі объектілер үшін әдетте екі кезеңде әзірленеді: бірінші кезең - бұл сметалық есептеулері берілген жоба, екінші кезең - бұл сметалары берілген жұмыс құжаттамасы. Жобалау және мердігерлік құрылыс ұйымдарының қатысуымен тапсырыс беруші құрастырған жобалауға берілген тапсырма жобалық-сметалық құжаттаманы әзірлеу үшін негіздеме болып табылады.

3.249 Жұмыс құжаттамасы: «Жұмыс құжаттамасы» кезеңінде әзірленетін және объектіні салу кезінде тікелей құрылыс алаңында пайдаланылатын жобалық сметалық құжаттаманың бір бөлігі.

3.250 Рұқсат беру құжаттамасы: Министрлік, ведомство немесе жергілікті басқару органдары беретін, тапсырыс берушіге объектінің құрылысын жүргізу немесе оны қайта құрылымдау бойынша жобалық-ізвестіру жұмыстарын жүргізуге рұқсат ететін құжаттар жиынтығы.

3.251 Ұзақ мерзімге жарамдылық: Белгіленген пайдалану режимі кезінде белгілі бір жағдайда ғимараттың немесе имараттың және олардың элементтерінің уақыт аралығында бұзылмастан және деформацияға ұшырамастан өздерінің сапасын сақтау қабілеті.

3.252 Доғалап пісіру: Пісірілетін бөлшектердің жергілікті балқытылуы электр доғасымен жүзеге асырылатын металды электрмен пісіру тәсілі.

3.253 Конструкторлық құжаттаманың бірыңғай жүйесі: Конструкторлық құжаттаманы әзірлеу, ресімдеу және оның айналымға түсу тәртібі жөніндегі өзара

байланысқан бірыңғай ережелер мен баптарды белгілейтін мемлекеттік стандарттар жиынтығы.

3.254 Құрылыс өндірісін дайындаудың бірыңғай жүйесі; ҚӨД БЖ: Мемлекеттік стандарттарда және басқа да нормативтік құжаттарда белгіленген, құрылыстың жоспарлы жүргізілуін және өндірістік қуаттылықтар мен объектілерді белгіленген мерзімдерде және құрылыс жинақтау жұмыстарының сапалы орындалуымен іске қосуды қамтамасыз ететін, өзара байланысқан іс-шаралар және ұйымдық, техникалық, технологиялық, жоспарлы-экономикалық, әлеуметтік сипаттағы міндеттер кешені.

3.255 Бірыңғай нормалар және бағалар; БНЖБ: Біртекті жұмыстардың белгілі бір көлемін орындауға жұмсалатын уақыт шығынының дәлдік шегі, сондай-ақ жұмыс бірлігіне теленетін төлем мөлшері.

3.256 Бөлмежайларды табиғи жарықтандыру: Бөлмежайларды мөлдір қоршау құралымдары арқылы енетін табиғи жарықпен (тура немесе шағылған) жарықтандыру.

3.257 Термірлену: Үстіңгі қабаттың тығыздығы мен су сіңірмеушілігін арттыру үшін бетон үстін цемент езіндімен арнайы өңдеу.

3.258 Сары сызықтар: Жойқын жер сілкіністері, өзге де табиғи немесе техногендік сипаттағы зілзалалардың салдарынан үйлердің (ғимараттардың, құрылыстардың) үйінділерге (қиратындыларға) айналуы барынша мүмкін болатын аймақтар шекаралары. Әдетте сары сызықтар үйлер мен ғимараттар арасындағы қашықтықты реттеу үшін қолданылады.

3.259 Қатты тіректер: Тас және армотас құралымдардың есептеулерінде қабырғалары кемінде 12 см болатын көлденең тас және бетон қабырғалар, қалыңдығы кемінде 6 см болатын темірбетон қабырғалар, қарсы кермелер, қатты торапты көлденең жақтаулар, көлденең қабырғалардың учаскелері және көлбеу жүктемелерді қабылдайтын басқа да құралымдар.

3.260 Қатты түйістер: Құралымдардың біріктірілген тораптарда әсер ететін қалыпты күштер мен майысу моменттерін қабылдайтын түйістер.

3.261 Қаданың ростверкпен мықтап түйіндесуі: Қаданың жеңсырықтарын арматураны анкерлеу ұзындығы бойымен ростверкке бекіту және қаданың бетонын ростверкке кемінде 50 мм етіп қысып бекіту. Мынадай жағдайларда: қаданың өзегі әлсіз топырақта орналасқанда; түйіскен жерде қадаға берілетін қысу жүктемесі қаданың қима ядросының шегінен асатын эксцентриситетпен түсірілетін болғанда; еркін тірелген қадаға әсер ететін көлбеу жүктемелердің орын ауыстыруының мәні жобаланған ғимарат немесе имарат үшін шекті мәндерден үлкен болғанда; іргетаста еңіс немесе құрама тік қадалар болғанда; қадалар жұлып алу жүктемелеріне жұмыс істегенде көзделеді.

3.262 Қаданың қатандығы: Қадаға түсірілетін күштің оның отыруына қатынасы. Ол есептеулер бойынша немесе қадаларды статикалық сынау нәтижелері бойынша анықталады. Бағдарламалық есептеу кешендерінде түпкі элемент қатандығының тиісінше мәнімен беріледі.

3.263 Қанылтырлау жұмыстары: Табақ болаттан жаппа тұрғызғанда, ғимараттардың санитарлық-техникалық жүйелерін салып-монтаждаған кезде

орындалатын, қалыңдығы 1 мм-ге дейінгі табақ болаттан жасалған түрлі бұйымдарды дайындау жұмыстары.

3.264 **Забой:** Топырақ ашық немесе жерасты тәсілімен өңделетін, жұмыстарды жүргізу барысында ауысып отыратын жұмыс орны.

3.265 **Таспен толтыру:** Қабырғалардың немесе тоғыспаның ойықтарын, сыртқы және ішкі көздеуқатар арасындағы кеңістікті тас қалаумен толтыру.

3.266 **Шегендеу:** Қабырғаның ішкі және сыртқы қабықтарының арасындағы аралықты таспен, шақпатаспен, сынған кірпішпен және басқа материалдармен толтыру.

3.267 **Сүзуге қарсы шымылдық:** Тіреуіш гидротехникалық имарат негізінің топырағында және оның жағалық бөліктерінде судың сүзілу жолын ұзарту, имараттың табанына түсірілетін сүзгілік қысымды төмендету, сүзуге жұмсалатын су шығынын азайту үшін жасалатын, судың сүзілу ағыны жолындағы жасанды тосқауыл.

3.268 **Дайындық процестер:** Салынып жатқан объектіні жартылай фабрикактармен, бөлшектермен және бұйымдармен қамтамасыз ететін процесс. Бұл процестер әдетте мамандандырылған кәсіпорындарда (құрама темірбетон зауыттарында, тауарлық бетон зауыттарында және басқаларда.), сондай-ақ құрылыс алаңы жағдайында (объекті маңындағы бетон-ерітінді тораптары, объекті маңындағы арматуралық цехтар және басқа жерлерде) орындалады.

3.269 **Дайындық жұмыстары:** Құрылыс және пайдалану материалдарын дайындау мен өндіру жұмыстары, қоймалар ұйымдастыру.

3.270 **Даярлама:** Материалдардың пішінін, өлшемдерін, үстінің тазалығы мен қасиеттерін өзгертіп бөлшек немесе ажырамалы жималы бірлікті (мысалы, арматуралық қаңқаны жинауға арналған арматура шыбықтары, штампталған төсемді дайындауға арналған болат табақ, темірбетон конструкцияларына арналған үстіне антикоррозиялық жабын жағылған салма бөлшек) дайындайтын өндіріс заты.

3.271 **Жобалауға берілген тапсырма:** Тапсырыс беруші инвестор) беретін және объектіні жобалау мен оның құрылысына қойылатын талаптарды қамтитын ресми құжат.

3.272 **Жималы темірбетон конструкцияларының қоспаларының түйістерін бітеу:** Салма бөлшектерді пісіру және коррозиядан қорғау, түйістерді бетон қоспасының езіндісімен құйып бекіту, түйістерді герметиктеуден тұратын процесс.

3.273 **Құрылыстағы орындалым:** Жоспарланған кезеңнің соңына қарай өтпелі объектілерде орындалуға тиіс жұмыстар көлемі. Орындалымның мөлшерін анықтайтын негізгі көрсеткіш - объектілер құрылысының нормативтік ұзақтығы. Тұрғын үй құрылысында орындалымның мөлшері орындалым объектілерінің санын белгілеуге және жұмыстардың жүргізілуін жобалауға қажетті заттай (тұрғылықты және жалпы ауданы) және баға көрсеткіштерімен анықталады.

3.274 **Қуаттылық бойынша орындалым:** Кәсіпорындардың құрылысы басталғаннан бастап жоспарланған кезеңнің соңына дейін енгізілген қуаттылықтарды алып тастағанда, жоспарланған кезеңнің соңындағы құрылысы жүріп жатқан кәсіпорындардың жиынтық жобалық қуаты.

3.275 Күрделі салымдар көлемі бойынша орындалым: Объектінің сметалық құнына кіретін құрылыс-жинақтау жұмыстарының және басқа шығындардың құны, ол өтпелі құрылыстарда жоспарланған кезеңнің соңында игерілуге тиіс.

3.276 Құрылыс-жинақтау жұмыстарының көлемі бойынша орындалым: Өтпелі құрылыстарда жоспарланған кезеңнің соңында орындалуға тиіс құрылыс және жинақтау жұмыстарының құнын қамтитын, күрделі салымдар көлемі бойынша орындалымның бір бөлігі.

3.277 Тапсырыс беруші (құрылыс жүргізуші): Мердігерлік ұйыммен (мердігермен) жобалау-іздістіру және құрылыс-жинақтау жұмыстарын жүргізуге шарт жасасу арқылы ғимараттың және имараттың күрделі құрылысына қаржы бөлетін жеке немесе заңды тұлға (жеке тұлға, ұйым, кәсіпорын, мекеме).

3.278 Темірбетондағы салмалы бөлшектер: Бетондауға дейін темірбетон элементтерге орнатылатын металл бөлшектер; темірбетон құралымдарды металл құралымдармен жалғау үшін, технологиялық жабдықты орнату мен бекіту және басқа мақсаттар үшін қолданылады.

3.279 Топырақты бекіту: Топырақтың беріктігін немесе байланысқыштығын арттыру үшін және топырақтарға су сіңірмеушілік қасиет беру үшін топырақтың табиғи жатысында оның құрылыс қасиеттерін физикалық-химиялық әдістермен жасанды өзгерту.

3.280 Жабық қойма: Ашық ауада бұзылатын материалдарды сақтауға арналған қойма.

3.281 Құлып, құлпылық тас: Тоғыспаны немесе арканы аяқтайтын жоғарғы орталық тас. Ол жазықтықтан біршама шығыңқы болатын сына тәріздес блок немесе кірпіш болып табылады.

3.282 Құрама элементтердің жіктерін тұтастай құю: Құрастырылатын бұйымдар арасындағы жапсарларды, қуыстарды цемент ерітіндісімен немесе бетонмен толтыру. Бұл орайда құйып бекітуге арналған бетон көтеру, қоршау, сәндік функцияны атқаруы мүмкін немесе бірнеше функцияны қатар атқарады.

3.283 Соққы саны: Қаданың тірелуінің орташа шамасын өлшеу үшін орындалатын топыраққа қағылатын қадаға соғылатын балға соққыларының саны.

3.284 Құламаның орналасуы: Шұңқыр немесе үйінді құламасының көлбеу проекциясы. Еңіс тіктігімен, яғни жер құрылысының биіктігінің (тереңдігінің) еңіс жатысына қатынасымен сипатталады.

3.285 Топырақты сулау: Нығыздау тәсілдерінің бірі, ол топырақты берілген түсуі тұрақтанғанға дейін су басуын көздейді.

3.286 Түйісуді құйып бекіту: Екі немесе одан көп құрама темірбетон құралымдардың немесе олардың элементтері жанасқан аймақты монолитке айналдыру процесі, Арматураның немесе салмалы бөлшектердің жеңсырықтарын бекіту (негізінен пісірумен), кейіннен түйіс жолағын бетон қоспасымен немесе ерітіндімен толтыру арқылы қол жеткізіледі.

3.287 Топырақты тоңазыту: Топырақтарды бекіту және су сіңірмеушілік қасиетіне жету мақсатында әлсіз және суқаныққан топырақтарды табиғи жатысында 0°C-ден төмен температураға дейін жасанды суыту.

3.288 **Нөлдеу:** Адамдарды электр тогынан зақымданудан қорғау шарасы; тікелей жермен қосылған бейтарап сымды желілерде қолданылады. Нөлдеу қоректендіргіш тораптың бірнеше рет жерлендірілген нөлдік сымына электр жабдығының кернеу берілмеген, бірақ оқшаулаудың бүлінуі салдарынан кернеу пайда болатын корпусын және басқа да құрылымдық металл емес бөліктерін қосу арқылы жүзеге асырылады. Нөлдеудің міндеті - зақым келгенде немесе корпус тесілгенде қондығыны тораптан жылдам сөндіру.

3.289 **Кешіккен деформация:** Күштердің салдары болып табылатын және олардың соңынан жүре отырып, уақыт өте келе шоғырланатын, материалдардың реологиялық қасиеттеріне әрекет етуші күштерге байланысты белгілі бір шекті мәнге асимптотикалық жақындайтын деформациялар. Уақыттың кез келген сәтінде шоғырланған, шекті деформациядан ерекшеленетін кешіккен деформация уақыт бойынша түсірілген күштің өзгеру заңына байланысты болады.

3.290 **Құрылыстағы өндірістік қорлар:** Құрылыс алаңында немесе кәсіпорында бар, бірақ әлі өндірістік процеске берілмеген өндіріс құралдары.

3.291 **Қоршауды толықтыру:** Тіректер немесе ғимараттың құрылыс құралымдарының тік беті арасында орналасқан қоршау элементі.

3.292 **Жіктер мен сызаттарды толтыру:** Жіктің немесе сызаттың қуысына олардың сусіңіргіштігін қамтамасыз ету үшін герметикті (мастиканы) енгізудің технологиялық шарасы.

3.293 **Запорная планка:** Есікті немесе терезені жапқан кезде немесе бекітіп қойған кезде сұқпаны немесе ілмек сұқпаны кіргізетін бөлшек.

3.294 **Ғимараттар арасындағы аралықтарды салу:** Бір қызыл сызықтың бойында немесе бір кварталда орналасқан екі сәулет объектісін жалғайтын және олардың арасындағы бос кеңістікті толтыратын қосымша ғимараттар мен имараттарды салу.

3.295 **Тегістеу:** Езіндінің сылақ қабатын үстінен арнайы аспаптармен тегістеу.

3.296 **Құрылыс өндірісіне кететін шығындар:** Құрылыс ұйымдарының құрылыс өнімін өндіруге жұмсайтын ақшалай нысанда берілген шығыстары.

3.297 **Тура шығындар:** Құрылыс-жинақтау жұмыстарының сметалық құнының негізгі құрамдас бөлігі, ол барлық материалдардың, бұйымдар мен құралымдардың, энергетикалық ресурстардың құнын, жұмысшылардың жалақысын және құрылыс машиналары мен тетіктерін пайдалану құнын қамтиды.

3.298 **Анкерлік бұрандамаларды тартып керу:** Қарапайым немесе механикаландырылған құралдарды пайдалану арқылы анкерлік бұрандаманы жабдықты жинақтаудың техникалық шарттарында көрсетілген шамаға дейін алдын ала керу. Бұрау моментінің аталған шамасы болмаған жағдайда бұрандаманы түпкілікті тарту кезінде ол нормаланған ең үлкен шекті бұрау моментінен аспауға тиіс. Тартып керу күші бұрау моментінің шамасы бойынша; бұрандаманың орнын ауыстыруы немесе ұзаруы бойынша; сомын бұрылу бұрышы немесе гидрожүйедегі осы мақсаттар үшін арнайы жасалған гидрокілттер қысымының мәні бойынша бақыланады.

3.299 **Учаске бөлігі:** Шектерінде жұмыстардың технологиялық кешеніне кіретін барлық жеке құрылыс процестері орындалатын құрылыс салу, ғимарат, имарат учаскесінің бір бөлігі.

3.300 Тазарту: Шұңқырлардың, қазақшұңқырлардың түбі мен қабырғаларының үстінен топырақтың алынбаған қабатын кесу. Тазарту үшін экскаватор шөмішіне ілінетін тазартқыш саймандар қолданылады.

3.301 Қысып бекіту: Тірекке элементті (құралымды) сызықтық және бұрыштық орын ауыстырулар болмайтындай етіп мықтап бекіту.

3.302 Топырақты тереңнен қопсытып қорғау: Келешекте жер құрылысы орналасатын учаскеде қазылатын топырақты атқылау жолымен 1,3 м-ден 1,5 м-ге дейінгі тереңдікке топырақты экскаватормен қопсыту процесі.

3.303 Звено: Жұмысшылар (бір немесе бірнеше мамандықты) тобы, олардың ең аз саны белгілі бір құрылыс процесін орындау кезінде еңбектің ұтымды ұйымдастырылуына негізделеді.

3.304 Инфрақұрылымдық звено: Жоғары дамыған материалдық-техникалық базаның звеносы, ол осы базаның құрылыс-жинақтау және өнеркәсіптік-өндірістік звеноларының өзара қарым-қатынасын және қалыпты қызмет етуін қамтамасыз етеді. Көлік байланысының барлық түрлерін, өндіріс элементтерін қоймаға жинау мен сақтауды, оларды орналастыруды және жиынтықтау базаларына шоғырландыруды, техникалық және технологиялық жүйелерді, машиналар мен тетіктерді жөндеу мен пайдалануды қамтамасыз етеді.

3.305 Тас қалаушылар тобы: Екі тас қалаушыдан тұратын топ, біреуі - көздеу қатарды қалайтын жоғары білікті жетекші маман, екіншісі - қабырғаға материалды жайып төсейтін және таспен толтыратын көмекші жұмысшы. Мұндай топ қабырғаның қалыңдығы бір жарым кірпішке дейінгі көп саңылаулы қабырғаларды қалау кезінде тиімді.

3.306 «Бестік» тас қалаушылар тобы: Топ бес тас қалаушыдан тұрады. Ол үш дербес звеноға бөлінеді: сыртқы көздеу қатарды бірінші тас қалаушы көмекші жұмысшымен бірге қалайды, одан кейін 2,0 м-ден 2,5 м-ге дейін қашықтықта екінші тас қалаушы өзінің көмекші жұмысшысымен істейді және осындай қашықтықта тағы да бір көмекші жұмысшы шойтаспен толтырады. Бұл тәсіл қалыңдығы екі жарым және одан көп кірпішті қабырғаларды қалау кезінде тиімді.

3.307 «Үштік» тас қалаушылар тобы: Үш тас қалаушыдан тұратын топ. Жетекші тас қалаушы сыртқы түзік қалауды, екінші тас қалаушы қалған қалауды орындайды, қосалқы жұмысшы ерітіндіні жағып, кірпішті әкеледі. Топ қарапайым және орташа күрделіліктегі қалыңдығы екі кірпіштік қабырғаларды қалағанда тиімді.

3.308 «Төрттік» тас қалаушылар тобы: Екі «екілік» топпен қалау жүргізетін төрт тас қалаушыдан тұратын топ; түзік қалаудың сыртқы және ішкі қалауын жетекші тас қалаушылар, ал қосалқы жұмыстарды екі қосалқы жұмысшы жүргізеді. Топ қабырғаның қалыңдығы екі жарым кірпіш және одан көп болғанда тиімді.

3.309 Өнеркәсіптік-өндірістік звено: Құрылыс материалдарымен, машиналарымен, бұйымдарымен және құралымдарымен қамтамасыз ету арқылы құрылысты үдемелі дамытудың индустриалдық негізін құрайтын звено.

3.310 Құрылыс-жинақтау звеносы: Жоғары дамыған материалдық-техникалық базаның звеносы, оған жалпы құрылыстық және мамандандырылған құрылыс жинақтау

ұйымдарының барлық түрлері кіреді. Бұл звено дайын құрылыс өнімін шығаруды жүзеге асырады.

3.311 Дыбыс оқшаулау: Шу деңгейін төмендету бойынша іс-шаралар кешені, ғимараттың қоршау құралымдары арқылы енетін дыбыстарды әлсірету.

3.312 Еденнің дыбысын оқшаулау: Аражабын арқылы шудың берілуін төмендететін қабат немесе кеуекті аратөсем.

3.313 Үй: Адамдардың тұруына немесе ішінде болуына, өндірістік процестерді орындауға, сондай-ақ материалдық құндылықтарды орналастыруға және сақтауға пайдаланылатын функционалдық мақсатына қарай, міндетті түрде жер бетіне салынып, тұйық көлемді құрайтын, тіреу және қоршау конструкцияларынан тұратын жасанды құрылғы. Үйдің жер асты бөлігі болуы мүмкін.

3.314 Жерсорғыш снаряд (жерснаряд): Топырақты жерсорғыштың көмегімен соратын топырақ қабылдағышқа ілінген жүзбе құрылғы болып табылатын снаряд.

3.315 Жер қазу жұмыстары: Жер қазуды (өңдеуді), қазылған топырақты көшіруді және топырақты тегістеу мен нығыздау арқылы төсеуді қамтитын құрылыс жұмыстарының кешені. Жер қазу жұмыстарын жүргізудің мақсаты - топырақтан инженерлік имараттар (бөгет, жол, арық, траншея және басқалар) жасау, ғимараттар мен имараттардың негізін орналастыру, құрылыс жүргізу үшін аумақты жайғастыру, пайдалы қазбалардың кен орнын ашық тәсілмен аршу үшін топырақ сілемдерін шығарып тастау.

3.316 Жұмыстарды жүргізудің қысқы жағдайлары: Ауаның орташа тәуліктік температурасы 5°C төмен болатын, ал ең төменгі тәуліктік температура 0°C төмен болатын кезеңде процестерді орындау үшін арнайы әзірленген шараларды жүзеге асыруды қажет ететін жағдайлар. Қыс жағдайында жұмыстарды жүргізу технологиялық және ұйымдастырушылық іс-шараларды өткізуді қажет етеді, олар құрылыстың белгіленген мерзімін және құрылыс өнімінің сапасын сақтау кезінде еңбек, энергетикалық және материалдық шығындарды ұлғайтпауға мүмкіндік береді.

3.317 Жіктер мен сызаттарды толтыру: Жіктің немесе сызаттың су өткізбеуін қамтамасыз ету үшін олардың ойышна герметика (мастика) салудың технологиялық операциясы.

3.318 Ғимараттар арасындағы арақашықтықтарға құрылыс салу: Бір қызыл сызықта немесе бір кварталда орналасқан екі көршілес сәулет объектісін қосатын және олардың арасындағы кеңістікті толтыратын қосымша ғимараттар мен имараттардың құрылысы.

3.319 Кармауыштар: Құрастырылатын элементтерді көтеруге арналған құрылғы. Конструкциялық тұрғыдан қармауыштар механикалық, электромагниттік және вакуумдық болып орындалады.

3.320 Кранмен қызмет көрсету аймағы: Кранның жұмысы барысында ілмегі сызатын сызық шегіндегі кеңістік.

3.321 Кранның жұмыс аймағы: Құралымдарды орналастыру кезінде кранның ілмегі сызатын сызық шегіндегі кеңістік.

3.322 Көтергіштің жұмыс аймағы: Көтерілген жүктің құлауы мүмкін болатын кеңістік.

3.323 Материалдарды жинау аймағы: Кірпіш салынған табандықты және ерітінді салынған жәшіктерді орналастыруға арналған, ені 1,0 м-ден 1,6 м-ге дейін болатын тас қалаушының жұмыс орнының учаскесі (алаңы).

3.324 Тас қалаушының жұмыс орнының көліктік аймағы: Жұмыс аймағы шегінде материалдарды жеткізумен шұғылданатын жұмысшының жүруіне арналған, ені 0,75 м-ден 1,20 м-ге дейін болатын жұмыс орнының учаскесі (алаңы).

3.325 Аумақтарды аймақтарға бөлу: Қала құрылысын жоспарлау кезінде жекелеген аймақтарды қала құрылысына пайдалану түрлері мен оларды пайдалану жөніндегі мүмкін болатын шектеулерді белгілей отырып аумақтарды функционалдық аймақтарға бөлу.

3.326 Сейсмикалық қауіптілігі жоғары аймақтар (аудандар): Сейсмикалық әсерінің жиілігі жеті және одан да көп балл болуы мүмкін (күтілетін) аудандар.

3.327 Инемен сүзу: Топырақ суларының деңгейін инелі сүзгімен төмендету, ол суды тартып шығаратын сорғымен жалғанған сүзгілі құбыр болып келеді.

3.328 Қадаларды штамптау әдісімен дайындау: Талап етілетін тереңдікке соққы снарядымен тесіп, кейіннен төменгі бөлігін бетон қоспасымен толтыратын лидер ұңғыны бұрғылап қадаларды дайындауға негізделген әдіс. Қоспаны таптау соққыларымен нығыздап, шеген құбырды, арматуралық қаңқаны салады және қаданың жоғарғы бөлігін бетондауды жүзеге асырады.

3.329 Жиі тапталған қадаларды дайындау: Бұрғыланған ұңғымаға ұшында топырақта қалатын шойын башмағы бар шеген құбырды қағу жолымен қадаларды дайындау әдісі. Бетон қоспасын шеген құбырға батыруды порциялап орындайды. Содан кейін шеген құбыр қос әрекетті балғаның көмегімен ұңғымадан алынады.

3.330 Құрылыс бұйымы: Құрылысқа дайын күйінде жеткізілетін зауытта жасалған элемент.

3.331 Өндіріс шығындары: Өнім өндіруге жұмсалатын жиынтық шығын. Өндіріс шығындары өндіріс құралдарын сатып алуға және жұмыс күшіне ақы төлеуге жұмсалатын өндірістік шығындар болып табылады.

3.332 Өнертабыс: Оң нәтиже беретін жаңа және айтарлықтай ерекшеленетін техникалық шешім.

3.333 Оқшаулау жұмыстары: Түйіндердің, ғимараттар мен имараттардың бөліктерінің үстінен қорғаныш жабындарын салу мақсатында орындалатын жұмыстар. Оқшаулар жұмыстарының екі түрі бар – гидрооқшаулау және жылуоқшаулау.

3.334 Инженерлік-геодезиялық ізденістер: Құрылыс ауданының топографиялық жағдайын зерделеу мақсатында өткізілетін жұмыстар кешені. Инженерлік-геодезиялық ізденістер:

- құрылыс алаңында бұдан бұрын орындалған топографиялық-геодезиялық жұмыстарды жинау мен талдау;
- топографиялық түсірілім жүргізу және имараттың жобасын жергілікті жерге көшіру үшін геодезиялық торлар құру немесе оларды дамыту;
- ірі масштабты түсірілімдер, жерасты коммуникациялары мен имараттарын түсіру;
- желілік имараттарды трассалау;

- геологиялық қазбаларды, геофизикалық және гидрогеологиялық тораптарды геодезиялық байланыстыру;

- түрлі ұйымдармен жер бөлу, кіреберіс жолдары мен басқа да коммуникациялардың шектесуі, құрылыс объектісін электр энергиясымен, газбен, сумен және басқалармен қамтамасыз ету мәселелерін келісу жұмыстарын қамтиды.

3.335 Түгендеу: Материалдық ресурстардың нақты санын және жай-күйін анықтау мен есеп және есептілік деректерінің дұрыстығын тексеру, жеткіліксіз және артық заттарды анықтау мен олардың себептерін ашу үшін қолдағы бар материалдық құндылықтардың егжей-тегжейлі тізімін жасау операциясы.

3.336 Құрылыс объектісінің инвентарлық құны: Нақты құны, ол бойынша объект пайдалануға берілгеннен кейін құрылыс жүргізушінің негізгі қызметінің балансына негізгі қорлардың элементі ретінде кіргізіледі.

3.337 Инвестициялық құрылыс жобасы: Бастапқы салым жасалғаннан бастап жұмыстар аяталғанға дейінгі күрделі салымдардың толық циклін іске асыратын жоба, оның құрамына құрылыс бөлігі де кіреді.

3.338 Инвестор: Басқару субъектісі, оның басты қызметі салынған қаржыға пайызбен анықталатын (инвестордың пайдасы) пайда алу мақсатында жобаны немесе инвестициялық бағдарламаны қаржыландыру болып табылады.

3.339 Құрылысты индустрияландыру: Құрылыстағы өндірістік процестерді кешенді механикаландыру және автоматтандыру негізінде немесе объектіні салу процестерін құрылыс алаңынан заман талабына сай басқару әдістері негізінде зауыттық жағдайға көшіру арқылы ғимараттар мен имараттар салу процесі.

3.340 Инженерлік геология: Геологияның жер қыртысының жоғарғы қабаттарын және олардың динамикасын адамның инженерлік қызметіне қатысты зерттейтін саласы.

3.341 Инженерлік гидрогеология: Жерасты сулары туралы ғылым-гидрогеологияның құрамдас бөлігі. Инженерлік гидрогеологияда жерасты сулары түрлі инженерлік имараттардың құрылысы мен оларды пайдалануға және адамның шаруашылық қызметіне байланысты қарастырылады.

3.342 Инженерлік инфрақұрылым: Адамдардың тіршілік етуі, сондай-ақ өндірістің немесе тауарлар мен көрсетілетін қызмет айналымының тұрақты жұмыс істеуі үшін қалыпты жағдай туғызатын кәсіпорындардың (ұйымдардың), объектілердің (ғимараттар мен құрылыстардың), инженерлік және коммуналдық қамтамасыз ету коммуникацияларының және желілерінің жиынтығы.

3.343 Елді мекендердің аумақтарын инженерлік дайындау: Мақсатты қалақұрылыстық пайдалану аумақтарын игеру, елді мекендердің санитарлық-гигиеналық және микроклиматтық жағдайларын жақсарту бойынша инженерлік іс-шаралар кешені. Аумақты инженерлік дайындау құрамына:

- аумақты вертикал жайғастыру;
- үстіңгі ағынды ұйымдастыру және іркінді суды жою;
- суқоймаларын салу және реконструкциялау кіреді.

3.344 Құрылыс алаңының аумағын инженерлік дайындау: Құрылысты бастау және жүзеге асыру мақсатында ұйымдастыру, техникалық және технологиялық сипаттағы

өзара байланысқан дайындық іс-шараларының кешені. Құрылыс алаңының аумағын инженерлік дайындаудың негізгі жұмыстарына:

- тұрақты және уақытша құбырларды төсеу;
- алаңды тігінен жайғастыру;
- дренаж орнату және автожол төсеу;
- жинақтау және қойма алаңдарын орналастыру, сондай-ақ жылжымалы және инвентарлық уақытша ғимараттарды орналастыру жатады.

3.345 Инженерлік ізденістер: Құрылыс жүргізілетін ауданның тиімділігін және орналасқан жерін негіздеуге, жаңа немесе қалпына келтірілетін ғимараттарды (имараттарды) жобалау және олардың сметаларын есептеу үшін қажетті деректерді жинауға мүмкіндік беретін техникалық және экономикалық зерттеулер кешені. Инженерлік ізденістер құрылыстың барлық кезеңдерінің алдында жүргізіледі.

3.346 Инжиниринг: Кеңес беруші-фирманың клиентіне өнімді өндіру, өткізу процесін даярлау мен қамтамасыз ету, құрылысқа қызмет көрсету және өнеркәсіп инфрақұрылымын және басқа да объектілерді пайдалану бойынша коммерциялық сипаттағы инжинирингтік және консультациялық қызметтер ұсынуы.

3.347 Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі саласындағы инжинирингтік қызметтер көрсету: Оңтайлы жобалық көрсеткіштерге қол жеткізу мақсатымен құрылыстың дайындығын және жүзеге асырылуын қамтамасыз ететін қызметтер кешенін көрсету.

3.348 Нұсқаулық: Басқару қағидалары мен әдістерін сипаттайтын нормативтік-әдістемелік құжат.

3.349 Еңбек қарқындылығы: Белгілі бір уақыт аралығында жұмсалатын және дене, ой және жүйке қуатының шығындарымен уақыт бірлігімен өлшенетін еңбек саны.

3.350 Ақпараттық процестер: Ақпараттық технологиялар - ақпараттық-есептеу техникасының есептеу әдістері, әдістемелері, бағдарламалары мен құралдары арқылы іске асырылатын және құрылыс технологиясын барынша тиімді жүзеге асыру жөнінде шешімдер әзірлеу мен қабылдау мақсатында мінсіз заттарды (ақпаратты, сандарды, бастапқы деректерді, құжаттарды) өңдеуге бағытталған процестер.

3.351 Ақпарат: Алушысы үшін жаңалық элементтері болатын және оның тарапынан шешім қабылдауды қажет ететін мәліметтер, деректер.

3.352 Инъекциялық бетондау тәсілі: Конструкция қалыбына (арматураның жобалық орналасуын бұзбай) ірі толтырғышты біркелкі салып, сосын салынған толтырғыштың қуыстарына қысыммен цемент-құм езіндісін толтыратын тәсіл. Конструкция қалыңдығы 1 м-ден асқанда езіндіні қалыпқа ірі толтырғыш төселгенге дейін салынатын болат құбырлар арқылы, конструкцияның қалыңдығы 1 м-ден кем болғанда конструкция қалыбындағы арнаулы инъекциялық тесіктер арқылы инъекция жасалады.

3.353 Топырақ суларының деңгейін жасанды төмендету: Топырақ суларының деңгейін төмендетуге бағытталған және инесүзгілі, эжекторлы инесүзгілі қондырғылардың немесе жеке сорғылармен жабдықталған ұңғыма жүйелерінің көмегімен жүзеге асырылатын іс-шаралар.

3.354 Құралымдар мен имараттарды сынау: Теориялық зерттеулердің өзара байланысын анықтау және оларды шынайы имаратта іске асыру мақсатында имараттар мен құралымдардың нақты жұмысын зерттеуге арналған эксперименталдық әдістер мен құралдар кешені. Құралымдар мен имараттарды сынау: имарат құрылысына бақылау жүргізуді, пайдалануға қабылдауды, пайдаланылған құралымдар мен имараттарды жөндеу, қайта құрылымдау немесе жарамсыз деп тану мақсатында оларды диагностикалауды, апаттық құралымдардың жағдайын бағалауды көздейді.

3.355 Материалдарды сынау: Материалдардың механикалық, физикалық, химиялық немесе өзге де қасиеттерін анықтау, Материалдарды сынау кезінде бақылау-сынау операцияларының әдістемесін регламенттейтін стандарттар, ведомстволық және басқа да техникалық шарттар басшылыққа алынады. Материалдарды сынау фабриказауыттың лабораторияларында және басқа лабораторияларда жүзеге асырылады.

3.356 Кавальер: Керек емес топырақты үйгенде, сондай-ақ орлар мен қазаншұңқырларды қайта толтыруға арналған топырақты уақытша сақтау үшін жасалатын үйінді.

3.357 Күнтізбелік жоспарлау: Жекелеген ғимараттар мен имараттардың немесе олардың кешенінің күнтізбеге белгіленген (құрылыстың нормативтік немесе шарттасқан ұзақтығын есепке ала отырып объекті, кешен құрылысының және жұмыстарды жүргізу мерзімдерін күнтізбелік мерзімдерге бекіту арқылы) құрылысын жүргізу процесінің ұйымдық-технологиялық үлгісін әзірлеуді қамтитын, құрылыс өндірісінің элементтерін уақыт бойынша және кеңістікте ұйымдық-технологиялық байланыстыру процесі.

3.358 Дайындық кезеңінің күнтізбелік жоспары: Дайындық кезеңінің ұзақтығын және ғимараттар мен имарат әр бойынша дайындық жұмыстарының көлемін айларға бөле отырып орындау мерзімдерін белгілейтін жобалау-технологиялық құжат. Дайындық кезеңінің күнтізбелік жоспары құрылысты ұйымдастыру жобасының құрамында әзірленеді. Оны құрастыру нысаны және бірізділігі құрылыстың күнтізбелік жоспарына ұқсас болады.

3.359 Еңбек шығындарын калькуляциялау: Құрылыс жұмысының белгілі бір көлемін орындауға жұмсалатын еңбек шығындарының (адам-сағат, адам-күн) мөлшерін есептеуге арналған нысан. Құрылыс процесі, жеке жұмыс; бөлінген жұмыс аймағында звено, бригада орындайтын құрылыс жұмыстарының кешені; жеке құралым, тұтастай алғанда құрылыс имараты еңбек шығындарын калькуляциялау объектісі болып табылады.

3.360 Қысқы уақытта аязға қарсы қоспалармен тас қалау: Ерітіндінің қату температурасын төмендететін және теріс температурада беріктіктің жобалық шамадан 20%-ке құралу жиынының арттыруын қамтамасыз ететін аязға қарсы химиялық қоспаларды қолдануға негізделген қысқы уақытта тас қалау жұмыстарын жүргізу тәсілі.

3.361 Жік толтыра тас қалау: Жіктер толығымен ерітіндімен толтыру көзделетін қалау.

3.362 Қуыс жікті етіп тас қалау: Сылақ қабаты қалаумен жақсы жабысуы үшін жіктері 10 мм-ден 15 мм-ге дейін ерітіндімен толтырылмайтын қалау.

3.363 Тас қалау жұмыстары: Ғимараттар мен имараттардың тасты құралымдарын салу кезінде орындалатын құрылыс жұмыстары. Тас қалау жұмыстарының

құрамына негізгі (кірпіш немесе ерітіндіде тас қалау) процестерден басқа, қосалқы процестер (ағаштар және төсемсатылар орнату, материалдар беру және осындай жұмыстар) кіретін процестердің кешені болып табылады.

3.364 Тас өңдеу: Тас өңдеу: Табиғи тасқа талап етілетін пішін беріп, сыртқы әрлеу (фактура) процесі. Тас өңдеу негізгі үш операциядан тұрады: арамен кесу, жиектеу және сыртқы бетін өрнектеп өңдеу. Тас өңдеуді станоктарда, термиялық, пневматикалық немесе электр аспаптармен жүргізеді.

3.365 Күрделі құрылыс: Жаңа объектілерді салу және жабдықпен қамтамасыз ету немесе қолданыстағы объектілерді: кәсіпорындарды, өндірістік және азаматтық мақсаттағы ғимараттар мен имараттарды қайта құрылымдау (кеңейту, қайтадан жабдықтау).

3.366 Құрылыстағы күрделі салым: Жаңа құрылысқа, қолданыстағы өнеркәсіптік, ауыл шаруашылығы, көлік, сауда және басқа да кәсіпорындарды қайта құрылымдау, кеңейту және техникалық жарақтандыру үшін жұмсалатын ақшалай шығындар, тұрғын үй, коммуналдық және мәдени-тұрмыстық құрылысқа жұмсалатын шығындар.

3.367 Ғимараттар мен имараттарды күрделі жөндеу: Объекті құралымдарының және инженерлік жабдық жүйесінің мүлтіксіз жұмыс істеуін және жұмыс қабілетін қалпына келтіру, сондай-ақ объектінің негізгі техника-экономикалық көрсеткіштерін өзгертпестен, физикалық тозуы мен бұзылуына байланысты пайдалану керсеткіштерін қалыпты жағдайда ұстау мақсатында объектіні жөндеу.

3.368 Сыртқы инженерлік коммуникацияларды және абаттандыру объектілерін күрделі жөндеу: Бұл су құбыры, кәріз, жылумен, газбен және электрмен қамту желілерін жөндеу, аула аумағын көгалдандыру, жолдарды, кіреберістер мен жаяу жүргіншілер жолдарын жөндеу жұмыстары және басқа жұмыстар.

3.369 Қатаңдық өзектері бар қаңқа: Байланыстырылған, рамалыбайланыстырылған немесе қаңқақабырғалы құралымдық жүйе, онда қаңқа дінгек немесе қатаңдық өзегі түрінде - тұйық пішінді қатаңдықтың тік кеңістік элементтері түрінде орындалады.

3.370 Инженерлік-геологиялық жағдайлар картасы: Инженерлік-геологиялық ортаның ғимарат пен имаратқа әсер ететін компоненттерін топографиялық планда (картада) сандық, графикалық және өзге де нысанда бейнелеу.

3.371 Инженерлік-геологиялық аудандастыру картасы: Бөлінген таксономиялық бірліктердің (аудандардың, кіші аудандардың, учаскелердің және басқалардың) инженерлік-геологиялық жағдайларын осылардың қабылданған (берілген) біртектілік дәрежесі арқылы топографиялық планда (картада) бейнелеу.

3.372 Инженерлік-экологиялық карта: Картада қоршаған ортаның қазіргі экологиялық ахуалын және (немесе) оның белгілі бір уақыт аралығында өзгеру болжамын графикалық бейнелеу.

3.373 Еңбек процестерінің картасы: Өндірістік операциялары жиі қайталанатын қандай да бір өндірістік процестің ұтымды және тұрақты технологиясын белгілейтін және

осы операцияларды орындау әдістерін, шарттарын және материалдық-техникалық қамтамасыз етілуін анықтайтын құжат.

3.374 Қоймалық есепке алу карточкасы: Материалдың келіп түсуін немесе әрбір босатылғаннан кейінгі олардың қалдығын белгілей отырып материалдық құндылықтардың қозғалысы туралы барлық операциялар күнделікті көрсетілетін құжат.

3.375 Сапа сертификаты: Жеткізілген тауардың сапасын куәландыратын ілеспе құжат. Онда сапа көрсеткіштері, техникалық сипаттамалары көрсетіледі. Сатып алушының талап етуі бойынша сатушы тәуелсіз ұйым, тиісінше мекеме, фирма, сауда палатасы болмаса мемлекеттік ұйым берген сапа сертификатын көрсетеді.

3.376 Сапа: Тауардың тұтыну мақсаты бойынша пайдаланылу үшін жарамдылығын анықтайтын қасиеттерінің жиынтығы.

3.377 Құрылыс өнімінің сапасы (объектінің сапасы): Қызметтің (пайдалануға берудің, пайдаланудың, қолданудың) бүкіл мерзімі бойында меншік иелерінің (пайдаланушылардың) және тұтас алғанда қоғамның мүдделері мен қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған талаптарды білдіретін, тұтынушыларға жеткізілген түпкілікті құрылыс өнімі сипаттамаларының (эстетикалық сипаттаманы қоса алғанда) жиынтығы.

3.378 Квалиметрия: Өнімнің сапасын (қызметтің нәтижелерін), ал кейбір жағдайларда - өндіріс немесе басқару процестерін сандық бағалау әдістерін біріктіретін, зерттейтін және іске асыратын ғылым саласы.

3.379 Біліктілік разряды: Бір кәсіптегі және мамандықтағы жұмысшылардың кәсіби даярлық деңгейі.

3.380 Біліктілік: Жұмысты күрделілігіне, дәлдігіне және жауапкершілігіне байланысты белгілі бір топқа (разрядқа) жатқызуға мүмкіндік беретін технологиялық, еңбек және ұйымдастырушылық факторлар жиынтығы.

3.381 Жұмысшының біліктілігі: Белгілі бір ұйымдық-техникалық жағдайларда осы топқа (разрядқа) жататын жұмысты орындауға қажетті білім мен кәсіби дағдылар жиынтығы

3.382 Су астында жұмыстарды жүргізудің кессондық тәсілі: Суасты жұмыстарын ауаның шектен тыс қысымы кезінде судан босатылған қоршау құралымдарын (кессонды) пайдалану арқылы жүргізу.

3.383 Оттекпен кесу: Металдың оттек ағынында жану мен түзілген тотықтарды осы ағынмен жоюға негізделген, металдарды газ жалынымен өңдеудің бір түрі.

3.384 Қалау: Ғимараттар мен имараттардың бөліктерін тас бұйымдар (кірпіш, тастар, блоктар) мен құрылыс езіндісінен дайындау процесі.

3.385 Шойтасбетонмен қалау: Төселген бетон қоспасына горизонтал қатарлармен дірілмен батырып шойтастан қалау.

3.386 Қисық пішінді табиғи тастардан шойтасты қалау: Іргетастарды, жертөле қабаттарының қабырғаларын, жылытылмайтын ғимараттардың іргеқабаттары мен қабырғаларын салған кезде қолданылатын қалау. Қалау үшін әктас, құмтас, ұлутас, туф, гранит, сондай-ақ қабаттардағы тастарды байластыру мақсатында шақталған жұмыр тас пайдаланылады.

3.387 Қысқы жағдайларда қалау: Аязға қарсы химиялық қосымшалары бар қарапайым езінділерді қолданып, сондай-ақ жылы үйшіктерде жаңадан тұрғызылған қалауды электрмен немесе бумен жылытқыштарды қолданып, ашық ауада теріс температурада қалау кезінде температурасы жылы езіндімен қаланатын, суыту әдісімен қалау.

3.388 Шойтастан толтыра қалау: Шойтастан ордың немесе қалыптың қабырғаларына тіреп құрғақтай қалап, одан кейін қуыстарды шақпатаспен толтырып, цемент езіндісін құю әдісі.

3.389 Шойтастан айқастырып қалау: Бір қатарлы байластыру жүйесі бойынша жіктерді байластыра отырып, биіктігі бойынша іріктелік алынған тастардан горизонтал қатарлап орындалатын шойтас қалауы. Алдымен сыртқы және ішкі түзіктерді қалап алып, олардың арасына езінді тастайды да шойтастарды қалайды.

3.390 Тасты армирлеп қалау: Беріктігін арттыру үшін жігіне арматура торын немесе жеке арматура шыбықтарын (жоба бойынша) салатын тас қалау.

3.391 Көпқатарлы (алтықатарлы) қалау: Бес бойлық қатар бір ендік қатармен жабылатын қалау.

3.392 Жеңілдетілген конструкция қабырғаларын қалау: Ендік қатарлармен 3-5 қатар сайын байластырылатын параллель екі бойлық қабырғалардан тұратын қабырғаны қалау. Пайда болған қуысты жылуоқшаулағыш материалмен толтырады.

3.393 Қабырғаларды қаптап қалау: Қабырғаларды қаптап қалау: Қасбеттерін беттік кірпішпен, қыш тақтамен және табиғи тастан жасалған тақтамен қаптайтын қабырғаларды қалау.

3.394 Тізбекті бірқатар қалау: Бір бойлық және ендік қатар сайын кезектесіп орындалатын қалау.

3.395 Құрылыс мақсаттарында климаттық аудандастыру: Мемлекеттің аумағын өзіне тән климаттық көрсеткіштері бойынша аймақтарға немесе аудандарға бөлу, оған құрылыстың ерекшеліктері, ғимараттың немесе жеке құралымдардың түрлерін таңдау, сондай-ақ құрылыс жұмыстарын ұйымдастыру мен жүргізу әдістері жатады.

3.396 Ұжымдық мердігерлік: Құрылыс процесіне инженерлік-техникалық жұмысшыларды және басқару аппараты қызметкерлерін енгізу арқылы құрылыста еңбекті ұйымдастыру нысаны.

3.397 Түсірме құдық: Топырақты қазу шамасына қарай оның өз салмағының әсерінен батырылатын қуыс вертикал конструкция.

3.398 Бағаналап бұрғылау: Тау жынысын бұзу ұңғыма забойының шеткі (сақиналы) бөлігі бойымен орталық бөлігін (кернді) сақтап жүзеге асырылатын айналдырып бұрғылау. Барлау және іздестіру жұмыстарында қолданылады.

3.399 Құрылыстағы біріктіре үйлестіру: Құрылыс өндірісін жүзеге асыру нысаны, ол құрылыс жүргізу және жинақтау процесін, түрлі маманданған ұйымдарды немесе құрылыс және жинақтау ұйымдарын құралымдар мен бөлшектер жасау жөніндегі өнеркәсіптік кәсіпорындармен әкімшілік біріктірумен сипатталады.

3.400 Аралас монтаждау әдісі: Саралық (барлық бір типті конструкцияларды ғимараттың немесе учаскенің шектерінде біртіндеп орнату) және кешенді (әртүрлі

конструкцияларды ғимараттың бір немесе бірнеше ұяшықтарының шектерінде біртіндеп монтаждау) әдістерінің үйлесімі болып табылады.

3.401 Комбинированный свайно-плитный фундамент; КСПФ: Фундаментная плита, в которой для уменьшения осадок и их неравномерности предусматриваются сваи, располагаемые на расстоянии не менее 57 диаметрам и более между осями свай. Метод расчета осадки КСПФ основан на совместном учете жесткости свай и плиты. При этом нормами проектирования предусматривается, что когда в работу включается плита, на сваи принимается приблизительно 85% общей нагрузки на фундамент, на плиту - 15%.

3.402 Коммуналдық құрылыс: Коммуналдық шаруашылық ғимараттары мен имараттарын, коммуналдық көлік және қалалық жол желісі объектілерін, коммуналдық энергетика кәсіпорындары мен имараттарын, елдімекендердің сыртқы абаттандыру объектілерін салуды, қайта құрылымдауды және кеңейтуді көздейтін құрылыс саласы.

3.403 Қаңқалы ғимараттардың байланыстарын үйлестіру: Қаңқаға түсірілетін жүктемелердің сипатын және түрлерін ескере отырып, жазық рамаларды кеңістіктік қатты қаңқаға біріктіретін ұстындар арасындағы түрлі тік байланыстар мен жабын байланыстарының оңтайлы орналастыру.

3.404 Қаңқаны құрастыру: Есептеуге дейін орындалатын көтергіш элементтер мен байланыстардың ұтымды сұлбасын анықтау, оның негізінде есептік сұлбалар жасалады және қажет болғанда ол орындалғаннан кейін нақтыланады.

3.405 Басқаруды компьютерлендіру: Басқару органдарының оңтайлы басқарушылық шешімдер алуы мақсатында электрондық-есептеу техникасын және ақпаратты өңдеу әдістерін пайдалану процесі.

3.406 Инвестициялық-құрылыс кешені: Жобалау және мердігерлік ұйымдар, инвестициялық машина жасау салалары, құрылыс материалдары мен құралымдары өнеркәсібі, жабдықтар мен құрылыс материалдарын жеткізушілер, әлеуметтік-тұрмыстық инфрақұрылым кәсіпорындары сияқты барлық қор құраушы салалардың жиынтығын құрайтын кешен. Кешеннің орталық звеносы - барлық инвестициялық салалардың күшін шоғырландыратын және материалдық ресурстарды негізгі қорларға түрлендіретін саласы ретіндегі күрделі құрылыс.

3.407 Кешенді құрылыс жүргізу: Тұрғылықты ауданның тұрғын үйлері мен әлеуметтік-тұрмыстық мақсаттағы объектілерін, инфрақұрылымын бір мезгілде іске қосуды көздейтін ірі тұрғын үй массивін жоспарлау, жобалау, оның құрылысын жүргізу.

3.408 Кешенді-механикаландырылған процесс: Барлық негізгі жұмыстары машиналармен жүргізілетін, ал кейбір қосалқы операциялары механикаландырылған құралдардың көмегімен орындалатын құрылыс процесі. Бұл орайда барлық машиналар еңбектің жоғары өнімділігін, ең төменгі ұстыны, негізгі машиналарды барынша пайдалануды және жұмыстарды жүргізу мерзімін қысқартуды қамтамасыз ететіндей болып өнімділігі және негізгі параметрлері бойынша өзара байланыстырылады.

3.409 Ғимаратты кешенді күрделі жөндеу: Ғимаратты тұтастай немесе оның жекелеген бөліктерін, бұл ретте олардың физикалық және моральдық тозуы қалпына келтіріледі, оның ішінде инженерлік жабдықты, сыртқы желілерді және жөнделетін ғимаратқа тиеселі аумақты абаттандыруды қамтитын жұмыстарды қарастыратын жөндеу.

3.410 Кешенді процесс: Өзара тікелей ұйымдық тәуелділікте болатын және түпкілікті өнімнің бірлігімен байланысқан бір мезгілде жүзеге асырылатын қарапайым процестердің жиынтығы, мысалы, ғимараттың ұстындарын, арқалықтарын және қаңқасының фермасын орнату.

3.411 Жиынтықтау-блокты әдіс: Ғимараттар мен имараттардың және олардың бөліктерінің құрылысын жүргізуді және технологиялық желілерді, агрегаттар мен инженерлік жабдықты жинақтауды біріктіретін әдіс, ол блок жинағын индустриалды жасап шығаруды және оны құрылыс алаңына жеткізуді, оларды ірілендірілген жинауды және олардан ғимарат және имарат тұрғызуды көздейді.

3.412 Өндіріс барысының толымдылығы: Бұйымды уақтылы және ырғақты жинауды және соның нәтижесінде кәсіпорынның өнімді ырғақты шығаруын қамтамасыз ететін мөлшерде және мерзімдерде оның жекелеген бөліктерін (тораптары мен бөлшектерін) бірқалыпты жасап шығару.

3.413 Жинақтаушы бұйым: Жеткізуші кәсіпорынның басқа кәсіпорын шығаратын бұйымның құрамдас бөлігі ретінде пайдаланатын бұйымы.

3.414 Іріблокты монтаждау конвейерлік әдісі: Конструкцияларды арнаулы тұрақтарда ірі блоктарға, содан кейін бірыңғай технологиялық процесс ұйымдастырып, нөлдік циклден бастап іске қосу-баптау жұмыстарына дейінгі жұмыстардың барлық түрлерін өзара байланыстыра орындап, монтаждалғандарын белгілі бір технологиялық ретпен жинауға негізделген монтаждау әдісі.

3.415 Конвейерлер: Қиыршықтасты, шақпатасты, топырақты, бетон қоспаларын, кірпішті, үгітілген тасты құрылыс алаңының, құрылыс бөлшектерін шығаратын зауыт немесе карьер шектерінде тасымалдау үшін қолданылатын құрылғылар.

3.416 Монтаждық кондуктор: Монтаждалатын конструкцияларды немесе олардың элементтерін жобалық орындарында салыстырып тексеру және уақытша бекітуге арналған құрылғы.

3.417 Салынып жатқан объектілерді консервациялау: Құрылысы аяқталмаған объект конструкцияларының, материалдары мен жабдықтарының оны салудың уақытша тоқтатылуы кезеңінде сақталуы мен сапалық сипаттамаларын қамтамасыз ету жөніндегі шаралар кешені.

3.418 Құралымдау: Жобаны (жұмыс сызбаларын, үлгілерін) және қажетті есептеулерді орындау, жобалау объектісінің барлық бөліктері мен элементтерін байланыстыру, олардың өзара орналасуын және өзара әрекеттесуін байланыстыру арқылы және жекелеген бөліктері мен элементтерінің материалын таңдау арқылы кез келген нәрсенің (машинаның, агрегаттың, имараттың) конструкциясын құру.

3.419 Қабырғалы құралымдық жүйелер: Тік және көлбеу жүктемелердің барлық жиынтығын қабылдайтын, аражабынның көлбеу дискілерімен бірлескен жұмысы үшін біріктірілген көтергіш қабырғалардан тұратын кеңістік құралымдық жүйе. Ғимараттың планында көтергіш қабырғалардың орналасу сұлбасына және оларға аражабындардың тірелу сипатына байланысты айқас-қабырғалы, көлденең-қабырғалы және бойлық-қабырғалы құралымдық жүйелер болып бөлінеді.

3.420 **Көтергіш қабырғалары бар құралымдық сұлба:** Аражабындар мен шатырдан (жабыннан) түсетін жүктемені бойлық, көлденең қабырғалар немесе бірізділікте осы екеуі де қабылдайды.

3.421 **Қаңқасы толық емес құралымдық сұлба:** Сыртқы көтергіш қабырғалар мен ішкі көтергіш қабырғаларды алмастыратын ішкі қаңқасы бар сұлба.

3.422 **Көтергіш құралымдар:** Жүктемелер мен әсерлерді қабылдайтын және ғимараттар мен имараттардың беріктігін, қатаңдығын және орнықтылығын қамтамасыз ететін құрылыс құралымдары.

3.423 **Контактілі пісіру:** Металдарды үстеме материалды қоспай электрмен пісіру тәсілі, бұнда пісіру біріктіру аймағында жалғау жазықтығына перпендикуляр бағытталған сығу күшінің бір уақыттағы әрекетімен жергілікті қыздыру жолымен жүзеге асырылады.

3.424 **Контактілі құйып бекітілу:** Түйірлі немесе талшықты материалдардан қаңқаның жасалуына негізделген кеуектілігі жоғары материалдарды алу тәсілі.

3.425 **Кірпішті контейнермен тасымалдау тәсілі:** Ағашметалл табаны бар әмбебап контейнерге салынған кірпішті тасымалдау тәсілі.

3.426 **Бақылау:** Өндіріс процесінің нақты барысы мен дамуының әзірленген жоспарға сәйкестігін байқау және тексеру.

3.427 **Көзбен бақылау:** Сыртқы қарау арқылы жүзеге асырылатын бақылау.

3.428 **Ведомствоішілік бақылау:** Жоғары тұрған ұйымның бақылау-тексеру бөлімшелерінің кешенді тексеру жүргізуі.

3.429 **Шаруашылық ішілік бақылау:** Желілік жұмысшылардың материалдық есептері мен жалақы нарядтарының нақты орындалған жұмыстардың көлемі мен құрылымына сәйкестігін бақылап тексеру. Бақылауды құрылыс ұйымының әкімшілігі және функционалдық бөлімдері жүзеге асырады.

3.430 **Іріктеп бақылау:** Бақыланатын өнімді іріктеп тексеру. Іріктеу мөлшері құрылыс нормаларымен және ережелерімен немесе жобамен белгіленеді.

3.431 **Өлшеп бақылау:** Өлшеу құралдарын, соның ішінде лабораториялық жабдықты қолданып орындалатын бақылау.

3.432 **Үзіліссіз бақылау:** Бақыланатын параметр туралы ақпараттың белгілі бір уақыт аралығында түсіп тұруына негізделген бақылау.

3.433 **Операциялық бақылау:** Жұмыстарды жүргізу барысында немесе олар аяқталғаннан кейін орындалатын бақылау. Өлшеу әдісімен немесе техникалық байқау арқылы жүзеге асырылады. Операциялық бақылау нәтижелері жұмыстардың жалпы немесе арнайы журналдарында, геотехникалық бақылау журналдарында және осы ұйымда қолданылатын сапаны басқару жүйесінде көзделген басқа да құжаттарда көрсетіледі.

3.434 **Қабылдап алу бақылауы:** Объектінің құрылысы немесе оның кезеңдері, жасырын жұмыстар және бақылаудың басқа объектілері аяқталғаннан кейін жүргізілетін бақылау. Оның нәтижелері бойынша бақылау объектісін іске қосуға немесе оның кейінгі жұмыстарды жүргізуге жарамдылығы туралы құжатталған шешім қабылданады.

3.435 **Тіркеп бақылау:** Құжаттарда (сертификаттарда, актілерде, жасырын жұмыстарды растау, жұмыстардың жалпы және арнайы журналдарында) тіркелген

деректерді талдау арқылы жүргізілетін бақылау. Бақылау объектісіне қол жеткізу мүмкін болмағанда қолданылады.

3.436 Тұтастай бақылау: Бақыланатын өнімнің барлығын (барлық жіктерді, барлық қадаларды, барлық құралымдарды) тексеру.

3.437 Контрфорс: Қабырғаның сыртқы жағында орналасқан және бүйірлік кермені қабылдайтын тік тірек. Контрфорстың қимасы негізге жақындаған сайын үшбұрыш бойынша немесе сатылы ұлғаяды. Салыстырмалы түрде үлкен емес жүктеме туындағанда контрфорстың қимасы тұрақты болуы мүмкін.

3.438 Құрылысты шоғырландыру: Күрделі салымдарды шоғырландыруды, яғни құрылыстың шектеулі санына күрделі салымдарды және тиісінше еңбек және материалдық ресурстарды жинақтауды, сондай-ақ өндірістің тиімділігін жоғарылату мақсатында құрылыс ұйымдарын ірілендіруге негізделген құрылысты шоғырландыруды көздейтін жоспарлы процесс.

3.439 Тұжырымдамалық кезең: Алға қойған мақсаттары туралы хаттама, жобаға салынатын инвестицияның негіздемесін немесе жобаның бизнес-жоспарын және жобалауға берілген тапсырма әзірлеуді көздейтін кезең.

3.440 Бірлескен құрылыс: Бірлескен қозғалыс нысанының бір түрі, оның мүшелері тұрғын үйді бірлесіп салу және пайдалану үшін бірігеді.

3.441 Үйлестіру: Ортақ мақсаттарға қол жеткізу үшін қарастырылып отырған жүйеге қатысты түрлі сыртқы жүйелердің іс-қимылын үйлестіру функциясы.

3.442 Коперлер: Қаданы қаққан кезде дұрыс орнату және бағыттау үшін қызмет ететін механизмдер.

3.443 Қораптану: Бұйымдарды, құралымдарды жасау кезінде туындайтын ішкі кернеудің пайда болуы және кейіннен сыртқы факторлардың әсер етуі нәтижесінде олардың пішіндері мен өлшемдерінің өзгеруі.

3.444 Түпқопарғы: Учаскелерді түбірлер мен ірі тастардан тазартуға және оларды шағын арақашықтықтарға көшіруге, сондай-ақ ағаштарды аунату және топырақты қопсытуға арналған машина.

3.445 Қисық кеспек: Кесілген ағаш құралымдарының элементтерін қысқартып кесу арқылы қосу, ол тіреулер мен арқалықтардың жапсарлары үшін майысу моменттерінің мәні нөлге немесе кіші мәндерге тең болатын жерлерде, қажет болғанда тартқыш бұрандамаларды орнату арқылы қолданылады.

3.446 Көлбеу арқалық: Баспалдақтың алаңшалары арасында салынған көлбеу арқалық, оған өз кезегінде баспалдақ сатылары төселеді. Өндірістік үй құрылысында жиналмалы баспалдақ маршы толығымен (көлбеу арқалық та, баспалдақтар да) темірбетоннан жасалды және олар да көлбеу арқалық деп аталады.

3.447 Құрылыс машиналары паркін уақыт бойынша пайдалану коэффициенті: Нақты жұмыс істеген машина-күндер санының осы кезең аралығындағы шаруашылықта болған машина-күндердің күнтізбелік санына қатынасы.

3.448 Ауысым ішінде машинаны уақыт бойынша пайдалану коэффициенті: Машинаның ауысым ішінде жұмыс істеген уақыты мөлшерінің ауысымның ұзақтығына қатынасы.

3.449 **Машинаны уақыт бойынша пайдалану коэффициенті:** Машинаның бір жылғы жұмысына жұмсалған нақты уақытының бір жылға белгіленген жоспарлы жұмыс уақытына қатынасы.

3.450 **Қалдық қопсыту коэффициенті:** Ұзақ уақыт бойы үйінді түрінде жатқан топырақтың қопсытылу дәрежесін көрсететін коэффициент.

3.451 **Бастапқы қопсыту коэффициенті:** Қопсытылған және қалыпты табиғи күйдегі топырақ көлемінің қатынасы.

3.452 **Машина жұмысының ауысымдылық коэффициенті:** Есепті кезеңде бір типті машиналар істеген машина-сағат санының осы машиналардың жұмыс істеген күндерінің жұмыс күнінің орташа ұзақтығына туындысына қатынасы.

3.453 **Машинаның техникалық дайындық коэффициенті:** Машинаның пайдалануға толықтай дайын болған уақытының жалпы жұмыс уақытына қатынасы.

3.454 **Жұмыс жағдайының коэффициенті:** Құрылыс объектісінің қабылданған есептік сұлбасының оның нақты жұмыс шарттарынан ауытқуын есепке алатын коэффициент Жұмыс жағдайының коэффициенттері құралымдар мен негіздердің есептеулерін реттейтін нормаларда тәжірибелік және теориялық деректер, сондайақ жұмыстарды жүргізу мен пайдалану кезінде материалдардың, құралымдар мен негіздердің нақты жұмысы жөніндегі деректер негізінде белгіленеді.

3.455 **Қызыл сызықтар:** Елді мекендерді жоспарлау құрылымындағы кварталдардың, шағын аудандардың, өзге элементтердің аумағын көшеден (жолдардан, аландардан) бөліп тұратын шекара. Әдетте қызыл сызық құрылыс салу шекарасын реттеу үшін қолданылады.

3.456 **Құрылысты несиелеу:** Қаржыландырушы банк мекемелерінің құрылыс жүргізушілерге және мердігерлерге заем беруі. Несиелеу - құрылыс жоспарына сәйкес күрделі салымдар үшін және мердігерлік жобалау және іздестіру ұйымдарының ағымдағы шығындарын қайтарымдылық негізінде өтеу үшін қаражат қалыптастыру көздерінің бірі.

3.457 **Айқас байланыстар:** Жазық немесе кеңістікті құралымдық жүйелердің геометриялық түрленбеуін (өзгермеуін) қамтамасыз ететін қатты немесе топсалы қосылған айқас байланыстар.

3.458 **Сапаның интегралды критерийі:** Дифференциалдық (жеке) критерийлердің маңыздылығын ескере отырып жалпылау критерийі. Бұл кезде дифференциалдық критерийлер олардың ауытқулары барлық шектер үшін белгілі, біркелкі және бірдей таңбалы болатындай етіп қалыптастырылады.

3.459 **Шекті беріктік:** 28 тәулікті құрайтын кезеңдегі жобалық беріктіктен пайызбен берілген аязға төзімділік критерийі, оған жеткенде бетон оң температуралы кезеңде одан әрі қатайғаннан кейін өзінің беріктік қасиеттерін төмендетпестен тоназытылуы мүмкін. Нормаланған беріктік шамасы тұтас құйылған құралымның типін, қолданылатын бетонның классын, оны төзімділік шарттарын, құралымға жобалық жүктемені түсіру мерзімдерін, пайдалану шарттарын қамтитын факторларға байланысты болады.

3.460 **Объектінің аса маңызды нүктелері:** Биік ғимараттардың құрылыс құралымдары, элементтері, тораптары, инженерлік және басқа жүйелердің

коммуникациялары, олардың істен шығуы немесе оларға рұқсатсыз әсер ету төтенше жағдайдың туындауына әкеп соқтыруы мүмкін.

3.461 Шекті ұзақ жол: Барынша ұзақ уақытқа созылатын желілік кестедегі толықжол.

3.462 Жаппа жұмыстары: Ғимараттың жаппасын салу бойынша құрылыс жұмыстары. Негізгі жаппа жұмыстары — жаппа жабыны мен жаппаның бөлшектерін (науалар, құйғылар, суағын құбырлары және т.б.) салу.

3.463 Іріблоқты монтаж: Геометриялық тұрғыдан өзгерметін, конструктивтік түрде аяқталған ірі блоктардан жасалған, құрылыс индустриясы кәсіпорындарда (мысалы, екі кранасты металл арқалықтарын өзара тежегіш ферманы біріктіреді) немесе құрылыс алаңында (толық дайындалған жабындардың кеңістіктік блоктары) дайындалатын ғимараттар мен имараттарды жинауды көздейтін монтаж.

3.464 Іріэлементті монтаж: Ғимараттар мен имараттарды конструктивті тұрғыдан аяқталған жеке элементтерден (ұстындар, итарқаасты және итарқа фермалары, арқалықтар, жабын тақталары, қабырға панелдері және т.б.) жинау.

3.465 Лакты сырлы қорғаныш жабын: Құрылыс бұйымының немесе құралымның бетіндегі лактысырлық материалмен жүргізілген, бір немесе бірнеше қабаттан тұратын, қорғалатын бетпен адгезиялық жолмен байланысқан жабын.

3.466 Құрылыстық қоршау сатылар: Құрылыс-жинақтау жұмыстары жүргізілетін аймақта жұмысшылар мен материалдарды түрлі биіктікке орналастыруға арналған көп ярусты құралым. Құрылыстық қоршау сатылары төсеп кеңейту құралдарына жатады және конструкциялық орындалуы бойынша тіреулік, жылжымалы, аспалы және сыртқа шығарушы болып бөлінеді. Құрылыста жиналмалы инвентарлық тіреулік қосалқы қамытты немесе болат құбырдан жасалған істікті қоршау сатылар кеңінен таралған.

3.467 Монтаждық баспалдақ: Биіктікте жұмыс істеуге рұқсат берілген жұмысшыларға (өрмелегіштер) немесе пісірген жағдайға аналған қоршаусыз жеңілдетілген құрылыс.

3.468 Ілінетін баспалдақтар және төсемсатылар: Ұстындарға қамыт және салмалы бөлшектер арқылы бекітілетін баспалдақтар мен төсемсатылар.

3.469 Аспалы баспалдақ: Жердегі ұстынға бекітілген қамыттарға асылатын баспалдақтар.

3.470 Алаңшасы бар сүйеп қоятын баспалдақтар: Ғимарат аса биік болмағанда ұстындарға фермалар мен кранасты арқалықтарын бекітуге арналған ұстынды орналастыру элементі.

3.471 Лимиттік-дайындау карталар: Жұмыстардың жекелеген түрлерін немесе кешенін орындауға қажетті материалдар көрсетілетін құжат.

3.472 Басқаруды сызықтық ұйымдастыру: Барлық басқару функциялары басшының қолына шоғырланатын ұйымдастырушылық құрылым.

3.473 Басқарудың сызықтық-функционалдық құрылымы: Белгілі бір басқару функциясына сәйкес келетін басқарудың арнайы функционалдық органдарынан, бөлімшелерінен (бөлім, бюро) тұратын сызықтық және функционалдық бөлімшелері біріктірілген құрылым.

3.474 Басқарудың сызықтық-штабтық құрылымы: Тораптық басшылар жанынан жекелеген мамандардан немесе басқару топтарынан тұратын арнайы бөлімшелердің (штаб қызметі) құрылуымен сипатталатын ұйымдық құрылым. Бұл қызметтердің мақсаты - өндірістік және басқарушылық міндеттерді құзырлы шешу мақсатында тораптық басшылар үшін деректер дайындау.

3.475 Құрылыстағы сызықтық инженерлік-техникалық қызметкерлер: Тиісінше білімі бар және аға жұмыс жүргізуші (учаске бастығы), жұмыс жүргізуші, учаскелік механик, шебер, техник және нормалаушы лауазымын атқаратын құрылысқа қатысушылар.

3.476 Құрылыс салуды реттейтін сызық (құрылыс салу сызығы): Қызыл және сары сызықтардан немесе жер учаскесі шекарасынан шегіндіре отырып, үйлерді (ғимараттарды, құрылғыларды) орналастыру кезінде белгіленетін құрылыс салу шекарасы.

3.477 Маңдайша забой: Экскаватор артқы жүріспен бірте-бірте қозғалғанда топырақты «теріс шөміш» экскаваторымен көсіп алып шұңқыр қазу.

3.478 Қалаудың бойлық қатары: Тасты қабырғаның бойына ұзын жағымен қалаған кезде пайда болатын қатар.

3.479 Люлькалар және төсемсатылар: Құрал-саймандарымен бір немесе бірнеше жұмысшыны белгілі бір биіктікке көтеруге арналған жабдықтар.

3.480 Магниттік және электромагниттік дефектоскопия: Пісірме қосылыстарының ақауларын іздеу тәсілі, ол магниттік күш желілерінің шашыраған өрістерінің ақаулар орындарында түзілу нәтижесінде олардың пішінінің өзгеруіне негізделеді. Бақылау учаскесі бір уақытта магнит таспасына жазылып, кейіннен магнитграфикалық дефектоскоптерда, таспада белгіленген нәтижелерін оқып магниттеледі.

3.481 Макет: Жоспарланып отырған аумақтардың, жобаланып отырған объектілердің, олардың жекелеген элементтерінің, сондай-ақ үй-жайлар интерьерлерінің кеңістіктегі өлшемдестігін немесе құрылыстардың ішкі кеңістігін белгілеу мақсатында көлемді нысандағы (түгелдей көрсете отырып немесе шартты түрде) масштабқа қатаң сәйкес келетін етіп орындалған иллюстрациялық (көрнекі) материал. Макет ретінде компьютерлік кеңістіктік модельдеудің бейнематериалдары пайдаланылуы мүмкін.

3.482 Макеттеу: Макеттерді талап етілетін ауқымда немесе сирегірек натуралық шамада дайындау. Объектіні натурада жүзеге асырғанға дейін ол туралы анағұрлым толық ақпаратты алу тәсілі.

3.483 Кіші механизация: Қол еңбегінің шығындарын қысқартып, көп еңбекті талап ететін шаралар мен жеке процестерді механикаландыруға арналған құралдар мен қосалқы жабдық. Функционалдық мақсатына қарай кіші механизация құралдары келесі топтарға бөлінеді: төсеу құралдары, жүкті қармауыш саймандар, контейнерлер мен пакеттер, ыдыстар, құрылыс жанындағы көлік, еңбек шарттарын жақсартуға арналған қосалқы құрылғылар мен қауіпсіздік техникасы.

3.484 Майлау жұмыстары: Түрлі үстіңгі беттерге әдемі сыртқы түрге келтіру үшін, оларды атмосфералық әсерлердің, газдардың және тағы басқалардың зиян әсерінен

қорғау үшін оларды сырлау және әрлеу. Кейде сырлаудың арнаулы мақсаты да болады, мысалы, отқа төзімділік, қышқылға беріктікті жасау. Майлау жұмыстары дайындық жұмыстарына, үстіңгі беттерді тегістеу және сырлау, үстіңгі беттерді күрделі әрлеуге бөлінеді.

3.485 Таңбалау: Бұйымды сипаттайтын белгілер жиынтығы, мысалы: белгіленуі, шифрі, партиясының (сериясының) нөмірі, реттік нөмірі, дайындалған мерзімі, жасап шығарушы-кәсіпорынның тауарлық белгісі, материалдың маркасы, іріктеу тобы, жинақтау немесе көлік белгілері.

3.486 Ақпарат легі: Қандай бір белгісі, мазмұны, қолданылатын мақсаты, өңдеу құралдары мен әдістері бойынша біріктірілген деректер жиынтығы.

3.487 Бетон немесе темірбетон құралымдардың көлемділігі: Құралымның суытылған бетінің оның көлеміне қатынасы.

3.488 Қысқы кезеңде салынатын мастикалық жаппалар: Құрамына антифриз және илемді қоспалар енгізілген мастикадан жасалған мастикалық жаппалар.

3.489 Материалсыйымдылық: Қандай да бір өнімді өндіруге материалдық ресурстарды жұмсау көрсеткіші. Өнім бірлігін дайындауға қажетті шикізат, материалдар, отын және энергия шығының табиғи бірліктерімен немесе пайдаланылатын материалдық ресурстардың өнімнің таза бағасы құрылымындағы бағасының процентімен беріледі.

3.490 Құрылыстың материалдық-техникалық базасы: Құрылыс ұйымдарының кәсіпорындары мен шаруашылықтарының, құрылыс материалдары өнеркәсібінің, сондай-ақ құрылысқа қызмет көрсететін салалар жүйесі. Жоғары дамыған материалдық-техникалық базаны үш звеноға бөледі: құрылыс-жинақтау, өнеркәсіптік-өндірістік және инфрақұрылымдық.

3.491 Материалдық процестер: Құрылыс өндірісінің материалдық элементтеріне бағытталған барлық іс-әрекетті қамтитын құрылыс процестері.

3.492 Жер қазғыш-көлік машинасы: Бір циклде топырақты жайғасымдық шұңқырда кесетін, тасымалдайтын, жайғасымдық үйіндіге түсіріп, оны шөміштің жұмыс органымен немесе үйіндімен ішінара тегістейтін тіркемелі, жартылай тіркемелі немесе өздігінен жүретін машина.

3.493 Мобильдік монтаж машинасы: Іс жүзінде жұмыс істеу аймағы шектелмейтін машиналар (шынжырлы және пневматикалық жүрісті өздігінен жүретін жебелі крандар, автомобиль және трактор крандар және т.б.)

3.494 Арнайы жинақтау машиналары: Ерекше топты құрайтын машиналар. Оларға өздігінен сырғитын және ауыстырмалы крандар, гидравликалық көтергіштер және тағы басқаларды жатқызады.

3.495 Мобилдігі шектеулі машиналар: Ені машиналардың жұмыс істейтін радиусымен, ал ұзындығы олардың жылжу жолының ұзындығымен анықталатын аймақта монтаждау жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік беретін машиналар.

3.496 Стационарлық монтаж машиналары: Монтаждауды қатал түрде бекітілген кеңістікте, машиналар қозғалысының шектелген радиусында жүргізуге жол берілетін машиналар.

3.497 **Құрылыс жүктерін жеткізуді ұйымдастырудың маятниктік сұлбасы:** Жүктерді тиеу және түсіру кезінде автокөлік құралдарының белгілі бір уақыт амалсыздан тұрып қалуы болатын сұлба.

3.498 **Құрылыс жүктерін жеткізуді ұйымдастырудың маятниктік-айналмалы сұлбасы:** Құрылыс алаңына жүк тиелген тіркемені алып келіп, оны ағытып қояды, бос тұрғанын тіркеп алады, онымен жүк тиелетін орынға оралып, тіркемені жүк тиеу үшін ағытып тастап кетеді, бұдан бұрын тиелген тіркемені тіркеп алып, оны белгіленген орынға жеткізуді көздейтін сұлба.

3.499 **Жобалардың мемлекетаралық сараптамасы:** Объектінің құрылысы туралы халықаралық шартқа қатысушы екі және одан да көп мемлекеттің мүддесін білдіретін жобаларды сараптаудың міндетті нысаны.

3.500 **Сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекетаралық нормативтер (мемлекетаралық нормативтік құжаттар):** Қазақстан Республикасы мен басқа мемлекеттің (басқа мемлекеттердің) аумақтарында Қазақстан Республикасы бекіткен халықаралық шарттар негізінде қолданылатын, мемлекетаралық қала құрылысы нормативтерін, мемлекетаралық құрылыс нормалары мен ережелерін, құрылыстағы мемлекетаралық стандарттарды қамтитын нормативтік-техникалық құжаттардың, ережелердің және басқа да міндетті талаптардың, шарттар мен шектеулердің жүйесі.

3.501 **Мемлекетаралық жобалау және құрылыс бойынша ережелер жинағы:** Құрылыс жүргізу, жобалау, құрылыс-жинақтау жұмыстары мен құрылыс бұйымдарын жасап шығару, сондай-ақ құрылыс өнімін пайдалану үшін техникалық шешімдерді немесе инженерлік ізденістердің рәсімдерін ұсынатын және оның құрылыс нормаларының, ережелері мен стандарттарының міндетті талаптарына сәйкестігіне қол жеткізу тәсілдерін анықтайтын нормативтік акт.

3.502 **Қонысаралық аумақтар:** Елді мекендердің шекарасынан (шегінен) тыс жатқан аумақтар.

3.503 **Монтаждаудың ұсақ элементті әдісі:** Конструкцияның жекелеген бөлшектерін жинау және жобалық орынға орнату.

3.504 **Жергілікті сығылу:** Элементтердің түйіскен жерлерінде тірек бөлігінің астында пайда болатын сығылу (тапталу)

3.505 **Кешенді жинақтау әдісі:** Ғимараттың бір бөлігінің қаңқасын құрайтын түрлі құралымдық элементтерді бірізділікпен орнатуды, уақытша және түпкілікті бекітуді көздейтін әдіс. Басқа бөліктің элементтерін орнату алдыңғы бөліктің құралымдарын жобалық бекіткеннен кейін ғана басталады.

3.506 **Қаданы дірілмен басып батыру әдісі:** Қадаға дірілдік және статикалық әсерлер үйлесімін қолдануға негізделген қаданы батыру әдісі.

3.507 **Тікелей экономикалық есептеу әдісі:** Қарым-қатынастардың тікелей қоғамдық нысандарына және жоспардың таңдап алынған нұсқасына сәйкес материалдық, еңбек және қаржы ресурстарын тікелей бөлуге негізделген басқарудың экономикалық әдісі.

3.508 **Термос әдісі:** Берілген оң температурадағы бетон қоспасын жылытылған қалыпқа саып, онда қоспаның бастапқы температурасы мен гидратация процесінде

(экзотермия құбылысы) цемент бөлетін жылу есебінен бетон конструкциядағы температура 0°C-ге дейін төмендейтін сәтке дейін қажетті беріктік (әдетте айнымалы) алатын энергия үнемдеуші әдіс.

3.509 Шаруашылық есеп әдісі: Тауарлы-ақша қатынастарын пайдалануға негізделген басқарудың экономикалық әдісі.

3.510 Монтаждау әдістері: Жекелеген ғимараттарды, имараттарды немесе олардың кешендерін тұрғызған кезде монтаждау жұмыстарын жүргізуде техникалық саясатты анықтайтын және белгілі бір техникалық-экономикалық нәтижеге мақсатты жетуге бағытталған түбегейлі шешімдер.

3.511 Қабылдап алу әдістері: Құрылыс нормаларымен белгіленген әдістер, жұмыстарды, өнімді, объектіні қабылдап алу бірізділігін және мерзімдерін, сондай-ақ олардың сақталуы үшін жауаптылықты белгілейтін, міндетті түрде орындалуға тиіс жекелеген қағидалар мен құралдары қолдану ережелері.

3.512 Қабаттарды, аражабындарды көтеру әдісі: Көпқабатты ғимараттарды тұрғызу әдісі, онда арқалықсыз аражабындардың (кейде оларға салынған аражабындармен, санитарлық-техникалық жабдықпен және т.б.) ірі өлшемді темірбетон тақталары берілген биіктікке автоматты түрде бірдей жұмыс істейтін көтергіштер кешенінің көмегімен көтеріледі.

3.513 Өндірісті басқару әдістері: Жеке жұмысшылар мен өндірістік ұжымдардың алға қойылған мақсаттарға қол жеткізу барысындағы қызметін үйлестіруді қамтамасыз ету үшін оларға әсер ету тәсілдері.

3.514 Механикаландыру: Жұмыстарды машиналарды пайдаланып орындау.

3.515 Механикалық айналдыра бұрғылау: Топырақтағы ұңғымаларды қарнақты (құбырды) айналдыру немесе оларды бір уақытта түсіріп айналдырғыш ротордың көмегімен алу тәсілі.

3.516 Құрылыстың механикамен жарақталуы: Құрылысты кешенді механикаландыру үшін пайдаланылатын техникалық құралдар жиынтығы. Техникалық құралдардың құрамына:

- құрылыс машиналары;
- шағын механикаландыру құралдары;
- автомобиль көлігі құралдары кіреді.

3.517 Еңбектің механикамен жарақталуы: Машиналар мен тетіктердің баланстық құнының құрылыс-жинақтау жұмысымен шұғылданатын жұмысшылардың тізім бойынша орташа санына қатынасымен сипатталатын механикаландыру деңгейінің көрсеткіші.

3.518 Лездік деформация: Қысқа мерзімді жүктеме түсірілгенде материалдың, құралымның пішіні мен өлшемдерінің өзгеруі.

3.519 Көп қабатты қабырғалар: Құралымдық қабаттар арасында жүктеменің таралуын қамтамасыз ететін қатты немесе икемді байланыстармен өзара қосылған жеңілдетіп қаланған қабырғалар және қапталған қабырғалар. Көп қабатты қабырғалардың беріктігін есептеу кезінде екі жағдай бөліп көрсетіледі:

- қабаттардың қатты қосылуы. Қабаттардың түрлі беріктігін және серпімділік қасиеттерін, сондайақ олардың қабырғадағы бірлескен жұмысы кезіндегі беріктігінің толықтай пайдаланылмауын қима ауданын негізгі көтергіш қабаттың материалына келтіру жолымен есепке алу керек. Барлық күштердің эксцентриситеттері келтірілген қиманың осіне қатысты анықталуға тиіс;

- қабаттардың икемді қосылуы. Әрбір қабатты өздері қабылдайтын жүктемелерге жеке есептеу керек, жабындар мен аражабындардан түсірілетін жүктеме тек ішкі қабаттарға берілуге тиіс. Жылу ұстағыштың өз салмағынан түсетін жүктемені көтергіш қабаттарға олардың қимасына барабар етіп бөлу керек

3.520 Икемді құрылыс: Құрылыс өндірісінің элементтерін белгілі бір бағытта ауыстыруға, оларды құрылыс ауданында қуаттылықтар түрінде қажетті үйлесімде шоғырландыруға және қоғамдық еңбектің ең төмен шығындарымен нақты жағдайларда ұтымды жұмыс істеуге қабілетті бейімделгіш құрылыс жүйесі.

3.521 Бейімделгіш: Жұмыс орнын, қызметін жылдам өзгертуге қабілеттілік.

3.522 Икемді инвентарлық қосалқы ғимараттар: Жұмысшылар жылынуға арналған ғимараттар, мастердің және прорабтың кеңселері, асхана, душ қабылдайтын және киім ілетін бөлмелер, әжетхана, медициналық бекет, диспетчер бөлмесі.

3.523 Икемді инвентарлық өндірістік ғимараттар: Құрылыс жүргізу кезеңінде құрылыс алаңында орналастырылатын ғимараттар. Оларға құрал саймандар, жөндеу-механикалық шеберханалары, қазандықтар, сылақ және сырлау станциялары, лабораториялар, сорғы станциялары, трансформаторлық қосалқы станциялар жатады.

3.524 Икемді инвентарлық қойма ғимараттар: Материалдарды, бұйымдарды, аспаптарды, аппаратуралар мен жабдықтарды сақтауға арналған ғимарат-қоймалар.

3.525 Ұйымдық-техникалық модель: Құрылыстың түпкілікті нәтижесіне қол жеткізу - талап етілген сапамен объектіні белгіленген мерзімдерде іске қосуды қамтамасыз ету үшін іске асырылатын ұйымдастырушылық, техникалық және технологиялық іс-шараларды сипаттайтын ақпараттық модель.

3.526 Ғимараттар мен имараттарды жаңарту: Ғимараттың қолданыстағы габаритінің пайдаланылу көрсеткіштерін қазіргі заман талаптарына сәйкестендіруге бағытталған құрылыс-жинақтау жұмыстарының кешені; ғимараттардың, секциялар мен пәтерлердің жайғастыру құрылымын өзгерту; ғимараттарды инженерлік жабдықтың жеткіліксіз түрлерімен жарактандыру, объектінің қолайлылық және пайдаланылу технологиясы талаптарына сәйкес жүйелер мен жекелеген құралымдарды ауыстыру.

3.527 Құрылыс конструкцияларының габариттік параметрлерін модулдеу: Өлшемдердің горизонтал және вертикал бойынша 100 мм модуль негізінде немесе 100 мм-ге тең ірілендірілген модульдің негізінде үдеуін көздейтін бірыңғай модуль жүйесі.

3.528 Модуль: Сәулет пен құрылыста кешендер, имараттар мен олардың бөліктері өлшемдерінің еселік қатынастарын көрсету үшін қабылданған бастапқы өлшем. Модуль ретінде ғимарат элементтері бірінің ұзындық өлшемі, өлшемі немесе құрылыс бұйымының өлшемі алынады. Модульды қолдану жинақтарға, имараттарға және олардың бөліктеріне өлшемділік береді, құрылысты біркелкілендіру мен стандарттауды жеңілдетеді.

3.529 Модульдық жүйе: Ғимараттар мен инженерлік имараттардың, олардың элементтерінің, бұйымдардың, жабдықтардың өлшемдерін осы өлшемдердің белгіленген бірлікке - модуль еселігі негізінде үйлестіру ережелерінің жиынтығы.

3.530 Объектілер мониторингі: Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі объектілерінің жай-күйі мен өзгерістерін байқау жүйесі.

3.531 Монтаждау: Дайын бөліктер (түйіндер) мен элементтерден имараттарды, конструкцияларды, технологиялық жабдықты, агрегаттарды, машиналарды, аппараттарды жинау және орнату.

3.532 Топтық кондукторды қолданып қаңқаны монтаждау: Төрт ұстындық топтық кондукторлардың немесе он алты ұстындық рамалық-топсалық индикаторлардың көмегімен жүргізілетін қаңқаны монтаждау, оның көмегімен ұстындарды уақытша бекіту және еріксіз амалдармен орнатудың берілген дәлдігі қамтамасыз етіледі.

3.533 Шектеулі-еркін жинақтау: Құрастырылатын құралымның еркін орын ауыстыруын ішінара шектейтін бағыттауыш тіректерге, бекітпелерге және басқа құрылғыларға орнату арқылы жинақтау.

3.534 Еріксіз монтаждау: Конструкциялардың кездейсоқ жылжу еркіндігін толық шектеп, оларды аспаппен бақылаусыз жобалық орынға бейімдеп, орнатуды қамтамасыз ететін арнаулы бекіткіш құрылғыларды қолданып конструкциялар мен жабдықты салыстырып тексерусіз монтаждау.

3.535 Көлік құралдарынан монтаждау: Негізгі конструкцияларды монтаждау орнына тікелей көлік құралдарымен сағаттың кесте бойынша әкеліп, монтаждау жұмыстарын ұйымдастыру.

3.536 Еркін монтаждау: Монтаждалатын элементті еркін жылжытып, қандай да бір шектеусіз жобалық орынға салып монтаждау.

3.537 Монтаждық биіктік: Конструкцияны орнату биіктігінен (белгісінен), жер деңгейінің немесе монтаждалатын элементтің тірек бетінің үстіндегі биітік запасынан, монтаждалатын конструкцияның биіктігінен (ұзындығынан немесе қалыңдығынан), ілмектің немесе жүк қармауыш құрылғылардың биіктігінен өкрататын биіктік.

3.538 Монтаждау аймағы: Элементтерді орнату және бекіту кезінде жүк құлауы мүмкін кеңістік. Бұл аймақ ықтимал қауіпті болып табылады, ол ғимарат биіктігі 20 м-ге дейін болғанда оның контуры плюс 7 м және ғимарат биіктігі 20 м-ден 100 м-ге дейін болғанда плюс 10-ға тең.

3.539 Монтаждық масса: Монтаждалатын конструкция мен онымен көтерілетін саймандардың массасы.

3.540 Жинақтау технологиялылығы: Басқа жүйелер тарапынан белгілі бір шектеулер болғанда құралымдарды жинақтаудың ішкі жүйесі технологиялылығының сипаттамасы.

3.541 Монтаждау-төсеу процестері: Құрылыс процестерінің материалдық элементтерінің пішінін қайта өңдеу, өзгерту немесе жаңа қасиеттер беру болып табылатын процестер. Бұл процестер құрылыс өндірісінің өнімін алуды қамтамасыз етеді.

3.542 **Монтаждық ілмектер:** Арматурадан жасалған және жималы темірбетон конструкция элементтерінің бір бөлігі болып табылатын, конструкцияны көтерген кезде және орнатқан кезде ілмектеуге арналған ілмектер.

3.543 **Монтаждық саймандар:** Жималы конструкцияларды монтаждаған кезде көтеру, орнату және уақытша бекіту, түйіс қосылыстарын салыстырып тексеру және бітеу үшін қолданылатын саймандар.

3.544 **Жинақтау түйістері:** Элементті тұтастай тасымалдау мүмкін болмағанда немесе прокат профильдердің ұзындығы жеткіліксіз болғанда құралымда көзделетін түйістер Жинақтау түйістері құралымды бастапқы элементтер немесе бастапқы маркалар деп аталатын жеке бөліктерге бөледі

3.545 **Жинақтау күштері:** Құралымның өз салмағынан, оны жобалық орнына орнатқанға дейін құралымды сақтау, тасымалдау және жинақтау кезінде туындайтын күштер

3.546 **Жинақтау бұрандамасы:** Ағаш элементтердің түйіспелі қосылу тораптарындағы ағашты түйреп бекіту кезінде тораптың бұзылуына кедергі келтіретін металл байланыс

3.547 **Монтаждау учаскесі:** Ғимараттың немесе имараттың шектерінде бір бригада толығымен кешенді күрделі құрылыс процесі – конструкцияларды монтаждау, инженерлік немесе технологиялық жабдықтауды орындайтын бөлігі.

3.548 **Қуат:** Жұмыстың оны орындауға кеткен уақыт интервалына қатынасына тең болатын энергетикалық шама.

3.549 **Шашырама:** Дайын бетті қорғау, оқшаулау немесе әрлеу үшін оған шашырату жолымен сұйық материалды (сыр, құрылыс ерітіндісі және т.с.с.) жағу тәсілі.

3.550 **Аспалы монтаж:** Монтаждалатын элементтерді горизонтал немесе көлбеу бағыттарда бұрын монтаждалған конструкцияларға оларды түпкілікті бекіткенге дейін ауада ұстап тұрып, ретімен қосу, элементтер арасындағы жіктерді құйып бекіту және уақытша немесе тұрақты тіректерді салмай құйып бекітетін бетонның (езіндінің) жобада көзделген беріктікке жетуі.

3.551 **Жылжыма:** Конструкциялардың горизонтал жылжуы арнайы салынған жолдың бойымен, кейде төменде жатқан конструкциялардың үстімен конструкциялардың жобалық орнының деңгейінде (немесе одан биігірек) горизонтал жұмыс істейтін домкраттардың, тартпа полипастардың немесе көпір крандарының көмегімен жүзеге асырылатын конструкцияларды монтаждау тәсілі.

3.552 **Құрылыстағы сенімділік:** Ұйымдастырушылық, технологиялық, экономикалық шешімдердің күрделі ықтимал жүйе ретінде құрылысқа тән кездейсоқ ауытқулар жағдайында құрылыс өндірісінің белгіленген нәтижелерге қол жеткізуін қамтамасыз ету мүмкіндігі. Жеке объектіні немесе объектілер кешенін салудың сенімділік көрсеткіші немесе деңгейі жобаланған шамалар шегінде белгілі бір мерзімділікпен, еңбек сыйымдылығымен, құндылығымен және басқа да көрсеткіштермен құрылыс-жинақтау жұмыстарының орындалу ықтималдығы арқылы аналитикалық жолмен көрсетіледі.

3.553 **Мемлекеттік қадағалау:** Объектінің құрылысына жобадан ауытқуды және оның бұзылуын анықтау мен болдырмау және нормативтік құжаттар мен стандарттар

талаптарын сақтау мақсатында өзіне қарасты мәселелер және жұмыс түрлері бойынша тиісті мемлекеттік орган жүзеге асыратын қадағалау.

3.554 Тапсырыс беруші жүргізетін техникалық қадағалау: Құрылыс-жинақтау жұмыстарының аяқталған кезеңдеріне, олардың жобалық шешімдерге, құрылыс нормалары мен ережелеріне сәйкестігін, қолданылатын материалдардың, бұйымдар мен құралымдардың сапасына, сондай-ақ объекті құрылысына және оның шартта (келісім-шартта) белгіленген мерзімдерде және белгіленген тәртіппен іске қосылуына жүйелі бақылау жасауды және қабылдап алуды қамтамасыз ету мақсатында құрылыс объектісіне тапсырыс берушінің (құрылыс дирекциясының) өндірістік және өндірістік емес мақсаттағы ғимараттар мен имараттар құрылысын қадағалау жөніндегі арнайы уәкілдік берген адамы белгіленген тәртіппен жүзеге асыратын функциясы.

3.555 Үстеме шығындар: Құрылыс және жинақтау ұйымдарының құрылыс өндірісінің жалпы шарттарын жасауға, оны ұйымдастыруға, басқаруға және қызмет көрсетуге байланысты шығындарының орнын толтыруға арналған қаражат сомасы.

3.556 Көлбеу горизонтал бұрғылау: Ұңғымаларды арнаулы кондырғылардың көмегімен бұрғылау. Бірінші кезеңде жоспарланған трассада компьютерлік бақылау жүйесінің көмегімен жетекті қуыс қарнаққа монтаждalған бұрғы бастиегімен немесе кескірмен пилоттық ұңғыма бұрғыланады. Бұрғы бастиегі берілген нүктеде үстіңгі жаққа шыққан кезде оны алып шығып, жетекті қарнаққа кеңейткішті жалғайды, оған ұршықтың (сырғаның) көмегімен құбыр немесе кәбіл жалғайды. Қарнақты айналдырып тартқан кезде ұңғыманы кеңейтіп, сонымен бір уақытта кеңейтілген ұңғымаға коммуникацияны тарту жүргізіледі.

3.557 Қиғаш диагональ аяқтар: Еңісті шатырдың көлбеу итарқаларының еңістері қиылысатын жерлерге орнатылатын диагональ итарқа аяқтар.

3.558 Тозандату: Үстіңгі бетке ұнтақ полимерлерді жағу тәсілі, олар балқып, үстіңгі бетке жабысып қалады, ал салқындатқан кезде берік жабын үлдірін түзеді.

3.559 Өсіру: Төменде орналасқаннан бастап конструкция элементтерін бір-біріне кезек-кезек салу жолымен ретімен монтаждау. Соған орай ілмекті көтеру биіктігі монтаждalатын конструкцияның биіктігінен үлкен болып, жүктасымалдығы орнатылатын элементтердің ең ауырының массасынан үлкен болуы тиіс.

3.560 Тілік (жіктерді тілу): Бетон жабынның деформациялық жіктерінің қуыстарын бетонды алмас дискімен кесу жолымен жасаудың технологиялық шарасы.

3.561 Сыртқы санитарлық-техникалық жұмыстар: Елді мекендер мен кәсіпорындардың жылумен, газбен және сумен қамтитын сыртқы тораптары мен канализациясына арналған құбырларды жүргізу, сумен қамту жүйелері мен канализацияның бас имараттарын тұрғызу жұмыстары.

3.562 Өрт қауіпсіздігі талаптарын бұзу: Өрт қауіпсіздігі талаптарын орындамау немесе тиісінше орындамау.

3.563 Наряд: Бригадаға, звеноға немесе жеке жұмысшыға берілген нақты өндірістік тапсырманы анықтайтын бастапқы құжат, онда жұмыс көлемі, уақыт нормасы және қолданыстағы тарифтік еңбекке ақы төлеу жүйесіне сәйкес жұмысшылар біліктілігінің разряды көрсетіледі.

3.564 **Төсем:** Ғимарат аражабынының немесе жабынының көтеруші конструкциясына (қабырғалар, арқалықтар, беларқалар, сырғауылдар) орнатылатын және көпқабатты ғимараттарда едендер, өнеркәсіптік ғимараттарда жаппаларды немесе технологиялық жұмыс алаңдарын салуға арналған, сондай-ақ көпірдің жүріс бөлігі ретінде және басқа мақсаттарға қолданылатын элементі.

3.565 **Үйме топырақтар:** Орын ауыстыруы және төсеуі механикалық немесе жарылу тәсілімен жүргізілетін техногендік топырақтар.

3.566 **Ғылыми-техникалық ақпарат; ҒТА:** Құрылыстағы ғылымның, техниканың және технологияның озық жетістіктері туралы мәліметтерді жинау, анықтау мен өңдеу жүйесі және адамдар, адам мен автомат арасында, автоматтар арасында мәліметтермен алмасу.

3.567 **Габаритсіз жүк:** Жылжымалы құрам габаритінің шегінен шығып тұратын жүк.

3.568 **Топырақты толық алмау:** Қазбаны жерқазғыш машинамен қазғаннан кейін онда қалдырылатын (конструктивтік немесе технологиялық түсініктерге қарай нормаларда көзделген шектерде) және қазба түбінің жобалық өлшемдері мен белгілерін қамтамасыз етіп жойылуы тиіс топырақ қабаты.

3.569 **Аяқталмаған құрылыс:** Пайдалануға беру үшін тапсырысшы белгіленген тәртіппен қабылдамаған және мақсатына қарай (тұру, қызмет көрсету, өнім шығару, пайда алу және пайдаланудың басқа да түрлері) пайдаланылмайтын құрылыс объектісі.

3.570 **Салмақ түсірілмейтін панель:** Ғимараттың құралымдарын (терезе және есік блоктарынан және жеңіл терезе аралық қосымшаларынан басқа) тіреуге арналмаған панель.

3.571 **Үзіліссіздік:** Басқарушылық жұмыс барысында кез келген технологиялық үзілісті азайтуды қажет ететін ұйымдастыру қағидасы.

3.572 **Үзіліссіз процесс:** Барлық сатылары бір мезгілде, бірақ қондырғының түрлі бөліктерінде немесе бір технологиялық операцияны орындайтын түрлі қондырғыларда жүріп жататын процесс.

3.573 **Көтергіш панель:** Ғимараттың құралымдарын тіреуге арналған панель.

3.574 **Көтергіш жүйе:** Тұтастай алғанда ғимараттың беріктігін, қатаңдығын, орнықтылығын және кеңістікте өзгермеуін қамтамасыз ететін, сырықты, жазықты немесе көлемдік элементтерден тұратын кеңістік құралым, ғимараттың негізі.

3.575 **Нивелирлеу:** Жер бетіндегі, құрылыстардың түрлі деңгейлеріндегі нүктелердің бастапқы нүкте – «биіктіктер нөлдігіне» қатысты немесе теңіз деңгейінің үстінен геодезиялық өлшеу процесі.

3.576 **Материалдар номенклатурасы:** Құрылыста пайдаланылатын материалдардың, құралымдар мен бөлшектердің жүйеленген тізбесі, онда әрбір атауға шартты түрде сандық-әріптік немесе әріптік-сандық белгі берілген, ол номенклатуралық нөмір (өндіріс ішілік бухгалтерлік есептегі материалдың шартты нөмірі) деп аталады.

3.577 **Көлденең қиманың номиналь ауданы:** Көлденең қиманың ауданы, ол осындай номиналь диаметрлі дөңгелек тегіс сырықтың көлденең қимасының ауданына тең келеді.

3.578 **Норма:** Құрылысты жобалаудың жекелеген бөлімдері бойынша бірыңғай сандық және сапалық көрсеткіштерін белгілейтін талаптар немесе сметалық құнының анықтамасы.

3.579 **Уақыт нормасы:** Еңбек және өндіріс дұрыс ұйымдастырылған жағдайда жұмысты орындайтын, тиісті мамандығы және біліктілігі бар жұмысшының сапалы өнім бірлігін өндіруге қажетті жұмыс уақытының мөлшері.

3.580 **Өндіру нормасы:** Еңбек және өндіріс дұрыс ұйымдастырылған жағдайда жұмыс істейтін тиісті мамандығы және біліктілігі бар жұмысшының қолдағы еңбек құралдарымен уақыт бірлігі ішінде өндіруге тиіс сапалы өнім мөлшері.

3.581 **Нормативтік құжат:** Қызметтің белгілі бір түріне немесе олардың нәтижелеріне қатысты ережелерді, жалпы қағидаларды немесе сипаттамаларды белгілейтін және тұтынушылардың кең қауымына қол жетімді құжат. Құрылыстағы «нормативтік құжат» термині құрылыс нормалары мен ережелері, ережелер жинағы, аумақтық құрылыс нормалары, стандарт деген ұғымдарды қамтиды.

3.582 **Материалдық ресурстар шығынының нормасы:** Өнім бірлігін өндіруге немесе жұмыстың белгілі бір көлемін орындауға қажет материалдық ресурстар шығынының ғылыми негізделген шамасы. Ол өндіріс процесіндегі шикізатты, материалдарды, құралымды және басқа өнімді пайдалану өлшемін сипаттайды.

3.583 **Технологиялық нормаль:** Бір алымда дайын өнім алу үшін кешенге кіретін құрылыс процесінің құрамын, осы процестердің жіктелу дәрежесін, алымда оларды орындау реттілігін, жекелеген процестерді біріктіру мүмкіндігін, қажет болатын технологиялық үзілістерді, олардың орны мен ұзақтығын, сондай-ақ әрбір жеке процестің ұзақтығын қамтитын құрылыстағы жобалық құжат.

3.584 **Машинаның уақыт нормасы:** Машина ұтымды пайдаланылған, сондай-ақ еңбек және өндіріс дұрыс ұйымдастырылған жағдайда сапалы машиналық өнім бірлігін жасауға жұмсалатын машинаның жұмыс уақытының мөлшері.

3.585 **Құрылыстың ұзақтылық нормасы:** Объекті құрылысының мемлекеттік органдар белгілеген ұзақтылығы.

3.586 **Қалыпты пайдалану:** Жобалауға берілген нормаларда және тапсырмаларда көзделген технологиялық немесе тұрмыстық шарттарға сәйкес (ешқандай шектеусіз) пайдалану.

3.587 **Нормалау:** Аналитикалық жолмен анықталған және ғылыми зерттеулермен және озық тәжірибемен техникалық негізделген нормалар негізінде, сондай-ақ ғимаратты, имаратты, құралымды жобалауға қойылатын бірқатар техникалық талаптардың анықтамалары негізінде өнім бірлігін өндіруге немесе жұмыс көлемін орындауға жұмсалатын шығындардың өлшемін белгілеу жөніндегі іс-шара.

3.588 **Норможинақ:** Құрылыс және жинақтау жұмыстарының белгілі бір түрін жүргізу үшін пайдаланылатын механикаландыру құралдарының, құралдардың, құрал-жабдықтардың, құрылғылардың, бақылау-өлшеу аспаптарының оңтайлы жинағы.

3.589 **Нормобақылау:** Нормативтік құжаттарда белгіленген құжаттың конструктивтік сабақтастығын және редакциялық-графикалық безендірілу принциптерін ұтымды пайдаланудың нормалары мен талаптарының сақталуын тексеру процесі.

3.590 Өрт қауіпсіздігіне қарсы нормалар: Қала құрылысы, көлемдік-жайғастыру және құрылымдық міндеттерді шешу кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз етудің жалпы қағидалары көрсетілетін нормативтік құжат, ғимараттар, имараттар мен олардың элементтерінің отқа төзімділігі және өрт қауіптілігі бойынша жіктелуі, өрттен қорғау құралдары, эвакуациялау жолдары және қауіпсіздік аймақтары, құрылыс құралымдарының материалдары мен бұйымдарының өрт-техникалық көрсеткіштері.

3.591 Санитарлық-техникалық нормалар: Қоршаған ортаның сандық көрсеткіштері, оларды сақтау халықтың денсаулық жағдайы мен өмір сүруінің гигиеналық жағдайларына қауіпсіз деңгейде әсер етуін қамтамасыз етеді.

3.592 Құрылыстық жобалау нормалары: Құрылыс объектілерін, құралымдарын және олардың элементтерін жобалау кезінде міндетті түрде қолдану үшін белгіленген регламенттелген талаптар.

3.593 Технологиялық жобалау нормалары: Өнеркәсіптік кәсіпорындар мен имараттардың технологиялық процестерін жобалау жөніндегі нормативтік құжаттар.

3.594 Нөлдік цикл: «Нөл» ретінде алынатын шартты белгіден төмен орналасқан ғимарат бөліктері мен имараттарды салу жөніндегі құрылыс-жинақтау жұмыстарының кешені.

3.595 Қаптама: Жерасты имаратының қаптамасы, жерасты имаратының қазбасын бекітетін және соңғысына қалыпты пайдалануға қажетті кескін беретін құралым. Тау жыныстарының уақытша бекітпелеріне қарағанда, қаптаманың тұрақты атқаратын қызметі болады, қаптаманың пішіні мен өлшемдері жерасты имараттарының шекті көлемімен, жату тереңдігімен және қолданылу мақсатымен (тоннельдер, жерасты ГЭС, гараждар, қоймалар, шарап сақтау қоймалары және т.с.с), сондайақ қабылдайтын жүктемелердің сипатымен (тау жыныстарының қысымы, гидростатикалық қысым, жылжымалы жүктемелер және т.с.с.) анықталады. Қаптама материалы ретінде тұтас құйма бетон және темірбетон, құрастырмалы темірбетон, және металл (шойын, өте сирек жағдайда болат) пайдаланылады. Тоннельдердің қаптамасы әр түрлілігімен ерекшеленеді.

3.596 Жеңілдетілген жүкбау: Екі ұшына ілмектер, тұзақтар бекітілген, немесе сынабекітпелерде карабиндермен бекітілген болат арқанның кесіндісі түріндегі жүкбау. Көтерілетін элементтердің түрлері мен массаларына қарай жүкбауларды бір, екі, төрт және одан көп тарамдармен дайындайды.

3.597 Қаптама: Беттерді судың, мұздың әсерінен қорғау үшін және көзбен көру әсерін жақсарту мақсатында бетон және топырақ құрылыстарының бүйір беттеріне тас, бетон және басқа блоктарды бекітудің технологиялық процесі.

3.598 Беттерді «сайтингпен» қаптау: Сайтинг - екі жағынан мырыш жалатылған және пластизол, полиэфир және акрилден пластикалық иілімді қабат жағылған болат табақ. Табақтар шегемен бекітіледі.

3.599 «Полиформ» қаптамалық әшекейлі панельдер: Панельдер негізге ағаш рейкалар бойымен шегемен және бұрама шегемен бекітіледі.

3.600 Қаптамалық ағаш-талшықты қатты тақталар: Лактысырлы жабыны бар тақталар, олар ылғалдылығы жоғары бөлмелердің ішкі қабырғаларын қаптау үшін

қолданылады. Қабырға бетіне тақталар гипс белгілері (маяктары) бойынша бекіту бұрама шегемен, шегемен, өздігінен кескішпен, желіммен және мастикамен бекітіледі.

3.601 Қағаз қабатты пластиктен жасалған қаптама табақтар: Вертикал беттерге кумарон-найрит маситкалармен желімделген немесе ағаш қаңқаға бұрама шегелі немесе шегелі бастырмалардың көмегімен бекітілетін табақтар.

3.602 Сүректің бағалы түрлерінен жасалған кілтекпен жабылған қаптама панельдер: Панельдерді бұдан бұрын орнатылған және дәлдеп тексерілген ағаш қаңқаға шегемен және бұрама шегемен бекітеді, шегелер панельдің екі жағынан таңдап алынған ойықтарға қағылады.

3.603 «Полидекор» қаптамалық поливинилхлорид табақтар: Табақтар негізге желім-88 типтес синтетикалық желімдер негізінде бекітіледі.

3.604 Қаптамалық полипропилен табақтар: Табақтарды негізге бутилметакрилатты желіммен немесе кумарон-каучукты мастикпен бекітеді.

3.605 Винил жабынды қаптама гипсқатырма: Гипсовинил бұдан бұрын орнатылған алюминий қаңқаға өздігінен кесетін жалғау профилінің көмегімен бекітіледі.

3.606 Өлшеу: Қолданыстағы ғимараттың немесе имараттың барлық жлементтерін дәл өлшеу, кейін олардың өлшемдерін сызбаларға салады.

3.607 Белгі қоршау: Құрылыс алаңында ғимараттардың остерін шығарған кезде және оларды бекіткен кезде қолданылатын арнаулы сайман.

3.608 Тұсқағаз жұмыстары: Қабырғалар мен арақабырғалардың беттерін тұсқағаздармен, линкруспен немесе синтетикалық үлдір материалдармен әрлеу.

3.609 Беттерді өңдеу: Жабынның қызмет мерзімін жоғарылатын және дөңгелектің жабынмен ұстасуын жақсартатын қорғаныш қабатты жасау үшін жол төсемесінің бетіне тұтқыр затты (битум немесе битумды эмульсия) және бір өлшемді қиыршықтас (ұсақ фракциялы) қабатын біртіндеп жағудың технологиялық процесі.

3.610 Кері үю: Конструкцияларды тұрғызып болғаннан кейін немесе коммуникацияларды жүргізіп болғаннан кейін қазаншұңқырлардағы немесе орлардағы шұңқырлар мен қуыстарды топырақпен үйіп жабу.

3.611 Бүрку: Қолмен немесе механикаландырылған жолмен иілімді ерітіндіден жағылатын сылақ жабынының бірінші қабаты. Бүрку әдетте тегістеледі.

3.612 Жалпы алаңдағы дайындық жұмыстары: Бүкіл өндірістік кешеннің немесе тұрғын үй ауданы құрылысының негізгі кезеңіндегі жұмыстардың басталуына қажет дайындық кезеңіндегі жұмыстардың бір бөлігі (құрылыс барысында пайданылмайтын нысандарды бұзу, жыраларды көму, алаңды қоршау, алаңды тігінен жайғастыру, алаңды инженерлік жабдықтау жөніндегі жұмыстар кешені, беткі суларды бұрып әкету, геодезиялық жұмыстар жүргізу).

3.613 Жалпы құрылыстық жұмыстар: Ғимараттар мен имараттарды салу кезіндегі құрылыс жұмыстарының түрлері. Оларға жер қазу, бетондау, тас қалау жұмыстары, құрастырмалы көтергіш және қоршау құралымдарын жинақтау, әрлеу, төбе жабындысын жабу және гидроокшаулау жұмыстары, еден орнату, ағаш шеберлігі және шынылау жұмыстары және басқа да жұмыстар жатады. Оларды әдетте бас мердігерлік құрылыс ұйымдары орындайды.

3.614 **Басқарудың жалпы әдістері:** Өндіріс барысында, адамдар мен техниканы басқарудың объекті экономикалық заңдарына, жаратылыстану-техникалық заңдарға негізделген әдістер.

3.615 **Жергілікті маңызы бар объект:** Қаржыландыру көздеріне қарамастан, жоспарлануы, жобалануы және құрылысы аталған облыстың (республикалық маңызы бар қаланың, астананың) міндеттерін орындаумен байланысты және стратегиялық немесе өзге де маңызды жалпымемлекеттік міндеттерді шешу мақсаты жоқ объект.

3.616 **Республикалық маңызы бар объект:** Жоспарлануы, жобалануы және салынуы қаржыландыру көздеріне қарамастан, облысаралық, жалпы республикалық, мемлекетаралық (халықаралық) маңызы бар және екі және одан көп облыстың (республикалық маңызы бар қаланың, астананың) мүдделерін немесе Қазақстан Республикасының және басқа да мемлекеттердің мүдделерін қозғайтын, стратегиялық немесе өзге де маңызды жалпымемлекеттік міндеттерді шешумен байланысты объект.

3.617 **Құрылыс объектісі:** Өзіне тиеселі барлық жабдығы, құрал-саймандары, аспаптары, галереясы, эстакадасы, ішкі инженерлік желілері мен коммуникалары болатын жеке ғимарат немесе имарат, сондай-ақ жеке жұмыс түрлері (тігінен жайғастыру, сыртқы инженерлік желілер, кіреберіс және цехаралық жолдар, құрылыс алаңын абаттандыру және басқалар).

3.618 **Айрықша реттеу және қала құрылысын регламенттеу объектілері:** Аумақтарды, елді мекеннің, жылжымайтын мүліктің жекелеген объектісінің аумағын пайдаланудың арнаулы ережелері (тәртібі) енгізілмей, жалпыға бірдей қабылданған ережелерге (тәртіпке) ерекшеліктер белгіленбей не оларға толықтырулар енгізілмей жүзеге асырылуы қиындаған немесе мүмкін болмайтын сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметінің объектілері.

3.619 **Құрылыс-жинақтау жұмыстарының көлемі:** Құрылыс ұйымының құрылыс объектісін салу бойынша орындайтын түрлі операцияларының мөлшері.

3.620 **Топырақты жібітудің оттық тәсілі:** Тоң топыраққа орнатылатын бірқатар металл қораптар конструкциясында отын жанған кезде бөлінетін жылу энергиясын пайдалауға негізделген тәсіл.

3.621 **Балқытылатын материалдардан жаппа салудың оттық тәсілі:** Сұйық отынмен немесе электрэнергиямен жұмыс істейтін агрегаттарды пайдаланып мастикалық қабатты балқыту болып табылатын тәсіл.

3.622 **Оттан қорғау:** Арнайы өңдеу арқылы материалдар мен құралымдардың өрт қауіптілігін төмендету.

3.623 **Қорғаныш қоршау:** Қауіпті өндірістік факторлар әсер ететін аймаққа адамдардың байқаусызда кіруін болдырмайтын құрылғы, сондай-ақ тиісті жұмыс орындарына бөгде адамдардың кіруінен оқшаулауға арналған құрылғы.

3.624 **Қазаншұңқырдың қоршауы:** Іргетасты, жераслы және тереңдетілген имараттарды салу кезінде топырақтың опырылып құлаудан ұстап тұратын құралым. Қазаншұңқырлардың уақытша және тұрақты қоршаулары болып бөлінеді. Қазаншұңқырлар қабырғалары құралымдарының қоршауы темірбетон қағылмалы және бұрғы толтырмалы қададан; «топырақтағы қабырға» әдісімен немесе «қиысушы» бұрғы

қадалар әдісімен орындалған тұтас темірбетон қабырғадан орнатылады. Сонымен қатар темірбетон немесе металл шпунттан, прокат профильдерден жасалады.

3.625 Астарлау: Тазартылып, майсыздандырылған бетті оның кеуектілігін тегістеу және азайту, сырланатын қабатпен ілінісуды жақсартып, сырлағыштың жалып шығынын азайту мақсатында алдын ала сырлы құрамдарды жағу жолымен сырлауға дайындау процесі.

3.626 Жеке арматуралау: Майыстырылатын темірбетон элементті арматуралау кезінде жұмыс арматурасы созылатын аймақта ғана орнатылады.

3.627 Лакты-сырлы құрамдармен сырлау: Металл конструкциялар мен бөлшектерді коррозиядан қорғауға арналған сырлау. Май сырларды, лактарды, синтетикалық қарамай негізіндегі эмалдарды, битум мастикалары мен ерітінділерді қолданады. Қорғаныш жабын астар мен жабын қабаттарынан тұрады, олардың мөлшері жабынның мақсатына, қорғалатын материалдың қасиеттеріне, жабынды жағу және пайдалану процесінің технологиялық шарттарына байланысты болады.

3.628 Майлы сырлау: Пигменттер мен әліпмайдың қоспасынан тұратын құрамдармен сырлау; дайындалған бетке қолмен жаққыштармен, біліктермен немесе механизацияланған түрде сыратқыштардың көмегімен жағылады.

3.629 Органикалық ерітінділер негізіндегі сырлы құрамдар: Сыртқы әрлеу жұмыстарында қолданылатын сырлы құрама.

3.630 Қоршаған орта: Атмосфералық ауаны, Жердің озон қабатын, жер беті мен жер асты суларын, жерді, жер қойнауын, жануарлар мен өсімдіктер дүниесін, сондай-ақ олардың өзара әрекетіндегі климатты қоса алғанда, табиғи және жасанды объектілер жиынтығы.

3.631 Қалып: Бетон және темірбетон құралымдарды салу кезінде бетон қоспасы және арматура салынатын пішін; ол ағаштан, металдан, темірбетоннан, пластмассадан жасалады.

3.632 Сыртқы контур қалыбы: Ұстындар, сатылы іргетастар, ростверктер және т.б. типтес тұйық және бөлек тұрған тұтасқұйма конструкцияларды бетондау үшін қолданылатын блоктық қалып.

3.633 Ішкі контур қалыбы: Жабық ұяшықтардың (мысалы, пәтерлердің, бөлмелердің, лифт шахталарының) ішкі бетінің блоктық қалыбы.

3.634 Алынбайтын ішкі (сыртқы) контур қалыбы: Сыртқы және ішкі контурдың алынбайтын блоктары бар блоктық қалыбы.

3.635 Қайта бапталатын ішкі (сыртқы) контур қалыбы: Конструкциясы өлшемдерін жоспарда және биіктігі бойынша өзгертуге ол берілетін сыртқы және ішкі контурдың блоктық қалыбы.

3.636 Алынбалы ішкі (сыртқы) контур қалыбы: Сыртқы және ішкі контурдың алынбалы блоктары бар блоктық қалыбы.

3.637 Бетон сақиналарын өндіруге арналған қалып: ГОСТ 8020-90 бойынша жүргізіледі.

3.638 Ірі қалқанды қалып: Массасы 50 кг-нан астам ұстап тұратын, жалғайтын және жинақтайтын элементтердің ірі габаритті қалқандарынан тұратын қалып.

3.639 **Кіші қалқанды қалып:** Қалыпты қолмен монтаждауға жол берілетін, салмағы 50 кг-ге дейінгі кіші габаритті қалқандардан, сүйеуші, біріктіргіш және монтаждық элементтерден тұратын қалып.

3.640 **Модульдік қалып:** Қалқаннан және (немесе) белгілі бір модульге еселенген өлшемдері өзгермейтін басқа элементтерден тұратын ірі қалқанды (кіші қалқанды) қалып.

3.641 **Көлемді-ауыстырмалы қалып:** Жұмыс орнына орнатқан кезде қабырғалар мен аражабындарды бір уақытта бетондау үшін көлденең қимасында П пішінді қалыпты құрайтын секциялардан тұратын қалып.

3.642 **Бөлшектелетін қалып:** Алынатын палубадан жән көтергіш элементтер жинағынан тұратын ірі қалқанды (кіші қалқанды) қалып, олардан түсірілетін жүктемеге, қажетті ұстап тұратын, жалғайтын және жинақтайтын элементтерге байланысты кейіннен палубаға бекіте отырып әр түрлі үйлестіру арқылы қалқандардың, панельдердің, блоктардың, үстелдің қаңқасы жиналады.

3.643 **Қабырғалардың қалыбы:** Өлшемдері мен конфигурациясы белгіленген қалыптық панельдерге жиналатын модульдық қалқандардан тұратын қалып.

3.644 **Тостаған типті сатылы іргетстардың қалқан қалыбы:** Бір-біріне салынатын бөлек қораптардан тұратын ұстын астына салынатын қалып. Өз кезегінде қораптарды өзара бұрандалы тұтастырғылармен жалғастырылған екі жұп «салма» және «жаппа» қалқандардан жинап салады.

3.645 **Қалыптың айналымдылығы:** Қалыптың бірнеше қайтара пайдаланылуы.

3.646 **Қалыптың ұстап тұратын элементтері:** Сүйемелер, бағандар, жақтаулар, кергіштер, тіреуіштер, ағаштар, аражабын арқалықтары және қалыпты жобалық орнына бекітетін және бетондау кезінде жүктемені қабылдайтын басқа элементтер.

3.647 **Қалыптың бекіту элементтері:** Қалыптың түйісетін қалқандарын өзара жалғау мен мықтап бекітуге арналған құлыптан тұратын элементтер, қалыптағы қарама-қарсы тұрған қалқанды жалғайтын тартпалар және қалып элементтерін біртұтас өзгермейтін құралымға біріктерін басқа тетіктер.

3.648 **Қалыптық панель:** Арнайы түйіндер және бекітпелер көмегімен өзара жалғанатын бірнеше қалқаннан жиналатын және берілген өлшемдегі қажетті беттерді түзуге арналған қалыптың беті жазық немесе қисық сызықты ірі өлшемді элементі.

3.649 **Қалыптық жүйе:** Қалыптан және оның қаттылығы мен төзімділігін қамтамасыз ететін - бекіту элементтері, ағаштар, көтеріп тұратын төсеме тақталар сияқты элементтерден тұратын жүйе.

3.650 **Қалыптау жұмыстары:** Қалыпты дайындау, орнату және шешу жұмыстары. Қалыпты дайындау механикаландырылған болуы тиіс. қалыпты орнатар алдында ұстындар мен темірбетон не бетон конструкциялардың басқа элементтерінің осьтерін аспаппен бөлшектеу және бекіту жүргізіледі. Қалып элементтерін шешу әр конструкция үшін белгіленген мерзімнен бұрын жүргізілмейді.

3.651 **Қауіпті аймақ:** Адамға қауіпті және (немесе) зиянды өндірістік фактордың әсер етуі мүмкін кеңістік.

3.652 Жолдардың қауіпті аймақтары: Қауіпсіздік техникасының нормаларына сәйкес орнатылатын аймақтар, олар жинақтау жұмыстары кезінде жүкті тасымалдау аймақтарының шегіне кіреді.

3.653 Жедел жоспарлау: Құрылыс өндірісін біртұтас жоспарлау жүйесінің құрамдас бөлігі, жылдық жоспарлау сияқты түпкілікті мақсаты айқындалады. Жедел жоспарлау құжаттары айлық жедел жоспарларға, тәулікке бөлінген онкүндік және апталық кестелер (жоспарларға) болып жіктеледі.

3.654 Операция: Кез келген процестің дербес, көбіне қарапайым іс-әрекеті.

3.655 Терең орнатылған тірек: Қазаншұңқыр салмай салынатын іргетас. Машинажасауда, гидротехникалық имаратта, үлкен шоғырландырылған жүктемелері бар өнеркәсіптік имараттарды салғанда қолданады. Терең жататын тіреулерді қадалы іргетастар сияқты топыраққа үстіңгі бетте алдын ала дайындалған конструкцияларды батырып немесе топырақта қазылған ұңғыманы толтырып салады.

3.656 Құралымды оңтайлы жобалау: Бағасы, салмағы, сенімділігі тұрғысынан алғанда технологиялық, конструкторлық, эстетикалық, экологиялық талаптары есепке алынған, адамдардың денсаулығын қорғау және ыңғайлылығын қамтамасыз ету тұрғысынан алынған имараттың құралымдауы.

3.657 Жоспарлаудың оңтайлылығы: Осындай жағдайда құрылыс өндірісінің барлық факторларын барынша толық есепке алуын көздейтін жоспарлау қасиеті.

3.658 Ұйымдық нормалау: Ұйымдық-тұрақтандыра әсер ету нысаны, ол шикізатты, материалды, еңбекті пайдаланудың тиісінше нормативтерін белгілеу, сондай-ақ өндірістік процестердің параметрлерін, түрлі стандарттарды, ұйымдық-техникалық нормативтерді нақтылау қажеттілігінен туындайды.

3.659 Ұйымдық басшылық ету: Басқару қызметі барысындағы барлық әсер ету нысандарын нақтылау, экономикалық жүйенің негізгі, қосалқы және қызмет көрсететін бөлімшелеріне жарлықтың уақтылы берілуі, басқарушылық жүйедегі барлық орындаушыларға нақты міндеттер қойылуы жөніндегі басқару әдісі.

3.660 Ұйымдастырушылық реттеу: Ұзақ уақыт бойы орындауға міндетті болып табылатын ұйымдастыру ережелерінің, қаулылардың, нұсқаулар мен ережелердің, әкімшілік актілердің көмегімен ұжымдар мен жеке жұмыскерлердің қызметіне ұйымдастырушылық әсер ету нысаны.

3.661 Ұйымдық-технологиялық құрылым: Құрылыс процестерінде ұйымдық-технологиялық белгілері бойынша төзімді байланыстардан тұратын құрылым.

3.662 Құрылыс өндірісін ұйымдастыру: Құрылыс объектілерін, оларды салуға қажет ресурстарды (уақытша, еңбек, материалдық, ақша), сондай-ақ объектіні салубелгіленген нәтижеге қол жеткізу үшін шектеулер мен ресурстардың өзара әрекет ету ережелерін (бірізділік, бағыттылық, үйлестіру, ұзықтығы, қарқындылығы, сенімділігі) қамтитын функционалдық жүйе.

3.663 Еңбекті ұйымдастыру: Құрылыстың жоғары тиімділігіне қол жеткізу үшін еңбек процестерінің материалдық-техникалық ресурстармен ұтымды үйлестіруге бағытталған іс-шаралар кешені.

3.664 **Ұйымдастыру техникасы:** Басқару жұмыстарын және инженерлік-техникалық жұмыстарды механикаландыру мен автоматтандыруға арналған техникалық құралдар кешені.

3.665 **Ғимаратты бағыттау:** Ғимаратты жарықтың түсу бағытына қатысты орналастыру; ғимарат ішіндегі адамға табиғи-климаттық факторлардың әсерін күшейтуге және әлсіретуге мүмкіндік беретін маңызды сәулет-жоспарлау құралы.

3.666 **Шөкпе жік:** Бір-бірінен биіктігі немесе жүктемелерімен не тұрғызылатын топырағының физикалық-механикалық қасиеттері бойынша ерекшеленетін ғимараттар мен имараттар бөліктерінің арасындағы жік. Әдетте шөкпе жік температуралық–шөктіргіш функциясын да, ал сейсмикалық аудандарда антисейсмикалық функциясын да атқарады. Шөкпе жік бөлетін құрылыс бөліктерінің вертикал бойынша өзара еркін жылжуын қамтамасыз ету үшін, шөкпе жік имараттың өзін де, оның іргетастың да бөліп тұруы тиіс.

3.667 **Бөлгіш осьтер:** Салынып жатқан ғимараттар мен имараттардың жеке элементтері мен бөліктерінің натурадағы орнын анықтайтын, берілген координаттары бар, жергілікті жерде бекітілген геодезиялық белгілермен немесе жобада жобалық орынға белгіленген көтеруші конструкциялардағы тұрақты бекітілген бағдарлармен белгіленетін сызықтар (бағыттар).

3.668 **Құралым астындағы негіз:** Көтергіш құралым, оған оның элементі болып табылмайтын аспалы фасад жүйелерінің астыңғы құралымдары бекітіледі. Бұл орташа тығыздығы кемінде 900 кг/м^3 , құралымдық материалдан жасалған көтергіш, өзінезі көтергіш, аспалы қабырға, мысалы, толық денелі керамикалық кірпіштен, бетон және жеңіл бетон блоктардан, бетоннан, жеңіл бетоннан жасалған кірпіш қалауы болып табылады. Кейбір жағдайларда бұл фасадтың сәулеттік элементтерін жасауға арналған металл қаңқа болуы мүмкін.

3.669 **Құрылыстың негізгі кезеңі:** Құрылыс, арнайы жинақтау, қосалқы, көлік және басқа да жұмыстар қамтылатын ғимараттар мен имараттар салынатын кезең.

3.670 **Негізгі өндірістік емес қорлар:** Кәсіпорын қорларының өндіріс процесінде тікелей пайдаланылмайтын, бірақ кәсіпорында жұмыс істейтіндердің өндірістік қызметін жандандыру арқылы өндіріске әсер ететін бөлігі (ведомстволық тұрғын үй қоры, мәдени-тұрмыстық және медициналық мақсаттағы ғимараттар мен имараттар).

3.671 **Негізгі өндірістік қорлар:** Кәсіпорын қорларының өндіріс процесі барысында ұзақ уақыт (бір жылдан астам) жұмыс істейтін бөлігі; өзінің заттай нысанын сақтайды және өз құнын жаңадан жасалатын өнімге бөліктер бойынша, ғимараттың, имараттың, машиналар мен жабдықтардың тозуына қарай аударады.

3.672 **Жерді бөліп беру:** Жер учаскесін кәсіпорынның, ұйымның, мекеменің немесе жеке тұлғаның пайдалануына оны пайдалану мақсаттары мен негізгі шарттарын көрсете отырып бөліп беру. Жерді бөліп беру қолданыстағы заңнаманың ержелеріне сәйкес жүзеге асырылады.

3.673 **Әрлеу жұмыстары:** Ғимараттарды (имараттарды) сыртқы және ішкі әрлеуге байланысты жұмыстар.

3.674 **Істен шығу:** Жүйе, элемент немесе бұйым толықтай немесе ішінара өзінің жұмыс қабілетін жоғалтатын оқиға.

3.675 **Қаданың тірелуі:** Қағылма қаданың 10 соққы санындағы балғаның бір соққысынан топыраққа батуының орташа шамасы, ал қадаларды дірілмен батыру кезінде дірілмен батырушының бір минуттағы жұмысынан қаданы топыраққа батыру шамасы.

3.676 **Қаданың нақты батырылуы:** Қаданың айналасындағы топырақтың түрі мен жағдайына байланысты белгілі бір уақыт аралығында қада «демалғаннан» кейін (қада маңайындағы топырақ жағдайы тұрақталғанда) оған динамикалық жүктеме түсіру арқылы сынау нәтижелері бойынша анықталатын қаданың топыраққа батуы.

3.677 **Жол берілмейтін ауытқулар:** Конструкцияның қалыпты пайдалануына кедергі келтіретін немесе есебі конструкцияны күшейтуді талап ететіндей есептік сұлбаға өзгерістер енгізетін ауытқулар.

3.678 **Жаңалық:** Таным деңгейіне түбегейлі өзгеріс енгізетін материалдық дүниенің бұдан бұрын белгілі болмаған объективті заңдылықтарын, қасиеттері мен құбылыстарын анықтау.

3.679 **Ашық сутөкпе:** Топырақтағы шұңқырдан суды тікелей тартып шығару. Бұл әдіс су өткізгіштігі жоғары топырақтарда, құрғатылатын шұңқырдың түбінен төмен арынды сулы горизонттар болмағанда тиімді.

3.680 **Ашық қойма:** Объектіде жинақтау краны әрекет ететін аймақта орналасатын материалдарды сақтау алаңы.

3.681 **Салыстырмалы эксцентриситет:** Іргетас табанының геометриялық ауырлық орталығынан тең әсерлі күш түсетін нүктеге дейінгі арақашықтығы, ол іргетасқа әсер ететін моменттер қосындысының іргетас табаны деңгейіндегі жиынтық тік жүктемеге қатынасымен анықталады.

3.682 **Топырақты үю:** Топырақты автосамосвалдар мен скреперлерден біркелкі (алаң бойынша) түсіріп алудың технологиялық шарасы.

3.683 **Топырақты жылуэлектржылытқыштармен жібіту:** Тоң топырақты арнаулы тоқ өткізгіш материалдан жасалған электрматтар шығаратын жылу энергиясының көмегімен үстіңгі қабатын жібіту тәсілі. 4-тен 8 м²-ге дейінгі өлшемді тікбұрышты маттарды жібітілетін учаскеге төсеп, электр көздеріне қосады.

3.684 **Тоң топырақты бу немесе су инелермен жібіту:** Топырақты жібіту үшін топырақтың тоң қабатына алдын ала бұрғыланған қазаншұңқырларға салынған қуыс металл құбырларға (инелерге) берілетін будың немесе ыстық судың жылу энергиясын пайдалануға негізделген тәсіл.

3.685 **Құрылысты қаржыландыруды ресімдеу:** Қаржыландырушы құрылыс банкінің жалпы ұйымдық-техникалық дайындық кезеңінде белгілі бір құжаттарды ұсыну арқылы орындалған құрылыс-жинақтау жұмыстарына, сатып алынған жабдыққа, материалдарға төлем жүргізу үшін тапсырыс беруші мен мердігердің бірлескен іс-шарасы.

3.686 **Негіздіктер топырақтарын суыту:** Топырақтағы қатпаған судың көлемін азайтып, оның илемді (немесе еріген) күйден қатты тоң күйіне ауысуымен жүретін топырақтар температурасын бағытты төмендету.

3.687 **Қоршаған ортаны қорғау:** Адамды қоршаған табиғи ортаны (ауаны, суды, топырақты, өсімдіктер және жануарлар дүниесін) қорғауға және молайтуға бағытталған заңнамалық актілер және іс-шаралар жүйесі.

3.688 **Еңбекті қорғау:** Еңбек процесінде адамның денсаулығын және еңбекке қабілеттілігін сақтауды, қауіпсіздігін қамтамасыз ететін жағдайлар туғызу жөніндегі заңнамалық, әлеуметтік-экономикалық, ұйымдастырушылық, техникалық, санитарлық-гигиеналық ісшаралар жүйесі.

3.689 **Сәйкестігін бағалау:** Орындалған жұмыстардың, құралымдардың, инженерлік жүйелердің, салынған объектілердің жобалық құжаттамада, қолданыстағы заңнамада, құрылыс нормаларында, ережелері мен стандарттарда белгіленген міндетті талаптарға сәйкестігін тексеру рәсімі (құжаттық, көзбен шолу, аспаптық).

3.690 **Құрылыстың кезегі:** Құрылыс объектісінің ғимараттар, имараттар мен құрылғылар тобынан тұратын бөлігі, оларды іске қосу жобада көзделген өнімнің шығарылуын немесе қызметтердің көрсетілуін қамтамасыз етеді.

3.691 **Пакетті-контейнерлік тасымалдар:** Жүк жөнелтушіден алушыға дейін пакеттердің бастапқы қалпын өзгертпестен, топтарға (пакеттерге) топтастырылған жүктерді (оның ішінде ыдыстағы-бөлшек) арнайы контейнерде тасымалдаудың заман талабына сай, барынша үнемді түрі, ол механикаландыруды тиімді пайдалануға, қол еңбегінің шығынын азайтуға, көліктің тұрып қалуын азайтуға мүмкіндік береді, жүктердің барынша сақталуын қамтамасыз етеді.

3.692 **Қалқанның палубасы:** Қалып қалқанының бетонмен тікелей жанасатын беті.

3.693 **Параллельділік:** Аппарат қызметкерлерінің жекелеген құрылыс жұмыстарының циклдік ұзақтығын қысқарту мақсатында басқару функцияларын біріктіре болмаса қатарластыра орындауын білдіретін ұйымдастыру қағидасы.

3.694 **Параллельді-ағынды әдіс:** Жұмыстар легін игеру кезектілігі өзгерген кезде ағынға қосымша бірдей бригадаларды енгізу жолымен ұйымдастырылатын ағынды әдіс.

3.695 **Паркет жұмыстары:** Паркеттен еден жабынын орналастыру жұмыстары.

3.696 **Патент:** Техникалық шешімнің өнертабыс ретінде мемлекет деңгейінде мойындалғанын куәландыратын және берілген адамға өнертабысқа айрықша құқық берілгенін көрсететін құжат.

3.697 **Патент қабілеттілігі:** Техникалық шешімнің өнертабыс ретінде мойындалуы үшін жеткілікті және қажетті болып табылатын белгілер жиынтығы.

3.698 **Кірпішті тасымалдаудың пакетті тәсілі:** Пісіріп дәнекерленген ілмектері бар болат бұрыштықтармен жиектелген тақтайлардан жасалған табандық-қалқанға салынған кірпішті тасымалдау тәсілі.

3.699 **Ғимараттың паспорты:** Ғимараттың негізгі құрылымдық элементтерінің және техникалық жабдықтың жеке аса күрделі түрлерінің сипаттамасы берілген құжат. Ол инженерлік жабдықтың, оның техникалық жай-күйінің сипаттамаларын және жөндеу өткізілген уақытты қамтиды.

3.700 **Дайындық қоры:** Жұмыстарды уақтылы бастауға мүмкіндік беретін материалдар мен бұйымдар қоры.

3.701 Жүкті ауыстырып тиейтін қойма: Құрылыс объектілеріне теміржол жолдары тартылмаған жағдайда теміржол станцияларында немесе айлағында құрылатын қойма және осы қоймадан жүктер автомобиль көлігімен жеткізіледі.

3.702 Ғимараттарды жылжыту: Іргетастарды жаңа жерге салуды оельс жолдарын дайындауды, ғимараттарды ургетастар бөлуді, ғимараттардың қабырғалары мен ұстындарының астына қатты металл конструкцияны алып келуді, ғимараттағы адамдар үшін қалыпты жағдайларды қамтамасыз ететін саймандарды салуды, электр шығырлардың өкмегімен ғимаратты рельс жолының бойымен көшіруді қамтитын құрылыс жұмыстарының кешені.

3.703 Қиылыспалы-қабырғалы құрылымдық жүйе: Көлденең және бойлық ішкі қабырғалары көтергіш, сыртқы қабырғалы көтергіш немесе көтермейтін (аспалы), ал аражабын тақталары контуры бойынша немесе үш жағынан сүйелген болып келетін құрылымдық жүйе.

3.704 Ауыспалы параметрлер: Құрылыс объектілерін есептеу кезінде қолданылатын, пайдаланудың есепті мерзімі ішінде мәндері өзгеретін немесе кездейсоқ табиғатқа ие нақты шамалар (ықпалдар, материалдар мен топырақтардың сипаттамалары).

3.705 Қалыпты қайта тіреу: Демонтаждар алдында көтеруші имарат немесе басқа конструкцияларға қалыпты тіреу. Мысалы, көтергіш жабдықты демонтаждар алдында сырғыма қалыпты қабырғаларға қайта тіреу.

3.706 Өтпелі есептік ахуал: Құралымдарды есептеу кезінде қаралатын, құрылыс объектісінің қызмет ету мерзімімен салыстырғанда ұзаққа созылмайтын ахуал (мысалы, ғимаратты көтеру, күрделі жөндеу, қайта құрылымдау).

3.707 Перспективті жоспар: Құрылыс жүргізуге уақтылы дайындалу, техникалық құжаттаманы әзірлеу, құрылыстың өндірістік базасын құру немесе дамыту, жабдықтарды, құралымдар мен материалдарды жеткізушілермен байланыс орнату үшін тапсырмапарды жылдар бойынша бөлу арқылы құрылыс ұйымының экономикалық және әлеуметтік дамуын жоспарлаудың негізгі нысаны.

3.708 Құм ағынды өңдеу: Ғимараттардың қасбеттерін, металл беттерді сырлар алдында құм ағынды аппараттардың көмегімен өңдеу, тазарту жұмыстары, олардың жұмыстары қысылған ауаның ағынын оларға салынған құм түйіршіктерімен бірге өңделетін бетке беруге негізделген.

3.709 Жалату: Металл бұйымдарды (табақтарды, тақталарды, құбырларды, сымдарды) коррозиядан олардың бетіне басқа металдың немесе термиялық механикалық тәсілмен қорытпаның жұқа қабатын жағу жолымен қорғау.

3.710 Жоспарлау: Басқару принциптерімен тығыз байланысты принциптер жүйесімен сипатталатын басқару функциясы. Осы принциптердің маңыздылары: жоспарлардың негізділігі, міндеттілігі, оңтайлылығы, жоспарлау бірлігі, оның кешенділігі.

3.711 Жайғастыру: Жер төсемінің немесе жол жабынының қабатын белгілер бойынша немесе қабаттың берілген қалыңдығы бойынша тегістеудің технологиялық процесі.

3.712 Жоспарлы қорлану: Өндірісті дамыту, өндірістік емес салада қорлар құру үшін кәсіпорын (ұйым) кірісінің бір бөлігін саналы түрде және нысаналы пайдалану.

3.713 Жоспарлы көрсеткіштер: Нақты нәтижелерге қол жеткізілгенін немесе тапсырманың нақты орындалуының жоспардан ауытқу дәрежесін анықтайтын құрылыс ұйымы қызметінің нәтижелерін сипаттайтын және цифрлармен немесе символдармен берілген абсолютті немесе салыстырмалы шамалар.

3.714 Тақталау жұмыстары: Ғимараттардың қабырғалары мен едендерінің ішкі және сыртқы беттерін зерленген немесе басқа тақталармен сәндік және санитарлық-гигиеналық мақсатта қаптау.

3.715 Балташылық жұмыстар: Сүректі өңдеудің аз мұқияттылығымен сипатталатын (ағаш шеберінің жұмыстарына қарағанда) аған конструкциялары мен бөлшектерін дайындау және орнату бойынша құрылыс жұмыстары.

3.716 Алаң, міну құралдары: Тікелей жұмыстар жүргізілетін аймақта жұмыс орнын жасауға арналған аспалы конструкция.

3.717 Аққыштық алаңы: Кернеудің тұрақты шамасы кезінде пластакалық деформациялардың дамуын көрсететін, материал деформациялануының диаграммасындағы көлбеу учаске.

3.718 Үстіңгі оттан қорғау: Бұйымның, материалдың, конструкцияның үстіңгі оттан қорғау.

3.719 Ғимарат элементінің зақымдануы: Ғимарат элементінің немесе оның құрамдас бөліктерінің сыртқы әсерлерден (оқиғалардан) туындаған ақауы.

3.720 Тас қалаудың көтергіш қабілетін арттыру: Тас қалауды метал немесе темірбетон құрсамалардың көмегімен күшейту тәсілі, олар қалаудың көлденеңінен кеңеюін азайтып, қалаудың бойлық күш әсеріне қарсылығын арттырады.

3.721 Қаданы дірілдетіп батыру: Қадаға динамикалық әсерлер беретін, қаданың бүйір беттерінің қажалуына қарсылықты, қада ұшының астында пайда болатын топырақтың алдыңғы қарсылығын басуға және қаданы жобалық белгілге батыруға мүмкіндік беретін діріл механизмдерін пайдаланып қаданы батыру тәсілі.

3.722 Қадаларды басып батыру: Қысқа қадаларды (3-тен 5 м-ге дейін) базалық машинадан (трактор, экскаватор) келетін басу күшімен батыру тәсілі, басу күші қадаға блоктоар мен қада басына орнатылатын бастиектің полипастарының жүйесі арқылы беріледі.

3.723 Топырақты шайып қаданы батыру: Қаданы топыраққа өз салмағының және оған орнатылған балғаның салмағының күшімен батыру тәсілі. Бұл үшін қаданың бойына металл құбырларды бекітіп, оларға 0,5 Мпа-ден кем болмайтын қысыммен су айдайды.

3.724 Қаданы электросмосты пайдаланып батыру: Қаданы суға қаныққан тығыз топырақтарға батырудың электросмос құбылысын пайдалануға негізделген тәсілі.

3.725 Су астында бетондау: Бетон қоспасы қалыпқа су астынан вертикал болат құбырлардың бойымен шпунт қадалардан қалыптың бетон қоспасымен толудың шамасына қарай қоспаны бірте-бірте алып берілетін бетон жұмыстарын жүгізу тәсілі.

3.726 Дайындық запасы: Жұмыстарды уақытылы бастау мүмкіндігін жасайтын материалдар мен бұйымдардың қосымша қоры.

3.727 Құрылыс өндірісін дайындау: Құрылысты жоспарлы жүргізуді және техника-экономикалық көрсеткіштері және жұмыс сапасы жоғары орындалған өндірістік қуаттылықтарды белгіленген мерзімдерде іске қосуды қамтамасыз ететін ұйымдастырушылық, техникалық, жоспарлау-экономикалық және әлеуметтік сипаттағы жұмыстар мен өзара байланысқан іс-шаралар кешені.

3.728 Құрылыс аумағын дайындау: Құрылыс салынатын аумақты бұру және игеруға байланысты жұмыстар мен шығындар.

3.729 Қазаншұңқырлар қабырғаларын сүйеп бекіту: Қазаншұңқыр қабырғасына тіктағандармен, ағытылған сүйемелермен төменгі ұшы тіреліп қысылып, жымқырылған қалқандардан немесе тақтайлардан тұратын бекітпе.

3.730 Қосымша жағу: Өңделетін беттердегі бұдырларды тегістегіш құрамдармен толтыру.

3.731 Мінбелер: Жоғарыда құрылыс жұмыстарын (қабырғаларды қалау, жайларды өңдеу және т.б.) орындауға арналған, тіректерге салынған ағаш төсем түріндегі қосалқы құрылғы, әдетте аралықтарда салынады.

3.732 Аунақ мінбелер: Демонтаждау кезінде туннель қалыптарын немесе аражабындар қалыбын аунатуға арналған мінбелер.

3.733 Монтаждау мінбелері: Түрлі шараларды орындайтын жұмысшыларға арналған жұмыс мінбелері.

3.734 Аспалы мінбелер: Қабырғаларды бетондаған кезде қалдырылған тесіктерге бекітілген кронштейндердің көмегімен қасбеттер жағынан қабырғаларға ілінетін арнаулы мінбелер.

3.735 Панельді төсемсатылар: Биіктігі 1,0 м болатын металл фермалардан жасалған кеңістік құралым түріндегі төсемсатылар. Жоғарғы белдеуіне бұрандамен ағаш төсем бекітілген, ал төменгі бөлігіне биіктігі 1,0 м болатын қайырмалы тіректер топсамен бекітілген, олар төсемсатыларды биіктету үшін қолданылады.

3.736 Жинаушы мінбелер: Монтаждау барысында конструкцияларға арналған уақытша ұстағыш тіректер.

3.737 Тағанды мінбелер: 1,2; 2,4; 2,7; 3,2 м биіктікте орнатылатын жылжымалы түтікті тағандардан, ағаш сырғауылдардан және қалқандардан тұратын, тас қалауды жүргізуге арналған мінбелер.

3.738 Топсалы-панелді мінбелер: Ағаш білеулер мен төсемдер бекітілген үшбұрышты қималы екі тіреу фермадан тұратын мінбелер. Тіректі орталықтан ажыратып, мінбелерді кранмен көтерген кезде серпілетін тіректер өз салмағынан түзеліп, жұмыс төсемінде салмалы құрсаулармен бекітіледі. Осылайша мінбелердің биіктігін 205 см-ге арттырады.

3.739 Монтаждаған кезде өсіру: Конструкцияның жоғарғы элементін негіздік деңгейінде орнатуды, осы элементті келесі элементтің биіктігінен бірнеше есе асатын биіктікке көтеруді, элементтерді орнатуды, бір блокқа біріктіруді, блокты келесі ярус биіктігіне көтеруді әне осы циклдерді конструкцияның келесі элементтерінің барлығымен қайталауды көздейтін монтаждау әдісі.

3.740 **Мердігерлік құрылыс:** Құрылыс-жинақтау ұйымдары тапсырыс беруші-ұйымдармен жасалған мердігерлік шарты бойынша жүзеге асыратын құрылыс.

3.741 **Мердігер (мердігерлік ұйым):** Құрылыс және жинақтау жұмыстарын мердігерлік шарт бойынша орындайтын жеке немесе заңды тұлға.

3.742 **Еденнің төсеме қабаты:** Негіздікке жүктемені біркелкі беруге арналған қабат; ол қождан, қиыршықтастан, шақпатастан, бетоннан және асфальтбетоннан тұрады.

3.743 **Жүкті көтеру (түсіру):** Жүкті вертикал жылжыту.

3.744 **Жебені көтеру (түсіру):** Тік жазықтықтағы жебенің бұрыштық қозғалысы.

3.745 **Аражабындарды көтеру:** Жер деңгейінде аражабын тақталарының дестесін оларды вертикал конструкциялар бойымен арнаулы көтергіш жабдықтың көмегімен ретімен көтеріп, жобалық орынға бекітіп бетондау болып табылатын ғимараттарды тұрғызу әдісі.

3.746 **Кеңістікте күрделі жылжытып көтеру:** Конструкцияны жобалық орынға кранмен кейде бұрып немесе көтеріліп тұрғанда жиектеп көтеруден, горизонтал жылжытудан және түсіруден тұратын әдіс.

3.747 **Қабаттарды көтеру:** Аражабындар тақталары дестесінің жоғарғы (шатырлық) тақтасына жаппа аражабынын салып, одан кейін тақтаны көтеріп, жобалық орынға бекітуді көздейтін әдіс. Жерде салған жағдайда босаған тақтаға қабырға конструкциялары – арақабырғаларды, сантехкабиналарды, коммуникацияларды монтаждайды. Содан кейін бұл қабатты жобалық белгіге көтеріп, бекітеді. Цикл қайталанайды.

3.748 **Құрылыстық көтеру:** Аркалықты немесе аркалы құралымдарда рұқсат етілген, оларды жасау немесе жинақтау кезінде түзілетін, пайдаланылу жүктемелері әсер еткенде жобаға сәйкес берілген пішінді қамтамасыз ететін имек.

3.749 **Құрылыстық көтергіш:** Ғимараттар мен имараттарды тұрғызған кезде құрылыс материалдарын көтеруге арналған құрылғы. Құрылыстық көтергіш ғимараттың немесе имараттың салынып қойған бөлігіне бекітілген керегелі діңгектен, діңгек бойымен арқанда жылжитын платформадан және оны қозғалысқа елтіретін электр шығырдан тұрады.

3.750 **Көтерілулер және шөгулер:** Топырақ ылғалдылығының өзгеруінен семуі, тоңдануы, еруі, механикалық немесе химиялық суффозия, карстық құбылыстар және жерасты қазындыларын өңдеу кезінде ісінуі, аяздық домбығуы, семуі нәтижесінде негіздің деформацияларына байланысты іргетастың тігінен жылжуы.

3.751 **Өрт:** Зиян келтіретін, бақылау мүмкін болмайтын жану.

3.752 **Өрт сөндіру баспалдағы:** Ғимараттың шатырына өрт және өрт-техникалық құралдарды көтеруге арналған баспалдақ.

3.753 **Өрттің алдын алу:** Адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, өртті болдырмауға, оның таралуын шектеуге, сондай-ақ өртті сәтті сөндіруге жағдайлар жасауға бағытталған ұйымдастырушылық және техникалық іс-шаралардың кешені.

3.754 **Өрт сөндіру гидранты:** Сыртқы су торабынан өрт сөндіру қажеттеріне су алуға арналған тұрақты құрылғы.

3.755 Еден жабыны: Еденнің пайдалану әсерлеріне ұшырайтын жоғарғы элементі. Жабын ретінде сүректі, пласмасса және қыш тақталарды, синтетикалық түкті жабындарды және басқаларын пайдаланады.

3.756 Полиспаст: Иілгіш арқанмен айналдыра құрсалған жылжымалы және жылжымайтын блоктар (роликтер) жүйесінен тұратын қарапайым жүк көтеретін құрылғы. Полиспаст шығырлармен бірге дербес тетік ретінде және күрделі жүк көтеретін машиналардың (кранның) элементі ретінде қолданылады. Полиспасталарды күшпен (өте сирек жылдамдықпен) өткізілетін ұтыстарда пайдаланады.

3.757 Қауіпсіздік жолағы: Автокөлік құралдары жүретін жолақ және тротуар немесе бүйірлік жол (жаяу жүргіншілер, велосипедке арналған) арасындағы жолақ.

3.758 Қозғалыс жолағы: Автомобиль жолының жүріс бөлігінің жолағы, оның ені ететін көлік құралының габариттерін және қауіпсіздік саңылауын қоса алғанда, көлік құралының ең үлкен рұқсат етілген ені бойынша белгіленеді.

3.759 Қараудағы жолақ: Теміржол құрылысына бөлінген жер учаскесі және келешекте жолды кеңейтуге арналған.

3.760 Топырақ жаймасы: Үйінді, ойпаң, жартылай үйінді, жартылай ойпаң түріндегі, теміржол жолдарының жоғарғы құрылымы немесе автомобиль жолының жол төсемесі үшін негіз болатын инженерлік топырақтан жасалған имарат. Топырақ жаймасына онымен байланысты имараттың су бұратын, бекемдеуші және қорғаныш құрылғылары (кюветтер, науа, бермалар, тіреуіш қабырғалар және өзгелер) жатады.

3.761 Жартылай автоматты ілмектер: Ілмектеуді жылдам әрі сенімді жүргізуге мүмкіндік беретін монтаждық жарақ. Одан басқа арнаулы сайман монтажникті ілмектеу орнына көтермей-ақ ілмектерді босатуға мүмкіндік береді.

3.762 Жартылай жабық қойма: Ауа температурасының және ылғалдылығының өзгеруінен өз қасиеттерін өзгертпейтін, бірақ күннің тікелей әсерінен және атмосфералық жауын-шашыннан қорғауды қажет ететін материалдар үшін салынатын қойма.

3.763 Синтетикалық жабынды жіксіз едендер: Құрамында байланыстырғыш заттар, шаңдақ толтырғыш және пигменті бар мастикалардан салынатын едендер.

3.764 Поливинилхлоридті және кумаронды тақталардан жасалған едендер: Дайындалған негізге КН-2 сұйық мастикасымен тақталарды жапсыру арқылы төселетін едендер.

3.765 Резеңкелі линолеумді (релинді) едендер: Негіз дайындалғаннан және қажетті өлшемдегі кесінделер кесілгеннен кейін негізге КН-2 и КН-3 мастиктерімен жапсыру арқылы төселетін релиннен жасалған едендер.

3.766 Қалқанды паркеттен жасалған едендер: Паркет қалқандардан салынатын еден. Паркет қалқандардың астындағы негіздікті жіңішке ағаш тақтайшалардан немесе сүректі-жоңқалы тақтадан жасалған рамалар түрінде орындайды.

3.767 Киіз (жылу және дыбыс оқшаулағыш) негізді линолеум едендер: Екі тәсілмен салынатын едендер:

– бірінші тәсілде берілген өлшемдер бойынша тақталар кесіліп, тегістелген бетке құрғақтай салынады да шеттері ағаш галтелдермен қысылады;

– екінші тәсілде жекелеген тақталарды олар түзелгеннен кейін негіздікке бистилат типті желіммен жапсырады.

3.768 Тұтасқұйма бетон едендер: Маяқтық жіңішке тақтайшалармен шектелген, ені 3,5 м-ге дейінгі жолақтармен бетондалатын едендер. Бетон қоспасын нығыздауды дірілді жіңішке тақтайшалармен немесе алаңдық дірілдеткіштермен жүзеге асырып, кейіннен металл тегістегіштермен тегістейді.

3.769 Пайдаланушы-іске қосушы: Басқару субъектісі, оның негізгі функциясы құрылыс объектісін, оның өндірістік қуаттылықтарымен бірге пайдалану және іске қосу болып табылады.

3.770 Арқалықтардың төмендетіліп түйіндесуі: Күрделі арқалық клеткаларында арқалықтардың түйіндесуі, бұл ретте қосалқы арқалықтар бас арқалыққа оның жоғарғы белдеуінің деңгейінен төмен жалғасады, оларға қабат сайын бас арқалықтың үстінде орналасатын төсем арқалықтары төселеді.

3.771 Драглайн типті экскаватор жұмысының көлденең-қайықты сұлбасы: Топырақты алу автомобильдің әрбір бүйір жағынан кезек-кезек жүргізілетін сұлба.

3.772 Қатарлағыш: Қалау қатарлары белгіленген, сондай-ақ қуыстардың төменгі және жоғары бөлігінің, маңдайшаларды, аражабын тақталарын қалау белгілері бар ағаш немесе металл рейка.

3.773 Құрылыс жұмыстарын ұйымдастырудың бірізді әдісі: Әрбір уақыт сәтінде бір жұмыс қана орындалатын әдіс.

3.774 Топырақты бульдозермен қабаттап кесу тәсілі: Бульдозермен пышақтың көмегімен ойықты бір өткелдегі алынатын жаңқаның қалыңдығына ойықтың бүкіл алаңы бойынша ретпен қазатын тәсіл.

3.775 Объектіні кейіннен кәдеге жарату: Күрделі құрылыстың (үйдің, ғимараттың, кешеннің) пайдаланылуы (пайдалану, қолдану) тоқтатылғаннан кейін кәдеге асатын элементтерін (конструкцияларды, материалдарды, жабдықтарды) бір мезгілде қалпына келтіріп және қайталап пайдаланып, сондай-ақ кәдеге аспайтын элементтер мен қалдықтарды өңдей отырып, бөлшектеп алу және бұзу жөніндегі жұмыстар кешені.

3.776 Қауіпті ықтимал құрылыс объектілері: Функционалдық мақсаты, технологиялық өндірістік процестері, пайдалану сипаттамалары бойынша адам өмірі мен денсаулығына зиян, орны толмас нұқсан келтіретін, басқа да объектілердің тұрақты жұмыс істеуін бұзатын техногендік және (немесе) экологиялық зілзалалар (авариялар) қатері бар объектілер.

3.777 Жергілікті орнықтылықты жоғалту: Металл құралымдардың жекелеген элементтерінің сығушы қалыпты немесе жанама кернеудің әсерінен жергілікті бүгілуі

3.778 Арқалықтың орнықтылығын жоғалтуы: Арқалықтың сығылған аймағында ең үлкен шамадан асатын кернеуге (немесе оған сәйкес келетін жүктемеге) қол жеткізілгенде туындайтын болат арқалықтағы шекті күйі. Арқалықтың жалпы орнықтылығын жоғалтуы сығылған бөліктің жергілікті орнықтылығын жоғалтуы, қабырғаның жергілікті орнықтылығын жоғалтуы деп бөлінеді.

3.779 Кешенді ағын: Өнеркәсіптік кәсіпорынның, тұрғын үй ауданының және басқалардың құрамына кіретін жекелеген ғимараттар мен имараттарды салумен айналысатын объектілік ағындардан тұратын ағын.

3.780 Объектілік ағын: Мамандандырылған ағындарды біріктіретін ағын, олардың құрамы тиісті құрылыс объектісін салу жөніндегі бүкіл жұмыстар кешенін орындауды қамтамасыз етеді.

3.781 Мамандандырылған ағын: Ағынның бірыңғай параметрлер жүйесімен және сұлбасымен біріктірілген бірқатар жеке ағындардан тұратын ағын.

3.782 Жеке лек: Бір ұжым (бригада, звено) орындайтын бір немесе бірнеше процес болып табылатын қарапайым құрылыс легі.

3.783 «Акмигран», «Акминит», «Армстронг» сәндік тақталарынан жасалған аспалы төбелер: Тақталары металл немесе ағаш қаңқаға бекітілетін, ол өз кезегінде жабынды тақталар арасындағы жіктерге немесе оларда жасалатын қосымша саңылаулардағы салмалы бөлшектерге бекітілетін төбелер.

3.784 Ағынды өндіріс: Технологиялық процесті арнайы жабдықталған орындарда (постыларда) кезекпен орындалатын жекелеген операцияларға бөлумен сипатталатын өндірісті ұйымдастыру әдісі.

3.785 Қалаудың лекті-сақиналы әдісі: Тас қалауды үздіксіз лекпен орындауды көздейтін әдіс, соған орай әрбір звено қалаудың бір қатарын ретімен қалайды. Жоспарда қарапайым конфигурациялық ғимараттарды тұрғызғанда тиімді.

3.786 Ағынды-операциялық тәсіл: Жекелеген звеноларда қолданылатын тәсіл. Бұл жағдайда өндірістік процесс жұмысшылар арасында операциялар бойынша бөлінеді, мысалы, үштік звеноның кірпіш қалауы, онда әрбір тас қалаушы кірпіш қалау процесінде белгілі бір операцияны орындайды.

3.787 Ағынды бөлінген әдіс: Құрылыс процесін толығымен қарапайым жұмыс процестеріне, ал кейбір жағдайларда - құрылыс операцияларына бөлетін ағындық әдіс. Қарапайым процесс операцияларға бөлінбей және бөлініп ұйымдастырылуы мүмкін. Процесс бөлініп жүргізілген жағдайда бригаданың әрбір мүшесі белгілі бір операцияны орындауға маманданады.

3.788 Тас қалауды ұйымдастырудың ағымдық-бөлшектік әдісі: Жұмыс бөлігін (жұмыс аймағының бөлігі) звеноларға бекітілген бөліктерге бөлетін әдіс.

3.789 Құрылыстың ағынды әдісі: Жұмыстардың үзіліссіз жүргізілуіне, жұмысшылар мен құрылыс машиналарының тұрақты жүктемесі болуына, құрылыс процестерінің уақыт бойынша үйлестірілуіне негізделген құрылыс өндірісін ұйымдастыру әдісі. Құрылыстың ағынды әдісі кезінде объектілер алымдарға (секциялар, аралық өтпелер, қабаттар, ғимараттар мен имараттар бөліктері) бөлінеді. Құрылыс-жинақтау жұмыстарының кешені циклдарға бөлінеді.

3.790 Көлденең арматуралау: Арматураның сырықтарын элементтің бойлық осіне перпендикуляр немесе көлбеу орнатуды көздейтін арматуралау. Есептеу бойынша көлденең күшті бетон ғана қабылдай алмайтын темірбетон элементтерде көлденең арматура өзінің жұмысқа қосылуын қамтамасыз ететін шамада белгіленеді. Арқалықта көлденең қиманың қадамы элемент қимасының жұмыс биктігінің жартысынан аспайтын

және 300 мм-ден аспайтындай етіп алынады. Есептік сығылған бойлық арматурасы бар темірбетон элементтерде (ұстындар, пилондар, диафрагмалар) көлденең арматурада көлденең сығылған арматура бүгілуден (орнықтылықты жоғалту) орнықтылығын қамтамасыз ететін шамадан кем болмайтын қадаммен белгіленеді. Бұл ретте көлденең арматураның қадамын сығылған бойлық арматураның он бес диаметрінен кем болмайтындай және 500 мм-ден аспайтындай етіп қабылдау керек

3.791 Қатаңдық белдеуі: Ғимараттың жерүсті бөлігінің қатаңдығын ұлғайтуға және оның негіздің біркелкі емес деформациялануына сезімталдығын төмендетуге арналған арматураланған тұтас құйма темірбетон арқалық. Әдетте кірпіш қабырғалы ғимараттарда көзделеді және іргетастың үстіне, қабатаралық аражабындар деңгейінде, терезе ойықтарының астында және т.б.жерлерде орналастырылады.

3.792 Тас қалауды кесудің екінші ережесі: Қалаудағы бойлық және көлденең вертикал жіктер конструкция биіктігі бойынша өтпелі болмауы тиіс болып табылатын ереже.

3.793 Тас қалауды кесудің бірінші ережесі: Қалауды әрекеттегі күшке перпендикуляр жазық қатарлармен орындау болып табылатын ереже.

3.794 Тас қалауды кесудің үшінші ережесі: Көрші қатарлар қалауын вертикал кесу жазықтығы жіктерді байластыру үшін жылжытылуы тиіс болып табылатын ереже.

3.795 Топырақты алдын ала қопсыту: Төмен температуралар түскенге дейін трактор соқаларымен 20 см-ге дейін тереңдікке жыртып, топырақты тоңданудан қорғау.

3.796 Аққыштық шегі: Материалдардың кернеуін білдіретін механикалық сипаттамасы, бұл кезде деформациялар жүктеме артпастан ұлғая бастайды.

3.797 Отқа төзімділігі бойынша шекті күйлері: Көтергіш және қоршау құралымдарының отқа төзімділік шегіне жеткенде пайдалану талаптарын қанағаттандырмауы:

- құралымдардың және түйіндердің көтергіш қабілетін жоғалтуы бойынша (құралымның типіне байланысты опырылып құлау немесе иілу);

- жылу оқшаулау қабілеті бойынша құралымның қызбайтын бетіндегі температураның орта есеппен 160°C астам жоғарылауы немесе құралымның қызғанға дейінгі температурасымен салыстырғанда осы беттің кез келген нүктесінде 190°C астам жоғарылауы немесе құралымның оттың әсеріне дейінгі температурасына тәуелсіз құралымның 220°C дейін қызуы;

- тұтастылығы бойынша құралымда жану өнімдері немесе жалын енетін өтпелі сызаттардың немесе өтпелі саңылаулардың түзілуі.

Көтергіш құралымдар үшін (арқалықтар, жүгіртпелер, беларқалар, ұстындар) отқа төзімділік бойынша шекті күй құралымның көтергіш қабілетін жоғалтуы болып табылады.

3.798 Құрылыс объектісінің шекті күйлері: Құрылыс құралымының немесе ғимараттың (имараттың) пайдаланылу талаптарын қанағаттандырмауы. Бұл ретте:

- апаттық әсерлер және жағдайлар кезінде катастрофалық салдармен ғимараттың және имараттың бұзылуына сәйкес келетін апаттық шекті күй;

- шекті күйдің бірінші тобы құрылыс объектілерінің көтергіш қабілетінің жоғалуына алып келетін күйі;

- шекті күйлердің екінші тобы осы күйі іске асыруда құрылыс объектілерін қалыпты пайдалану бұзылады немесе олардың ұзақ мерзімге жарамдылығы жойылады;

- объектіні қалыпты пайдалануды қиындататын, нормаларда немесе жобалауға берілген тапсырмаларда белгіленген басқа да шекті күйлер болып бөлінеді.

3.799 Нұсқама: Салынатын объектінің ысырабына, беріктігінің, төзімділігінің немесе пайдалану сенімділігінің төмендеуіне әкеп соққан ақаулардың орын алуына және нормалар мен стандарттар талаптарынан ауытқуға жол берген ұйымға мемлекеттік сәулет-құрылыс қадағалау органдары беретін ресми өкім. Нұсқамада ақаулар мен бұзушылықтарды жою үшін қажетті іс-қимыл мен оның мерзімі белгіленеді, ал қажет болған жағдайларда жұмыс жүргізу, өнім өткізу тоқтатыла тұрады.

3.800 Жобалау алдындағы құжаттама: Қала құрылысы, сәулет жобаларын, құрылыс жобасын әзірлеу алдында жасалатын және бағдарламаларды, есеп берулерді, құрылыстың техникалық-экономикалық негіздемелерін, техникалық-экономикалық есептерді, ғылыми зерттеулер мен инженерлік ізденістер нәтижелерін, технологиялық және конструкциялық есептерді, нобайларды, макеттерді, өлшемдер мен объектілерді зерттеу, нәтижелерін, сондай-ақ жобалау құжаттамасын әзірлеу және жобаларды кейіннен іске асыру туралы шешімдер қабылдауға қажетті өзге де бастапқы деректер мен материалдарды қамтитын құжаттама.

3.801 Келтірілген шығындар: Ағымдағы және біржолғы шығындарды бір өлшемге келтіру арқылы экономикалық параметрлер бойынша ең жақсы нұсқаны таңдап алу мақсатында өзара алмастырылатын техникалық, өндірістік-шаруашылық шешімдерді салыстыру үшін пайдаланылатын көрсеткіш.

3.802 Конструкция элементтерін шақтау: Қосылыс тығыздығын қамтамасыз ету үшін конструкциялар элементтерінің түйісетін беттерін нормаларда берілген параметрлерге дейін өңдеу.

3.803 Объектіні қабылдап алу: Аяқталған құрылыс объектісін орындаушыдан (бас мердігер) қабылдап алу тәртібі. Қабылдап алуды тапсырыс беруші немесе басқа уәкілетті тұлға жүргізеді. Қабылдап алу тапсырыс беруші жүргізген зерттеулер, тексерулер, бақылау сынақтары мен өлшемдері, қабылданатын объектінің нормалар мен жобаға сәйкестігін растайтын орындаушының құжаттары, сондай-ақ қадағалаушы органдар құжаттарының нәтижелері негізінде жүргізіледі.

3.804 Жұмыстарды қабылдап алу: Орындалған аралық құрылыс жұмыстарының жобаның талаптарына, құрылыс нормалары мен ережелеріне және техникалық шарттарға дәл сәйкестігін жүйелі түрде тексеру. Құрылысы аяқталған ғимараттар, құрылыстар мен кәсіпорындарды пайдалануға қабылдау үшін мемлекеттік қабылдау комиссиясы құрылады.

3.805 Қабылдау комиссиясы: Объектінің (кешеннің) дайындығына кешенді тексеру, технологиялық жабдықтар мен инженерлік жүйелерге бақылаушылық сынақ жүргізетін және салынған объектіні пайдалануға қабылдайтын уақытша алқалы орган.

3.806 Қалыптың қолданушылығы: Тұтасқұйма конструкцияларды тұрғызу үшін қалыпты қолдану (пайдалану) саласы немесе ерекшелігі.

3.807 **Еріксіз шектеу:** Жүк көтергіш крандарды берілген шектерде апаттық ажыратуды жүргізетін датчиктер мен ұштық ажыратқыштарды орнатып жүзеге асырылатын шектеулер. Кран машинисінің әрекетіне байланысты емес.

3.808 **Болжау:** Қандай да бір процестер мен құбылыстардың даму үрдістерін зерттеу негізінде олардың келешектегі сапалық және көлемдік өзгерістерін болжау.

3.809 **Бетонды жылыту:** Теріс температураларда бетонды жылылап жауып, ондағы температураны бумен немесе электрмен жылыту жолымен күті тәсілі.

3.810 **Түйісті қосылыстарды индукциялық тәсілмен қыздыру:** Қысқы уақытта қолданылатын және арматураны индуктордың көмегімен (тоқ өткізгіш сымдарды қалыпқа толтыру) электромагниттік индукциямен берілетін электр тоғының жылу әрекетінің салдарынан қыздыруға арналған айнымалы электромагниттік өрістің магнитті құрауышын пайдалануға негізделген тәсіл.

3.811 **Түйісті қосылыстарды инфрақызыл жылытқыштармен қыздыру:** Қысқы уақытта қолданылатын және бетон қоспасын бетондалған түйістің ашық учаскелеріне берілетін инфрақызыл сәулелермен қыздыруға негізделген тәсіл.

3.812 **Түйісті қосылыстарды кондуктивтік тәсілмен қыздыру:** Қысқы уақытта пайдаланылатын және түйісетін элементтерді қыздыру үшін екі сағаттан сегіз сағатқа дейін электр желісіне плюс 15°C-ден плюс 20°C-ге дейін қосып қойып, содан кейін түйіс қуысына бетон қоспасын салып, қыздыруды жалғастыра беретін жылытушы қалыпты қолдануға негізделген тәсіл.

3.813 **Жаныштау:** Диаметрі 300 мм-ден жоғары құбырды топырақ қабаты арқылы орсыз еріксіз жүргізу, топырақты құбыр қуысынан алып, домкрат қондырғысымен жүзеге асырылады.

3.814 **Драглайын типті экскаватордың бойлық-қайықты жұмыс сұлбасы:** Топырақты алу шанақтың артқы қабырғасының алдынан жүргізілетін сұлба.

3.815 **Бойлық арматуралау:** Арматуралық сырықтар элементтің бойлық осіне параллель орналастырылатын арматуралау. Бойлық жұмыс арматурасының сырықтары арасындағы арақашықтықты темірбетон элементтің типін (ұстын, арқалық, тақта, қабырға), элемент қимасының ені мен биіктігін есепке ала отырып және бетонның жұмысқа тиімді тартылуын, элемент қимасының ені бойынша кернеудің және деформацияның біркелкі таралуын, арматураның сырықтары арасындағы сызаттың ашылу енін шектеуді қамтамасыз ететін шамадан аспайтындай етіп алу керек. Бұл орайда бойлық жұмыс арматурасының сырықтары арасындағы арақашықтық элемент қимасының екі еселенген биіктігінен кем болмайтындай және 400 мм-ден аспайтындай, ал сызықтық центрден тыс сығылған элементтерде майысу жазықтығының бағытында 500 ммден аспайтындай етіп алынады.

3.816 **Қуыс құрауыштар:** Тұтас құйылған құралымдарда терезе, есік ойықтарын және басқа да ойықтарды қалыптастыруға арналған арнайы қалып.

3.817 **Жұмыстарды ұйымдастыру жобасы:** Неғұрлым жоғары техникалық-экономикалық көрсеткіштерімен объектілерді уақтылы пайдалануға беру үшін құрылыстың барлық объектілерін мерзімдері бойынша ұштастыратын және материалдық-

техникалық әрі еңбек ресурстарымен қамтамасыз ететін, құрылыс ұйымының бір жылдық (екі жылдық) бағдарламасына жұмыстарды ұйымдастыру жөніндегі жобалық құжаттама.

3.818 Жөндеуді ұйымдастыру жобасы; ЖҰЖ: Нормативтік құжаттардың талаптарына сәйкес жөндеу-құрылыс жұмыстарының ұтымды ұйымдастырылуын қамтамасыз ету мақсатында әзірленетін құжаттама.

3.819 Құрылыс жобасы (құрылыстық жоба): Көлемдік жоспарлық, конструкциялық, технологиялық, инженерлік, табиғат қорғау, экономикалық және өзге де шешімдерді қамтитын жобалау (жобалау-смета) құжаттамасы, сондай-ақ құрылысты ұйымдастыру мен жүргізуге, аумақты инженерлік жағынан дайындауға, абаттандыруға арналған сметалық есептеулерді қамтиды. Құрылыс жобаларына аяқталмаған объектілер құрылысын консервациялау және өз ресурсын тауысқан объектілерді кейіннен кәдеге жарату жобалары да жатады.

3.820 Жобалау құжаттамасы:

- аумақты көгалдандыру жобаларын, оны сыртқы безендіруді, монументтік немесе әшекей өнер туындыларын орналастыруды және орнатуды (тұрғызуды);
- қала құрылысының жобаларын;
- құрылыс жобасын (құрылыстық жобаны);
- сәулеттік түпкі ойы бар сәулет жобасын қамтиды.

3.821 Монтаждық ойық: Монтаждау орнына немесе демонтаждаған кезде ірігабаритті жабдықты немесе ірілендірілген түйіндерді кедегісіз жылжытуды қамтамасыз ету үшін жобада көзделген, қабырғадағы немесе аражабындағы тесік.

3.822 Сәулет (қала құрылысы) туындысы: Қандай да бір сәулет объектісін жасауға немесе қала құрылысы кеңістігін қалыптастыруға бағытталған, жобалау құжаттамасы, жекелеген сызба, макет немесе нобай нысанында белгіленген авторлық ойды қоса алғанда, жеке тұлғалардың кәсіби қызметіндегі шығармашылық процестің нәтижесі болып табылатын авторлық құқық және автордың (авторлардың) зияткерлік меншік объектісі, сондай-ақ нақты іске асырылған жоба (жобаның бөлігі).

3.823 Еңбек өнімділігі: Өндіріс процесіндегі еңбек тиімділігінің көрсеткіші. Өнім бірлігін өндіруге жұмсалған уақыт мөлшерімен немесе белгілі бір уақыт бірлігінде өндірілген өнім мөлшерімен өлшенеді.

3.824 Өндірістік құрылым: Өндірістік бөлімшелердің құрамы мен қуаты, олардың арақатынасы және құрылыс өндірісін ұйымдастырудың әр сатысындағы өзара байланыс нысандары.

3.825 Өндірістік-технологиялық жиынтықтау: Жұмыстарды жүргізу кестесіне сәйкес салынып жатқан объектілерге тікелей құрамдас материалдардың, бұйымдар мен қосымша материалдардың орталықтандырылған түрде толығымен жеткізілуін қамтамасыз ету жүйесі.

3.826 Монтаждауды жүргізу процесі: Жеке процестерді өзара баластыратын процесс, олардың әрекеті нәтижесінде бастапқы материалдар мен шалафабрикаттар дайын өнімге айналады. Еңбек құралдары ретінде көтергіш көлік машиналары мен механизмдер, аспап пен монтаждық жарақ, ал еңбек заттары ретінде жекелеген конструктивтік элементтер мен материалдар қызмен атқарады.

3.827 **Тесу:** Конус ұштығы бар құбырды басқан кезде топырақта оны радиалдық нығыздау есебінен тесіктер жасау әдісі.

3.828 **Өнеркәсіп қауіпсіздігі:** Ғимараттың құралымдары мен бұйымдарының жинағын өндіру, тасымалдау, сақтау, толымдау, жинақтау және кәдеге жарату шарттары, бұл кезде адамдардың өмірі мен денсаулығына зақым келтіру және мүлікке зиян келтіру қаупі болмайды.

3.829 **Өнеркәсіптік құрылыс:** Өнеркәсіптің негізгі қорларын құрайтын құрылыс саласы.

3.830 **Сіндіру:** Тас материалдардан (шақпатастан) жасалған қабатты өңдеудің технологиялық процесі, ол шақпата бетінен тұтқыр қабатты ол қабат тесіктеріне кіріп, түйіршіктерді жабыстыру мақсатында құю жолымен орындалады.

3.831 **Пропорционалдық:** Басқару аппаратының әртүрлі звенолары арасында белгілі бір пропорцияны сақтауды көздейтін ұйымдастыру принципі.

3.832 **Еденнің қабатаралығы:** Жаынды еденнің немесе аражабынның төменгі жағында жатқан элементтерімен байланыстыратын аралық қабат. Цементті-құмды езінділерден, битум мастикалардан, синтетикалық желімдер мен басқа материалдардан орындалады.

3.833 **Өрттен сақтандыратын тосқауылдар:** Өрт ошағы орналасқан бөлмеден немесе өрт бөлігінен өрттің және жану өнімдерінің басқа бөлмелерге таралуын болдырмайтын тосқауылдар (қабырғалар, арақабырғалар, аражабындар).

3.834 **Кәсіп:** Негізгі жұмысы, еңбек қызметі.

3.835 **Горизонтал ұңғымаларды микроқалқандардың көмегімен ұңғылау:** Ұңғылаудың жоғарғы дәлдігін қамтамасыз ететін лазерлік көздеу жүйесімен жарақталған микроқалқанның көмегімен ұңғыларды ұңғылау. Забойға бетонит езіндісін беру үшін және ұңғымадан қоймалжынды алу үшін микроқалқан жер бетінде тұратын жабдықпен жабдықталады.

3.836 **Қазу қалқаны:** Салынатын туннельдің басында тұратын және забойдағы кенді немесе топырақты қауіпсіз өндіруді, оларды туннель ішіндегі көлікке тиеуді және бекітпе (қаптама) орнатуды қамтамасыз ететін жылжымалы құралым. Қазу қапқаны механикаландырылған және механикаландырылмаған болады.

3.837 **Жетекші процесс:** Ғимаратты немесе имаратты салудың қорытынды мерзімдерін айқындайтын процесс.

3.838 **Механикаландырылған процесс:** Механизмдер көмегімен орындалатын процесс.

3.839 **Негізгі процесс:** Оны орындау кезінде ғимараттың немесе имараттың элементтері мен бөліктері жасалатын процесс. Бұл процестер құрылыс өндірісінің өнімдерін алуды қамтамасыз етеді және құрылыс процестерінің материалдық элементтерін өңдеп, пішінін өзгертіп және оларға жаңа сапа беру болып табылады.

3.840 **Үзілісті процесс:** Келесі процестерді орындау алдында міндетті технологиялық үзілістерді талап ететін процесс.

3.841 Қарапайым процесс: Орындалу нәтижесінде ғимараттың жобалық конструкциясының конструктивтік элементтері жасалатын немесе қалыптасатын бірнеше шаралардан тұратын процесс.

3.842 Қолмен жасалатын процесс: Механикаландырылған немесе механикаландырылмаған аспаптың көмегімен жүзеге асырылатын процесс.

3.843 Біріктірілген процесс: Тек жетекші процеспен параллель орындалатын процесс.

3.844 Көлік процесі: Қажетті материалдық ресурстар мен жүктерді құрылыс алаңына жеткізу процесі.

3.845 Жаншылуға беріктік: Жаншу кезінде темірбетон элементтер қабылдайтын шекті күш. Ол бетон және жаншылу аймағында орналасқан көлденең арматура қабылдайтын шекті күштердің қосындысы ретінде анықталады.

3.846 Туралық: Ақпараттың, құжаттаманың пайда болған орнынан оны пайдаланатын орынға дейін ең қысқа жолмен жеткізілуін көздейтін ұйымдастыру принципі.

3.847 Басқарудың психологиялық әдістері: Ұжымда оңтайлы психологиялық ахуал қалыптастыру жолымен адамдар арасындағы өзара қарым-қатынастарды реттеуге бағытталған нақты әдістер мен тәсілдер.

3.848 Іске қосу кешені: Негізгі өндірістік және қосалқы мақсаттағы бірнеше объектінің (немесе олардың бөліктерінің), энергетикалық, көліктік және қойма шаруашылығы, байланыс, алаңшilik инженерлік коммуникациялардың және абаттандыру объектілерінің, құрылыс бөлігінің немесе оның кезегінің бөліктері болып табылатын басқа да объектілер жиынтығы, оларды пайдалануға беру жобада көзделген өнімдері өндіруді немесе қызметтер көрсетуді және қолданысқағы нормаларға сәйкес қызмет көртуші персоналдың қалыпты еңбек ету жағдайын қамтамасыз етеді.

3.849 Эвакуация жолдары: Әртүрлі үй-жайлар, дәліздер, баспалдақ-лифтілік тораптар, галереялар, балкондар арқылы адамдарды ғимараттар мен имараттардан эвакуациялауды қамтамасыз ететін өткелдер.

3.850 Жол: Желілік кестедегі жұмыстардың үзіліссіз жүруі.

3.851 Жұмыс: Салынып жатқан объектінің жұмысшылардың белгілі бір санын оларға берілген еңбек құралдарымен (механизмдер, саймандар, материалдар) бірге орналастыруға қажетті бір бөлігі.

3.852 Қысқы жұмыстар: Қысқы жұмыстар: Ауа теріс температурада болатын жыл мезгілінде орындалатын, әртүрлі аудандарда тиісті температуралық аймақтарға сәйкес нормаланатын төменгі температурадан қорғау жөніндегі арнаулы іс-шаралар жүргізуді талап ететін құрылыс жұмыстары.

3.853 Жабық жұмыстар: Құрылыс объектісін пайдалануға берер кезде қабылдау комиссиясының көзбен бағалауы шектеулі және кейінгі жұмыстармен және конструкциялармен жасырынып тұрған жұмыстардың жекелеген түрлері (іргетастарды салу, гидроокшаулау, арматура мен салма бұйымдарды темірбетон конструкцияларға орнату және т.с.с.)

3.854 **Жұмыс аймағы:** Тұрып жұмыс істегенде еденнің немесе жұмыс алаңының деңгейінің үстіндегі биіктігі 2,0 м немесе жұмысты отырып істегенде 1,5 м болатын кеңістік.

3.855 **Жұмыс аймағы:** Құрылыс-жинақтау жұмыстары жүргізілетін және осыған қажетті материалдар, дайын құралымдар мен бұйымдар, машиналар, тетіктер мен құрылғылар орналасатын кеңістік.

3.856 **Тас қалаушының жұмыс аймағы:** Тұрғызылатын қабырға мен материалдар арасындағы кеңістік.

3.857 **Жұмыс комиссиясы:** Жұмыс комиссиясы: Нәтижелерін мемлекеттік қабылдау комиссиясына ұсыну үшін объектінің дайындығына кешенді тексеру жүргізетін уақытша алқалы орган.

3.858 **Жұмыс шаралары:** Құрылыс процесінің технологиялық тұрғыдан біртекті және ұйымдастыру жағынан бөлінбейтін элементі. Әр шара өзара тығыз байланысты жұмыс амалдарынан, ал олар өз кезегінде жеке қимылдардан тұрады.

3.859 **Жұмыс платформасы:** Төрт телескопиялық толық жетекті шығарғыш тіректермен жабдықталған, биіктікте жұмыс жүргізетін жұмысшыларды орналастыруға арналған өздігінен жүретін агрегат.

3.860 **Тас қалаушының жұмыс орны:** Тұрғызылатын конструкция учаскесін, материалдың, аспаптың және жабдықтардың орналасу орнын қамтитын кеңістік. Жұмыс орны жерде, қабатаралық аражабындарда, жұмыс мінбелері мен ағашсатыларда болуы мүмкін.

3.861 **Жұмыс жарығы:** Үй-жайларда және ғимараттардан тыс жұмыс жүргізілетін жерлерде нормаланатын жарықтандыру шарттарын (жарықтандыру, жарықтандыру сапасы) қамтамасыз ететін жарық.

3.862 **Қалыптың жұмыс орны:** Бетон қоспасын төсеуге арналып дайындалған қалыптың жобалық орны.

3.863 **Жұмыс амалдары:** Белгілі бір мақсатпен орындалатын және тұрақты ретімен сипатталатын ұтымды жұмыс қимылдарының жиынтығы.

3.864 **Жұмыс процесі:** Құрылыс процесін жүзеге асыруға қажет және орындаушылардың тұрақты құрамы (жұмысшылар бригадасы, звеносы) орындайтын, аяқталған өнімнің белгілі бір мөлшерін алу мақсатында біріктірілген еңбек операцияларымен (машиналық немесе басқа да кез келген) технологиялық байланысты операциялар кешені.

3.865 **Жұмыс жігі:** Қатқан және жаңа төселген жаңа бетон арасындағы, бетон қоспасының келесі қабаттарын толық қатып қалған қааттарға төсегенде бетондаудағы үзілістен пайда болған жік жазықтық.

3.866 **Бөлгіш жұмыстар:** Құрылыс объектісінің геометриялық параметрлерінің жобаға сәйкестігін қамтамасыз ететін және геодезиялық өлгіш негізді жасауды, салу барысында бөлгіш жұмыстарды жүргізуді, геодезиялық бақылауды қамтитын өлшемдер мен түзілімдер.

3.867 **Салмақты тарататын құралымдар:** Уақытша шығыңқы тіректер немесе басқа да арнайы құрылғылар, олар арқылы қолданыстағы және қайта құрылымдалатын

ғимараттар мен имараттардың негіздерін және іргетастарын нығайту жұмыстарын жүргізу кезінде көтергіш қабырғалардың, ұстындардың, аражабындардың жүктемелері негізге беріледі.

3.868 Дайындау өлшемі: Бұйымның жанамаларды немесе түйістерді орындаған кезде өңдеуге артық алынатын өлшемдері.

3.869 Координациялық өлшем: Саңылаудың немесе жіктің жарты енін есепке алғандағы құралымдық элементтің шартты шекаралары арасындағы арақашықты анықтаушы немесе сызбадағы ғимараттың координациялық осьтері арасындағы арақашықтығы.

3.870 Қалыпты шешу: Бетон, бетондалған конструкция қалыпты шешуге жол берілетін беріктікке жеткеннен кейін жүргізілетін қалыптың демонтажы.

3.871 Топырақты, тау жынысын қазу: Топырақ пен тау жынысын экватор шөмішімен қазудың, көшірудің және тиеудің (түсірудің) технологиялық процесі.

3.872 Керме: Тек қысуға жұмыс істейтін, өзінің төзімділігі жоқ монтаждық қатты жабдық. Екі элементті ішке қарай жылжудан ұстап тұруға арналған.

3.873 Орлардың қабырғаларын керіп бекіту: Вертикал бағандардан, горизонтал қалқандар мен қалқандарды ор қабырғаларына қысып тұратын кермелерден тұратын тар орларды бекіту.

3.874 Біржолғы бағалар: Біржолғы бағалар: Тиісті сметалық немесе өндірістік нормалар негізінде конструктивтік элементтің немесе жұмыс түрінің қабылданған өлшем бірлігімен жұмысшылардың негізгі жалақысының, материалдардың, бұйымдар мен конструкциялардың, құрылыс машиналары мен механизмдерді пайдаланудың нормативтік құны белгіленетін сметалық құжат.

3.875 Сметалық есептеу: Сметалық есеп: Құрылысы жеке жобалар бойынша жүзеге асырылатын ғимараттар мен құрылыстардың құнын, сондай-ақ преysкуранттар, ірілендірілген сметалық нормалар мен жұмыс сызбалары болмаған кезде жекелеген жұмыс түрлерінің құнын айқындайтын сметалық құжат.

3.876 Қабырғаның есептік биіктігі: Болат арқалықтың есептеулерінде алынған биіктігі, ол: пісірілген арқалықтарда қабырғаның толық биіктігіне; беріктігі жоғары бұраңдамамен белдемелі қосылған арқалықтарда арқалық осіне жақын белдеулі бұрыштардың қырлары арасындағы арақашықтыққа; прокат профильдерден құралған арқалықтарда ішкі жұмырлану басталатын жерлер арасындағы арақашықтығына; бүгілген арқалықтарда жұмырлану қырларының арасындағы арақашықтыққа тең болады.

3.877 Құрылыс объектілерінің есептік модельдері: Қарастырылып отырған есептік жағдайларға сәйкес келетін объектілердің шынайы, барынша маңызды шарттарын көрсетеді. Бұл орайда олардың құралымдық ерекшеліктері, қарастырылып отырған шекті күйлерге дейінгі жай-күйі, сондай-ақ әсер ететін жүктемелер мен әсерлер, оның ішінде сыртқы ортаның әсері есепке алынады. Есептік сұлба жүктемелер мен әсерлердің есептік модельдерін; құралым және негіз элементтерінің көрнелген-деформацияланған күйін сипаттайтын есептік модельдерін; кедергінің есептік моделін қамтиды.

3.878 Жіктерді әшекейлеу: Арнайы құралдың - әшекейлегіштің көмегімен ерітінділік жіктеріне әртүрлі нысандар беру.

3.879 Кәсіпорынды кеңейту: Кәсіпорынды кеңейту: Қосымша немесе жаңа өндірістік қуаттылықтар жасау мақсатында қолданыстағы кәсіпорындардың аумақтары мен оған іргелес алаңдарда негізгі, қосалқы және көмекші мақсаттағы өндіріс цехтары мен объектілерінің жаңаларын салу және қолданыстағыларын кеңейту.

3.880 Ұтымды ұсыныс: Ұсынылып отырған кәсіпорын, ұйым немесе мекеме үшін жаңа әрі пайдалы болатын және бұйымдардың конструкциясын, өндіріс технологиясын, қолданылатын техниканы немесе материал құрамын өзгертуді көздейтін техникалық шешім.

3.881 Ұтымдылық: Үйлестірілетін жүйенің элементтері арасында ойластырылған байланыс орнатуды көздейтін құрылыстағы басқару функцияларын жүзеге асыру принципі.

3.882 Қатаңдық қабырғалары: Металл арқалықтар қабырғасын жекелеген бөліктерге бөлетін пластиналар, оларда жергілікті сығымдау кернеуінен қабырғалардың орнықтылығы бірбіріне қатыссыз жоғалады. Қатаңдық қабырғалары: тірек, көлденең (тік), бойлық (көлбеу), қысқа көлденең, еңіс болып бөлінеді.

3.883 Реттеу: Кез-келген процестің немесе жүйенің реттілігін сақтауға және қалыпты жағдайда ұстауға, басқарылатын объектінің жұмыс істеу процесінде жоспарлы тапсырмалардан ықтимал ауытқуларды жоюға бағытталған іс-қимылдар.

3.884 Қайта құрылымдау: Ғимараттың, құрылыстың жұмысын жақсарту үшін оны қайта құру немесе қолданыстағы кәсіпорындарда (стансаларда) өндіріс көлемін арттыруды қарастыратын шаралар кешені.

3.885 Қолданыстағы кәсіпорындарды реконструкциялау: Жаңа өнім алу, шығарылатын өнімнің сапасын арттыру немесе техникалық-экономикалық көрсеткіштерін, ереже бойынша, бар ғимараттар мен имараттарды кеңейтпей арттыру мақсатында негізгі, қосалқы және қызмет көрсетуші объектілерді қайта құру.

3.886 Тұрғын ғимараттарды реконструкциялау: Тұрғын ғимараттарды негізгі техникалық-экономикалық көрсеткіштерін (пәтерлердің саны мен ауданын, құрылыс көлемін, жалпы ауданын) өзгертіп қайта жайғастыру.

3.887 Ғимаратты қайта құрылымдау: Өмір сүру жағдайларын, қызмет көрсету сапасын жақсарту, көрсетілетін қызметтер көлемін ұлғайту мақсатында техника-экономикалық көрсеткіштерді өзгертуге байланысты құрылыс жұмыстары мен ұйымдастыру-құрылыс іс-шараларының кешені.

3.888 Аумақты рекультивациялау: Құрылыс жүргізілген кезде бүлінген аумақты ауыл шаруашылығына немесе орман шаруашылығына пайдалану үшін қалпына келтіру жөніндегі іс-шаралар кешені.

3.889 Жөндеу: Құрылыстың техникалық және пайдалану деңгейін қалпына келтіруге арналған жұмыстар кешені.

3.890 Жеңіл-желпі жөндеу: Объектінің бастапқы функциялары мен сыртқы кейпін сақтап, әрлеу материалдарын қалпына келтіру немесе ауыстыру.

3.891 Ағымдағы жөндеу: Жүйелерді жолға қою, қорғаныш жабындыларын қалпына келтіру және шағын ақауларды жою жолымен ғимараттар мен имараттардың пайдалану сапасын қалыпты жағдайда ұстау жөніндегі жөндеу-құрылыс жұмыстарының

кешені. Ағымдағы жөндеу ғимараттың жекелеген элементтерінің жұмыс істеу қабілетін қалпына келтіреді. Жоспарлы (профилактикалық) және күтпеген (шұғыл жою, шұғыл тәртіппен) ағымдағы жөндеу болады.

3.892 Жөндеуге жарамдылығы: Бұйымның істен шығуының алдын алу, анықтау және жою нәтижесінде оның ақауын қалпына келтіруге және тиісті техникалық сипаттамасын сақтауға бейімділігін көрсететін қасиеті.

3.893 Реновация: Негізгі қорлардың физикалық және моральдық тозуы салдарынан жаңаларымен ауыстырылуының экономикалық процесі, қарапайым ұдайы өндіріс құралы.

3.894 Рентгендефектоскопия: Пісірме жіктерді рентген сәулелерін жікке бағыттап, ал теріс жағынан фотографиялық үлдірді қойып шағылдырып ішкі ақауларын анықтау тәсілі. Үлдірде шығарғаннан кейін пісірме қосылыстар ақауларының нобайлары көрінеді.

3.895 Қайта ұйымдастыру: Басқару жүйесі алдына қойылған мақсаттардың және жұмыс істеу жағдайларының өзгеруіне байланысты мекемені, ұйымды қайта құру, қайта өзгерту, құрылымы мен функцияларын өзгерту.

3.896 Ғимараттар мен имараттарды жаңғырту: Сенімді сипаттамалар мен графикалық (фотография) материалдар негізінде толық немесе ішінара бұзылған (бүлінген) объектілерді, олардың бөліктерін немесе бөлшектерін бастапқы түрінде қалпына келтіруге байланысты арнайы жұмыстар кешені.

3.897 Техникалық ресурс: Техникалық құрылғыны (машинаны, жүйені) ол шекті күйге жеткенге дейін жұмыс істетуге, шекті күйде тиімділігінің төмендеуінен немесе адам үшін қауіптілігі артуы себебінен оны бұдан әрі пайдалану мүмкін емес немесе тиімді емес болады.

3.898 Ресурстық байланыс: Алдыңғы жұмысты орындау аяқталғаннан кейін келесі жұмысты бастауға болатынын көрсететін бір түрдегі сабақтас жұмыстардың арасындағы тәуелділік.

3.899 Ресурс үнемдеу: Өндірістік циклдың барлық кезеңінде заттар мен энергияны барынша үнемдеп және адам мен табиғи жүйеге әсерін азайта отырып түпкілікті өнім өндіру және өткізу. Құрылысқа қатысты алғанда, бұл - құрылыс жүргізуге пайдалану, қайта құрылымдау немесе тарату шығындарының ең төменгі мөлшерін қамтамасыз ететін ғимараттар мен имараттардың, коммуникациялардың, жоспарлау және кешенді салу жобаларын әзірлеу; құрылыс материалдарының, бұйымдарының ресурс үнемдейтін түрлерін және тиісінше олардың өндірістік технологияларын жасау; құрылыс құралымдары мен технологияларының жаңа ресурс үнемдейтін әдістерін, ғимараттар мен құрылыстарды үнемді пайдалану әдістерін әзірлеу.

3.900 Ырғақтылық: Бүкіл еңбек процесін белгілі бір жоспарлы режимге бағындыру арқылы жұмысты бірқалыпты орындауды білдіретін ұйымдастыру принципі.

3.901 Рихтовка (түзету): 1. Орнатылған құрылыс конструкцияларын немесе жабдықтарды олардың жобалық орналасуын берілген дәлдікте қамтамасыз ету мақсатында салыстырып тексеру және аздап жылжыту. 2. Жайылманы, сымды қисаюын және бұжырлануын түзету мақсатында суық күйде иілімді деформациялау жолымен түзеу.

3.902 **Жел өрнегі:** Осы ауданда негізгі румбалар бойынша ай сайынғы, маусымдағы, жыл бойындағы желдің әртүрлі бағыттарда қайталануын көрсететін кесте.

3.903 **Ростверк:** Қадаларды біртұтас етіп біріктіретін, бетон немесе темірбетон тақтасы немесе арқалық түріндегі қадалы іргетастың жоғарғы бөлігінің құралымы; қадаларға жүктемелердің біркелкі түсуі үшін қызмет етеді.

3.904 **Роторлық бұрғылау:** Диаметрі 300-ден 400 мм-ге дейінгі және тереңдігі 1500 м-ге дейінгі ұңғымаларды салуға арналған бұрғылау. Роторлық бұрғылау қондырғысы айналдырғыш ротордан, жималы мұнарадан және ұңғыманы шаюға арналған жабдықтан тұрады.

3.905 **Қабырғаларды шабу:** Ағаш ғимараттардың қабырғаларын бөрендерден немесе білеулерден тұрғызу процесі.

3.906 **Жетекшілік ету:** Басқарылатын объектінің қызметін бағыттау функциясы.

3.907 **Құрылыстағы басшылық құжаттары; БҚ:** Құрылыста, қала салуда, жобалау мен іздестіруде нормативтік құжаттарды әзірлеу және қолдану саласындағы қызметті жүзеге асыру жөніндегі міндетті және ұсынылатын ұйымдастырушылық-әдістемелік рәсімдерді белгілейтін құжаттар.

3.908 **Қопсыту:** Топырақтың беріктігін азайту немесе оны артық ылғалдақтаннан кейін кептіру мақсатында оның массивін бұзудың технологиялық процесі.

3.909 **Қопсытқыш:** Нығыздалған топырақтың құрылымын бұзуға арналған механизм.

3.910 **Қалау қатары:** Тас конструкцияда бір горизонтал жазықтықта төселген кірпіштер немесе тастар қатары; кірпіштерді бүйірлік ұзын қырымен қабырғаның беткі жағының бойымен қалау – бойлық қатар, бүйірлік қысқа қырымен қалау – бүйірлік қалау.

3.911 **Санитарлық-қорғаныш аймағы:** Арнаулы мақсаттағы аймақтарды, сондай-ақ өнеркәсіп орындары мен елді мекендегі басқа да өндірістік, коммуналдық және қоймалық объектілерді жақын маңдағы қоныстану аумақтарынан, тұрғын үй-азаматтық мақсаттағы үйлер мен ғимараттардан оларға қолайсыз факторлардың әсер етуін әлсірету мақсатында бөліп тұратын аумақ.

3.912 **Санитарлық-техникалық жұмыстар:** Ғимараттағы жылыту, желдету, газбен жабдықтау, жылы сумен жабдықтау, су құбыры және кәріз жүйелерін салумен байланысты жұмыстар.

3.913 **Санкциялар:** Шарттың, заңнама талаптарын, шаруашылық-қаржы қызметін жүргізудің белгіленген тәртібін бұзушыларға қолданылатын мәжбүрлеу сипатындағы шаралар (айыппұлдар, өсімақылар, тұрақсыздық айыбы және өзге шаралар).

3.914 **Ұштастыру:** Төте забой жүргізген кезде екі қарама-қарсы қазбаларды ұштастыру.

3.915 **Бекіте құрастыру:** Құрылыс алаңында жай доғалық пісіру арқылы металл және арматуралық құралымдарды қосу жөніндегі жұмыстар.

3.916 **Құрылыстағы жинақтылық:** Ғимараттар мен имараттардың зауытта жоғары дәрежеде дайындалған, құрылыстың ұзақтығын, еңбек шығынын қысқартып, құрылыстың сапасы мен оның тиімділігін арттыратық құрылыс алаңын монтаждау алаңына айналдыратын жималы элементтерін монтаждау.

3.917 Бұрғылап толтырмалы қадалар: Алдын ала бұрғыланған ұңғымада тікелей бетон құбыры арқылы берілетін бетон қоспасынан жасалған қадалар.

3.918 Қағылмалы қадалар: Топырақты қазып алмайақ оған немесе лидерлік ұңғыға балғаның, дірілді батырғыштармен, дірілді батырмалы, дірілді ұрғылайтын және батырмалы құрылғылар көмегімен батыратын темірбетон, ағаш және болат элементтер, сондайақ диаметрі 0,8 мге дейін, топырақты қазып алмай-ақ немесе топырақты ішінара қазып алып тастап дірілді батырғыштармен тереңге түсірілетін және бетон қоспа толтырылмайтын темірбетон қадақабықшалар. Арматуралау тәсілі бойынша (көлденең арматураланған қысымсыз ұзына бойына арматурасы бар және алдын ала қысымды), көлденең қимасының нысаны бойынша (текше, тікбұрышты, таврлы және екітаврлы қима, ішкі қуысы дөңгелек болатын текше, іші қуыс дөңгелек), ұзын бойына қимасының нысаны бойынша (призмалық, пирамидалық, трапециялық, ромба сияқты), құралымдық ерекшеліктері бойынша (тұтас немесе құрамалы), төменгі ұшының құралымы бойынша бөлінеді.

3.919 Қада жұмыстары: Имараттың қадалы іргетасын жасау мақсатында қадаларды топыраққа батыру жұмыстары.

3.920 Арматураны үздіксіз балқыту әдісімен пісіру: Электр желісіне қосылған пісірілетін шыбықтарлы бір-біріне жанасқанған дейін жақындатып, сонымен бір уақытта тоқ тізбегін тұйықтайтын пісіру.

3.921 Ванналық пісіру: Пісірілетін шыбықтардың жіктеріне балқытылған металл үшін мыстан жасалған инвентарлық ванна мен болат қапсырма төсемдер орнатып пісіру.

3.922 Жоғарғы жиіліктегі пісіру: Пісірілетін бөлшектердің жиектері жоғарғы жиіліктегі тоқтармен қыздырылып, кейіннен қысылатын пісіру.

3.923 Жартылай автоматты пісіру: Пісіру аймағына жартылай автомат көмегімен берілетін ұнтақ сымды пайдаланып пісіру.

3.924 Пісірілген қосылыс: Бұйым элементтерінің пісіру арқылы орындалған ажырамайтын қосылысы, оған пісіру тігісі (немесе қосылыс аймағы) және қыздыру немесе пластикалық деформация салдарынан өзгерген материал аймағы кіреді.

3.925 Бұрамалы қада: Топыраққа бұрау арқылы батырылатын зауытта дайындалған қада

3.926 Топырақ қадалар: Бұрғыланған ұңғыманы сусымалы топырақпен толтырып дайындалған құйма қада.

3.927 Қағылма қада: Топыраққа қағу, дірілдету, басу, шаю немесе аралас әдіспен батырылатын, зауытта дайындаған қада.

3.928 Маяк қада: Шпунттық немесе қадалық қатардың басқа қадаларын батырған кезде бағдар болып таблатын қада.

3.929 Құйма қадалар: Топырақты сығымдау (қысып шығару) нәтижесінде пайда болған ұңғымаға бетон қоспа салу арқылы топыраққа орнатылатын бетон немесе темірбетон құралымдар.

3.930 Шпунт қада: Бүйірлік жалы немесе ойығы бар тақтайдан не білеуден немесе арнаулы жайма пішіннен жасалып, топырақта су өткізбейтін шпунт қабырға жасалуы үшін бойлық бүйір жақтарынан құлыптап қосылған қағылма қада.

3.931 **Үскілеп тесу:** Бетон элементтер мен имараттарда тесік жасау жөніндегі технологиялық операция.

3.932 **Ережелер жинағы; ЕЖ:** Құрылыс нормаларының, ережелерінің және жалпы техникалық стандарттардың міндетті талаптарын дамыту және қамтамасыз ету үшін тұжырымдалған ұсынылатын қағидаларды белгілейтін ережелер.

3.933 **Шығындарды жиынтықтау:** Құрылыстың жалпы сметалық құнын айқындайтын және өндірістік және өндірістік емес мақсаттағы объектілер құрылысының, кейбір жағдайларда құрылыс индустриясы базасын дамытудың жиынтық сметаларны біріктіретін сметалық құжат.

3.934 **Маусымдық қор:** Навигация кезеңдерінде объектіге әкелінетін материалдар қоры.

3.935 **Сейсмикалығы:** Бүкіл Жер бетінде немесе жекелеген облыстарда байқалатын жер сілкінісі.

3.936 **Сейсмикалық төзімділігі:** Ғимараттар мен имараттардың пайдалану қабілеттерінен жоғалтпастан сейсмикалық әсерге төзу қабілеті.

3.937 **Секция:** Ғимараттар мен имараттардың жоспарда шартты түрде шектелген және көлемдік-жайғастыру, техникалық немесе конструкциялық жағынан алғанда тұтас болып табылатын бөлігі.

3.938 **Тұрғын үй секциясы:** Үйдің ғимараттың бүкіл биіктігіне баспалдақпен жасалған, пәтерлері шығып тұратын көлемдік-жайғасымдық элементі.

3.939 **Қоныстану аумағы:** Тұрғын үй, қоғамдық (қоғамдық іскерлік) және рекреациялық аймақтарды, сондай-ақ инженерлік және көлік инфрақұрылымдарының жекелеген бөліктерін, басқа да объектілерді орналастыруға арналған, орналастырылуы мен қызметі арнаулы санитарлық-қорғаныш аймақтарын талап ететіндей әсер етпейтін елді мекен аумағының бір бөлігі.

3.940 **Ауылдық құрылыс:** Ауыл шаруашылығы өндірісіне қызмет көрсетуге және ауыл халқының мәдениетұрмыстық қажеттерін қанғаттандыруға арналған ғимараттар мен имараттар салуды қамтитын құрылыс саласы.

3.941 **Серия:** Түпкілікті сәулет-жоспарлау шешімдерімен және құралымдарымен біріктірілген типтік ғимараттар жобаларының тобы.

3.942 **Сертификат:** Дайындалған материалдардың, бұйымдар мен құралымдардың стандарттар мен техникалық шарттарға сәйкестігін растайтын шығарушы кәсіпорынның құжаты.

3.943 **Желілік кесте:** Желілік жоспарлау мен басқаруда пайдаланылатын, мақсатқа қол жеткізу процесінде әртүрлі жұмыстардың технологиялық байланысы мен дәйектілігін көрсететін сұлба. Кестеге жұмыстар (мысалы, сілтеме түрінде) және оқиғалар (дөңгелекшелер түрінде) түсірілген. Әрбір оқиға жұмыстың аяқталғанын немесе басталғанын көрсетеді; жұмыс алдыңғы оқиғадан кейінгі оқиғаға көшу үшін жасалатын іс-қимылды білдіреді.

3.944 **Ұстындар торы:** Жоспардағы бөлу осьтерінің жүйесі, олардың қиылысу нүктелеріне ғимарат қаңқасының ұстындары орнатылады.

3.945 Топырақтарды силикаттау: Ғимараттар мен имараттардың негіздіктерін күшейту үшін немесе сүзуге қарсы қалқандарды салған кезде топырақтарға сусіңірмеушілік қасиет беру үшін топырақтарды бекіту.

3.946 Жүйе: Өзінің жекелеген элементтерінде болмайтын елеулі қасиеттері болатын, өзара байланысты элементтердің ретке келтірілген жиынтығы.

3.947 Құрылыстағы ауытқулар жүйесі: Элементтерінің дәлдігі мен өзара ауысуына қойылатын талаптарға байланысты белгіленетін құрастырмалы құрылыс құралымдары өлшемдерінің рұқсат етілген ең үлкен ауытқулары.

3.948 Жоспарлы-алдын ала жөндеу жүйесі; ЖАЖ: Машиналар паркін жұмыс жағдайында ұстау үшін машиналарға техникалық қызмет көрсету және жөндеу жұмыстарын қамтитын жүйе.

3.949 Шешім қабылдауды қолдау жүйесі: Құрылыс объектілері бойынша оңтайлы шешім әзірлеу кезінде жобалаушыға көмек көрсетуге арналған деректер базасын, білім қорын, сарапшылық жүйелер мен жасанды интеллекттің әріптестік жүйесін, ақпараттық-іздігіру жүйесін, көп көрсеткішті оңтайландыру бағдарламасын және т.б. қамтитын бағдарламалық-әдістемелік кешен.

3.950 Жүйелілік: Құрылыс объектісінің өндірістік процесін күрделі иерархиялық құрылымды, бір-бірімен және сыртқы ортамен конструкциялық, технологиялық, ұйымдық және экономикалық байланыстар арқылы байланысқан көптеген элементтерден тұратын біртұтас құрылыс жүйесі ретінде қарастыруды көздейтін ұғым.

3.951 Құрылысты ұйымдастырудың жүйелік техникасы: Ұйымдастыру-технологиялық шешімдер алу әдістерінің негізділігін арттыруға мүмкіндік беретін құрылысты ұйымдастырудың жүйелік техникасының бағыты. Мұндай әдістерге:

- желілік модельдер және желілік жоспарлау мен желілік басқару әдістері;
- ағындық әдістер мен модельдер;
- баланстық әдістер мен модельдер;
- логикалық-мағыналық модельдеу;
- имитациялық модельдеу жатады.

3.952 Сарапшылық жүйелердің жүйелік техникасы: Құрылыстың тиімділігін арттыру үшін сарапшылық жүйелерді құру мені пайдаланудың ғылыми принциптерін, әдіснамалық ережелерін және практикалық негіздерін әзірлеуге мүмкіндік беретін құрылысты ұйымдастырудың жүйелік техникасының бағыты.

3.953 Бағдарламалық-нысаналы басқару жүйесі: Желілік-функционалдық құрылым шеңберіндегі көлбеу үйлестірудің ұйымдастыру тетіктері, олардың мәні желілік-функционалдық құрылым (жоба бойынша басқару, өнім бойынша басқару, жаңалықтар енгізу қызметі және тағы басқалар) жағдайында ерекше бағдарламаның көмегімен белгіленген мақсатқа қол жеткізудің кешенді және жүйелі жолдарына негізделуінде.

3.954 Ахуалдық жоспар: Жобаланатын имараттың немесе оның учаскесінің қаланың (кенттің) жеке объектілері мен элементтеріне байланысын көрсететін жоспар.

3.955 Құрылыстың ахуалдық бас жоспары: Құрылыс алаңы және едәуір алыста орналасқан инфрақұрылымдық объектілер көрсетілетін масштабы шағын жоспар.

3.956 **Жару:** Жанама кернеудің әсерінен материалдың бір бөлігінің екіншісіне қатысты жылжуы салдарынан бұзылуы.

3.957 **Объект жанындағы қойма:** Құрылысты ұйымдастыру жобасына сәйкес жинақтау крандары жұмыс істейтін аймақта орналастырылатын құрылыс материалдарын, бұйымдарын, құралымдары мен жабдықтарын сақтауға арналған қойма (имарат, үй-жай, алаң).

3.958 **Өндірістік кәсіпорындардың қоймалары:** Қажетті шикізаттар, қосымша материалдар мен шығарылатын дайын өнімдер сақталатын қоймалар.

3.959 **Қоймаға салу:** Құрылыс және пайдалану материалдарын қабылдап алу және қоймада орналастыру жөніндегі технологиялық операция.

3.960 **Қатпарлы жүйе:** Бұрышталып біріктірілген жазық тақталардан тұратын кеңістік жүйе.

3.961 **Сырғымал қалып:** Қалыпты бетон қоспасымен немесе басқа қоспамен толтыру шамасына қарай жоғары қарай жылжытылатын қалып.

3.962 **Бетонның қорғаныш қабаты:** Арматура мен конструкция бетонының сыртқы беттерінің арасындағы бетон қабатының қалыңдығы (10-нан 30 мм-ге дейін).

3.963 **Жапқыш сылақ қабаты:** Сылақтың қалыңдығы 2 мм-ден аспайтын бір рет жағылатын әрлеу қабаты.

3.964 **Смета:** Жобалық деректер негізінде объекті құрылысының құнын, оның ішінде құрылыс-жинақтау жұмыстарының жекелеген түрлерін орындауға және жабдықтар сатып алуға жұмсалатын шығындарды, сондай-ақ құрылысты жүзеге асырумен байланысты басқа да шығындарды айқындайтын құжат.

3.965 **Жергілікті смета:** Бастапқы сметалық құжат, оның негізінде объект сметасына кіретін жұмыстар мен шығындардың жекелеген түрлерінің құны айқындалады.

3.966 **Объект сметасы:** Жергілікті сметалар негізінде жекелеген ғимараттар мен имараттар құрылысының және құрылыстың жиынтық сметасына кіретін жұмыстар түрлерінің құнын анықтайтын және орындалған құрылыс-жинақтау жұмыстарымен есеп айырысу үшін негіз болатын сметалық құжат.

3.967 **Жиынтық смета:** Түрлі мақсаттағы кәсіпорындар, ғимараттар немесе имараттар құрылысын жүргізудің (кеңейтудің немесе қайта құрылымдаудың) жалпы құнын айқындайтын сметалық құжат, ол белгіленген тәртіпке сәйкес жасалады және күрделі құрылысты жоспарлау мен қаржыландыруға негіз болады.

3.968 **Сметалық нормативтік құжаттар:** Жеке жинақтарға біріктірілген сметалық нормативтік бағалаулар мен бағалардың кешені. Қажетті талаптар қамтылатын қағидалар және ережелермен бірге, сметалық нормативтік құжаттар ғимараттар мен имараттар құрылысының және оларды қайта құрылымдаудың, барлық салаларындағы кәсіпорындарды кеңейту мен техникалық қайта жарактандырудың сметалық құнын айқындау үшін қолданылады.

3.969 **Сметалық нормалар:** Құрылыстың сметалық құнын айқындау кезінде қолданылатын нормативтер жиынтығы.

3.970 Сметалық бағалар: Құрылыстың сметалық құнын есептеу кезінде құрылыс және жинақтау материалдарына, бөлшектер мен құралымдарға, машиналар мен жабдықтар жұмысына, құрылыс жүктерін тасымалдауға қолданылатын бағалар.

3.971 Қалаудың жаншылуы: Қабырғаның немесе қабырға аралығының шектеулі учаскесіне (алаңына) түсірілген сыртқы жүктемеден болатын, жүгіртпе, аркалық, ферма ұшының және т.с.с. тірек бөлігінде туындайтын деформациялар. Қалауды жаншылуға есептеу кезінде оның есептік кедергісін ұлғайтады, өйткені қалауға берілетін қысымды тек жаншылу алаңы ғана емес, қиманың есептік ауданы шегінде орналасқан қалаудың көршілес учаскелері де қабылдайды.

3.972 Ғимаратты бұзу: Бірқатар себептерден және құрылыс объектінің физикалық және моральдық тозуынан туындаған құрылыс объектісін нысаналы, көбіне мәжбүрлі сипаттағы бұзуі қызметі.

3.973 Оқиға: Келесі жұмыстарды бастау үшін қажетті өрі жеткілікті негіз болатын, бір немесе бірнеше жұмыстың аяқталу фактісі.

3.974 Арматура шыбықтарын бұрма муфталармен және сомындармен қосу: Бұрма шығыңқы бұрамалары бар арматура шыбықтары үшін қолданылатын қосылыс.

3.975 Вертикал арматура шыбықтарын кесік гилзамен және оны тартатын сынамен қосу: Төменгі шыбыққа киілетін болат кесіп құрсамадан тұратын қосылыс. Шыбықтарды негізгі орнына келтіргеннен кейін құрсамаға тірелгенге дейін қағылатын тартқыш сына кигізіледі.

3.976 Арматуралық сырықтардың жанастыра қосылысы: Байланатын сыммен сырықтар бір күйде бекітіліп, түйістірілген кезде сырықтарды босату жүзеге асырылатын дәнекерленбейтін қосылыс.

3.977 Имарат: Табиғи немесе жасанды кеңістік шекаралары бар және өндірістік процестерді орындауға, материалдық құндылықтарды орналастыруға және сақтауға немесе адамдарды, жүктерді уақытша орналастыруға (орын ауысыруға), сондай-ақ жабдықтарды немесе коммуникацияларды орналастыруға (төсеуге, жүргізуге) арналған жасанды жасалған ауқымды, тегістікті немесе желілік объект (жер үсті, су беті және (немесе) жер асты, су асты). Ғимарат көркемдік-эстетикалық, әшекей-қолданбалы не мемориалдық мақсатта да болуы мүмкін

3.978 Арқалықтарды бір деңгейде байланыстыру: Аркалық алаңшаларында арқалықтарды орналастыру сұлбасы, бұл ретте төсем арқалықтарының және негізгі арқалықтардың жоғарғы сөрелері бір деңгейде орнатылады және оларға төсем тіреледі.

3.979 Мамандану: Басқару аппаратындағы еңбек бөлінісін және біртектес жұмыстардың белгілі бір бөлімшеде, нақты жұмыс орнында, нақты орындаушыда шоғырландыруды көздейтін ұйымдастыру принципі.

3.980 Мамандандырылған бригада: Бір түрдегі жұмыстарды орындайтын, мысалы бетоншылар, тас қалаушылар немесе ағаш шеберлері, бір мамандықты игерген жұмысшылардан тұратын бригада.

3.981 Мамандық: Белгілі бір жұмыс түрлері бойынша (биіктік монтажник, темірбетон құралымдарының монтажнигі) бейінді мамандану.

3.982 Дірілмен сейсмикалық барлау тәсілі: Жоғарғы рұқсатты қабілеті мен сезімталдығы бар тәсіл. Тәсіл дірілдеткішті ұңғу және корреляциялық өңдеу үшін үйлесімді кедергілерді басуға, Жерді зондтау үшін дірілдеткішті пайдалануға, сейсмикалық деректерді жинауға және коррелограммаларды түзуге мүмкіндік беретін фасондық каскадталған реттілік жұбын жасауды қамтиды.

3.983 Қағылма қадаларды тұрғызу тәсілі: Өртүрлі инженерлік-геологиялық жағдайларда топырақтарда қолданылатын тәсіл, қағылма қабықша қаданы тұрғызудың өзек пен таптағыш элементтің көмегімен топыраққа жобалық белгіге сақиналы ұштықты батыруды, таптағыш элементтің астына бетн қоспасын беріп, таптағыш элементпен өзекті алып шығу шамасына қарай қабықша қаданы қалыптастыруды және бетон қоспасын нығыздауды қамтитын тәсілінде қол жеткізіледі, қабықша қаданың топырақ өзегінің негіздігінде қабықша қаданың төменгі ұшын толығымен жауып тұратын көлденең қималы тұтас өкше қалыптастырады.

3.984 Бетон бұйымдарды дайындау тәсілі: Құрылыс алаңында сығылған ауаны қолданып бетон бұйымдарды өндіру және оны жүзеге асыру үшін шақпатасты, құмды және цементті қымталып жабылған бөлек бункерлерге оқтын-оқтын үйіп отыруды, кейіннен бір уақытта оларды араластырып, бункерлерден сығылған ауа ысымынан алып шығаратын келте құбырларға орналастыруды көздеп салу.

3.985 Күл негізінде қыш бұйымдарды дайындау тәсілі: Күл мен сазды тиісінше 3:1-ден 8:3-ке дейінгі көлемдік арақатынаста араластыру, өңдеу, жатқызу, қалыптау, кептіру және күйдіру жолымен жүзеге асыратын тәсіл.

3.986 Жартылай фабрикатты саз негізіндегі шихтадан илемді қалыптау, кептіру, 950-1000 °C температурада күйдіру жолымен анизотроптық қасиеттерімен қабырға қышын дайындау тәсілінде, серпімді илемді тұрқыр қасиеттерінің 800-1000 °C температурасында жартылай фабрикат бұйымына 0,45-0,50 Мпа шегінде бір жақты механикалық әсер етеді.

3.987 Құрылыс конструкцияларының элементтерін алдын ала кернеу тәсілі: Көрсетілген сығылған серпімді материалды периметрі бойынша қапсыратын рамкадан тұратын және ең болмағанда бір түйісі және кернелген арматурасы бар сығылған серпімді материалдан жасалған құрылыс элементінде рамка иілімді етіп орындалатын тәсіл, мысалы, ұзындығы құрылыс элементі ұзындығының 1/10-ына тең жапқыш ұшты түйісті шыныматадан орындалған, ал иілімді кернелген арматура көлемді етіп, мысалы, кемінде әрқайсысының бір түйісі бар жеке болат қамыттардан орындалған, рамка мен алдын ала сығылған онда алдын ала сығылған өзара перпендикуляр бағыттағы үш серпімді материалды, мысалы, көбікпластты тығыз қапсырады.

3.988 Түрлендірілген асфальтбетон қоспаларды дайындау тәсілі: Жол жабындарының түрлі конструктивтік қабаттарын салу және жөндеу үшін қолданылады. Тәсіл битумды, минерал ұнтақ пен түрлендіргіш қоспаны - 0,026-0,092 мас. % мөлшерінде алынған синтетикалық май қышқылдарының кубтық қалдықтарының марганец тұзын минерал материалдармен араластыруды қамтиды.

3.989 Жылжытып монтаждау тәсілі: Конструкцияны ірі кеңістік блогына жинап, содан кейін арнаулы домалату жолдарымен жобалық орнына жылжытуға негізделген тәсіл.

3.990 Өсіріп монтаждау тәсілі: Конструкцияларды бұрын орнатылған конструкцияның үстінен монтаждау болып табылатын тәсіл.

3.991 Конструкцияларды бұрып монтаждау тәсілі: Конструкцияны жерде жинап, жобалық орнына жылжымайтын топсаны айнала порталдардың, шеврлердің, полипасты діңгектердің, өздігінен жүретін крандарды қолданатын шығырлардың көмегімен көтеру болып табылатын тәсіл.

3.992 Конструкциялардың өсіріп монтаждау тәсілі: Құрылысты жоғарғы қабаттан бастап біріншісімен аяқтап, ретпен тұрғызу болып табылатын тәсіл.

3.993 Жылжытып жинақтау тәсілі: Құралымды ірі кеңістік блок ретінде жинауға негізделген тәсіл, осыдан кейін оны арнайы сырғыту жолдары арқылы жобалық орнына жылжытып қояды.

3.994 «Құлдилаған жебе» көмегімен айналдыру арқылы жинақтау тәсілі: Жоғарғы бөлігі көтерілетін құралымның жоғарғы бөлігімен жалғанған баған мықтап бекітілген топсаны айналдыра көтерілетін жүкті бұруды көздейтін тәсіл. Жүйе бағанның қалпақшасына арқаны бекітілген шығырдың көмегімен топсаны айналдыра бұрылады. Құралым жобалық (тіктеп) орнына келгенде баған құлайды.

3.995 Біріктіру: Ағаш құралымдарын беттестіру, онда элементтер шеткі немесе тура жазықтықтармен бетпобет жанасады.

3.996 Қызмет ету мерзімі: Бұйымның пайдаланылуынан бастап техникалық құжаттамада көрсетілген шекті күйіне жеткенге немесе ол жарамсыз болғанға дейінгі уақыт кезеңі.

3.997 Топырақтарды тұрақтандыру: Құрылыстардағы топырақ материалдарынан жасалған негіздіктер топырақтарының топырақтарды шоғырландыру процесі аяқталғаннан кейінгі, яғни берілген кернеу күйінде максимал шөуге жету күйі.

3.998 Топырақтардың тұрақтануы: Топырақтың нығыздалу процесі аяқталғаннан кейін, яғни топырақтың осындай кернелген күйде шөгуі тоқтағаннан кейін негіздің немесе топырақ материалдарынан жасалған имараттардағы топырақтың жай-күйі.

3.999 Тоқырау: Өндірістегі, саудадағы және басқа да салаларындағы тоқырау; өндіріс көлемінің, сауда айналымы көлемінің, экспорт-импорт көлемінің, құрылысжинақтау жұмыстары көлемінің ұзақ уақыт бойы өспеуімен сипатталады.

3.1000 Стандарт: Объектілерге, бұйымдарға, материалдарға қойылатын талаптар, нормалар, ережелер кешенін белгілейтін және белгіленген тәртіппен бекітілген нормативтік-техникалық құжат.

3.1001 Стандарттау: Нақты қойылып отырған және ықтимал міндеттерге қатысты көпшілікке ортақ, көп мәрте және ерікті пайдалану үшін ережелер белгілеу арқылы өнімге, көрсетілетін қызметке және процестерге қойылатын талаптарды ретке келтірудің оңтайлы деңгейіне қол жеткізуге бағытталған қызмет.

3.1002 Тоңазыған топыраққа статикалық әсер ету: Арнайы жұмыс құралы - «қайта лақтырушы күрек» гидравликалық экскаваторының қопсытқыш «тісімен» немесе қуатты трактордың аспалы жабдығының көмегімен тоңазыған топырақты үзіліссіз қазуға негізделген тоңазыған топырақты қопсыту тәсілі.

3.1003 **Тұрақты сөрелер:** Құралым элементтерін орналастыру мен оларды ірі құрастыру блоктарына жинақтауға арналған ірі құрастыру алаңдарындағы құрылғылар.

3.1004 **Шынылау жұмыстары:** Ғимараттар мен имараттардың жарық түсетін саңылауларына және қоршау құралымдарына шыны және шыны бұйымдарын салу жұмыстары.

3.1005 **Топырақтағы қабырға:** Тік тереңдетілген көтергіш құралымдар мен сүзгіге қарсы жамылғыларды орналастыруға арналған құрылыс жұмыстарының арнайы әдісі. Көтергіш құралымдарды орналастыру кезінде бұл әдіс қабырғаларының опырылуына кедергі жасайтын бетонитті балшықты ерітіндімен алдын ала толтырылған терең - фаншеяларға бетон қоспасын тесеуді көздейді. Сүзгіге қарсы жамылғылар орналастыру кезінде траншеядағы бентонитті балшықты ерітіндіні цементті-балшықты ерітіндімен, асфальтбетонды қоспамен немесе кесек балшықпен ауыстыру көзделеді.

3.1006 **Шпунт қабырға:** Топыраққа қағылған шпунт қадалардан (ағаш, темірбетон, болат) пайда болған, су сіңірмейтін тосқауыл қызметін атқаратын және қазагшұңқырлардың қабырғаларын, орларды және басқа ойықтарды қоршау үшін гидротехникалық имараттарды тұрғызғанда топырақтың опырылуынан сақтайтын тұтас қабырға.

3.1007 **Құрастыру дәрежесі:** Ғимараттар (имараттар) жобаларын техника-экономикалық бағалау және құрылыстың техникалық деңгейінің көрсеткіші, ол құрама құралымдар мен бөлшектердің, сондай-ақ құрылыс жинақтау жұмыстарының көлеміне кіргізілетін санитарлық-техникалық, электротехникалық және технологиялық жүйелер үшін алдын ала дайындалған тораптардың сметалық құнының барлық құрылыс материалдарының, құралымдары мен бөлшектерінің сметалық құнына қатынасымен (пайызбен) сипатталады.

3.1008 **Жабдықтың сметалық құны:** Құрылыс сметаларында көзделетін жабдықтың құны, ол лимиттік бағаны, қосалқы бөлшектердің белгіленген жинағының құнын, ыдысқа, орамдар мен реквизитке жұмсалатын шығындарды, жабдықты құрылыстың объект жанындағы, қоймаға дейін жеткізу шығындарын, дайындық қойма шығыстарын және жиынтықтау шығындарын қамтиды.

3.1009 **Құрылыстың сметалық құны:** Жобаға сәйкес құрылысты толық жүзеге асыру мен негізгі қорларды іске қосу үшін қажет шығындардың ақшалай көрінісі. Сметалық құн құрылыс-жинақтау жұмыстарының, жабдықтардың, құралдардың, мүліктің құнынан және құрылыс сметасына кіретін басқа да шығындардан құралады.

3.1010 **Ыдыстың, орауыштың және реквизиттің сметалық құны:** Сметада жеткізуші-зауыттың жабдықты, материалдарды, бұйымдар мен құралымдарды тасымалдау кезінде олардың сақтығын қамтамасыз ету және құрылыстың объект маңындағы қоймасында сақтау шығындарын өтеуге көзделген қаржылар.

3.1011 **Ағаш шеберлігі жұмыстары:** Ағашты мұқият өңдеу мен әрлеу арқылы бұйымдар (жиһаз, есік, терезе және т.с.с.) жасау. Ағаш шеберлігі жұмыстары кезінде ағаштың жұмсақ түрлерінен (шырша, қарағай) жасалған бұйымдар - ақ ағаш бұйымдары, ал қатты түрлерінен (емен, шәмшат) жасалған бұйымдар қызыл ағаш бұйымдары деп аталады.

3.1012 Стратегиялық жослар: Құрылыс ұйымы қызметінің мақсаттары, оң нәтижеге қол жеткізу үшін ықтимал мүмкіндіктер арасында стратегиялық тепе-теңдікті қалыптастыру мен сақтауға арналған маркетингтік бағдарламасының негізгі бөлігі. Стратегиялық жоспарда құрылыс ұйымының әрбір бөлімшесінің нақты мақсаттарын айқындау және олардың іс-қимылдарын үйлестіру негізінде құрылыс өнімдерін өндіру мен өткізу, жұмыстарды ресурстармен қамтамасыз ету, баға, жарнама, объектілерді пайдалануға беру саласындағы және басқа қызметтің негізгі бағыттары белгіленеді. Стратегиялық жоспарлы қалыптастыру негізін жария етілген қызмет бағдарламасы, оның мақсаттары мен міндеттері, тапсырыс қоржыны және тәуекел стратегиясы құрайды.

3.1013 Сақтандыру (кепілгерлік) қоры: Өндірістік қордың басқа бөліктері толық пайдаланылған жағдайда өндіріс процесін үзіліссіз жүргізуге арналған бөлігі.

3.1014 Құрылыс қызметі (құрылыс): Жаңа объектілер салу және (немесе) бар объектілерді (үйлерді, ғимараттар мен олардың кешендерін, коммуникацияларды) өзгерту (кеңейту, жаңғырту, техникамен қайта жарақтандыру, қайта құрылымдау, қалпына келтіру, күрделі жөндеу), олармен байланысты технологиялық және инженерлік жабдықтарды монтаждау (бөлшектеу), құрылыс материалдарын, бұйымдар мен конструкцияларын дайындау (өндіру), сондай-ақ аяқталмаған объектілер құрылысын консервациялау мен өз ресурстарын тауысқан объектілерді кейіннен кәдеге жарату жұмыстарын жүзеге асыру жолымен өндірістік және өндірістік емес негізгі қорларды құру жөніндегі қызмет.

3.1015 Құрылыс индустриясы: Ғимараттар мен имараттардың құрылыс құралымдары ретінде қолдану үшін бұйымдарды өнеркәсіптік шығару.

3.1016 Құрылыс алаңы: Жоба бойынша белгілі бір объектіні немесе объектілер кешенін салуға бөлінген аумақ. Құрылыс алаңы құрылыс аяқталып, кәсіпорынның пайдалануына беруді реімдеген мезетке дейін құрылыс басшысы жетекші ететін ұйымдастырылып оқшауланған учаске болып табылады.

3.1017 Құрылыс технологиясы: Параметрлері мен сапасы берілген аяқталған құрылыс өнімдерін жасау мақсатында бастапқы табиғи және жасанды материалдарды өңдеуге, олардың сипаттамаларын, күйі мен кеңістіктегі орнын өзгертуге бағытталған іс-қимылдардың, тәсілдер мен құралдардың жиынтығы.

3.1018 Салу-монтаждау жұмыстары:

- жер жұмыстары мен топырақтардағы арнаулы жұмыстарды;
- ғимараттар мен имараттардың көтеруші және (немесе) қоршағыш конструкцияларын (соның ішінде көпірлерді, көлік эстакадаарын, тоннелдер мен метрополитендерді, жолөткелдерді, өзге жасанды имараттарды) тұрғызуды;
- желілік имараттарды салу бойынша арнаулы салу және монтаждау жұмыстарын;
- сыртқы тораптар мен имараттарды, сондай-ақ ішкі инженерлік жүйелерді салуды;
- конструкциялар мен жабдықтарды қорғау және әрлеу жұмыстарын;
- автомобиль жолдары мен теміржолдарды салуды;
- технологиялық жабдықты монтаждау (демонтаждау), іске қосу-баптау жұмыстарын қамтитын құрылыс қызметі.

3.1019 Құрылыс өндірісі: Кез келген климаттық жағдайларда ғимараттар мен имараттардың барлық типтерін салу мен қайта құрылымдау, техникалық қайта жарақтандыру, күрделі жөндеу кезінде дайындық және негізгі құрылыс-жинақтау жұмыстары кешенін орындау.

3.1020 Құрылыс нормалары және ережелері; ҚНЖЕ: Құрылыста қолданылатын негізгі нормативтік құжаттар жиынтығы.

3.1021 Бас құрылыс жоспары: Құрылыстың белгілі бір кезеңінде құрылыс алаңын ұйымдастыруды реттейтін құрылысты ұйымдастыру жобасының бір бөлігі.

3.1022 Жеке ғимаратқа, имаратқа арналған бас құрылыс жоспары: Құрылыс учаскесінің планы, онда салынатын ғимараттың немесе имараттың орналасуы көрсетіледі, жолдар мен желілердің, қойма ғимараттары мен алаңдарының, кранасты жолдарының, дайындық және негізгі кезеңдегі уақытша ғимараттар мен имараттардың орналасуы нақтыланады. Бас құрылыс жоспары дайындық кезеңіндегі жұмыстарды жүргізу жобасының және негізгі кезеңдегі жұмыстар кешенінің құрамында әзірленеді.

3.1023 Құрылыс ауласы: Құрылыс алаңында немесе оның жанында материалдарды алдын ала өңдеу, бөлшектер жасау, бетонды дайындау және т.с.с. үшін ұйымдастырылатын уақытша қосалқы өндірістер кешені.

3.1024 Құрылыс кешені: Мердігерлік құрылыс және жинақтау ұйымдары, оларға қызмет көрсететін ұйымдар, сондай-ақ құрылыс материалдарын, бөлшектері мен құралымдарын өндіру жөніндегі кәсіпорындар кешені.

3.1025 Ғимараттың жер бетіндегі және жер асты бөліктерінің құрылыс көлемі: Қоршау және басқа да құралымдар қамтылатын шектеуші беттер шегінде айқындалатын көлем.

3.1026 Құрылыстың паспорты: Тапсырыс беруші жобалау ұйымына жобалауға берілген тапсырмаға қосымша ретінде беретін құжат, онда жобалаудың жағдайлары, бөлінген учаске бойынша техникалық деректер, жер бөлу туралы шешім, қазіргі құрылыс туралы деректер, инженерлік желілерге қосудың техникалық шарттары, инженерлік геология бойынша техникалық қорытынды, оның ішінде топыраққа түсірілетін жүктеме туралы деректер қамтылады.

3.1027 Тұрғын үйді күрделі жөндеуге арналған құрылыс паспорты: Бас жобалау ұйымы әзірлейтін және тапсырыс беруші бекітетін құжат, онда жұмыстарды жүргізуге қажетті барлық материалдар қамтылады.

3.1028 Құрылыс процесі: Қатаң технологиялық реттілікпен орындалатын жалпы құрылыс жұмыстарының жиынтығы.

3.1029 Өнім өндірілетін аумақтардағы құрылыс: Тау-кен қазбалары өндірілетін тас көмірлі кен орындардың аумағындағы ғимараттар мен имараттардың құрылысы.

3.1030 «Дайын күйдегі» құрылыс: Толық дайын элементтерді салу және пайдалануға беру.

3.1031 Толық құрастырмалы құрылыс: Жоғары деңгейде зауыттық жағдайда дайындалған ірі элементтерден ғимараттар мен имараттар салу.

3.1032 Өтпелі құрылыс: Аяқталмаған құрылыс, оны жоспарлы кезеңде бұдан бұрын бекітілген немесе белгіленген тәртіппен қайта бекітілетін жобалау-сметалық құжаттаманың негізінде жалғастыру көзделеді.

3.1033 Ілмектеу: Түрлі құралымдарды (бұйымдарды, жабдықты) көтеру, жинақтау немесе тасымалдау үшін оларды жүк көтеретін машинаның ілмегімен (ілгек, сақина және т.с.с.) уақытша қосу.

3.1034 Ұстағыштар: Табақ металды көтеру және орын ауыстыру кезінде қолданылатын бұрандалы қысқышы бар қапсырма шегелер.

3.1035 Түйіс: 1. Монтаждау барысында конструкцияның екі ұшы, екі шеткі бөлігі біріктірілетін, мысалы көпқабатты ғимараттарда ұстындардың жималы элементтері біріктірілетін орын. 2. Қаңқаның екі элементін бір элементтен екіншіге жүктемені беру аймағы болып табылатын мүшелеу болып табылады.

3.1036 Көтергіш және салмақ көтермейтін құралымдардың дербес жұмысын қамтамасыз ететін түйіспелі қосылыстар: Сейсмикалық әсерлер кезінде көтергіш және салмақ көтермейтін құралымдардың өзара жылжуына (нормаларда берілген шектерде) кедергі келтірмейтін қосылыстар.

3.1037 Көтергіш және салмақ көтермейтін құралымдардың дербес жұмысын қамтамасыз етпейтін түйіспелі қосылыстар: Сейсмикалық әсерлер кезінде көтергіш және салмақ көтермейтін құралымдардың өзара жылжуына кедергі болатын қосылыстар.

3.1038 Еденді тұтастырғыш: Егер төменгі қабаттары қатты емес немесе кеуекті материалдардан орындалса, жабын астынан қатты негіздікті дайындауға арналған қабат.

3.1039 Құрылыстағы қосалқы мердігер: Бас мердігерлермен - құрылыс ұйымдарымен қосымша мердігерлік шарты бойынша құрылыс-жинақтау жұмыстарының жекелеген түрлерін немесе кешенін орындайтын мамандандырылған немесе жинақтау ұйымы.

3.1040 Құрғақ қалау: Байланыстырғыш ерітіндіні қолданбай, бірақ төсеме тастарды іріктеп, оларды шақпатастармен мұқият толтырып орындалатын тас қалау. Құрғақ қалау әдетте биіктігі үлкен емес тірек қабырғаларды салу үшін қолданылады.

3.1041 Сұлба: Құрылғы, қондырғы, сумен жабдықтау имараттары мен желілері, канализация, жылумен қамту, электрмен қамтамасыз ету, байланыс және басқа жүйелер жұмысының негізгі идеяларын, принциптері мен дәйектілігін түсіндіретін қабылданған шешімдердің сипаттамасы мен техникалық-экономикалық негіздемесі берілген графикалық кескін.

3.1042 Құрылыстың материалдық-техникалық базасын дамыту және орналастыру сұлбасы: Құрылысты ресурстармен теңдестіре қамтамасыз ету, сондай-ақ шаруашылықтар мен материалдық-техникалық база желісін ұтымды дамыту және орналастыру жөніндегі ұсыныстар әзірленетін жоспар алды құжаттары.

3.1043 Желілік кестені біріктіру: Бастапқы желілік кестелерді бірыңғай желіге графикалық жолмен біріктіру.

3.1044 Тәлдер: Қол жетекті немесе электр жетекті бұрамдық немесе тегерінші механизмді бар, тиеу-түсіру жұмыстарында, ванттарды тарту, жүкті аздаған

арақашықтықтарға (3-тен 12 м-ге дейін) және биіктікке көшіру үшін қолданылатын құрылғылар.

3.1045 **Тампонаж:** Арнаулы ерітінділерді тау жыныстарына айдау процесі. Шахта құрылысында немесе гидротехникалық имараттардың (бөгеттердің жәе т.б.) негіздіктерін ұңғымалар арқылы бекіткен кезде қолданылады.

3.1046 **Тарифтік тор:** Жұмыстардың (кәсіптердің, лауазымдардың) күрделілігі мен жұмыскерлердің біліктілік сипаттамаларына қарай тарифтік коэффициенттер көмегімен анықталған тарифтік разрядтары.

3.1047 **Тарифтік жүйе:** Еңбек шарттарына, оның күрделілігіне, саланың мәніне қарай жұмысшылар мен қызметкерлердің жалақысы сараланатын нормативтерді жиынтығы.

3.1048 **Тарифтік-біліктілік анықтағышы:** Мамандық бойынша негізгі құрылыс жұмыстарының сипаты, нақты құрамы, әр мамандыққа және әр бөлімге келтірілген жұмыстарды орындаудың көлемі мен тәртібі бар анықтағыш.

3.1049 **Тарифтік коэффициент:** Разрядтар арасындағы еңбекақының арақатынасын көрсететін коэффициент.

3.1050 **Ағымдағы қор:** Қоймадағы материалдар қорының деңгейі, ол екі жақын жеткізілім арасындағы кезеңде қандай да бір ресурсқа қажеттілікке тең болады.

3.1051 **Тендер:** Үміткерлер ұсыныстарының тендерлік құжаттамада көрсетілген критерийлерге сәйкестігі тұрғысынан жарысы болып табылатын мердігерлік саудасаттық өткізудің конкурстық нысаны.

3.1052 **Жылу оқшаулау жұмыстары:** Қажетті жылу техникалық сипаттамалар мен белгілі бір температуралық-ылғалдық режимді ұстап тұруды қамтамасыз ету үшін ғимараттар мен имараттардың, өнеркәсіптік жабдықтың, көлік құралдарының және басқалардың қоршау конструкцияларының жылу оқшаулағышын салу жұмыстары.

3.1053 **Үйінді жылу оқшаулағыш:** Ұнтақ талшықты немесе түйіршікті материалдардан (перлит құм, минерал және шыны мақта, кеуектас, қож, күл) жасалған жылу оқшаулағыш.

3.1054 **Құйылға жылу оқшаулағыш:** Көбікбетонды ұяшықты массада жасалған жылу оқшаулағыш. Горизонтал беттерде қалыпқа 25 см-ге дейінгі биіктікке салып, нығыздайды, оқшаулағыштың сыртқы бетін мұқият жазып тегістейді.

3.1055 **Мастикалы жылуоқшаулағыш:** Асбест талшықтары, полимерлік материалдар, сұйық шыны және т.б. негізіндегі жылу оқшаулау. Көлбеу беттерге - қосымша бекітпесіз жолақ етіп, ал тік беттерге металл тордың бетіне жағылады.

3.1056 **Қаптам жылу оқшаулау:** Минерал киізден, алюминий фольгадан және басқа материалдардан жасалған жылу оқшаулау. Оқшаулағышты бүрлі шекегелердің көмегімен бекітеді, киіз оқшаулағышты бүрлі шегеге түйреп отырғызу жолымен орайды.

3.1057 **Еденді жылу оқшаулау:** Еденнің жылу өткізгіштігін азайтатын қождан немесе керамзитбетоннан жасалатын жылуды оқшаулағыш қабат.

3.1058 **Құрастырмалы-блокты жылуоқшаулағыш:** Зауытта дайындалған элементтерден (тақталар, тақтайшалар, қатпаршалар, сегменттер) тұратын жылу

оқшаулағыш. Оларды көлбеу беттерге жіктерін бітеп, құрғақтай төсейді, ал тік беттерге оқшаулау жіктері цемент ерітіндімен байланған қалау түрінде орындалады.

3.1059 Жылы үйшік: Құрылыс жұмыстарын қысқы уақытта жүргізгенде сыртқы ауаның төменгі температураларының зиянды әсерінен қорғау үшін қолданылатын уақытша құрылыс.

3.1060 Бұрғылаудың термиялық тәсілі: Тау жыныстары жоғарғы температурлы жылу көздерінен (термиялық бұрғымен) бұзылатын бұрғылау тәсілі.

3.1061 Қала құрылысын реттеу аумағы: Шектерінде қандай да бір сәулет, қалақұрылысы және құрылыс қызметі жүзеге асырылатын аумақ.

3.1062 Елді мекеннің аумағы: Қалалық немесе селолық елді мекеннің белгіленген шекара (ішкі аумағы) шегіндегі кеңістік.

3.1063 Қауіпсіздік техникасы: Құрылыстағы еңбектің қауіпсіздігі мен зиянсыздығын қамтамасыз ететін ұйымдастырушылық және техникалық іс-шаралар.

3.1064 Жобалау кезіндегі техника-экономикалық көрсеткіштер: Құрылысты техника-экономикалық негіздеу және өндірістік және өндірістік емес объектілер жобаларының экономикалық бағалау үшін қолданылатын өлшемдер.

3.1065 Құрылыс өндірісінің техникалық-экономикалық көрсеткіштері: Құрылыстағы өндірістік ресурстар мен резервтердің тиімді пайдаланылуын сипаттайтын өлшемдер.

3.1066 Техника-экономикалық есептеулер: Техника-экономикалық негіздеме жасалмайтын кәсіпорындарды, ғимараттар мен имараттарды жобалаудың және құрылысын жүргізудің шаруашылық қажеттілігін және экономикалық тиімділігін негіздеу үшін әзірленетін есептеулер.

3.1067 Техникалық-экономикалық негіздеме; ТЭН: Жоспарлау және жобалау алдындағы құжат. ТЭН әзірлеу жаңа құрылысты, сондай-ақ жұмыс істеп тұрған объектіні кеңейту және қайта құрылымдауды негіздеу үшін жүзеге асырылады. ТЭН-де құрылыстың есептік құны және объектінің негізгі техникалық-экономикалық көрсеткіштері айқындалуға тиіс.

3.1068 Техникалық құжаттама: Құрылыс жүргізу, қайта құрылымдау, кеңейту, техникалық қайта жарақтандыру және күрделі жөндеу кезінде, сондай-ақ ғимараттар мен имараттарды пайдалану процесінде пайдаланылатын графикалық, есептік және мәтіндік материалдар жүйесін қамтитын құжаттар жинағы.

3.1069 Объектінің техникалық күрделілігі: Объектінің функционалдық қызметіне, оның тірек және қоршау конструкцияларының ерекшеліктеріне, қабаттар (конструкциялық қатарлар) санына, сейсмикалық қауіптілігіне немесе салынатын жерінің (ауданының) өзге де айрықша геологиялық, гидрогеологиялық, геотехникалық жағдайларына қарай мемлекеттік және (немесе) мемлекетаралық (халықаралық) нормативтермен белгіленетін, табандары мен конструкцияларының сенімділігі мен беріктігіне қойылатын техникалық талаптардың дәрежесі бойынша құрылыс объектісінің жауапкершілік деңгейі, олар:

- жауапкершіліктің бірінші деңгейі - күшейтілген;
- жауапкершіліктің екінші деңгейі - қалыпты;

- жауапкершіліктің үшінші деңгейі - төмендетілген болып бөлінеді.

3.1070 Техникалық шарттар: Өнімдер, процесс немесе көрсетілетін қызмет қанағаттандыруы тиіс техникалық талаптарды белгілейтін құжат.

3.1071 Техникалық қадағалау: Орындалған жұмыстың сапасын, мерзімін, құнын, қабылдап алынуын және объектінің пайдалануға берілуін қоса алғанда, жобаны іске асырудың барлық сатысында құрылысты қадағалау.

3.1072 Техникалық жоба: Ғимараттың (имараттың) жобасын әзірлеудің аралық кезеңі, жұмыс сызбаларын орындау кезінде талап етілетін жобалық тапсырманың деректерін нақтылау үшін қажетті көлемде жасалады.

3.1073 Техникалық тапсырма; ТТ: Жаңа бұйымдар мен имараттарды зерттеуге және жобалауға арналған бастапқы құжат.

3.1074 Техникалық нормалау: Оңтайлы жағдайлар мен оларды пайдалану көрсеткіштерін айқындау мақсатында әртүрлі өндірістік ресурстар шығынын зерттеудің ғылыми жүйесі жүйесі.

3.1075 Имараттарды техникалық зерттеу: Ғимараттың немесе имараттың тұтастай алғанда, жекелеген құралымдардың нақты жай-күйі туралы дәйекті ақпарат алу мақсатында өткізілетін инженерлік ізденістер.

3.1076 Техникалық қызмет көрсету: Майлау, реттеу жұмыстарын уактылы жүргізу, пайдалану кезінде ақауларды анықтау мен жою жолымен машиналардың тораптары мен бөлшектерінің мерзімінен бұрын тозуының алдын алуға мүмкіндік беретін іс-шаралар кешені.

3.1077 Ғимараттар мен имараттарға техникалық қызмет көрсету: Тұтастай алғанда ғимараттың және жекелеген элементтерінің техникалық жай-күйін бақылау, ғимараттар мен имараттардың жұмыс жағдайында немесе қалыпты күйде ұстау, ретке келтіру, реттеу, маусымдық пайдалануға дайындау, сондай-ақ оларда және олардың маңындағы аумақтарда экологиялық талаптарды сақтау жөніндегі жұмыстар кешені.

3.1078 Ғимараттар мен имараттардың техникалық жайкүйі: Белгілі бір уақыт аралығында имараттың немесе оның элементінің техникалық құжаттамасында көрсетілген белгілермен сипатталатын, осы имараттың немесе оның элементінің құрылыс, жөндеу немесе пайдалану процесінде өзгеріске ұшыраған қасиеттерінің жиынтығы

3.1079 Техногендік зілзалалар: Шаруашылық қызметпен байланысты және:

- өнеркәсіп, көлік аварияларын және басқа да аварияларды;
- өрт, жарылыстар немесе жарылыс қатерін;
- биологиялық, химиялық қауіпті немесе радиоактивті заттардың шығарылуын немесе шығарылу қатерін;
- үйлердің немесе ғимараттардың, коммуникациялардың кенеттен құлап түсуін;
- гидротехникалық немесе тазарту құрылыстарының опырылуын;
- электр энергетикасы және коммуникация жүйелеріндегі аварияларды туғызатын тұтқиыл факторлар.

3.1080 Техногендік әсер ету: Халыққа, елді мекендерге не қонысаралық аумақтарға, әдетте, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың пайда болу

қатерін төндірмей немесе қатер төндіре отырып, адамның шаруашылық қызметі нәтижесінде туындаған жағымсыз немесе зиянды (қауіпті) әсер ету.

3.1081 Технологиялық карта: Құрылыстың технологиялық және ұйымдастыру ережелеін реттейтін құрылыс процесінің негізгі құжаты. Технологиялық карталарды жеке және кешенді процестерге арнап әзірлейді.

3.1082 Технологиялық жиынтықтау: Салынып жатқан құрылыс объектілерін құрастырылмалы құралымдармен, бөлшектермен, жартылай фабрикаттармен және материалдармен құрылыс-жинақтау жұмыстарының қарқынымен және технологиялық бірізділігімен қатаң үйлестірілетін жинақтармен уақтылы қамтамасыз ету процесі.

3.1083 Технологиялық шаралар: Технологиялық және құрылыс процестерінің біртекті ұйымдастыру жағынан бөлінбейтін элементі болып табылатын осы процестердің негізгі құрамдас бөлігі.

3.1084 Технологиялық процесс: Жаңа өнім алу мақсатында шикізатты, материалдарды, шала фабрикаттарды өңдеу және бөлек конструкцияларды қосу амалдары мен тәсілдерінің жиынтығы. Технологиялық процестер дайындық, жиынтық, көліктік және монтаждық-төсегіш процестер болып бөлінеді.

3.1085 Технологиялық ярус: Объектіні вертикал бойымен шартты бөлшектеу.

3.1086 Құрылыстың технологиялығы: Ғимаратты пайдаланудың кіші жүйесі тарабынан белгілі бір дәрежедегі шектеу кезінде құрылыс объектісінің құралымдарын дайындау, тасымалдау, тұрғызу сияқты үш кіші жүйесі технологиясының кешенді сипаттамасы.

3.1087 Көп секциялы қадаларды батыру технологиясы: Ғимараттың қолданыстағы іргетасының көтеруші қабілетін түтікті металл қадалар секциясының бірнеше жималы қысқа элементтерінің көмегімен арттыру технологиясы. Батырушы механизмді (домкратты) қолданыстағы іргетастың табанының астына, арнаулы арқалықтың астына салады, қадаларды батырғаннан кейін олардың қуыстарын бетон қоспасымен толтырады.

3.1088 Реконструкциялау кезінде іргетас астына топырақ қадаларын жүргізудің екікомпонентті технологиясы: Топырақты бір уақытта бекіткіш езіндімен шоғырландырылған сақиналы ауа ағынын беріп шаюды көздейтін екікомпонентті технология.

3.1089 Реконструкциялау кезінде іргетас астына топырақ қадаларын жүргізудің біркомпонентті технологиясы: Топырақты бекіткіш цемент-құм езіндісінің бір немесе екі қарама-қарсы бағытталған ағынымен шаюды көздейтін біркомпонентті технологиясы.

3.1090 Реконструкциялау кезінде іргетас астына топырақ қадаларын жүргізудің үшкомпонентті технологиясы: Топыраққа қаданы қалыптастыру процесін жеделдететін қоспаларды қосымша беруді көздейтін үшкомпонентті технология.

3.1091 Құрылыс өндірісінің технологиясы: Бұйымдар мен конструкцияларды дайындау және оларды құрылысты индустрияландыру деңгейін дамыту және арттыру негізінде дайын құрылыс өніміне айналдыру процестерінің жиынтығы.

3.1092 **Типтендіру:** Бұйымдардың, машиналардың, имараттардың әртүрлі типтерін белгілі бір өлшемдегі, нысандағы және сападағы типтік үлгілердің ең аз санына топтастыру процесі.

3.1093 **Типтік құжаттама:** Көлемдік-жайғастыру шешімдерін біріздендіру және типтендіру негізінде әзірленген және құрылыста бірнеше қайтара қолдану үшін ғимараттар мен имараттарды, құралымдарды, бұйымдар мен тораптарды жасау құжаттарының жинақтарына енгізілген құжаттар.

3.1094 **Типтік жобалау:** Құрылыста бірнеше рет пайдалануға арналған кәсіпорындардың, ғимараттар мен имараттардың типтік жобаларын әзірлеу.

3.1095 **Типтік жобалау шешімі:** Жобалауда белгілі бір сыныптағы міндеттер мен жүйелерді қолдану (толық қайталау немесе ұштастыру) мақсатында жобалаудың бұрынғы тәжірибесі мен жобалардың бірнеше рет енгізу нәтижесінде іріктеп алынған жобалық шешім.

3.1096 **Типтік бөлшектер:** Типтік жұмыс сызбаларының бекітілген альбомдарына кірген, жобалауда және құрылыста міндетті түрде қолдану үшін қабылданған құрылыс конструкцияларының, бұйымдар мен олардың жанасу түйіндерінің элементтері.

3.1097 **Типтік материалдар:** Құрылыстың нақты объектілерін жобалауды, типтік жобаларды байластыруды әдістемелік қамтамасыз етуге қажетті материалдар.

3.1098 **Ғимараттар типологиясы:** Өндіріс технологиясын жетілдіруге, тұрмыс пен мәдениеттің жаңа әлеуметтік нысандарының дамуына, халық демографиясының өзгеруіне, халықтың әл-ауқатының артуына және қазіргі заманғы құрылыс техникасының жетістіктеріне байланысты ғимарат типтерінің дамуы мен қалыптасуын зерттейтін ғылыми пән.

3.1099 **Тауарлық құрылыс өнімдері:** Құрылысы аяқталған және есепті кезеңде белгіленген тәртіппен пайдалануға берілген кәсіпорындардағы, іске қосу кешендеріндегі, өнім шығару және қызметтер көрсетуге дайын құрылыс кезектері мен объектілеріндегі орындалған құрылыс-жинақтау жұмыстары көлемінің құрылыстың сметалық құны бойынша көрсеткіші.

3.1100 **Торкреттеу:** Өңделетін бетке цемент атқыштың көмегімен қабаттап торкрет бетонды (толтырғыштың ірілігі 10 мм-ге дейін) немесе бетон шашырамасын (толтырғыш 25 мм-ге дейін) жағу.

3.1101 **Ылғал тәсілмен торкреттеу:** Шүмекке дайын бетон қоспасы немесе езінді берілетін торкреттеу тәсілі.

3.1102 **Құрғақ тәсілмен торкреттеу:** Соплоға құрғақ қоспа беруді, онда сумен араласуы көзделетін торкреттеу тәсілі.

3.1103 **Нүктелік пісіру:** Біріктірілетін, әдетте айқастыра салынған бөлшектер жеке нүктелерде пісірілетін контактілі пісіру түрі.

3.1104 **Траверстер:** Көтерілетін элементті бірнеше жерден асуды орындауға мүмкіндік беретін аспалы ілмектері бар металл арқалықтан немесе керегелі конструкциялар.

3.1105 **Таптау:** Құрылыс материалдарының топырағын вертикал соққы жүктемелерімен нығыздау.

3.1106 Таспалы транспортерлер: Науа типті жоғарғы жоғалақты тіректерді және төменгі жазық доғалақты тіректерді ұстап тұратын, тегіс немесе қырлы таспалары бар таспалы конвейерлер. Таспалы конвейерлер бетон қоспасын беруге арналған.

3.1107 Көлік инфрақұрылымы: Көпір, тоннель және өзге де көлік құрылыстарының, жол тарамдары мен жол өткізгіштерінің, реттеуші белгі беру құрылғыларының, байланыстың, көлік жұмысының инженерлік қамтамасыз ету, жүктерді, жолаушыларды тасымалдайтын көлік құралдарына қызмет көрсету, өндірістік және қызмет көрсетуші адамдардың функционалдық қызметін қамтамасыз ететін объектілердің, қойма үй-жайлары мен аумақтардың, санитарлық-қорғаныш және күзет алаңдарының, сондай-ақ көрсетілген бағыттағы жолдарға және жылжымайтын мүлік объектілерін қамтитын объектілерге заңдарда бекітілген жерлердің кешені бар жерүсті (автомобиль және (немесе) темір) жолдарының, су (теңіз және (немесе) өзен) жолдарының жиынтығы.

3.1108 Көлік процестері: Құрылыс процестерінің материалдық элементтері мен техникалық құралдарын құралымдар салынатын орынға жеткізу процестер. Көлік процестері құрылыс алаңынан тыс жерлерде - жалпы құрылыс көлігімен (шығарушы-кәсіпорыннан құрылыс алаңының қоймаларына дейін немесе тікелей төсеу орнына), ал құрылыс алаңының ішінде объектішілік көлік құралдарымен жүзеге асырылады.

3.1109 Көлік жұмыстары: Жүктерді өндірістік кәсіпорындарға, салу-монтаждау алаңдарына, құрылыс индустриясы зауыттарына (немесе олардан) жеткізген кезде, топырақтарды көшірген кезде және басқаларда орындалатын шаралар кешені.

3.1110 Ор: Топырақтағы трапеция кималы, ұзындығы енінен көп есе асатын ашық ойық, құбырларды, кәбілдерді және т.б. жүргізу үшін пайдаланылады.

3.1111 Еңбек операциясы: Еңбек процесін жүзеге асыру үшін қажетті бастапқы өнімнің белгілі бір мөлшерін алуға бағытталған бір-бірімен технологиялық байланысқан тәсілдер кешені. Еңбек затының бір түрін алу үшін бір жұмыс орнында, орындаушылардың тұрақты құрамымен және еңбек құралымен орындалады (мысалы, панель орнатылатын жерді тазарту, ерітінді төсеміне панельді орнату, панельді ілу, панельді уақытша бекіту және сол сияқтылар).

3.1112 Еңбек ұжымы: Мемлекеттік, жеке меншік, қоғамдық кәсіпорында (бірлестікте), мекемеде, ұйымда бірлескен еңбек қызметін жүзеге асыратын барлық қызметкерлердің бірлестігі.

3.1113 Еңбек әлеуеті: Ғылым мен техниканың қазіргі даму деңгейінде қоғамдағы (еңбек ұжымы) еңбектің ықтимал мөлшері мен сапасы.

3.1114 Еңбек ресурстары: Қамтылған немесе еңбек етуге қабілетті, бірақ белгілі бір себептермен жұмыс істемейтін халықтың бір бөлігі (үй шаруасындағы әйелдер, өндірістен қол үзіп оқитындар).

3.1115 Процестің еңбек сыйымдылығы, адам-сағат, адамкүн: Өнім бірлігін жасауға немесе белгілі бір жұмысты орындауға кететін жұмыс уақыты шығынын сипаттайтын экономикалық көрсеткіш. Еңбек сыйымдылығы неғұрлым аз болса, еңбек өнімділігі соғұрлым жоғары болады.

3.1116 Өрт сөндіру: Күштер мен құралдардың әсер ету процесі, сондай-ақ өртті сөндіру үшін әдістер мен тәсілдерді пайдалану.

3.1117 **Қалаудың ендік қатары:** Тасты қысқа жағымен қалаған кезде пайда болатын қалау қатары.

3.1118 **Топырақтың табиғи еңісінің бұрышы:** Топырақ шекті тепе-теңдік күйінде болатын горизонтал жазықтықтағы ойықтың немесе үйіндінің еңісімен құрылған бұрышы.

3.1119 **Соққылық-арқандық бұрғылау:** Вертикал ұңғыманы тау жыныстарын массасы 0,5-тен 3,0 т-ға дейінгі түсетін бұрғы снарядтарымен бұзу жолымен алу. Ұсақ тастарды барлау, сужинағы, жарғыш ұңғымаларды бұрғылау кезінде қолданылады.

3.1120 **Бұрғылаудың соққылық тәсілі:** Диаметрі 150-ден 300 мм-ге дейінгі 250 мм-ге дейін тереңдікке ұңғыманы бұрғылай отырып, жынысты қазуды тұтас забоймен жүргізетін бұрғылау тәсілі.

3.1121 **Қаданы батырудың соққылық әдісі:** Соққы энергиясын (соққы жүктемесінің әсерін) пайдалануға негізделген тәсіл, оның әсерінен қада топыраққа кіреді.

3.1122 **Үлестік күрделі салымдар:** Іске қосылатын қуаттылықтар бірлігіне немесе объектінің өлшеміне, сондай-ақ өнімнің жылдық көлемі өсімінің бірлігіне сәйкес келетін күрделі салымдар көлемі.

3.1123 **Түйін:** Әртүрлі конструктивтік мақсаттағы бірнеше элементтерді, мысалығ ұстындар мен іргетасты, итарқа фермасы мен ұстынды жалғау.

3.1124 **Түйін құдықтары:** Желілер қосылатын орындарда салынатын құдықтар.

3.1125 **Кран көрсеткіші:** Кран машинисіне кранды дұрыс басқару үшін көзбен көрінетін немесе дыбыстық ақпарат беретін аспап.

3.1126 **Жұмыс параметрлерінің крандық көрсеткіші:** Кран амшинисіне жұмыс параметрлерінің шамасы туралы көрінімдік және (немесе) дыбыстық ақпаратты беретін аспап.

3.1127 **Таптау:** Топырақтар мен құрылыс материалдарын аунақтармен нығыздаудың технологиялық процесі.

3.1128 **Қоспаларды салу:** Құрылыс материалдарын бөлу және нығыздаудың (алдын ала немесе толық) технологиялық процесі.

3.1129 **Топырақты бекіту:** Ұзақ әрекетті қамтамасыз ете отырып, тұтқыр материал қоспаларын ендіру жолымен топырақтың құрылыстық қасиеттерін айтарлықтай арттырудың технологиялық процесі.

3.1130 **Топырақ бетін жылытқышпен жабу:** Топырақты тоңазудан оны жергілікті арзан материалдармен (сабан төсемдер, үгінділер және т.б.) жауып қорғау.

3.1131 **Әмбебап ілмектер:** Ұзындығы 10 м-ге дейін тұйықталған ілмек түріндегі, диаметрі 19,5 мм-ден 31,0 мм-ге дейін арқаннан жасалатын ілмектер. Арқанның ұшын силеткамен біріктіреді. Силетканың ұзындығы арқанның 40 диаметрінен кем болмауға тиіс. Әмбебап ілмектер ұстындарды, кранасты арқалықтарын және құбырларды ілмектеу үшін қолданылады.

3.1132 **Біріздендендіру:** Бірдей мақсаттағы бұйымдардың орынсыз әрқилылығын болдырмау және бұйымдардың өзара ауыстырмалығын қамтамасыз ету үшін ғимараттар мен имараттардың, сондай-ақ құралымдарды, бөлшектердің, жабдықтардың түрлі көлемдік-жайғастыру немесе құралымдық шешімдерін шектеулі типтік өлшемдерге келтіру.

3.1133 Бетонды нығыздау: Бетон қоспасына ықтимал ең үлкен тығыздық беру. Бетонды нығыздау дірілмен, ортадан тебумен, вакуумдеумен және басқа тәсілдермен жүргізіледі.

3.1134 Топырақтарды нығыздау: Топырақтардың беріктігін арттырып, олардың сығылғыштығы мен сүзгіштік қабілетін азайту үшін топырақтардың қасиеттерін нығыздағыш машиналардың көмегімен олардың физикалық-химиялық күйін түбегейлі өзгертпей жасанды өзгерту.

3.1135 Сәулет, қала құрылысы және құрылыс істері жөніндегі уәкілетті орган: Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметін мемлекеттік басқару саласындағы басшылықты жүзеге асыратын орталық мемлекеттік орган.

3.1136 Басқару: Белгілі бір ақпарат негізінде таңдап алынған және қолда бар бағдарламаға (алгоритмге) немесе жұмыс істеу мақсатына сәйкес объектіні қолдауға немесе оның жұмысын жақсартуға бағытталған іс-қимылдар жиынтығы.

3.1137 Сапаны басқару: Сапаны жүйелі бақылау және сапаға ықпал ететін жағдайлар мен факторларға нысаналы әсер ету жолымен жүзеге асырылатын өнімді әзірлеу, өндіру және пайдалану кезінде оның сапасының қажетті деңгейін белгілеу, қамтамасыз ету және қолдау процесі.

3.1138 Басқару жүйесі: Басқару объектісіне әсер ететін факторлар кешені.

3.1139 Бекемдеу: Материалды қақтау, қыздыру, тозу немесе химия-термикалық өңдеу жолымен оның беріктік сипаттамаларын (серпімділік, аққыштық, беріктік шектерін) жоғарылату.

3.1140 Сапаның деңгейі: Сапаны сипаттайтын көрсеткіштердің мәндерін тиісті базалық мәндермен салыстыруға негізделген өнім сапасының салыстырмалы сипаттамасы. Өнім сапасы көрсеткіштерінің нақты мәндерін базалық мәндермен салыстыру кезінде салыстырмалы шамалар қолданылады. Бұл ретте сапа деңгейі салыстырмалы мәндер жиынтығымен айқындалады.

3.1141 Нығайту: Құрылыс құралымдарының немесе тұтастай алғанда ғимараттың және имараттың нақты жағдайымен немесе жобалық көрсеткіштерімен салыстырғанда көтергіш қабілетін және пайдалану қасиеттерін жоғарылатуды қамтамасыз ететін ісшаралар кешені.

3.1142 Құрылыс конструкцияларын күшейту: Конструкциялардың тұтастай немесе олардың жекелеген элементтерінің көтеруші қабілетін арттыруға бағытталған ісшаралардың жиынтығы.

3.1143 Патентке қабілеттілік шарттары: Өнеркәсіптік меншік объектілеріне құқықтық қорғауды берудің Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген шарттары.

3.1144 Еңбек жағдайлары: Еңбек процесінде адамның денсаулығы мен еңбек ету қабілетіне әсер ететін өндірістік орта факторларының жиынтығы.

3.1145 Шартты жұмыс беті: Еденнен 0,8 м биіктікте орналасқан шартты түрде қабылданған горизонтал бет.

3.1146 Қалыптасқан есептік жағдай: Құрылыс объектісінің қызмет мерзімімен сәйкес келетін ұзақтыққа созылатын, құралымды есептеу кезінде қарастырылатын жағдай

(мысалы, екі күрделі жөндеу немесе технологиялық процестің өзгерістері арасында пайдадану).

3.1147 Горизонтал ұңғымаларды топырақты жайғыш көмегімен салу: Көлбеу немесе горионтал ұңғымаларды жынысқа бұрғыланатын және оны радиал бағытта нығыздап, алшақтататын жайғыш көмегімен жасау процесі.

3.1148 Пневмотапталған қадаларды орнату: Компрессордан берілетін ауаның жоғары қысымы (0,25 МПа-дан 0,30 МПа-ға дейін) кезінде кигізілетін құбырдың қуысына бетон қоспасын беруге негізделген пневмотапталған қадаларды орнату тәсілі. Бетон қоспасы пневмоайдау қондырғыларының принципі бойынша шлюз камерасы арқылы шағын порциялармен беріледі.

3.1149 Тұтастырғыны салу: Жаппаларды, едендерді және оқшаулау жабындарын салған кезде негіздік бетін тегістейтін материал қабатын жағу.

3.1150 Құбыр бетонды қадалар орнату: Төменгі бөлігіне бекітілген қатты металл табандығы болатын болат құбырды қолдануға негізделген қаданы жасау тәсілі. Құбыр бұрғыланған ұңғымаға салынады және бетон қоспасымен толтырылады.

3.1151 Учаскелік қойма: Жалпы құрылыс немесе мамандандырылған учаске қызмет көрсететін материалдар мен бұйымдар қоймасы.

3.1152 Есепке алу: Жоспардың немесе оны жүзеге асыру кезеңдерінің орындалу нәтижелері туралы сандық нысанда ақпарат алу және оны тіркеу.

3.1153 Есепке алу құжаттамасы: Құрылыстағы операциялар мен жұмысты түгелдей жазбаша түрде тіркеу үшін кәсіпорындар мен құрылыс жүргізуші-ұйымдарды, сондай-ақ мердігерлік құрылыс, жобалу және іздестіру ұйымдарын есепке алу құжаттарының жиынтығы

3.1154 Қала құрылысы кадастрының есептеу бірліктері: Тұтастай Қазақстан Республикасы, облыстар, аудандар, елді мекендер аумағының, ауқымды, жайпақ және желілік құрылыстардың барлық түрлерін қоса алғанда, жылжымайтын мүлік объектілерінің ұйымдастырылған және пайдаланылған элементтері.

3.1155 Құрылыстың нақты құны: Құрылыс жүргізушінің объектінің құрылысына жұмсаған нақты күрделі шығындары.

3.1156 Қайырма: Металл төбе жабындысының табақтарын қосатын жіктің түрі. Қосарланған тік қайырма барынша герметикалық және ылғал өткізбейтін болып табылады. Бұл жиектері қосарлана бүктелген, іргелес екі жабын беттері арасындағы төбе жабындысы жазықтығының үстінен шығып тұратын бойлық қосылыс.

3.1157 Элементтерді бекіту: Уақытша бекітіп, салыстырып тексеру шараларының жиынтығы, онда салыстырылып тексерілетін конструкцияны алдын ала берілген белгілі бір ереже бойынша бөлгіш осьтерге қатысты бағдарлайды.

3.1158 Құрылысты қаржыландыру: Құрылысты ақшалай қаражатпен қамтамасыз ету процесінде мемлекет, министрліктер, ведомстволар, кәсіпкерлік бірлестіктер, ұйымдар мен мекемелер арасында туындайтын экономикалық қатынастар жиынтығы.

3.1159 Қаржы санкциялары: Қаржы-шаруашылық қызметінде бұзушылыққа жол берген және осы арқылы залал келтірген ұйымдық-құқықтық нысанына, меншік нысанына

қарамастан кәсіпорындарға (ұйымдарға), сондай-ақ жеке тұлғаларға қолданылатын мәжбүрлеп ықпал ету шаралары.

3.1160 **Фронт:** Бір уақытта бірнеше жұмыс процестері орындалатын орын, учаске.

3.1161 **Тиеу (түсіру) фронты:** Теміржолға немесе автомобиль жолына жанасатын және көлік құралдарына тиеу немесе олардан түсіру үшін пайдаланылатын жер учаскесі.

3.1162 **Жұмыстар фронты:** Салынып жатқан объектінің жұмысшылардың берлігі бір тобын оларға берілген еңбек құралдарымен (механизмдермен, саймандармен, материалдармен) бірге орналастыруға қажетті бөлігі.

3.1163 **Фронтал байланыс:** Бір жеке фронтта орындалатын әр түрлі екі сабақтас жұмыстың арасындағы байланыс.

3.1164 **Нығыздап жасалған қазаншұңқырлардағы іргетастар:** Кере отырып бетондау немесе бетондық элементтерді орнату арқылы нығыздап түсірумен түзілген қазаншұңқырларға орнатылатын іргетастар.

3.1165 **Басқару функциялары:** Басқару объектісіне нысаналы әсер ету үшін объективті қажетті басқару қызметінің белгілі бір түрі.

3.1166 **Функционалдық тозу:** Көлемдік-жайғастыру шешімдерінің, қолданылған құрылыс материалдарының, инженерлік жабдықтардың, құрылыс жұмыстары сапасының имараттың осындай типіне қойылатын қазіргі заманғы нарық стандарттарына сай келмеуінен ғимараттар мен имараттар құнының жоғалтуы төмендеуі.

3.1167 **Құрылыс өндірісін басқарудағы ұйымдастыру функциясы:** Құрылысты ұйымдастырудың қолданыстағы жүйесінің жоспарларда, басқарудың жаңа ұйымдық нысандарын қалыптастыруда және жетілдіруде көзделген жаңа міндеттерге сәйкестігіне қол жеткізуге бағытталған функция.

3.1168 **Реттеу функциясы:** Жұмыстардың қалыпты жүргізілу барысынан ауытқу себептерін жоюға бағытталған функция.

3.1169 **Есепке алу және бақылау функциясы:** Өндірістік-шаруашылық қызметтің нәтижелерінің бекітілген жоспарлы тапсырмаларға сәйкестігін бағалауға немесе осындай ауытқуды айқындауға мүмкіндік беретін функция.

3.1170 **Нысаналы басқару функциясы:** Тікелей басқарылатын органдардың іс-қимылын үйлестіруді, оларға қатысты басқарудың өзіндік ерекшелігі бар объект ретінде барлық сыртқы басқару функцияларын (жоспарлау, ұйымдастыру, реттеу, ынталандыру және бақылау) орындау, басқару шешімдерін қабылдау және олардың орындалуын тексеру, кадрларды тәрбиелеу және орналастыруды көздейтін функция.

3.1171 **Құрылыстың шаруашылық тәсілі:** Құрылыс өндірісін ұйымдастыру нысаны, бұл ретте құрылысты күрделі салымның ұстаушысы болып табылатын кәсіпорын (ұйым) өз мұқтаждары үшін жүргізеді.

3.1172 **Жылдың суық кезеңі:** Сыртқы ауаның орташа тәуліктік температурасы плюс 8°C төмен болатын жыл кезеңі.

3.1173 **Хронометраж:** Берілген операцияның тікелей орындалуына жұмсалатын уақыт шығынын оның циклды қайталанатын элементтерін (бөліктерін) бақылау және өлшеу жолымен зерделеу әдісі.

3.1174 **Цементтеу:** Топырақты қуыстарды, сызаттарды және жартасты жыныстардағы тесіктерді цемент езіндісімен қысыммен толтыру жолымен бекіту.

3.1175 **Центрифугирлеу:** Бетон қоспасын түтікше пішінді ұзын бұйымдарды дайындаған кезде қоспасы бар қалып жылдам айналғанда пайда болатын орталықтан тепкіш инерция күштерінің әсерінен нығыздау.

3.1176 **Қырнау:** Ағаш бетті (мысалы, паркет еденді) арнаулы аспаптардың немесе арнаулы механизмдердің көмегімен тегістеу.

3.1177 **Нөлдік цикл:** Ғимараттардың немесе имараттардың және инженерлік коммуникациялардың «нөл» ретінде қабылданатын жобалық шартты белгіден төмен орналасқан бөліктерін тұрғызу бойынша салу-монтаждау жұмыстарының кешені.

3.1178 **Циклограмма:** Құрылыс процестерінің уақыт пен кеңістікте даму кезеңділігін (циклдерін) көрсететін, кәсіпорын, ғимарат, имарат слаудың ұйымдық-технологиялық процесінің кестелік-талдамалық моделі.

3.1179 **Бульдозер жұмысының циклі:** Бульдозердің топырақты кесуге және жинауға, оны итеріп жылжытуға, кейін бульдозердің артқы жүріспен қайтып топырақты түсіруіне жұмсалатын уақыт.

3.1180 **Құрылыс циклі:** Нәтижесі ғимараттың (имараттың) дайын бөлігі болып табылатын құрылыс жұмыстарының өзара байланысты процестерінің жиынтығы.

3.1181 **Мырыштау:** Темір және болат бұйымдардың (жаппа темірі, суасты қадалары, сым бұйымдар және т.б.) бетін атмосфералық, суасты және жерасты коррозиясынан қорғау мақсатында мырыш қабатымен жабу.

3.1182 **Скрепер жұмысының айналмалы-көлбеу сұлбасы:** Экскаватор қай бағытта қозғалса да топырақ шұңқырдың осіне перпендикуляр алынатын сұлба.

3.1183 **Орындау сызбалары:** Жұмыстардың жүргізілуіне жауапты адамдар, орындалған жұмыстардың осы сызбаларға сәйкестігі, оның ішінде жұмыс сызбаларына енгізілген өзгерістер көрсетілген объектіні пайдалануға беру кезінде ұсынылатын жұмыс сызбалары.

3.1184 **Жұмыс сызбалар:** Құрылыс-жинақтау жұмыстарын орындауға немесе құрылыс құралымдары мен бұйымдарын жасауға арналған сызбалар.

3.1185 **Анықтық, шапшандық және ұйымшылдық:** Басқару функциясын жүзеге асыру принциптері, олар үйлестірілетін жүйедегі әрбір элементтің тікелей әрі кері байланыс сигналдарына анық, дәл, ұйымдасқан және жылдам жауап беруді көздейді.

3.1186 **Тас қалауды қатырудың таза тәсілі:** Қыс жағдайында тас қалау тәсілі, мұнда қалау төсеу кезіндегі температурасы плюс 20°C кем болмайтын жылытылған цемент ерітіндісімен жүргізіледі. Жобадағыдан бір немесе екі сынып жоғары маркадағы ерітінді пайдаланылады.

3.1187 **Қаданың қадамы:** Қатардағы көршілес қадалардың осьтері арасындағы арақашықтық. Қағылмалы және батырмалы аспалы қадалар үшін арақашықтық $3d$ кем болмауға (мұнда d - қада оқпанының дөңгелек, немесе квадраттық не тірбұрышты көлденең қимасының диаметрі не қабырғасы немесе үлкен қабырғасы), ал тірекқадалар үшін кемінде $1,5d$ болуға тиіс. Бұрғылы, құйма және бұрғы-бұралған қадалар және

қабықшалы қадалар үшін, сондай-ақ баған-қадалар үшін қаданың қадамы қадалардың жарық түскендегі ең кіші арақашықтықпен 1 м тең етіп анықталады.

3.1188 Келденең арматураның қадамы: Құралымды арматуралаудың бір қатарындағы келденең арматураның осьтері арасындағы арақашықтығы.

3.1189 Ростверкті қадаға топсамен тіреу: Қаданың ростверкпен беттесуі, бұл кезде қаданың оқпаны ростверкке кемінде 50 мм тереңдікке және қада шығарылымының арматурасын ростверктің денесіне анкерлемей қысылады.

3.1190 Ажарлап тегістеу: Бетті тегістеп, ондағы әрбір жаққаннан кейін және тегістегеннен кейін бұдырларды жою процесі.

3.1191 Жік: Бөліктердің, мысалы, шектес қабырға панелдерінің арасындағы немесе аражабын тақталарының арасындағы горизонтал және вертикал қосылыстардың қосылған жері.

3.1192 Деформациялық жік: Құралымдардың тігінен жарылуы, ол температуралық деформациялардан және іргетастардың біркелкі емес отыруынан туындайтын күштердің орнын толтыруға арналған.

3.1193 Бетті тегістеу: Астарланған бетті тегістеу мақсатында оған тегістегіш құрамды жағу процесі.

3.1194 Шприцбетон: Гидротехникалық имараттарды жерастында салған кезде тау қазбаларын бекітіп, қымтақ жасау үшін, арналар мен бөгеттердің құламасын, жолдың жүріс бөліктерін бекіту үшін және басқа мақсаттар үшін бетондау тәсілінің бір түрі. Тәсіл бетон қоспасын үлкен қысыммен қалыпқа беруге негізделген.

3.1195 Қысқы уақыттағы сылақ: Өз құрамында беттен сорлар шығармайтын, металдың коррозиялық бүлінуін болдырмайтын, езіндінің қату температурасын азайтатын поташ болуы тиіс сылақ езіндісі.

3.1196 Су сіңірмейтін сылақ: Құрамына церезит немесе сұйық шыны қосылатын цементті сылақ.

3.1197 Жоғары сапалы сылақ: Маяктар бойымен орындалатын, құрамында шашырама, топырақтың бірнеше қабаты және тегістеліп, бітелген жапқыш қабаты бар сылақ.

3.1198 Граффитолы сәндік сылақ: Құрамында бояғыш пигменттері мен цемент бар әк қамырында дайындалатын сылақ. Бетке жапқыш қабатты жапқаннан кейін 2-4 сағаттан кейін трафареттердің көмегімен салынатын суреттердің контурын салып, оларды батырады.

3.1199 Тас үгінділі сәндік сылақ: Қарапайым тәсілмен, бірақ жапқыш қабатына 3-тен 5 мм-ге дейінгі фракциялы мәрмәр, гранит немесе қыш үгінділерін енгізетін сылақ.

3.1200 Сәндік терразит сылақ: Құрамына тас үгінділерінен басқа үгітілген слюда салынатын сәндік сылақ.

3.1201 Дыбыс жұтқыш сылақ: Кеуектасты құмда, портландцементте және әкте орындалатын сылақ.

3.1202 Қарапайым сылақ: Жапқыш қабаты жоқ шашыраманың бір немесе екі қабатынан тұратын сылақ.

3.1203 **Рентген өткізбейтін сылақ:** Құрамында цементі және барит құмы бар сылақ.

3.1204 **Жылуға төзімді сылақ:** Цемент массасының 10%-тен 20%-іне дейін талшықтас немесе шыны талшықтар қосылған кәдімгі цемент ерітінділі сылақ.

3.1205 **Жақсартылған сылақ:** Шашырандыдан, бір немесе бірнеше топырақ қабатынан және бітемелі жапқыш қабаттан тұратын сылақ.

3.1206 **Сылау жұмыстары:** Ғимараттар мен имараттар конструкцияларының бетінде құрылыс езіндісінің көмегімен әрлеу қабатын салу бойынша құрылыс процестерінің жиынтығы.

3.1207 **Шу:** Дыбыс жиілігінің кезеңдік емес, кездейсоқ немесе статистикалық тербелу процестері.

3.1208 **Шу:** Сипатына және туындау табиғатына қарамастан, адам ағзасына кері әсер ететін кез келген дыбыс.

3.1209 **Экологиялық зілзалалар:** Табиғи тепе-теңдік бұзылуының экологиялық тұтқиыл факторлары, олар:

- құрлықтың жай-күйінің (пайдалы қазбаларды өндіру салдарынан болатын апатты опырылыстар, тектоникалық жарықтар, грифондар, көшкіндер, ойылыстар, топырақта ауыр металдардың немесе басқа да зиянды заттардың жол берілетін шектен тыс шоғырлануы, топырақтың тез тозуы, топырақтың эрозиясы, сортаңдануы немесе батпақтануы салдарынан көлемді аумақтардың шөлге айналуы);

- атмосфераның құрамы мен қасиеттерінің (антропогендік әсер ету салдарынан климаттың күрт өзгеруі, зиянды қоспалар жиынтығының жол беруге болатын шектен үнемі артып кетуі және ауа тазалығының нашарлауы, елді мекендерде оттегінің тұрақты жетіспеуі, қышқылды жауындар жауатын көлемді аймақтың пайда болуы);

- гидросфера жай-күйінің (су көздерінің сарқылуы немесе олардың апатты түрде немесе біржола ластануы, ауыз судың, сондай-ақ өндіріс қажеттіліктері мен шаруашылық-тұрмыстық қажеттіліктеріне арналған судың тұрақты жетіспеуі);

- биосфера жай-күйінің (көлемді аумақтардағы өсімдіктердің құрып бітуі, хайуанаттар, өсімдіктер түрлерінің жойылуы, биосфераның молықтыру қабілетінің күрт өзгеруі) өзгеруімен байланысты.

Дүлей зілзалалар (табиғи апатты құбылыстар) да экологиялық зілзалаларға жатады.

3.1210 **Құрылыс экологиясы:** Құрылыс кешені өнеркәсіп салаларының әсерінен ландшафттың геохимиялық және геофизикалық өзгеруін зерттейтін жалпы экологияның құрамдас бөлігі.

3.1211 **Құрылыс экономикасы:** Құрылыста еңбектің және өндіріс құралдарының пайдалану тиімділігін айқындайтын қоғамдық, ұйымдастырушылық және техникалық факторлардың жиынтығы.

3.1212 **Құрылыс экономикасы:** Құрылыстың даму заңдылықтары мен үрдістерін зерттейтін экономикалық ғылым саласы; оның тиімділігіне ықпал ететін факторларды, құрылыстағы экономикалық жұмыстың нысандары мен әдістерін зерттейтін экономика ғылымының саласы.

3.1213 Экскавация: Тау жынысын (топырақты) жару жұмыстарының немесе арнаулы механизмдердің (экскаваторлардың, бульдозерлердің, скреперлердің және т.б.) көмегімен шығару процесі. Жер жұмыстарының тәжірибесі бойынша экскавация ретінде барлық жұмыс циклін, яғни топырақты қазуды, жылжытуды және экскаватор машиналарын қолданып түсіруді ұғынады.

3.1214 Объект құрылысын онтайлы бөлімшелермен жүргізудің экспедициялық тәсілі: Жұмыс жүргізілетін орынға, әдетте бір маусымға немесе тоқсанға оңайлы бөлімшелерді жіберу арқылы жүргізілетін құрылыс.

3.1215 Эксперименттік жобалау: Өнеркәсіптік, азаматтық, тұрғын үй және ауыл шаруашылығы құрылысында жаңа прогрессивтік шешімдерді таңдау, зерттеу және олардың тиімділігін алдын ала тексеру мақсатында тәжірибелік (сынақтық) жобалау. Эксперименттік жобалау эксперименттік құрылыс алдында жүргізіледі.

3.1216 Эксперименттік құрылыс: Түрлі мақсаттағы ғимараттар мен имарттар жасау және қазіргілерін жетілдіру жөнінде қабылданған техникалық шешімдерді тексеру мақсатында жүргізілген зерттеу және жобалау жұмыстарының нәтижелері негізінде жүзеге асырылатын тәжірибелік құрылыс.

3.1217 Сарапшы: Қабылданатын шешімдерге баға беретін немесе олардың қауіп-қатерін азайтуға қажетті ұсынымдар, кеңестер, ескертулер және болжамдар жасайтын жоғары деңгейдегі маман.

3.1218 Сараптама: Объектіні жобалау мен құрылысын жүргізудің технологиялық цикліндегі инвестицияларды, қала құрылысы және жобалық шешімдерді олардың қабылдаудың тиімділігі мен мүмкіндігі тұрғысынан зерттеуге, тексеруге, талдауға және бағалауға негізделетін қызмет түрі.

3.1219 Жобалар сараптамасы: Тапсырысшының (инвестордың) жобаны инвестициялаудың орындылығы және оны іске асыру туралы шешім қабылдауының алдындағы жобалаудан бұрынғы немесе жобалау құжаттамасын әзірлеу кезеңі. Сараптама инвестициялар құжаттамасына талдау жүргізуге және оның тиімділігін белгілеуге, сондай-ақ жобалардың сапасын олардың мемлекеттік, қоғамдық және жеке мүдделерді, адамның тіршілік етуіне қолайлы және қауіпсіз жағдайлар жасауды, жобаланып отырған объектілердің тұрақты жұмыс істеуін қамтамасыз етуге бағытталған мемлекеттік нормативтердің шарттары мен талаптарына сәйкестігін не сәйкес еместігін белгілеу жолымен бағалауға келіп саяды.

3.1220 Сараптамалық қорытынды: Сараптама нәтижесін көрсетудің құжаттық нысаны. Оның құрамы мен мазмұны бірқатар әдістемелік құралдармен, талаптармен және ұсынымдармен айқындалады.

3.1221 Сарапшылық санкциялар: Белгіленген нормалар мен ережелерді бұзушыларға қолданылатын шаралар. Біздің жағдайда мемлекеттік сараптамалық органдардың өнімді қарау және бағалау нәтижелері бойынша сапасыз өнім әзірлеушілерге қолданылады.

3.1222 Экспликация: Сызбадағы немесе картадағы шартты белгілер жүйесіне берілетін түсіндірмелер жиынтығы.

3.1223 Ғимаратты (имаратты) пайдалану: Функцияларын техникалық құжаттаманың талаптарында белгіленген параметрлермен орындауы үшін құралымдардың қалыпты жай-күйін сақтауға қажетті іс-шараларды жүргізу арқылы ғимараттарды немесе имараттарды функциональдық мақсаты бойынша пайдалану.

3.1224 Пайдалану әсерлері: Құралымдарды тасымалдау, жинақтау және пайдалану кезінде оларға ықпал ететін күштік (жүктемелерден түсетін), температуралық ықпалдылық (пайдалану ортасынан) немесе химиялық жеміргіш әсерлер.

3.1225 Топырақты электрмен бекіту тәсілі: Электросмос құбылысына негізделген тәсіл, ол үшін топыраққа қағылатын металл шыбықтардың немесе құбырлардың көмегімен олардың бойымен топырақ арқылы тұрақты электр тоғын өткізеді.

3.1226 Бетонды электрмен жылыту: Бетонның қатуын тікелей бетон қоспасы арқылы электр тоғын өткізіп немесе электрмен жылытқыш аспаптардың көмегімен жеделдету тәсілі.

3.1227 Электрмен жылыту: Тоң топырақты топырақ арқылы өткізілетін электр тоғының көмегімен жібіту тәсілі, ол үшін металл электродтарды пайдаланады.

3.1228 Қысқы уақытта тас қалауды электрмен жылыту: Төмен температура кезінде тас қалау тәсілі, ол электр тоғы тізбегіне қосылған металл электродтардың көмегімен жылытуға негізделген. Электродтар қалау барысында ерітінді жіктеріне салынады.

3.1229 Электрмен пісіру: Металдарды пісірілетін бөлшектерді электр энергиясымен қыздыруды пайдаланып пісіру тәсілі.

3.1230 Электртермос: Қысқы бетондау тәсілі, бұнда бетондалған конструкцияны біршама есептік температураға дейін қыздырып, содан кейін оны соңғы (жиі нөлдік) температураға дейін суытады, оған жеткеннен кейін айнымалы беріктіктен төмен болмайтын беріктік алынады. Әдісті массасы 3-тен 8 т-ға дейінгі конструкциялар үшін пайдаланады.

3.1231 Топырақты бекітудің электрхимиялық тәсілі: Электросмос құбылысына негізделген, бірақ топыраққа батырылған құбырлар арқылы хлорлы кальций, натрий силикаты, хлорлы темір ерітінділері берілетін тәсіл.

3.1232 Қалыптың элементтері: Қалыптың құрамдас бөлігі, мысалы, қалқан, тіреу, арқалық және басқалар.

3.1233 Ғимарат элементтері: Ғимаратты құрайтын, берілген функцияларды орындайтын конструкциялар мен инженерлік жүйелер.

3.1234 Скрепер жұмысының сопақ сұлбасы: Әр циклде бір топырақ жинау, бір бағытта 180°-қа екі рет айналу (бір түсіру және бір көтеру), бір түсіру болатын сұлба.

3.1235 Құрылыс алаңының энергетикалық шаруашылығы: Құрылысты энергияның барлық түрімен қамтамасыз ететін техникалық құралдардың жиынтығы.

3.1236 Энергиямен жарактануы: Құрылыста пайдаланылатын барлық машиналар, қондырғылар мен тетіктердің қозғалтқыштарының жиынтық қуатының (киловатт) құрылыста қамтылған жұмысшылар санына арақатынасымен айқындалатын көрсеткіш.

3.1237 **Энергия сыйымдылығы:** Өндірілетін өнім бірлігін алуға қажетті энергия (немесе қуат) мөлшері.

3.1238 **Нобай (нобайлық жоба):** Жобалық (жоспарлық, кеңістіктік, сәулеттік, технологиялық, конструкциялық, инженерлік, әшекейлік немесе басқа) шешімнің оңайлатылған, схема, сызба, бастапқы сұлба (сурет) нысанында орындалған және осы шешімнің түпкі ойын түсіндіретін түрі.

3.1239 **Құрылыс кезеңдері:** Құрылыс өндірісінің жекелеген кезеңдері оның нәтижесінде дайын өнім (ғимарат, имарат) алынады.

3.1240 **Еңбек тиімділігі:** Еңбек қызметінің пайдалы нәтижесі мен оны алуға жұмсалған еңбек шығыны шамасының арақатынасы.

3.1241 **Электросмос құбылысы:** Топырақ суының топырақтардағы аз сүзу коэффициентті (0,05 м/тәуліктен кем) инесүзгіштерге ағуын инесүгішке қосылған тұрақты тоқтың — катод пен инесүзгіштің қасына батырылған болат шыбық — анодтың қозғалысының көмегімен күшейту.

3.1242 **Ярус:** Биіктігі бойынша шартты түрде шектелген және көлемдік-жайғасымдық, техникалық немесе конструктивтік жағынан біртұтас болып табылатын ғимарат (имарат) бөлігі.

БИБЛИОГРАФИЯ

- [1] Кеңестің үлкен энциклопедиясы. Үшінші басылым. Бас редакторы А.М. Прохоров, «Кеңес энциклопедиясы», М., 1978.
- [2] Үлкен заң сөздігі. А.Я. Сухарева мен В.Е. Крутских редакциясы бойынша. Екінші басылым. «Инфра-М». М., 2001.
- [3] Замани экономикалық сөздік. Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева редакциясы бойынша. Үшінші басылым. «Инфра-М». М., 2002.
- [4] Құрылыс жұмыстарына қатысты «Құрылыс технологиясы» ғылыми-техникалық консультациялық журналы, № 3, 2013. Ард-центр, М.
- [5] ISO 14024 стандарты «Environmental labels and declarations – Guiding principles» және аналогтық ресейлі Р МемСТ ИСО 14024 «Экологиялық жапсырмалар мен декларациялар. I типті экологиялық жапсырмалар. Қағидаттары мен шаралар» стандарты.
- [6] Сейсмикаға төзімді құрылысқа қатысты ағылшын-орыс сөздігі, Килимниктің редакциясы бойынша, 1980.
- [7] Құрылыс-сәулет мамандықтарына арналған терминологиялық орыс-ағылшын-қазақ сөздігі. Алматы, 2003.
- [8] Сәулет-құрылыс энциклопедиясы. Анықтама-сөздік, техника ғылымдарының докторы А.Б. Голышевтың редакциясы бойынша. Г 378.//М.: Құрылыс ЖОО ассоциациясының баспасы, 2006. - 360 б.
- [9] Болотин С.А., Вихров А.Н. Құрылыс өндірісін ұйымдастыру//М.: «Академия» баспа орталығы, 2007.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚҰРЫЛЫС НОРМАЛАРЫ
СВОД ПРАВИЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

СТРОИТЕЛЬНАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ.
ТЕХНОЛОГИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА

CONSTRUCTION TERMINOLOGY
TECHNOLOGY AND BUILDING ORGANIZATION

Дата введения 2015-07-01

1 ОБЛАСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ

Настоящий свод правил содержит термины и определения, применяемые в строительстве. Положения свода правил предназначены для применения органами государственного управления, а также физическими и юридическими лицами, осуществляющими архитектурную, градостроительную, строительную деятельность и эксплуатацию строительных объектов на территории Республики Казахстан.

2 НОРМАТИВНЫЕ ССЫЛКИ

Для применения настоящего свода правил необходимы следующие ссылочные нормативные документы:

СНиП РК 1.01-01-2001 Государственные нормы в области архитектуры, градостроительства и строительства. Основные положения.

СТ РК 1.2-2008 Государственная система стандартизации Республики Казахстан. Порядок разработки государственных стандартов (с 01.07.09 г.).

СТ РК 1.5-2013 Общие требования к построению, изложению, оформлению и содержанию стандартов.

СТ РК 1.27-2002 Государственная система стандартизации Республики Казахстан. Стандартизация в терминологии. Основные принципы и методы.

Примечание - при пользовании настоящими строительными нормами целесообразно проверить действие ссылочных стандартов и нормативных документов по ежегодно издаваемым информационным указателям «Указатель нормативных документов по стандартизации Республики Казахстан», «Указатель межгосударственных нормативных документов по стандартизации», «Перечень нормативных правовых и нормативно-технических актов в сфере архитектуры, градостроительства и строительства, действующих на территории Республики Казахстан» по состоянию на текущий год. Если ссылочный документ заменен (изменен), то при пользовании настоящими нормами следует руководствоваться замененным (измененным) документом. Если ссылочный документ отменен без замены, то положение, в котором дана ссылка на него, применяется в части, не затрагивающей эту ссылку.

3 ТЕРМИНЫ И ОПРЕДЕЛЕНИЯ

В настоящем своде правил применены термины и определения, приведенные в источниках информации (литература и нормативные документы) Республики Казахстан и зарубежных стран, указанных в разделе 2 и Библиографии данного свода правил:

3.1 Абсолютно жесткие фундаменты: Фундаменты, перемещения которых вследствие деформирования конструкции малы по сравнению с перемещениями основания. К абсолютно жестким относятся отдельно стоящие фундаменты под колонны, ленточные фундаменты большого поперечного сечения и сравнительно малой длины, нагруженные колоннами при небольших расстояниях между ними, массивные фундаменты под оборудование и др.

3.2 Абсолютное удлинение: Увеличение или уменьшение длины элемента (конструкции), происходящее под действием приложенных к нему внешних сил или иных воздействий (температурных, усадочных явлений и т.д.).

3.3 Аварийное состояние здания: Состояние здания, при котором его дальнейшая эксплуатация должна быть незамедлительно прекращена из-за невозможности обеспечения безопасного пребывания в нем людей.

3.4 Авария здания или сооружения: Повреждение, обрушение здания (сооружения) в целом или его части, отдельного конструктивного элемента, либо достижение конструкциями деформаций, превышающих предельно допустимые в процессе строительства и эксплуатации и угрожающие безопасности людей, а также повреждение (обрушение) в результате природно-климатических воздействий (землетрясение, ветровой напор, оползень и т.д.), интенсивность которых не превышала расчетных значений.

3.5 Авторское свидетельство: Государственный документ, удостоверяющий авторство на изобретение.

3.6 Автозимники: Сезонные дороги с полотном и дорожной одеждой из снега, льда и мерзлых грунтов.

3.7 Автоматизация строительных процессов: Выполнение строительных процессов с минимальным привлечением ручного труда.

3.8 Автоматическая линия: Комплекс машин-орудий, автоматически выполняющих в определенной технологической последовательности весь цикл операций по производству изделий, объединенных общими для всей линии механизмами управления и автоматическим транспортным устройством, перемещающим объект обработки от одной машины к другой.

3.9 Автоматическая сварка: Электрическая дуговая сварка металлическим электродом, при которой правильное горение сварочной дуги обеспечивается автоматически.

3.10 Автомобили грузовые специализированные: Грузовые автомобили или автопоезда, оборудованные специальными кузовами, предназначенными для перевозки одного или нескольких однородных видов грузов: грунта, сыпучих грузов (автомобили самосвалы, керамзитовозы), строительных конструкций (панелевозы, фермовозы, плитовозы), длинномерных грузов (трубовозы, плетевозы, металловозы), строительных

грузов в контейнерах (контейнеровозы), технологического оборудования и строительных машин (тяжеловозы).

3.11 Авторское свидетельство: Государственный документ, удостоверяющий авторство на изобретение.

3.12 Авторский надзор: Правомочия автора по осуществлению контроля за:

- разработкой проекта строительства (строительной документации), осуществляемого автором (авторами) архитектурного и градостроительного произведения;

- реализацией проекта строительства, осуществляемого его разработчиками, включая автора (авторов) архитектурного или градостроительного произведения.

Авторский надзор осуществляется в порядке, установленном законодательством Республики Казахстан.

3.13 Агропромышленное строительство: Одна из важнейших фондообразующих отраслей агропромышленного комплекса (АПК). Ее назначение - возведение в сельской местности новых зданий и сооружений для всех отраслей АПК, включая проведение реконструкции, технического перевооружения и расширения действующих предприятий, а также строительство сельских дорог, объектов социальной культуры и быта и других объектов.

3.14 Адеструктивные методы испытаний: Определение свойств строительных материалов и конструкций без разрушения или изъятия проб (например, установление предела прочности бетона по скорости распространения ультразвуковых волн, определение положения арматуры в бетоне по характеру магнитного поля, измеряемого на поверхности объекта исследования и т. д.)

3.15 Административные методы: Прямое воздействие на объект управления в целях побуждения его к принятию определенного решения или совершению определенного действия.

3.16 Акт-допуск: Нормативный документ по охране труда, дающий право на производство работ на территории действующего предприятия. Оформляется в трех экземплярах по установленной форме заказчиком и генеральным подрядчиком с участием субподрядных организаций перед началом работ. Необходимость оформления акта-допуска вызвана наличием дополнительных, опасных и вредных факторов при выполнении работ на территории действующего предприятия (стесненность условий труда, производство работ вблизи действующих коммуникаций, взрыво- и пожароопасность производства, наличие мест с повышенным уровнем шума, вибрации, излучений и др.). В акте-допуске приводится подробный перечень мероприятий, обеспечивающих безопасность труда, с указанием сроков их выполнения и исполнителей. Акт-допуск подписывают начальник участка и представитель генерального подрядчика.

3.17 Акт об окончании подготовительных работ: Документ, подтверждающий в результате проверки окончание внеплощадочных и внутриплощадочных подготовительных работ в объеме, обеспечивающем строительство объекта запроектированными темпами.

3.18 Акт приемки скрытых работ: Официальный документ, один из видов

исполнительной документации в строительстве, установленный действующими строительными нормами и правилами, составляемый после освидетельствования и приемки завершенных работ и конструктивных элементов, скрываемых последующими работами.

3.19 Актуализация: Изменение, обновление или пересмотр решения, плана (задания) и других документов проекта на основе новых данных о фактическом развитии проекта (например, обновление или пересмотр графика строительства объекта с целью учета текущей информации в состоянии строительства).

3.20 Акустические методы испытаний материалов и конструкций:

Разновидность адеструктивных методов. Акустические методы основаны на определении косвенных акустических характеристик объекта испытаний, которые связаны с его физико-механическими свойствами.

3.21 Альфрейные работы: Отделка поверхностей под дерево, декоративный камень и шелк, аэрографические отделки, постановка трафаретов, вытягивание филенок и др.

3.22 Анализ проектных приоритетов в строительстве: Системотехнический анализ альтернатив проектных решений на основе многокритериальной оценки имитационной модели здания (сооружения) и (или) его элементов с целью выбора приемлемой стратегии проектирования и конкретных проектных решений здания (сооружения) с известным набором функциональных и технических характеристик в условиях объективно изменяемых ограничений.

3.23 Анкерное крепление: Устройство, состоящее из растягиваемого элемента (тяги) и самого анкера. Для устройства анкера забуривают под наклоном скважину в грунте диаметром от 20 до 30 см и глубиной от 8 до 20 м. Тягу (трос) заводят в скважину, после чего инъецируют в нее раствор, после твердения которого тягу крепят одним концом к конструкции и производят ее натяжение.

3.24 Анкеровка арматуры: Обеспечение восприятия арматурой действующих на нее усилий путем заведения ее на определенную длину за расчетное сечение или устройства на концах специальных анкеров. Длина анкеровки определяется из условия, по которому усилие, действующее в арматуре, должно быть воспринято силами сцепления арматуры с бетоном, действующими по длине анкеровки, и силами сопротивления анкерующих устройств в зависимости от: диаметра и профиля арматуры, прочности бетона на растяжение, толщины защитного слоя бетона, вида анкерующих устройств (загиб стержня, приварка поперечных стержней), поперечного армирования в зоне анкеровки, характера усилия в арматуре (сжимающее или растягивающее), напряженного состояния бетона на длине анкеровки.

3.25 Антикоррозийная защита: Работы по защите строительных конструкций и технологического оборудования от коррозии.

3.26 Антипирирование конструкций: Глубокая или поверхностная пропитка неметаллических конструкций (древесины и изделий из нее, синтетических материалов) раствором химических веществ или смесей (антипиренов) с целью повышения ее сопротивляемости воздействию огня

3.27 Антисептирование конструкций: Обработка химическими веществами

различных неметаллических конструкций (древесины и изделий из нее, синтетических материалов) с целью улучшения их биостойкости и повышения срока службы.

3.28 Антисейсмическое строительство: Строительство зданий и сооружений, способных противостоять сейсмическим воздействиям.

3.29 Антропогенные воздействия: Позитивные и негативные воздействия на природу, окружающую среду, населенный пункт, вызванные в результате различной формы влияния деятельности человека. В случае оказания негативного воздействия наступает необходимость применения природоохранных мер.

3.30 Арматурные работы: Работы по заготовке, вязке и укладке арматуры.

3.31 Архитектурная деятельность: Деятельность по созданию объектов архитектуры, включающая творческий процесс создания внешнего и внутреннего облика объекта, пространственной, композиционной, объемно-планировочной и функциональной организации, зафиксированной в архитектурной части проектной документации для строительства (реконструкции, реставрации), ведение авторского надзора при реализации проекта.

3.32 Архитектурно-планировочное задание: Комплекс требований к назначению, основным параметрам и размещению объекта на конкретном земельном участке (площадке, трассе), а также обязательные требования, условия и ограничения к проектированию и строительству устанавливаемые в соответствии с градостроительными регламентами для данного населенного пункта. При этом установление требований по цветовому решению и использованию материалов отделки фасадов зданий (сооружений), объемно-пространственному решению не допускается.

3.33 Архитектурные объекты: Здание, сооружение, монумент, комплекс зданий и сооружений, их экстерьеры и (или) интерьеры, элементы благоустройства, ландшафтного или садово-паркового искусства, созданные на основе архитектурных или градостроительных проектов, в разработке которых необходимо участие архитектора.

3.34 Архитектурный проект, содержащий архитектурный замысел: Самостоятельный проект возведения сооружения (монумента), в проектировании которого необходимо участие архитектора, или часть проектной (проектно-сметной) документации, включающая архитектурно-художественные, композиционные и объемно-планировочные решения объекта, учитывающая социальные, экономические, функциональные, технологические, инженерно-технические, противопожарные, противовзрывные, санитарно-гигиенические, экологические и иные требования, выполненная в объеме, необходимом для разработки проекта строительства или иной документации на строительство объекта.

3.35 Асфальтирование: Процесс покрытия улиц и внегородских дорог асфальтобетоном по предварительно устроенному основанию.

3.36 Бадья неповоротная: Сварная емкость, предназначенная для подачи бетонной смеси с помощью крана. В отличие от поворотной бадьи всегда занимает вертикальное положение.

3.37 Бадья поворотная: Сварная емкость, состоящая из жесткого корпуса,

затвора и рычага, предназначенная для подачи бетонной смеси. При подъеме бадья плавно переходит из горизонтального положения в вертикальное. Разгружается открыванием затвора в нижней части.

3.38 База материалов: Производственное предприятие или участок для складирования (приема, хранения и отгрузки) или приготовления строительных и эксплуатационных материалов.

3.39 Базирование: Придание изделию требуемого положения относительно выбранной системы координат.

3.40 Базисный склад: Центральная база материально-технического снабжения, предназначенная для приемки и хранения материалов и изделий, которая обслуживает несколько строительно-монтажных организаций.

3.41 Баланс грунта: Соотношение объемов земляных масс в выемках и насыпях в пределах одной строительной площадки или участка земляного полотна. Баланс грунта определяется расчетным путем на основании проекта и применяется при производстве работ по вертикальной планировке территорий.

3.42 Банк типовых проектных решений: Информационная база, состоящая из совокупности проектных решений в автоматизированном банке данных и знаний системы автоматизированного проектирования проектной организации, которая создана на основе обобщения предшествующего опыта проектирования объектов.

3.43 Банкет: 1. Насыпь из грунта или камня правильной формы (трапецеидальной или треугольной) для защиты какого-либо сооружения; 2. Отсыпанная из камня призма в верховой и низовой части плотины, сооружаемой из грунтовых материалов; 5. Земляной вал, устраиваемый с нагорной стороны дорожной выемки для защиты ее от стока поверхностных вод.

3.44 Безвыверочная установка: Монтаж сборных металлических и железобетонных конструкций с повышенным классом точности геометрических размеров в монтажных стыках.

3.45 Безнарядная система оплаты: Система, согласно которой оплата начисляется бригадам и звеньям в зависимости от стоимости выполненных работ, исходя из почасовой оплаты труда и в соответствии с квалификацией работника.

3.46 Бескаркасные здания: Здания, в которых отсутствуют колонны, ригели, обвязки и состоящие из стен, перегородок и перекрытий.

3.47 Бескрановый монтаж: Монтаж зданий и сооружений без применения монтажных кранов с использованием стационарных или переставных монтажных средств — шевров, «падающих стрел», домкратов и др. Пример Б. м. — подъем при помощи домкратов по колоннам монолитных плит зданий, возводимых методом подъема перекрытий.

3.48 Бетонирование безопалубочное: Бетонирование при укладке бетонной смеси «в распор», например, при устройстве буронабивных свай, ленточных фундаментов и др. К Б. б. можно отнести и бетонирование поверхностей методом торкретирования.

3.49 Бетонирование в зимних условиях: Бетонирование, при котором учитывается воздействие отрицательных температур на структурообразование бетона.

3.50 Бетонирование зимнее: Бетонирование с применением приемов,

обеспечивающих твердение бетонной смеси при температуре окружающей среды ниже +5 °С.

3.51 Бетонирование непрерывное: Бетонирование, при котором укладка бетонной смеси в бетонируемый объект производится без перерыва.

3.52 Бетонирование раздельное: Бетонирование в труднодоступных или густоармированных местах путем предварительной укладки в опалубку крупного заполнителя с последующим нагнетанием в его толщу цементного раствора.

3.53 Бетонные работы: Совокупность строительных процессов по возведению бетонных и железобетонных сооружений и конструкций. К бетонным работам относятся: опалубочные работы, заготовка и обработка инертных материалов, приготовление, транспорт, укладка, уплотнение бетона, уход за ним, а для железобетонных сооружений, кроме того, - арматурные работы.

3.54 Бетононасос: Машина с плунжерным (поршневым) насосом для транспортирования свежеприготовленной бетонной смеси по трубам к месту ее укладки.

3.55 Бетононасосы: Горизонтальные поршневые насосы, предназначенные для подачи бетонной смеси в опалубку бетонируемой конструкции. Более экономичны и эффективны бетононасосы с маслогидравлическим приводом.

3.56 Бетононасосы на автомобильном ходу: Бетононасосы, смонтированные на шасси автомобиля.

3.57 Бетонораздатчик: Самоходный бункер, способный перемещать и выдавать бетонную смесь порциями.

3.58 Бетоносмеситель: Машина для приготовления бетонной смеси путем перемешивания материалов. Бетоносмесители бывают передвижные и стационарные. В зависимости от способа перемешивания материалов различают бетоносмесители гравитационного действия (со свободным падением материалов) и принудительного перемешивания. По характеру работы бетоносмесители делятся на машины циклического (периодического) и непрерывного действия.

3.59 Бетоноукладчик: Самоходная дорожно-строительная машина для распределения, дозирования, уплотнения бетонной смеси, отделки покрытия, укладываемого на основание строящейся дороги, аэродромов и т. п.

3.60 Битумизация грунта: Создание противofiltrационных завес в трещиноватой скале, в гравийно-галечниковых и песчаных грунтах путем нагнетания в них под давлением битумных материалов.

3.61 Битумизация грунта горячая: Процесс нагнетания в скважины разогретой до температуры от плюс 150°С до плюс 180°С битумной мастики или асфальтового раствора, которые, попадая в трещины и поры, вытесняют воду, охлаждаются и превращаются в твердый малопластичный материал.

3.62 Битумизация грунта холодная: Процесс нагнетания в скважины тонкодисперсной битумной эмульсии. Этот способ применяют для уплотнения песчаных грунтов. Перед нагнетанием эмульсии в скважину в ее устье устанавливают тампонную трубу длиной около 2 м, кольцевое пространство между стенкой скважины и тампонной трубой заполняют пеньковым тампоном толщиной от 0,1 до 0,2 м и заливают цементным раствором. Нагнетание производят плунжерным насосом.

3.63 Блок бетонирования: Часть бетонируемой конструкции, подготовленная к укладке бетонной смеси с установленной опалубкой и смонтированной арматурой.

3.64 Блок объемный: Часть объема строящегося здания, предварительно изготовленная в заводских условиях (санитарно-техническая кабина, комната и т.п.)

3.65 Блок строительно-технологический: Блок, состоящий из взаимосвязанных элементов монтируемых строительных конструкций и оборудования, которые предварительно объединены на предприятии или строительной площадке в единую неизменяемую объемно-пространственную систему.

3.66 Блочный метод разработки мерзлого грунта: Способ разработки мерзлого слоя грунта с помощью нарезания его на блоки специальным баровым оборудованием, установленным на тракторе.

3.67 Блочный монтаж: Монтаж конструкций, предварительно укрупненных в плоские или пространственные блоки. Примером плоского блока могут служить колонны фахверка, соединенные прогонами и связями, пространственного — блок из двух ферм с прогонами и связями. Непременное требование к пространственному блоку — его геометрическая изменяемость.

3.68 Боковой забой: Разработка выемки экскаватором «обратная лопата» поперек гусеничной ленты.

3.69 Бригада: Группа рабочих, совместно выполняющих строительно-монтажные работы в соответствии с выданным ей производственным заданием.

3.70 Бурение: 1. Процесс сооружения горной выработки цилиндрической формы путем разрушения грунтов на забое; 2. Образование в грунтовой среде скважины вращательным способом с выемкой грунта.

3.71 Буровзрывные работы: Работы по разрушению, дроблению, разрыхлению и перемещению скальных пород, обычных горных пород, мерзлых грунтов, льда, подлежащих разборке строительных конструкций и т.д., совершаемые за счет энергии взрыва.

3.72 Вакуумирование бетона: Искусственное удаление (отсос) избыточной воды из бетонной смеси после укладки смеси и уплотнения ее в опалубке. Осуществляется при помощи вакуум-камер различной конструкции, разряжение в которых создается вакуум-насосом.

3.73 Вахтовый метод: Метод организации труда и производства при выполнении работ в отдаленных и вновь осваиваемых районах с использованием трудовых ресурсов, территориально не совмещенных ни производственными, ни природными условиями.

3.74 Вахтовый поселок: Временный поселок, предназначенный для размещения и социально-бытового обслуживания трудящихся на период вахтового метода организации производства, создается вблизи объектов производственной деятельности.

3.75 Ввод объекта: Юридическое оформление заказчиком (пользователем объекта) принятого от исполнителя в установленном порядке объекта законченного строительства, осуществляемое путем регистрации в местных органах власти.

3.76 Вертикальная планировка городских территорий: Изменение

естественного рельефа земли путем срезки, подсыпки, смягчения уклонов и приспособления его для целей строительства. Градостроительная и архитектурно-строительная документация: Система взаимоувязанных документов (включая предпроектную и проектную документацию, государственные и межгосударственные нормативные документы), необходимых для организации территорий, градостроительного планирования развития и застройки территорий и населенных пунктов, строительства (расширения, модернизации, технического перевооружения, реконструкции, реставрации, капитального ремонта, консервации и постутилизации) объектов, а также организации строительства, инженерной подготовки территории, благоустройства, озеленения, внешнего оформления.

3.77 Вертикальный дренаж: Трубчатый колодец с фильтром в нижней части, из которого глубинными насосами откачивается грунтовая вода. Трубчатые колодцы могут быть объединены в ряд или контур и обслуживаются централизованно насосной станцией.

3.78 Вертикальный транспорт: Транспорт в строительстве, включенный в производственный процесс и обеспечивающий подъем материалов и конструкций на различную высоту (ярусы, этажи). Например, краны башенные, мостовые, стреловые, самоходные краны, лебедки, конвейеры, подъемники и др.

3.79 Верхолазные работы: Работы, выполняемые на высоте более 5 м от поверхности земли, перекрытия или рабочего настила, над которыми производятся работы непосредственно с конструкциями или оборудованием при их монтаже или ремонте; при этом основным средством, предохраняющим работающих от падения, является предохранительный пояс.

3.80 Взаимодействие участников строительства: Целенаправленная деятельность всех участников инвестиционного процесса создания объекта (заказчика, застройщика, проектных, генподрядных и субподрядных строительных организаций, предприятий стройиндустрии, плановых и финансирующих органов, обеспечивающих хозяйств и др.), предусматривающая развертывание строительства, возведение зданий и сооружений запроектированными темпами и ввод в действие производственных мощностей и объектов в заданные сроки с высокими технико-экономическими показателями и требуемым качеством строительно-монтажных работ.

3.81 Взрывные работы: Работы, выполняемые воздействием взрыва на естественные или искусственные материалы с целью контролируемого их разрушения и перемещения или изменения структуры и формы.

3.82 Вибрационная уплотняющая машина: Машина для уплотнения несвязанных грунтов, гравийно-щебеночных и других материалов.

3.83 Вибрационный способ бурения: Способ бурения, при котором на грунт воздействует специальный вибрационный снаряд, закрепленный на буровой штанге.

3.84 Вибрирование: Метод уплотнения свежесуложенной бетонной смеси вибрацией, под действием которой уменьшаются силы трения и сцепления между частицами смеси, происходит их перегруппировка и более плотная «упаковка». Вследствие этого из бетонной смеси вытесняются защемленные пузырьки воздуха. В результате уменьшается пористость и улучшается структура бетона. [6]

3.85 Виброгашение: Метод борьбы с вредной вибрацией, основанный на

принципе динамического поглотителя колебаний (присоединение к колеблющейся массе через гибкую связь другой массы, способной колебаться и ослаблять или полностью гасить колебания основной массы).

3.86 Виброизоляция: Защита людей, сооружений и приборов от вредного воздействия вибраций, возникающих вследствие работы механизмов, движения транспорта и т. д.

3.87 Вибронагнетательный способ бетонирования: Способ бетонирования, при котором в межзерновое пространство крупного заполнителя нагнетается цементно-песчаный раствор и одновременно производится вибрирование смеси глубинными вибраторами.

3.88 Вибропитатель: Сварной металлический ящик, треугольный в плане, оборудованный вибратором.

3.89 Виброплощадка: Стационарная вибрационная установка для уплотнения бетонной смеси. Служит обычно для изготовления сборных железобетонных конструкций.

3.90 Вибропоглощение: Метод борьбы с вредной вибрацией, применяемый для уменьшения вибрации ограждений, кожухов, трубопроводов, вентиляционных систем и других устройств из тонколистовых материалов.

3.91 Вибропрокат: Способ уплотнения бетонной смеси с помощью одновременного или последовательного воздействия на нее вибрацией и прокатом между вальками с целью повышения плотности и прочности бетона.

3.92 Виброрейка: Средство малой механизации, предназначенное для уплотнения бетонной смеси при устройстве полов и цементно-песчаных стяжек в строительстве.

3.93 Виброхобот: Сборная конструкция из металлических конусообразных емкостей без дна, навешиваемых друг на друга и составляющих вертикальную сборную конструкцию, служащую для подачи бетонной смеси на большие глубины. Конусообразность предотвращает разгон бетонной смеси под собственным весом.

3.94 Виброштампование: Способ изготовления изделий из бетонной смеси, основанный на воздействии давления и вибрирования на бетонную смесь, при применении жестких бетонных смесей для формирования изделий сложной формы.

3.95 Временные здания передвижного типа: Временные здания, состоящие из кузова и ходовой части, жестко соединенных друг с другом.

3.96 Внеплощадочные подготовительные работы: Комплекс работ подготовительного периода строительства объектов, включающий строительство подъездных путей и причалов, линий электропередачи с трансформаторными подстанциями, сетей водоснабжения с водозаборными сооружениями. В случае необходимости создается или расширяется материально-техническая база строительства, строятся предприятия производственной базы, жилые поселки для строителей, а также сооружения и устройства связи для управления строительством.

3.97 Внешний горизонтальный транспорт: С помощью внешнего транспорта перевозят строительные грузы, поступающие на строительную площадку извне, по путям общего пользования. Горизонтальный строительный транспорт разделяют на рельсовый

(железные дороги нормальной (широкой) колеи (1524 мм) или узкой (750, иногда 1000 и 600 мм)); безрельсовый (автомобили бортовые и самосвалы, автотягачи с прицепами, специальные автомобили (цементовозы, цистерны, лесовозы и пр.), гусеничные и колесные (на пневматике) тракторы с прицепами); водный.

3.98 Внешний транспорт: Внешний транспорт (железнодорожный, автомобильный, водный, воздушный) служит для доставки на предприятие всех видов сырья, топлива, химикатов, вспомогательных материалов, а также для вывоза готовой продукции, и возврата тары.

3.99 Внутренние санитарно-технические работы: Работы по монтажу санитарно-технического, отопительно-вентиляционного и газового оборудования промышленных и гражданских зданий и сооружений.

3.100 Внутренний горизонтальный транспорт: Собственный транспорт строительных и монтажных предприятий, используемый в пределах строительной площадки для перевозок технологических грузов (грунта, товарного бетона, растворов, других смесей инертных и сыпучих), разнородных грузов разовой оперативной поставки, рабочих, служащих и инженерно-технического персонала.

3.101 Внутриплощадочные работы при реконструкции объекта: Работы по обустройству и инженерной подготовке строительной площадки, а также работы, обеспечивающие проведение строительно-монтажных работ (СМР) без нарушения эксплуатационной деятельности предприятия.

3.102 Внутрипостроечный титульный список: Перечень объектов, подлежащих строительству или реконструкции в планируемом году.

3.103 Внутрипостроечный транспорт: Транспорт, с помощью которого осуществляются перевозки по территории строительства, а также перевозки с заводов строительных конструкций на приобъектные склады или непосредственно к месту монтажа. В.т. разделяется на: 1) рельсовый—железные дороги нормальной (широкой) колеи (1524 мм) или узкой (750, иногда 1000 и 600 мм); 2) безрельсовый — автомобили бортовые и самосвалы, автотягачи с прицепами, специальные автомобили (цементовозы, цистерны, лесовозы и пр.), гусеничные и колесные (на пневмошинах) тракторы с прицепами; 3) специальный — канатные дороги (подвесные и рельсовые), ленточные конвейеры гидротранспорт, пневмотранспорт и др.; 4) водный.

3.104 Водные синтетические краски: Краски, используемые для внутренних отделочных работ.

3.105 Водный транспорт в строительстве: Транспорт, использующий для передвижения водные пути.

3.106 Водоотлив: Система устройств, обеспечивающих отвод и удаление подземных или поверхностных вод из карьеров, шахт, штолен, котлованов, траншей и др.

3.107 Водопонижение: Временное искусственное понижение уровней или напоров подземных вод при сооружении котлованов, тоннелей, проходки горных выработок и т.п.

3.108 Возведение зданий в скользящей опалубке: Процесс, реализуемый с использованием опалубки, состоящей из двух рядов щитов, закрепленных на домкратной раме, к которой крепят несущие конструкции рабочего настила с подвешенными

подмостками, домкратными стержнями, домкратами и насосными станциями для подъема опалубки.

3.109 Возведение многоэтажных зданий методом подъема этажей:

Индустриальный метод строительства по специальным проектам, исключаящий применение дорогостоящих башенных кранов.

3.110 Возведение объемно-блочных зданий: Процесс строительства зданий из завозимых на строительную площадку объемных элементов с полной отделкой и установленным санитарным и электротехническим оборудованием.

3.111 Возведение полносборных зданий: Процесс строительства, основанный на заблаговременном выполнении работ нулевого цикла, монтаже элементов непосредственно с транспортных средств, поточном производстве работ с помощью подъемно-транспортных машин и механизмов, обеспечении возможности выполнения смежных работ по совмещенному графику и осуществлении монтажа в порядке, обеспечивающем последовательную сдачу отдельных участков здания или сооружения для дальнейшего производства на них общестроительных и специальных работ, а также монтажа технологического оборудования.

3.112 Восстановление здания: Проведение комплекса конструктивных и технологических мероприятий по восстановлению конструкций и элементов здания, в результате которых эксплуатационные качества здания в целом восстанавливаются до уровня, предшествующего появлению повреждений

3.113 Восстановление конструкций: Комплекс мероприятий, обеспечивающих повышение эксплуатационных качеств конструкций, пришедших в ограниченно работоспособное состояние, до уровня их первоначального состояния.

3.114 Восьмерка: Схема работы скрепера, при которой за один цикл он дважды набирает и разгружает грунт.

3.115 Вращательное бурение: Разрушение забоя скважины вращающимся инструментом - смятием, скалыванием, истиранием с приложением к инструменту осевой нагрузки. Например, дробовое, шарошечное, шнековое вращательное бурение.

3.116 Временные административные здания: Временные здания конторы управления строительством, строительного-монтажного управления, начальника участка, прораба, диспетчерские и проходные.

3.117 Временные дороги: Дороги на строительных площадках, прокладываемые по трассам постоянных дорог.

3.118 Временные здания воздухоопорные пневматические из тканепленочных материалов: Временные здания из мягкой оболочки, избыточное давление под которой, создается воздуходувными и отопительными установками, снабженными системой автоматики.

3.119 Временные здания из тканепленочных материалов: Временные здания, наружной ограждающей конструкцией которых является надувная мягкая оболочка или тент из тканепленочного материала.

3.120 Временные здания и сооружения: Специально возводимые или приспособляемые на период строительства (капитального ремонта) производственные, складские, вспомогательные, жилые и общественные здания и сооружения, необходимые

для производства строительно-монтажных, ремонтно-строительных работ и обслуживания работников строительства (капитального ремонта). Временные здания и сооружения подразделяются на титульные и не титульные.

3.121 Временные здания передвижного типа: Временные здания, состоящие из кузова и ходовой части, жестко соединенных друг с другом.

3.122 Временные земляные сооружения: Земляные сооружения, которые возводятся лишь на время строительства:

- протяженные выемки, называемые траншеями, для прокладки подземных коммуникаций;
- котлованы для возведения фундаментов и подземных частей зданий и сооружений.

3.123 Временные инвентарные здания: Временные здания, рассчитанные на многократную перебазировку и использование на различных объектах.

3.124 Временные инвентарные каркасно-панельные здания: Временные здания сборно-разборного типа с несущим каркасом из металла и ограждающими конструкциями в виде навесных или самонесущих стеновых панелей и кровельных плит.

3.125 Временные контейнерные здания: Временные здания в виде объемно-пространственной конструкции, состоящей из одного или нескольких объемных блоков контейнеров.

3.126 Временные неинвентарные здания: Временные здания, сооружаемые в расчете на однократное использование.

3.127 Временные панельные сборно-разборные здания: Временные здания из унифицированных типовых секций сборно-разборного типа, основным элементом которых является звено, состоящее из стеновых щитов, двух кровельных и двух щитов пола, соединенных между собой косынками и болтами.

3.128 Временные производственные здания: Временные здания на строительной площадке, в которых располагают мастерские, механизированные установки (бетонно-растворные, асфальтовые), объекты энергетического хозяйства (трансформаторные подстанции, котельные), объекты транспортного хозяйства (гаражи, депо, профилактории).

3.129 Временные санитарно-бытовые здания: Временные здания, которые включают гардеробные, помещения для сушки одежды, душевые, столовые и буфеты, медицинские пункты.

3.130 Вскрышные работы: Работы по проведению капитальных горных выработок, открывающих доступ с поверхности к месторождению полезных ископаемых (в строительстве - к глинам, песку, известнякам, изверженным породам).

3.131 Вспомогательные земляные работы: Работы по устройству временных креплений котлованов и траншей, водоотлив, понижение уровня грунтовых вод, искусственное закрепление слабых грунтов.

3.132 Вспомогательные работы: Работы по устройству подмостей для монтажа конструкций, возведению лесов для кладки стен, транспортные работы, связанные с доставкой материалов, деталей и конструкций к рабочему месту, и другие транспортные работы.

3.133 Вспомогательные технические средства: Необходимое оборудование для обслуживания основного производства, которое выполняет функции обустройства рабочих мест на различных высотных отметках, куда входят средства подмащивания и горизонтального транспорта, средства для улучшения условий труда и безопасности работ, различные емкости, технологическая оснастка и др.

3.134 Вспомогательный процесс: Процесс, который необходим для нормального выполнения основного процесса: устройство подмостей для кирпичной кладки, ограждение стенок траншей, укрупнительная сборка конструкций перед монтажом, обустройство монтируемых конструкций вспомогательными навесными приспособлениями.

3.135 Вспомогательный процесс: Процесс, который характеризуется выпуском продукции, не являющейся основной для данного предприятия (ремонт оборудования, производство пара и др.)

3.136 Втапливание: Технологический процесс насыщения верхнего слоя покрытия щебнем путем распределения мелкого горячего щебня по горячему слою покрытия и погружения щебня в слой покрытия проходами катка.

3.137 Второстепенная балка: Неосновная балка, опирающаяся на прогоны (главные балки).

3.138 Входной контроль: Качественный контроль поступающих материалов, изделий, конструкций, грунта и т.п., а также технической документации.

3.139 Выбор комплекта строительных машин: Определение видов, характеристик и количества ведущих и комплектующих машин для производства работ в зависимости от метода (способа) производства работ, трудоемкости (объема) работ, применяемых материалов, изделий и конструкций. Средства механизации выбирают на основании сопоставления показателей экономической эффективности технологически возможных вариантов механизированного выполнения заданных объемов работ в установленные сроки.

3.140 Выбор способа производства земляных работ: Выбор, который осуществляется в зависимости от назначения, сроков возведения сооружения и баланса грунтов с учетом наиболее рационального перемещения земляных масс из выемок в насыпи, а также характеристики грунтов и календарного графика строительства.

3.141 Выбор транспортных средств: Выбор, который производится в зависимости от расстояния перевозок, наличия и состояния дорожной сети, сроков, стоимости перевозок, характера грузов и требований к их сохранности, а также способов погрузки и разгрузки. Выбор эффективных способов перевозки грузов производится путем технико-экономического сравнения возможных вариантов.

3.142 Выборочный капитальный ремонт зданий и сооружений: Работы по ремонту отдельных конструктивных элементов зданий и сооружений или оборудования, при котором устраняется их физический износ.

3.143 Выверка автоматическая: Выверка, которая предусматривает установку конструкций с параллельной выверкой при помощи автоматических устройств.

3.144 Выверка инструментальная: Выверка, применяемая при сложности

обеспечения точности установки монтажных элементов и конструкций проверкой только опорных поверхностей, торцовых оснований или стыков смонтированных конструкций.

3.145 Выверка монтируемой конструкции: Приведение монтируемого элемента в проектное положение на конечной стадии перемещения элемента в пространстве относительно разбивочных осей и отметок.

3.146 Выверка монтируемой конструкции визуальная: Выверка, которая производится при достаточной точности изготовления опор и монтируемой конструкции без применения поверочных устройств.

3.147 Вылет крюка крана: Показатель технической характеристики крана, который устанавливает расстояние между осью вращения поворотной платформы крана и вертикальной осью, проходящей через центр обоймы грузового крюка.

3.148 Выработка: Количество строительной продукции, выпущенной за единицу времени (обычно за 1 ч или за смену).

3.149 Выработка в денежном выражении: Частное от деления стоимости строительно-монтажных работ, подлежащих выполнению, на трудоемкость их выполнения.

3.150 Выработка в натуральном выражении: Частное от деления физических объемов работ на трудоемкость их выполнения.

3.151 Высокочастотная сварка: Сварка, при которой кромки свариваемых деталей нагреваются токами высокой частоты. Ток в изделии наводится с помощью индуктора или подводится контактами.

3.152 Вытрамбовывание котлована: Процесс образования котлована трамбованием в крупнопористом просадочном или насыпном грунте при помощи механических, ударных, уплотняющих средств с рабочим органом в виде штампа.

3.153 Выявление подземных сооружений: Поиск на местности положения скрытых точек подземных сооружений (коммуникаций) при помощи трубокабелеискателей, проходки шурфов и по внешним признакам.

3.154 Габарит строительный: Предельные внешние очертания или размеры конструкций, зданий, сооружений, устройств, определяющие занимаемые указанными объектами место и объем в пространстве. Подмостовой габарит - контур, образованный низом пролетного строения моста, судоходным горизонтом и опорами пролета.

3.155 Газовая резка: Способ кислородной резки, который основан на плавлении металла пламенем, образующимся при сгорании какого-либо горючего газа (ацетилена, коксового газа) или жидких материалов (керосина, бензина) в кислороде.

3.156 Газовая сварка: Способ сварки металлических изделий с помощью газового пламени, которое образуется в результате сгорания смеси кислорода с горючим газом. Нагретый пламенем стык свариваемого металла расплавляется (температура плавления от 3000°C до 3150°C) и вместе с присадочным материалом (прутками, проволокой, электродами) образует сварочную ванну. Для газовой сварки применяются: кислород; ацетилен (C_2H_2 - химическое соединение углерода с водородом); карбид кальция (получают сплавлением известняка и кокса в дуговых электрических печах; в специальных генераторах при затворении карбида кальция водой получают ацетилен).

3.157 Генеральные размеры балочной клетки: Пролет, расстояние между

балками (шаг балок) и высота, определяемые: технологическими условиями, длиной стандартных железобетонных или других плит при сборном перекрытии (при других типах настила оптимальное расстояние между балками определяется сравнением вариантов), габаритами высоты балочной клетки, но не менее предъявляемых к ней требований прочности и жесткости.

3.158 Генеральный план: Проектный документ, на основании которого осуществляется планировка, застройка, реконструкция и иные виды градостроительного освоения территорий.

3.159 Генеральный план населенного пункта: Градостроительный проект комплексного планирования развития и застройки города, поселка, аула (села) либо другого поселения, устанавливающий зонирование, планировочную структуру и функциональную организацию их территории, систему транспортных и инженерных коммуникаций, озеленения и благоустройства.

3.160 Генеральный план объекта: Часть проекта строительства объекта (здания, сооружения, комплекса), содержащая комплексное решение вопросов его размещения на территории (участке), прокладки (проводки) транспортных коммуникаций, инженерных сетей, инженерной подготовки участка, благоустройства и озеленения, организации хозяйственного обслуживания и иных мероприятий, связанных с местоположением проектируемого объекта.

3.161 Генеральный подрядчик (генподрядчик): Строительная организация, отвечающая перед заказчиком за своевременное и качественное выполнение всех строительно-монтажных работ по данному объекту.

3.162 Геодезические работы: Комплекс работ, выполняемый на строительной площадке, включающий разбивочные работы, контроль точности строительно-монтажных работ, а также наблюдения за смещениями и деформациями строящихся зданий и сооружений.

3.163 Геодезические разбивочные работы: Работы по определению планового и высотного положения конструкций и элементов зданий и сооружений геодезическими методами в натуре с применением геодезических средств измерения.

3.164 Гибкая технология: Технология, способная к структурным изменениям, быстрой адаптации элементов производства в условиях динамизма и интенсификации.

3.165 Гибкие стропы: Стропы, изготавливаемые из стальных канатов и используемые при подъеме легких колонн, балок, плит, стеновых панелей, контейнеров и других предметов. Стропы выполняют универсальными и облегченными, в зависимости от технологического назначения - одно-, двух-, четырех- и шестиветвевыми.

3.166 Гидравлический способ бурения: Способ бурения, при котором разрушение грунта происходит водой, нагнетаемой в скважину через колонну труб и специальную насадку.

3.167 Гидровибрирование: Гидровиброуплотнение грунта, то есть уплотнение песчаных грунтов посредством глубинного вибратора с одновременным их увлажнением путем подачи воды через перфорированную трубку, опускаемую рядом с вибратором.

3.168 Гидроизоляция: Защита конструкций, зданий и сооружений от воздействия на них воды и других жидкостей, а также средства, применяемые для этих целей.

3.169 Гидроизоляция оклеечная: Гидроизоляция, выполненная из нескольких слоев рулонных, ленточных или листовых материалов, изготовленных на основе битума, дегтя, которые послойно наклеивают на поверхность с помощью битумных мастик или синтетических составов.

3.170 Гидроизоляция окрасочная: Гидроизоляция в виде сплошного водонепроницаемого слоя, выполненного из холодных или горячих битумных мастик и синтетических смол.

3.171 Гидроизоляция пола: Слой, препятствующий доступу воды и других жидкостей к вышележащим конструкциям пола.

3.172 Гидроизоляция штукатурная: Изоляция из цементно-песчаного раствора, полимерцементного, стеклоцементного, мелкозернистого асфальтобетона, которую наносят механизированным способом с применением штукатурно-затирочных машин.

3.173 Гидромеханизация: Способ механизации земляных, горных и других работ, при котором все или основная часть технологических процессов проводятся движущимся потоком воды. Основное оборудование гидромеханизации: насосы, загрузочные аппараты, грунтонасосные станции, трубопроводы, земснаряды, гидроэлеваторы, эрлифты, гидромониторы. Гидромеханизация применяется в гидротехническом и ирригационном строительстве (возведение насыпей, плотин, дамб, систем орошения для намыва фунда под застройку территорий, добычи песка из-под воды и других целей).

3.174 Гидронамыв: Технологическая операция укладки грунта, подаваемого в виде пульпы в земляное сооружение.

3.175 Гидротехнические работы: Работы, связанные со строительством гидротехнических сооружений и объектов гидромелиорации.

3.176 Гидрофобизация: Способ укрепления грунта введением в его состав водоотталкивающих веществ.

3.177 Гидрофобия: Процесс придания поверхности конструкции водоотталкивающих свойств с помощью покрытия их водными растворами кремнийорганических веществ.

3.178 Главные оси сечения: Две взаимно перпендикулярные оси сечения балки, проходящие через центр тяжести, относительно которых осевые моменты инерции сечения достигают экстремальных значений (максимум и минимум), а центробежный момент инерции равен нулю.

3.179 Главный инженер, главный архитектор проекта: Квалифицированный специалист, который руководит разработкой проектно-сметной документации, проектно-изыскательскими работами на протяжении всего периода проектирования, строительства, ввода в действие объекта и освоения проектных мощностей.

3.180 Горизонт монтажный: Плоскость, проходящая через опорные площадки несущих конструкций на каждом этаже или ярусе строящегося здания. На монтажный горизонт переносят опорные точки разбивочных осей, закрепленных на исходном горизонте.

3.181 Горизонтальное бурение: Способ прокладки трубопроводов в глинистых грунтах диаметром от 800 до 1000 мм на длину от 80 до 100 м. Конец трубы снабжают режущей коронкой увеличенного диаметра, труба приводится во вращение от двигателя,

установленного на поверхности земли у бровки котлована. Поступательное движение трубы обеспечивается реечным домкратом с упором в заднюю стенку котлована, усиленную двумя рядами брусьев.

3.182 Горизонтальный открытый дренаж: Устройство в виде канав или траншей глубиной до 1,5 м, отрываемых с пологими откосами (1:2) и необходимыми для течения воды продольными уклонами.

3.183 Горячая битумизация: Нагнетание в скважину разогретых до температуры от плюс 150°C до плюс 180°C битумных мастик, которые вытесняют воду и при охлаждении превращаются в твердый малопластичный материал.

3.184 Государственная экспертиза проектов: Обязательная форма комплексной оценки проектов (предпроектной или проектно-сметной документации), являющаяся единой государственной системой, дублирование функций которой не допускается. Государственная экспертиза проектов осуществляется юридическим лицом, уполномоченным Правительством Республики Казахстан, без права осуществлять какую-либо иную деятельность.

3.185 Государственные нормативы: Система нормативных правовых актов, нормативно-технических документов, иных обязательных требований, условий и ограничений, обеспечивающих благоприятные, безопасные и другие необходимые условия обитания и жизнедеятельности человека.

3.186 Готовая продукция: Введенные в эксплуатацию и отданные заказчику объекты и сооружения, возведенные в соответствии с проектно-сметной документацией и требованиями к качеству работ. Законченные общестроительные работы не являются готовой продукцией и рассматриваются как незавершенное строительство (производство) или валовая строительная продукция (сметная стоимость выполненных строительных и монтажных работ).

3.187 Градостроительная деятельность: Деятельность в градостроительном планировании организации и развития территорий и населенных пунктов, определении видов градостроительного использования территорий, комплексном проектировании городских и сельских населенных пунктов, включающая творческий процесс формирования градостроительного пространства, создания градостроительного проекта, координацию всех смежных разделов градостроительной документации.

3.188 Градостроительное пространство: Территория градостроительного регулирования, на которой формируется материальная среда обитания и жизнедеятельности человека (населения страны, региона, населенного пункта, части населенного пункта).

3.189 Градостроительные проекты: Проекты, содержащие замысел комплексного градостроительного планирования организации, развития и застройки территорий и населенных пунктов или их частей (генеральная схема организации территории Республики Казахстан, межрегиональные схемы территориального развития, комплексные схемы градостроительного планирования территорий, генеральные планы населенных пунктов, проекты детальной планировки, проекты планировки промышленной зоны, проекты застройки, генеральные планы объектов и комплексов, проекты благоустройства и озеленения, иные планировочные проекты).

3.190 Градостроительные регламенты: Режимы, разрешения, ограничения (включая обременения, запрещения и сервитуты) использования территорий (земельных участков) и других объектов недвижимости, а также любых допустимых изменений их состояния, установленных в законодательном порядке. Градостроительные регламенты устанавливаются градостроительной и архитектурно-строительной документацией, выполненной в соответствии с государственными нормативами. Действие градостроительных регламентов ограничивается в пределах установленного для них срока.

3.191 Греющая опалубка: Опалубка, применяемая при бетонировании в зимних условиях и состоящая из металлического листа или водостойкой фанеры, с тыльной стороны которой расположены электрические нагревательные элементы.

3.192 Грузозахватные приспособления: Приспособления, используемые в виде гибких стальных канатов, различных систем траверс, механических и вакуумных захватов для подъема строительных конструкций.

3.193 Грузооборот: Основной показатель работы транспорта, исчисляемый как произведение количества перевезенного груза (в тоннах) и расстояния перевозки (в километрах).

3.194 Грузоподъемность: Показатель технической характеристики крана, наибольшая масса груза и грузозахватного устройства, которая может быть поднята краном при условии сохранения им устойчивости и прочности его конструкции.

3.195 Грузопоток: Масса груза, следующая в определенном направлении в единицу времени.

3.196 Грунт: Второй слой штукатурного покрытия, предназначенный для выравнивания штукатурной поверхности и создания основной толщины штукатурного слоя.

3.197 Грунт мерзлый: Грунт, имеющий отрицательную или нулевую температуру, содержащий в своем составе видимые ледяные включения и (или) лед-цемент и характеризующийся криогенным строением.

3.198 Грунт набухающий: Грунт, который при замачивании водой или другой жидкостью увеличивается в объеме и имеет относительную деформацию набухания $E_{sw} \geq 0,4$.

3.199 Грунт просадочный: Грунт, который под действием внешней нагрузки и собственного веса или только от собственного веса при замачивании водой или другой жидкостью претерпевает вертикальную деформацию (просадку) и имеет относительную деформацию просадки $E_{sl} \geq 0,1$.

3.200 Грунт пучинистый: Грунт, который при переходе из талого в мерзлое состояние увеличивается в объеме вследствие образования кристаллов льда и имеет относительную деформацию морозногопучения $E_{th} \geq 0,1$.

3.201 Грунтовка: Технологический процесс нанесения вяжущего материала на поверхность нижележащего слоя для обеспечения склеивания материала вышележащего слоя с нижележащей поверхностью и совместной работы указанных слоев.

3.202 Грунтовые воды: Подземные воды первого от поверхности Земли постоянного водоносного горизонта, не имеющего сверху сплошной кровли водонепроницаемых пород.

3.203 Гуммирование: Нанесение на поверхность сырой резины с последующей ее вулканизацией, то есть воздействием положительной температуры.

3.204 Двухосное обжатие: Предварительное обжатие бетона в направлении двух осей элемента, в котором Действуют наиболее опасные растягивающие усилия.

3.205 Двухсетчатые оболочки: Оболочки покрытий зданий прямоугольного в плане вида, образующиеся системой перекрестных ферм, связанных по нижним и верхним поясам дополнительными связями - решеткой.

3.206 Действительная стоимость строений: Восстановительная стоимость строений за вычетом износа.

3.207 Десянка: Участок или часть захватки, составляющая ее кратную часть, отводимая звену каменщиков для бесперебойной работы в течение нескольких смен, на которой организуется рабочее место. Рабочее место звена каменщиков включает рабочую зону и зону расположения материалов.

3.208 Демонтаж: Разборка на отдельные части машины, агрегата, сооружения.

3.209 Детали закладные: Металлические пластины, присоединяемые к арматурному каркасу конструкции на сварке, необходимые для соединения сборных элементов между собой; стыковку элементов осуществляют сваркой закладных деталей.

3.210 Дефектоскопия с помощью гамма-излучения: Способ обнаружения дефектов сварного шва с помощью аппаратов с радиоактивными источниками излучения (изотопами кобальта, иридия, цезия), помещенными в свинцовые переносные контейнеры.

3.211 Дефектоскопия с помощью ультразвука: Способ определения дефектов сварного шва, основанный на способности ультразвуковых колебаний проникать в толщу металла и отражаться от неметаллических включений, деструктивных дефектов.

3.212 Дефекты при производстве работ: Отклонения от нормы, возникающие при использовании низкосортных материалов и материалов с просроченным сроком, отступлении в работе от проектной технологии, применении устаревших машин и несовершенного инструмента, отсутствии должного контроля со стороны инженерно-технических работников и по другим причинам.

3.213 Деформации несиловые: Объемные деформации, возникающие в материале, конструкции вследствие усадки, набухания, температурных воздействий. Свободное несиловое деформирование не сопровождается изменением напряженного состояния твердого тела. Стесненные несиловые деформации приводят к возникновению собственных (начальных) напряжений.

3.214 Деформации силовые: Деформации материала, конструкции, проявляющиеся под воздействием внешних сил и развивающиеся преимущественно вдоль направления действия внутренних усилий. Они проявляются в виде сжатия, растяжения, сдвига, поворота. Одновременно с ними как следствие продольного деформирования возникают поперечные деформации.

3.215 Диагностика: Установление и изучение признаков, характеризующих состояние строительных конструкций зданий и сооружений, а также для определения

возможных отклонений и предотвращения нарушений нормального режима их эксплуатации.

3.216 Диагностика конструкций: Процесс установления и изучения признаков, которые свидетельствуют о наличии дефектов в конструкциях; определения технического состояния конструкций; выявления места неисправности или отказа; прогнозирования технического состояния конструкций, а также разработки методов и средств их определения, принципа построения и организации использования систем диагностирования.

3.217 Диаграмма усилий: Графическое отображение в определенном масштабе векторов усилий в стержнях ферм и узловых нагрузок, используемое для приближенного определения величины возникающих в стержнях растягивающих или сжимающих усилий.

3.218 Диафрагма жесткости: Вертикальные элементы несущей системы, обеспечивающие восприятие горизонтальных нагрузок и передачу их на фундаменты. Кроме этого, диафрагмы жесткости воспринимают вертикальные нагрузки, приложенные непосредственно к ним от ригелей, плит перекрытий, лестниц, инженерного оборудования и др.

3.219 Дилатация: В бетонных и железобетонных конструкциях увеличение объема при сжатии, обусловленное развитием множества микротрещин, а также трещин большей протяженности.

3.220 Динамическое воздействие на мерзлый грунт: Способ рыхления мерзлого грунта раскалыванием его молотами свободного и направленного действия, подвешенными на канатах стрелы экскаватора.

3.221 Динамическое упрочнение: Увеличение временного сопротивления бетона при кратковременной (ударной, импульсной) нагрузке.

3.222 Директивность планов: Свойство планов, которое проявляется в обязательности их исполнения.

3.223 Диспетчеризация: Централизация (концентрация) оперативного контроля и управления производственными процессами. Цель диспетчеризации - обеспечение согласованной работы отдельных звеньев предприятия для достижения наивысших технико-экономических показателей, а также регулирование процесса производства и ритма работы предприятия.

3.224 Дифференцированный метод монтажа: Метод, который предусматривает последовательную установку всех однотипных конструкций в пределах здания или участка монтажа.

3.225 Дноуглубительные работы: Работы, выполняемые на водных путях для обеспечения необходимых судоходных габаритов (глубины, ширины, радиуса закругления судового хода), а также на акваториях портов, баз отстоя флота, судоремонтных и других предприятий. В процессе дноуглубительных работ осуществляется извлечение грунта со дна водоема и его удаление в намеченное место (отвал).

3.226 Допускаемая гибкость: Наибольшее допускаемое значение приведенной гибкости в элементах, в зависимости от их наименования и материала, устанавливаемая нормами проектирования

3.227 Договор на выполнение проектных и изыскательских работ: Договор, который заключается между заказчиком и проектной организацией (генеральным проектировщиком) на выполнение всего комплекса проектных и изыскательских работ. Генеральный проектировщик для выполнения отдельных видов проектных и изыскательских работ (водоснабжение, электроснабжение, искусственные сооружения и др.) привлекает специализированные проектные и изыскательские организации (субподрядчиков), заключая с ними договоры, в которых определены состав, сроки выполнения работ и их стоимость. При этом ответственность перед заказчиком за качество проекта, взаимную увязку отдельных его частей, комплексность и комплектность технической документации несет генеральный проектировщик. Проектная организация также осуществляет авторский надзор в течение всего периода строительства.

3.228 Договор подряда: По договору подряда одна сторона (подрядчик) обязуется выполнить по заданию другой стороны (заказчика) определенную работу и сдать ее результат заказчику в установленный срок, а заказчик обязуется принять результат работы и оплатить его (уплатить цену работы). Работа выполняется за риск подрядчика, если иное не предусмотрено законодательными актами или договором.

3.229 Договор субподряда: Соглашение, регламентирующее отношения генерального подрядчика и субподрядчика, определяя их взаимную ответственность за выполнение договорных обязательств. Договор субподряда заключается между Генеральным подрядчиком и субподрядчиком при наличии необходимой документации и фронта работ. В нем предусматривается выполнение отдельных видов или комплексов работ для обеспечения ввода в действие производственных мощностей и объектов непроизводственного назначения в установленные сроки и с необходимым качеством.

3.230 Договорная цена в строительстве: Цена (стоимость работ и затрат) на строительство предприятий, зданий и сооружений, согласованная между заказчиком и подрядчиком. Договорная цена является основной для заключения договора подряда (контракта) на капитальное строительство, и она должна быть стабильной в течение всего периода строительства.

3.231 Документация: Совокупность документов, оформленных по единым правилам.

3.232 Документация конструкторская: Совокупность документов, разрабатываемых и используемых в ходе проектирования изделия, детали, при изготовлении опытного образца и организации серийного производства этого изделия, детали.

3.233 Документация нормативно-справочная, нормативно-техническая: Совокупность официальных документов, содержащих определенные правила, стандарты, нормали, нормативы и условия, СНиПы и другие нормативные документы, утвержденные органами государственного надзора, министерствами и ведомствами. К нормативно-справочной документации относятся также инструкции, указания, руководства, положения обязательного или рекомендательного характера, отражающие специфику отдельных видов строительства. Нормативные документы регламентируют деятельность предприятий и правомерность их решений в соответствующих областях деятельности на

всех этапах инвестиционного цикла (изысканиях, проектировании, строительстве, реконструкции, ремонте и т.п.)

3.234 Документация тендерная: Комплект документов, содержащих информацию по организационным, технологическим и коммерческим вопросам проведения торгов (условия проведения торгов, основные финансовые и коммерческие условия купли-продажи или подряда, описание процесса торгов, технические характеристики товара, сведения о характере, видах и объемах предлагаемых на торгах работ и услуг).

3.235 Долговечность: Способность здания или сооружения и их элементов сохранять заданные качества во времени в определенных условиях при установленном режиме эксплуатации без разрушения и деформаций.

3.236 Домостроительный комбинат; ДСК: Предприятие строительной индустрии, осуществляющее комплектное изготовление (конструкций, деталей) полносборных зданий, их транспортирование на строительную площадку, монтаж и послемотажные работы со сдачей готовых зданий в эксплуатацию.

3.237 Допуск: 1. Характер сопряжения двух деталей. 2. Разность между наибольшим и наименьшим допустимыми размерами, в пределах которых могут колебаться действительные размеры годных деталей.

3.238 Допуск технологический: Допуск, который устанавливает точность технологических процессов и операций по изготовлению и установке элементов, а также по выполнению необходимых разбивочных операций.

3.239 Допуск функциональный: Допуск, который регламентирует точность геометрических параметров в сопряжениях конструкций и точность взаимного положения конструкций.

3.240 Допускаемая нагрузка на сваю: Расчетная нагрузка на одиночную сваю в составе фундамента и вне его, определяемая как отношение расчетной несущей способности грунта основания (несущая способность сваи) к коэффициенту надежности. Величина коэффициента надежности принимается: 1,2 - при определении несущей способности сваи по результатам полевых испытаний статической нагрузкой; 1,25 - по результатам статического зондирования грунта; 1,4 - по результатам расчета, а также в том случае, если несущая способность сваи определена по результатам динамических испытаний без учета упругих деформаций грунта.

3.241 Дорожно-строительные машины: Машины, используемые для выполнения комплекса работ при строительстве, содержании и ремонте автомобильных дорог, а также в железнодорожном, гидротехническом, гражданском, промышленном, аэродромном и других видах строительства.

3.242 Дренаж закрытый: Траншеи глубокого заложения с устройством колодцев для ревизии системы и с уклоном в сторону сброса воды, заполняемые дренирующим материалом (щебень, гравий, крупный песок). Поверх дренажную траншею закрывают местным грунтом.

3.243 Дренаж открытый: Канава глубиной от 0,5 до 0,7 м, на дно которой укладывают слой щебня, крупнозернистого песка толщиной от 10 до 15 см. Открытый дренаж применяют при необходимости понизить уровень грунтовых вод на глубину от 0,3 до 0,4 м.

3.244 Документация графическая: Документация в виде графиков, диаграмм. В текстово-графической форме описываются сведения и зависимости объекта, события, явления, в частности, данные о производственной деятельности строительных и монтажных предприятий, а также их подразделений.

3.245 Документация исполнительская: Совокупность документов, фиксирующих процесс производства строительных и монтажных работ и техническое состояние строительного объекта (исполнительные схемы и чертежи на инженерные конструкции, схемы приемки выполненных и скрытых работ, акты промежуточной приемки отдельных элементов работ, журналы производства работ, операционного контроля, авторского надзора). Исполнительская документация предъявляется при приемке объекта в эксплуатацию и используется в процессе будущей эксплуатации.

3.246 Документация организационно-технологическая: Часть проектно-сметной документации, обосновывающая решения по технологии, организации работ и строительства. Разработка организационно-технологической документации обычно ведется в две стадии: на первой разрабатывают проект организации строительства, на второй - проект производства работ. Проект производства работ по заказу строительной организации разрабатывают генеральные проектировщики или специализированные проектно-технологические организации. В ряде случаев проект производства работ разрабатывают сами строительные организации (подрядчики).

3.247 Документация отчетная: Совокупность документов, отражающих отчетные показатели работы предприятий или их подразделений по выполнению какого-либо задания (проекта), или отчетные показатели за какой-либо период (финансовый, материальный отчет, отчет по выполнению научно-исследовательских работ).

3.248 Документация проектно-сметная: Совокупность графических, расчетных и текстовых материалов, обосновывающих объемно-планировочные, конструктивные, организационно-технологические решения, стоимость и экономическую целесообразность строительства конкретного здания, сооружения, объекта. Проектно-сметная документация для несложных и непродолжительных по срокам выполнения объектов разрабатывается в одну стадию, а для крупных и сложных объектов, как правило, в две стадии: первая стадия - это проект со сметным расчетом; вторая стадия - это рабочая документация со сметами. Основанием для разработки проектно-сметной документации служит задание на проектирование, составляемое заказчиком при участии проектной и подрядной строительной организации.

3.249 Документация рабочая: Часть проектно-сметной документации, разрабатываемая на стадии «рабочая документация» и используемая непосредственно на строительных площадках при возведении объектов.

3.250 Документация разрешительная: Комплект документов, разрешающий заказчику производство проектно-изыскательских работ по строительству или реконструкции объекта, выдаваемый министерствами, ведомствами или органами местного управления.

3.251 Долговечность: Способность здания или сооружения и их элементов сохранять заданные качества во времени в определенных условиях при установленном режиме эксплуатации без разрушения и деформаций.

3.252 Дуговая сварка: Способ электросварки металлов, при котором местное расплавление свариваемых частей осуществляется электрической дугой.

3.253 Единая система конструкторской документации: Комплекс государственных стандартов, устанавливающих взаимосвязанные единые правила и положения по порядку разработки, оформления и обращения конструкторской документации.

3.254 Единая система подготовки строительного производства; ЕС ПСП: Установленный государственными стандартами и другими нормативными документами комплекс взаимосвязанных мероприятий и задач организационного, технического, технологического, планово-экономического, социального характера, обеспечивающих планомерное развертывание строительства и ввод в действие производственных мощностей и объектов в заданные сроки и с требуемым качеством строительно-монтажных работ.

3.255 Единые нормы и расценки; ЕНиР: Предельные величины затрат времени на выполнение определенного объема однородных работ, а также размеры оплаты на единицу работ.

3.256 Естественное освещение помещений: Освещение помещений естественным светом (прямым или отраженным), проникающим через прозрачные ограждающие конструкции.

3.257 Железнение: Специальная обработка бетонной поверхности цементным раствором для увеличения плотности поверхностного слоя и водонепроницаемости.

3.258 Желтые линии: Границы максимально допустимых зон возможного распространения завалов (обрушений) зданий (сооружений, строений) в результате разрушительных землетрясений, иных бедствий природного или техногенного характера. Желтые линии, как правило, применяются для регулирования разрывов между зданиями и сооружениями.

3.259 Жесткие опоры: В расчетах каменных и армокаменных конструкций поперечные каменные и бетонные стены толщиной не менее 12 см, железобетонные стены толщиной не менее 6 см, контрфорсы, поперечные рамы с жесткими узлами, участки поперечных стен и другие конструкции, рассчитанные на восприятие горизонтальной нагрузки.

3.260 Жесткие стыки: Стыки конструкций, способные воспринимать действующие в узлах сопряжения нормальные усилия и изгибающие моменты.

3.261 Жесткое сопряжение свай с ростверком: Заделка выпусков свай в ростверк на длину анкеровки арматуры и защемление бетона свай в ростверк не менее 50 мм. Предусматривается в случаях, когда: стволы свай располагаются в слабых грунтах; в месте сопряжения сжимающая нагрузка, передаваемая на сваю, приложена к ней с эксцентриситетом, выходящим за пределы ее ядра сечения; на сваю действуют горизонтальные нагрузки, значения перемещений от которых при свободном опирании оказываются более предельных для проектируемого здания или сооружения; в фундаменте имеются наклонные или составные вертикальные сваи; сваи работают на выдергивающие нагрузки

3.262 Жесткость свай: Отношение нагрузки на сваю к ее осадке. Определяется расчетом или по результатам статических испытаний свай. В расчетных программных комплексах задается соответствующим значением жесткости конечного элемента.

3.263 Жестяные работы: Работы по изготовлению различных изделий из листовой стали толщиной до 1 мм, выполняемые при устройстве кровель из листовой стали, устройстве и монтаже санитарно-технических систем зданий.

3.264 Забой: Рабочее место, где происходит разработка грунта открытым или подземным способом, перемещающееся в процессе производства работ.

3.265 Забутка: Заполнение каменной кладкой пространства между стенами или пазами сводов, между наружной и внутренней верстой.

3.266 Забутовка: Заполнение промежутка между внутренней и внешней оболочками стены камнем, щебнем, битым кирпичом и другими материалами.

3.267 Завеса противофильтрационная: Искусственная преграда на пути фильтрационного потока воды, создаваемая в грунте основания подпорного гидротехнического сооружения и в береговых его примыканиях (путем инъекции раствора, смесей) для удлинения путей фильтрации, снижения фильтрационного давления на подошву сооружения уменьшения потери воды на фильтрацию.

3.268 Заготовительные процессы: Процессы, которые обеспечивают строящийся объект полуфабрикатами, деталями и изделиями. Эти процессы выполняют обычно на специализированных предприятиях (заводах сборного железобетона, заводах товарного бетона и др.), но также и в условиях строительной площадки (на приобъектных бетонорастворных узлах, в приобъектных арматурных цехах и других местах).

3.269 Заготовительные работы: Работы по заготовке и производству строительных и эксплуатационных материалов, организация складов.]

3.270 Заготовка: Предмет производства, из которого изменением формы, размеров, чистоты поверхности и свойств материалов изготавливают деталь или разъемную сборочную единицу (например, арматурные стрежни для сборки арматурного каркаса, стальной лист для изготовления штампованного настила, закладная деталь для железобетонной конструкции с нанесением на нее антикоррозионного покрытия).

3.271 Задание на проектирование: Официальный документ, выдаваемый заказчиком (инвестором) и содержащий требования по проектированию и строительству объекта.

3.272 Заделка стыков соединений сборных железобетонных конструкций: Процесс, состоящий из сварки и защиты закладных деталей от коррозии, замоноличивания стыков раствором бетонной смеси, герметизации стыков.

3.273 Задел в строительстве: Объем работ, который должен быть выполнен на переходящих объектах к концу планируемого периода. Основным показателем, определяющим размер задела - нормативная продолжительность строительства объектов. В жилищном строительстве размер задела определяют в натуральных (жилая и общая площадь) и стоимостных показателях, необходимых для установления числа объектов задела и проектирования производства работ.

3.274 Задел по мощности: Суммарная проектная мощность предприятий, которые должны находиться в стадии строительства на конец планируемого периода, за вычетом мощностей, введенных от начала их строительства до конца планируемого периода.

3.275 Задел по объему капитальных вложений: Стоимость строительно-монтажных работ и других затрат, входящих в сметную стоимость объектов, которая должна быть освоена к концу планируемого периода на переходящих стройках.

3.276 Задел по объему строительно-монтажных работ: Часть задела по объему капитальных вложений, включающая стоимость строительных и монтажных работ, которые должны быть выполнены на переходящих стройках к концу планируемого периода.

3.277 Заказчик (застройщик): Физическое или юридическое лицо (частное лицо, организация, предприятие, учреждение), выделяющее средства для капитального строительства зданий и сооружений с заключением договора с подрядной организацией (подрядчиком) на проведение проектно-изыскательских и строительно-монтажных работ.

3.278 Закладные детали в железобетоне: Металлические детали, устанавливаемые в железобетонных элементах до бетонирования; служат для соединения железобетонных конструкций с металлическими, установки и крепления технологического оборудования и других целей.

3.279 Закрепление грунта: Искусственное преобразование строительных свойств грунта физико-химическими методами в условиях естественного залегания грунта для повышения прочности или связности и придания грунтам водонепроницаемости.

3.280 Закрытый склад: Склад, служащий для хранения материалов, которые подвергаются порче на открытом воздухе.

3.281 Замок, замковый камень: Завершающий свод или арку верхний центральный камень. Представляет собой клиновидный блок или кирпич, несколько выступающий из плоскости.

3.282 Замоноличивание стыков сборных элементов: Заполнение швов, ниш, пространств между монтируемыми изделиями цементным раствором или бетоном. При этом бетон замоноличивания может выполнять несущую, ограждающую, декоративную функцию или совмещать несколько функций.

3.283 Залог: Количество ударов молота по забиваемой в грунт свае, выполняемых для замера средней величины ее отказа.

3.284 Заложение откоса: Горизонтальная проекция откоса выемки или насыпи. Откос характеризуется крутизной, то есть отношением высоты (глубины) земляного сооружения к заложению.

3.285 Замачивание грунта: Один из способов уплотнения, который заключается в затоплении грунта водой до заданной стабилизации просадки.

3.286 Замоноличивание стыка: Процесс превращения в монолит зоны сопряжения двух или более сборных железобетонных конструкций или их элементов. Достигается скреплением выпусков арматуры или закладных деталей (преимущественно сваркой) с последующим заполнением стыковой полости бетонной смесью или раствором.

3.287 Замораживание грунта: Искусственное охлаждение слабых и водонасыщенных грунтов в естественном залегании до температуры ниже 0°C с целью их упрочнения и достижения водонепроницаемости.

3.288 Зануление: Мера защиты людей от поражения электрическим током; применяется в сетях с глухозаземленным нейтральным проводом. Зануление осуществляется путем присоединения к неоднократно заземленному нулевому проводу питающей сети корпусов и других конструктивных неметаллических частей электрооборудования, которые не находятся под напряжением, но вследствие повреждения изоляции могут оказаться под ним. Задача зануления - быстрое отключение установки от сети при повреждении или пробое на корпус.

3.289 Запаздывающие деформации: Деформации, которые, являясь следствием напряжений и следуя за ними, накапливаются постепенно во времени, асимптотически приближаясь к некоторому предельному значению, обусловленному реологическими свойствами материалов и действующими напряжениями. Запаздывающие деформации, накопленные к любому моменту времени, отличному от предельного, зависят от закона изменения напряжений во времени.

3.290 Запасы производственные в строительстве: Средства производства, имеющиеся на строительных площадках или предприятиях, но еще не переданные в производственный процесс.

3.291 Заполнение ограждения: Элемент ограждения, расположенный между опорами или вертикальными поверхностями строительных конструкций зданий

3.292 Заполнение швов и трещин: Технологическая операция введения в паз шва или трещины герметика (мастики) для обеспечения их водонепроницаемости.

3.293 Запорная планка: Деталь, в которую входит засов или засов-защелка при запирании или фиксировании окна или двери.

3.294 Застройка разрывов между зданиями: Строительство дополнительных зданий и сооружений, соединяющих два соседних архитектурных объекта, расположенных по одной красной линии или в одном квартале, и заполняющих свободное пространство между ними.

3.295 Затирка: Процесс заглаживания специальными инструментами штукатурного слоя раствора по поверхности.

3.296 Затраты на строительное производство: Расходы строительных организаций на производство строительной продукции, выраженные в денежной форме.

3.297 Затраты прямые: Основная составная часть сметной стоимости строительно-монтажных работ, включающая стоимость всех материалов, изделий и конструкций, энергетических ресурсов, заработную плату рабочих и стоимость эксплуатации строительных машин и механизмов.

3.298 Затяжка анкерных болтов: Создание предварительного натяжения анкерного болта, осуществляемое с использованием ручного или механизированного инструмента до величины, указанной в технических условиях на монтаж оборудования. При отсутствии указанной величины крутящего момента при окончательной затяжке болта она не должна превышать нормируемого максимально допускаемого крутящего момента. Контроль усилия затяжки осуществляется по величине крутящего момента, по

перемещению или удлинению болта, по углу поворота гайки или по величине давления в гидросистеме специально предназначенных для этих целей гидроключей.

3.299 Захватка: Часть участка застройки, здания, сооружения, в пределах которого выполняются все частные строительные процессы, входящие в технологический комплекс работ.

3.300 Зачистка: Срезка недоборов грунта с поверхности дна и стенок выемок, котлованов для доведения их до проектных размеров. Для зачистки применяются зачистные приспособления, навешиваемые на экскаваторные ковши.

3.301 Защемление: Жесткое закрепление элемента (конструкции) на опоре, не допускающее линейных и угловых перемещений.

3.302 Защита грунта от промерзания глубинным рыхлением: Процесс рыхления грунта экскаватором на глубину от 1,3 до 1,5 м путем перекидки разрабатываемого грунта на участке, где в последующем будет располагаться земляное сооружение.

3.303 Звено: Группа рабочих (одной или нескольких профессий), наименьшая численность которой обуславливается рациональной организацией труда при выполнении определенного строительного процесса.

3.304 Звено инфраструктурное: Звено высокоразвитой материально-технической базы, которое обеспечивает взаимодействие и нормальное функционирование строительно-монтажного и промышленно-производственного звеньев этой базы. Обеспечивает все виды транспортных связей, складирование и хранение элементов производства, их размещение и концентрация на базах комплектаций, ремонт и эксплуатацию технических и технологических систем, машин и механизмов.

3.305 Звено каменщиков: Звено из двух каменщиков, одного ведущего - высокой квалификации, выполняющего кладку верстовых рядов, другого - подсобного, раскладывающего материал на стене и выкладывающего забутку. Звено эффективно при кладке стен с большим количеством проемов при толщине стены до полутора кирпичей.

3.306 Звено каменщиков «пятерка»: Звено состоит из пяти каменщиков. Оно разбивается на три самостоятельных потока: наружную версту выкладывает первый каменщик с подсобным, за ним на расстоянии от 2,0 до 2,5 м работает второй каменщик со своим подсобным и на таком же расстоянии еще один подсобный выкладывает забутку. Способ эффективен при толщине стены в два с половиной кирпича и более.

3.307 Звено каменщиков «тройка»: Звено из трех каменщиков. Ведущий каменщик выполняет кладку наружной версты, второй каменщик выполняет остальную кладку, подсобный рабочий расстиляет раствор и доставляет кирпич. Звено эффективно при кладке стен простой и средней сложности толщиной в два кирпича.

3.308 Звено каменщиков «четверка»: Звено из четырех каменщиков, которые ведут кладку двумя звеньями «двойками»; кладку наружной и внутренней версты ведут ведущие каменщики, а вспомогательные работы выполняют два подсобных рабочих. Звено эффективно при толщине стены в два с половиной кирпича и более.

3.309 Звено промышленно-производственное: Звено, которое составляет индустриальную основу прогрессивного развития строительства с обеспечением строительными материалами, машинами, изделиями и конструкциями.

3.310 Звено строительно-монтажное: Звено высокоразвитой материально-технической базы, в которое входят все виды общестроительных и специализированных строительно-монтажных организаций. Это звено осуществляет выпуск готовой строительной продукции.

3.311 Звукоизоляция: Комплекс мероприятий по снижению уровня шума, ослаблению звука при его проникновении через ограждающие конструкции зданий.

3.312 Звукоизоляция пола: Слой или пористая прокладка, уменьшающие передачу шума через перекрытие.

3.313 Здание: Искусственное строение, состоящее из несущих и ограждающих конструкций, образующих обязательный наземный замкнутый объем, в зависимости от функционального назначения используемое для проживания или пребывания людей, выполнения производственных процессов, а также размещения и хранения материальных ценностей. Здание может иметь подземную часть.

3.314 Землесосный снаряд (земснаряд): Снаряд, который представляет собой плавучее устройство с подвешенным грунтоприемником, всасывающим грунт при помощи землесоса.

3.315 Земляные работы: Комплекс строительных работ включающий выемку (разработку) грунта, его перемещение и укладку с разравниванием и уплотнение грунта. Цель производства земляных работ - создание инженерных сооружений из грунта (плотон, дорог, каналов, траншей и др.), устройство оснований зданий и сооружений, планировка территорий под застройку удаление земляных масс для вскрытия месторождений полезных ископаемых открытым способом.

3.316 Зимние условия производства работ: Условия, требующие выполнения специально разработанных мер для выполнения процессов в период, когда ожидаемая среднесуточная температура воздуха становится ниже 5°C, а минимальная суточная температура - ниже 0°C. Производство работ в зимних условиях требует проведения технологических и организационных мероприятий, которые позволяют свести к минимуму увеличение трудовых, энергетических и материальных затрат при сохранении заданных сроков строительства и качества строительной продукции.

3.317 Заполнение швов и трещин: Технологическая операция введения в паз шва или трещины герметика (мастики) для обеспечения их водонепроницаемости.

3.318 Застройка разрывов между зданиями: Строительство дополнительных зданий и сооружений, соединяющих два соседних архитектурных объекта, расположенных по одной красной линии или в одном квартале, и заполняющих свободное пространство между ними.

3.319 Захваты: Устройства, предназначенные для подъема монтируемых элементов. Конструктивно захваты выполняют механическими, электромагнитными и вакуумными способами.

3.320 Зона обслуживания краном: Пространство, находящееся в пределах линии, описываемой крюком крана в процессе работы.

3.321 Зона работы крана: Пространство, находящееся в пределах линии, описываемой крюком крана при монтаже конструкции.

3.322 Зона работы подъемника: Пространство, где возможно падение поднимаемого подъемником груза.

3.323 Зона складирования материала: Участок рабочего места каменщика (полоса) шириной от 1,0 до 1,6 м для размещения поддонов с кирпичом и ящиков с раствором.

3.324 Зона транспортная рабочего места каменщика: Участок рабочего места (полоса) шириной от 0,75 до 1,20 м для передвижения рабочих, занятых доставкой материала в пределах рабочей зоны.

3.325 Зонирование территорий: При градостроительном планировании деление территорий на функциональные зоны с установлением видов градостроительного использования отдельных зон и возможных ограничений по их использованию.

3.326 Зоны (районы) повышенной сейсмической опасности: Районы с возможным (ожидаемым) сейсмическим воздействием интенсивностью семь и более баллов.

3.327 Иглофильтрование: Понижение уровня грунтовых вод с помощью иглофильтра, представляющего собой трубу с фильтром на конце, соединенного с откачивающим насосом.

3.328 Изготовление свай методом выштамповывания: Метод, основанный на изготовлении свай забуриванием лидер-скважины, которую пробивают ударным снарядом на требуемую глубину, с последующим заполнением бетонной смесью нижней части скважины. Смесь уплотняют ударами трамбовки, устанавливают обсадную трубу, арматурный каркас и осуществляют бетонирование верхней части сваи.

3.329 Изготовление частотрамбованных свай: Метод изготовления свай путем забивки обсадной трубы в пробуренную скважину вместе с надетым на конце чугунным башмаком, который остается в грунте. Загружение бетонной смеси в обсадную трубу осуществляют порциями. Затем обсадная труба извлекается из скважины с помощью молота двойного действия.

3.330 Изделие строительное: Элемент заводского изготовления, поставляемый на строительство в готовом виде.

3.331 Издержки производства: Совокупные затраты на производство продукта. Издержки производства представляют собой производительные затраты на покупку средств производства и оплату рабочей силы.

3.332 Изобретение: Новое и обладающее существенными отличиями техническое решение, дающее положительный эффект.

3.333 Изоляционные работы: Работы, выполняемые с целью устройства защитных покрытий на поверхности узлов, части зданий и сооружений. Разделяют две группы изоляционных работ - гидроизоляционные и теплоизоляционные.

3.334 Изыскания инженерно-геодезические: Комплекс работ, проводимых с целью изучения топографических условий района строительства. Инженерно-геодезические изыскания включают:

- сбор и анализ ранее выполненных топографо-геодезических работ на участке строительства;

- создание или развитие геодезических сетей для выполнения топографических съемок и перенесения проекта сооружения на местность;
- производство крупномасштабных съемок, съемок подземных коммуникаций и сооружений;
- трассирование линейных сооружений;
- геодезическую привязку геологических выработок, геофизических и гидрогеологических створов;
- согласование с различными организациями вопросов отводов земель, мест примыкания подъездных дорог и других коммуникаций, обеспечения объекта строительства электроэнергией, газом, водой.

3.335 Инвентаризация: Операция с составлением подробных описей имеющихся материальных ценностей для установления точного количества и состояния материальных ресурсов и проверки правильности данных учета и отчетности, выявления недостатков или излишков и причин их образования.

3.336 Инвентарная стоимость объекта строительства: Фактическая стоимость, по которой объект после ввода в эксплуатацию зачисляется на баланс основной деятельности застройщика в качестве элемента основных фондов.

3.337 Инвестиционный строительный проект: Проект, связанный с реализацией полного цикла капитальных вложений от начального вложения до завершения Работ, в состав которого входит строительная часть.

3.338 Инвестор: Субъект управления, основной функцией которого является финансирование проекта или инвестиционной программы с целью получения прибыли, определяемой процентом (прибыль инвестора) на инвестируемый капитал.

3.339 Индустриализация строительства: Процесс возведения зданий и сооружений на основе комплексной механизации и автоматизации производственных процессов на строительстве или путем переноса процессов сооружения объекта со строительной площадки в заводские условия с использованием современных методов управления.

3.340 Инженерная геология: Отрасль геологии, изучающая верхние горизонты земной коры и их динамику в связи с инженерной деятельностью человека.

3.341 Инженерная гидрогеология: Составная часть гидрогеологии - науки о подземных водах. В инженерной гидрогеологии подземные воды рассматриваются в связи со строительством и эксплуатацией различных инженерных сооружений и хозяйственной деятельностью человека.

3.342 Инженерная инфраструктура: Совокупность предприятий (организаций), объектов (зданий и сооружений), коммуникаций и сетей инженерного и коммунального обеспечения, создающая нормальные условия для жизнедеятельности людей, а также устойчивого функционирования производства или обращения товаров и услуг.

3.343 Инженерная подготовка территорий населенных мест: Комплекс инженерных мероприятий по освоению территорий целесообразного градостроительного использования, улучшению санитарно-гигиенических и микроклиматических условий населенных мест. В состав инженерной подготовки территории входят:

- вертикальная планировка территории;

- организация поверхностного стока и удаление застойных вод;
- устройство и реконструкция водоемов.

3.344 Инженерная подготовка территории строительной площадки: Комплекс взаимоувязанных подготовительных мероприятий организационного, технического и технологического характера с целью развертывания и осуществления строительства. К основным работам инженерной подготовки территории строительной площадки относятся:

- прокладка постоянных и временных трубопроводов;
- вертикальная планировка площадки;
- устройство дренажа и прокладка автодорог;
- устройство монтажных и складских площадок, а также мобильных и инвентарных временных зданий.

3.345 Инженерные изыскания: Комплекс технических и экономических исследований района строительства, позволяющих обосновать его целесообразность и месторасположение, собрать необходимые данные для проектирования и расчета смет новых или реконструируемых зданий (сооружений). Инженерные изыскания предшествуют всем этапам строительства.

3.346 Инжиниринг: Предоставление фирмой-консультантом клиенту комплекса инжиниринговых и консультационных услуг коммерческого характера по подготовке и обеспечению процесса производства, реализации продукции, обслуживанию строительства и эксплуатации промышленных, инфраструктурных и других объектов.

3.347 Инжиниринговые услуги в сфере архитектурной, градостроительной и строительной деятельности: Оказание комплекса услуг, обеспечивающих подготовку и осуществление строительства, имеющих целью достижение оптимальных проектных показателей.

3.348 Инструкция: Нормативно-методический документ, регламентирующий принципы и методы управления.

3.349 Интенсивность труда: Количество труда, затрачиваемое в течение определенного промежутка времени и измеряемое затратами физической, умственной и нервной энергии в единицу времени.

3.350 Информационные процессы: Процессы, которые реализуются с помощью информационных технологий - методов расчета, методик, программ и средств информационно-вычислительной техники - и направлены на переработку идеальных предметов (информации, чисел, исходных данных, документов) с целью выработки и принятия решений по наиболее эффективному осуществлению строительных технологий.

3.351 Информация: Сведения, данные, обладающие элементами новизны для их получателя и требующие с его стороны принятия решений.

3.352 Инъекционный способ бетонирования: Способ, при котором в опалубку конструкции (без нарушения проектного расположения арматуры) равномерно укладывают крупный заполнитель, а затем в пустоты уложенного заполнителя нагнетают под давлением цементно-песчаный раствор. При толщине конструкции более 1 м раствор инъецируют через стальные трубы, устанавливаемые в опалубку до укладки крупного

заполнителя; при толщине конструкции менее 1 м - через специальные инъекционные отверстия в опалубке конструкции.

3.353 Искусственное понижение уровня грунтовых вод: Мероприятия, направленные на понижение уровня грунтовых вод и осуществляемые с помощью иглофильтровых, эжекторных иглофильтровых установок или системы скважин, оборудованных индивидуальными насосами.

3.354 Испытание конструкций и сооружений: Комплекс экспериментальных методов и средств для изучения действительной работы сооружений и конструкций с целью установления взаимосвязи теоретических исследований и их реализации в натурном сооружении. Испытание конструкций и сооружений подразумевает: контроль за возведением сооружения, приемку в эксплуатацию, диагностику эксплуатируемых конструкций и сооружений с целью их ремонта, реконструкции или отбраковки, оценку состояния аварийных конструкций.

3.355 Испытание материалов: Определение механических, физических, химических или иных свойств материалов. При испытании материалов руководствуются стандартами, ведомственными и другими техническими условиями, регламентирующими методику контрольно-испытательных операций. Испытание материалов осуществляется в фабрично-заводских и других лабораториях.

3.356 Кавальер: Насыпь, образуемая при отсыпке ненужного грунта, а также для временного хранения грунта, предназначенного для обратной засыпки траншей и котлованов.

3.357 Календарное планирование: Процесс организационно-технологической увязки во времени и пространстве элементов строительного производства, включающий разработку организационно-технологических моделей процессов возведения отдельных зданий и сооружений или их комплексов с последующей их календаризацией (привязкой сроков строительства объектов комплекса и работ к календарным срокам с учетом нормативной или договорной продолжительности строительства).

3.358 Календарный план подготовительного периода: Проектно-технологический документ, устанавливающий продолжительность подготовительного периода и сроки выполнения подготовительных работ по зданиям и сооружениям с распределением их объемов по месяцам. Календарный план подготовительного периода разрабатывается в составе проекта организации строительства. Форма и последовательность составления аналогичны календарному плану строительства.

3.359 Калькуляция трудовых затрат: Форма для расчета количества трудовых затрат (в человеко-часах, человеко-днях) при выполнении определенного объема строительной работы. Объектом калькуляции трудовых затрат могут служить: строительный процесс; отдельная работа; комплекс строительных работ, выполняемых звеном, бригадой на выделенном фронте работ; отдельная конструкция или строительное сооружение в целом.

3.360 Каменная кладка в зимнее время с противоморозными добавками: Способ производства каменных работ в зимнее время, основанный на применении противоморозных химических добавок, которые понижают температуру замерзания

раствора и обеспечивают увеличение набора прочности на 20% от проектной величины при отрицательной температуре.

3.361 Каменная кладка вподрезку: Кладка, при которой швы полностью заполняются раствором.

3.362 Каменная кладка впустошовку: Кладка, швы которой не заполняются раствором от 10 до 15 мм для лучшего сцепления штукатурного слоя с кладкой.

3.363 Каменные работы: Строительные работы, выполняемые при возведении каменных конструкций зданий и сооружений. Каменные работы представляют собой комплекс процессов, в состав которых, кроме основных (кладка кирпича или камней на растворе), включаются вспомогательные процессы (установка лесов и подмостей, подача материалов и т.п.)

3.364 Камнеобработка: Процесс придания естественному камню требуемой формы и внешней отделки (фактуры). Камнеобработка состоит из трех основных операций: распиловки, окантовки и фактурной обработки лицевой поверхности. Камнеобработку производят на станках, а также термо-, пневмо- или электроинструментом.

3.365 Капитальное строительство: Строительство и оснащение оборудованием новых или реконструкция (расширение, переоборудование) действующих объектов: предприятий, зданий и сооружений как производственного, так и гражданского назначения.

3.366 Капитальные вложения в строительстве: Денежные затраты на новое строительство, реконструкцию, расширение и техническое перевооружение действующих промышленных, сельскохозяйственных, транспортных, торговых и других предприятий, затраты на жилищное, коммунальное и культурно-бытовое строительство.

3.367 Капитальный ремонт зданий и сооружений: Ремонт объекта с целью восстановления исправности и работоспособности его конструкций и систем инженерного оборудования, а также поддержки эксплуатационных показателей в связи с физическим износом и разрушением без изменения основных технико-экономических показателей объекта.

3.368 Капитальный ремонт наружных инженерных коммуникаций и объектов благоустройства: Работы по ремонту сетей водопровода, канализации, тепло-, газо- и электроснабжения, озеленению дворовых территорий, ремонту дорожек, проездов и тротуаров и др.

3.369 Каркас с ядрами жесткости: Связевая, рамно-связевая или каркасно-стенная конструктивная система, в которой каркас выполняется в виде ствола или ядер жесткости - вертикальных пространственных элементов жесткости замкнутой в плане формы.

3.370 Карта инженерно-геологических условий: Отображение в цифровой, графической и иных формах на топографическом плане (карте) компонентов инженерно-геологической среды, оказывающих влияние на здания и сооружения.

3.371 Карта инженерно-геологического районирования: Отображение на топографическом плане (карте) инженерно-геологических условий выделенных таксономических единиц (районов, подрайонов, участков и тому подобное) с принятой (заданной) степенью однородности этих условий.

3.372 Карта инженерно-экологическая: Графическое отображение на карте современного экологического состояния окружающей среды и (или) прогноза ее изменения на заданный интервал времени.

3.373 Карта трудовых процессов: Документ, устанавливающий рациональную и стабильную технологию какого-либо производственного процесса с часто повторяющимися производственными операциями и определяющий методы, условия выполнения и материально-технического обеспечения этих операций.

3.374 Карточки складского учета: Документы, в которых ежедневно отражаются все операции по движению материальных ценностей с указанием их остатков после каждого отпуска или поступления материалов.

3.375 Качества сертификат: Сопроводительный документ, удостоверяющий качество поставленного товара. Содержит показатели качества, технические характеристики. По требованию покупателя продавец представляет сертификат качества, выданный нейтральной стороной, соответствующим учреждением, фирмой, торговой палатой либо государственной организацией.

3.376 Качество: Совокупность свойств товара, определяющих его пригодность для использования по назначению.

3.377 Качество строительной продукции (качество объекта): Совокупность характеристик (включая эстетические) доведенной до потребителя конечной строительной продукции, отражающих требования, направленные на обеспечение интересов и безопасности собственников (пользователей) и общества в целом на протяжении всего срока службы (эксплуатации, использования, применения).

3.378 Квалиметрия: Область науки, объединяющая, изучающая и реализующая методы количественной оценки качества продукции (результаты деятельности), а в ряде случаев - процессы производства или управления.

3.379 Квалификационный разряд: Уровень профессиональной подготовки рабочих одной и той же профессии и специальности.

3.380 Квалификация: Совокупность технологических, трудовых и организационных факторов, позволяющих отнести данную работу в зависимости от степени ее сложности, точности и ответственности к определенной группе (разряду).

3.381 Квалификация рабочего: Совокупность знаний и профессиональных навыков, необходимых для выполнения в определенных организационно-технических условиях работы, относящейся к данной группе (разряду).

3.382 Кессонный способ производства работ под водой: Производство подводных работ с использованием ограждающей конструкции (кессона), свободной от воды при избыточном давлении воздуха.

3.383 Кислородная резка: Один из видов обработки металлов газовым пламенем, основанный на сгорании металла в струе кислорода и удалении этой струей образовавшихся окислов.

3.384 Кладка: Процесс изготовления частей зданий и сооружений из каменных изделий (кирпича, камней, блоков) и строительного раствора.

3.385 Кладка бутобетонная: Кладка из бутового камня, который утапливают в уложенную бетонную смесь горизонтальными рядами с последующим вибрированием.

3.386 Кладка бутовая из естественных камней неправильной формы: Кладка, применяемая при сооружении фундаментов, стен подвальных этажей, цоколей и стен неотапливаемых зданий. Для кладки используется известняк, песчаник, ракушечник, туф, гранит, а также булыжный камень с подгонкой в целях перевязки камней в слоях.

3.387 Кладка в зимних условиях: Кладка методом замораживания, при котором кладку ведут на открытом воздухе при отрицательных температурах на растворе, имеющем положительную температуру в момент укладки его в дело, с применением обычных растворов с химическими противоморозными добавками, а также с применением электро - или паропрогрева свежесозданной кладки в тепляках.

3.388 Кладка из бутового камня «под залив»: Способ кладки из бутового камня насухо враспор со стенками траншеи или опалубки с последующим заполнением пустот щебнем и заливкой цементным раствором.

3.389 Кладка из бутового камня «под лопатку»: Кладка из бутового камня, выполняемая горизонтальными рядами из подобранных по высоте камней с перевязкой швов по однорядной системе перевязки. Вначале укладывают наружные и внутренние версты, а в промежутке между ними набрасывают раствор и укладывают камни-забутки.

3.390 Кладка каменная армированная: Каменная кладка, в швы которой для увеличения прочности укладывают арматурную сетку или отдельные арматурные стержни (по проекту).

3.391 Кладка многорядная (шестирядная): Кладка, в которой пять ложковых рядов перекрываются одним тычковым рядом.

3.392 Кладка стен облегченной конструкции: Кладка стен, состоящая из двух параллельных ложковых стенок с перевязкой тычковыми рядами через 3 - 5 рядов. Образовавшуюся полость заполняют теплоизоляционным материалом.

3.393 Кладка стен с облицовкой: Кладка стен, фасады которых облицовывают лицевым кирпичом, керамической плиткой и плиткой из естественного камня.

3.394 Кладка цепная однорядная: Кладка, выполняемая чередованием через один тычковых и ложковых рядов.

3.395 Климатическое районирование в строительных целях: Разделение территории страны на зоны или районы, проводимое по характерным климатическим показателям, влияющим на особенности застройки, выбор типа здания или отдельных конструкций, а также на методы организации и производства строительных работ.

3.396 Коллективный подряд: Форма организации труда в строительстве с включением в строительный процесс инженерно-технических работников и работников аппарата управления.

3.397 Колодец опускной: Полая вертикальная конструкция, погружаемая в грунт по мере его разработки под действием собственного веса.

3.398 Колонковое бурение: Вращательное бурение, при котором разрушение горной породы осуществляется по периферийной (кольцевой) части забоя скважины с сохранением нетронутой, центральной части (керна). Применяется при разведочных и изыскательских работах.

3.399 Комбинирование в строительстве: Форма осуществления строительного производства, характеризуемая административным объединением процесса строительства

и монтажа, организаций различной специализации или строительных и монтажных организаций с промышленными предприятиями по изготовлению конструкций и деталей.

3.400 Комбинированный метод монтажа: Представляет собой сочетание дифференцированного (последовательная установка всех однотипных конструкций в пределах здания или участка) и комплексного (последовательный монтаж разнотипных конструкций в пределах одной или нескольких ячеек здания) методов.

3.401 Комбинированный свайно-плитный фундамент; КСПФ: Фундаментная плита, в которой для уменьшения осадок и их неравномерности предусматриваются сваи, располагаемые на расстоянии не менее 57 диаметрам и более между осями свай. Метод расчета осадки КСПФ основан на совместном учете жесткости свай и плиты. При этом нормами проектирования предусматривается, что когда в работу включается плита, на сваи принимается приблизительно 85% общей нагрузки на фундамент, на плиту - 15%.

3.402 Коммунальное строительство: Отрасль строительства, назначением которой является возведение, реконструкция и расширение зданий и сооружений коммунального хозяйства, объектов коммунального транспорта и городской дорожной сети, предприятий и сооружений коммунальной энергетики, объектов внешнего благоустройства населенных мест.

3.403 Компоновка связей каркасных зданий: Оптимальное размещение различных видов вертикальных связей между колоннами и связей покрытия, соединяющих плоские рамы в жесткий пространственный каркас с учетом характера и вида действующих на него нагрузок.

3.404 Компоновка каркаса: Установление рациональных схем несущих элементов и связей, выполняемое до расчета, на основе которого составляются расчетные схемы и при необходимости уточняются после его выполнения.

3.405 Компьютеризация управления: Процесс использования органами управления электронно-вычислительной техники и методов переработки информации с целью получения оптимальных управленческих решений.

3.406 Комплекс инвестиционно-строительный: Комплекс, который включает совокупность всех фондообразующих отраслей, таких как проектные и подрядные организации, отрасли инвестиционного машиностроения, промышленность строительных материалов и конструкций, поставщиков оборудования и строительных материалов, предприятия социально-бытовой инфраструктуры. Центральное звено комплекса - капитальное строительство, завершающая усилия всех инвестиционных отраслей и превращающая материальные ресурсы в основные фонды.

3.407 Комплексная застройка: Планирование, проектирование, застройка крупного жилого массива с условием одновременного ввода в эксплуатацию жилых домов и объектов социально-бытового назначения инфраструктуры жилого района.

3.408 Комплексно-механизированный процесс: Строительный процесс, все основные работы которого производятся машинами, а некоторые вспомогательные операции выполняются с помощью механизированного инструмента. При этом все машины увязаны между собой по производительности и основным параметрам с таким расчетом, чтобы обеспечивалась высокая производительность труда, наименьшая

стоимость, максимальное использование основных машин и сокращение сроков производства работ.

3.409 Комплексный капитальный ремонт здания: Ремонт, который предусматривает работы, охватывающие все здание в целом или отдельные его секции, при котором устраняется их физический и моральный износ, включая инженерное оборудование, наружные сети и благоустройство территории, относящиеся к ремонтируемому зданию.

3.410 Комплексный процесс: Совокупность одновременно осуществляемых простых процессов, находящихся между собой в непосредственной организационной зависимости и связанных единством конечной продукции, например, монтаж колонн, балок и ферм каркаса здания.

3.411 Комплектно-блочный метод: Метод, объединяющий строительство зданий и сооружений и их частей и монтаж технологических линий, агрегатов и инженерного оборудования, при котором предусматривается индустриальное изготовление и поставка на строительную площадку комплектов блоков, их укрупнительная сборка и возведение из них зданий и сооружений.

3.412 Комплектность хода производства: Равномерное изготовление отдельных частей (узлов или деталей) изделия в количествах и в сроки, обеспечивающие своевременную и ритмичную его сборку и, как следствие, ритмичный выпуск предприятиями продукции.

3.413 Комплектуемое изделие: Изделие предприятия-поставщика, применяемое как составная часть изделия, выпускаемого другим предприятием.

3.414 Конвейерный метод крупноблочного монтажа: Метод монтажа, основанный на сборке конструкций в крупные блоки на специальных стоянках, затем монтируемых в определенной технологической последовательности с организацией единого технологического процесса, с взаимоувязанным выполнением всех видов работ, начиная от нулевого цикла и заканчивая пусконаладочными работами.

3.415 Конвейеры: Устройства, применяемые для транспортирования гравия, щебня, цемента, грунта, бетонных смесей, кирпича, дробленого камня в пределах строительной площадки, завода строительных деталей или карьера.

3.416 Кондуктор монтажный: Устройство для выверки и временного закрепления монтируемых конструкций или их элементов в проектном положении.

3.417 Консервация строящихся объектов: Комплекс мер по обеспечению сохранности качественных характеристик конструкции, материалов и оборудования незавершенного строительством объекта на период временного приостановления его строительства.

3.418 Конструирование: Создание конструкции чего-либо (машин, агрегатов, сооружений) с выполнением проекта (рабочих чертежей, модели) и необходимых расчетов во взаимоувязке всех частей и элементов объекта проектирования, увязке их взаимного расположения и взаимодействия и с выбором материалов, из которых будут изготовлены отдельные части и элементы.

3.419 Конструктивная система стеновая: Пространственная конструктивная система из несущих стен, объединенных для совместной работы с горизонтальными

дисками перекрытий, воспринимающая всю совокупность вертикальных и горизонтальных нагрузок. В зависимости от схемы расположения несущих стен в плане здания и характера опирания на них перекрытий различают перекрестно-стеновые, поперечно-стеновые и продольно-стеновые конструктивные системы.

3.420 Конструктивная схема с несущими стенами: Схема, согласно которой нагрузку от перекрытий и крыши (покрытия) воспринимают продольные, поперечные стены или одновременно и те, и другие.

3.421 Конструктивная схема с неполным каркасом: Схема с несущими наружными стенами и внутренним каркасом, заменяющим внутренние несущие стены.

3.422 Конструкции несущие: Строительные конструкции, воспринимающие нагрузки и воздействия и обеспечивающие прочность, жесткость и устойчивость зданий и сооружений.

3.423 Контактная сварка: Способ электросварки металлов без добавления присадочного материала, при котором сваривание осуществляется путем местного нагрева в зоне соединения при одновременном действии сжимающей силы, направленной перпендикулярно к плоскости соединения.

3.424 Контактное омоноличивание: Способ получения высокопористых материалов, основанный на образовании каркаса из зернистых или волокнистых материалов.

3.425 Контейнерный способ перевозки кирпича: Способ перевозки кирпича, уложенного в универсальный контейнер с деревометаллическим поддоном.

3.426 Контроль: Наблюдение и проверка соответствия действительного хода и развития процесса производства разработанному плану.

3.427 Контроль визуальный: Контроль, осуществляемый посредством внешнего осмотра.

3.428 Контроль внутриведомственный: Контроль, который выполняется контрольно-ревизионными подразделениями вышестоящей организации в виде проведения комплексной ревизии.

3.429 Контроль внутрихозяйственный: Контроль соответствия материальных отчетов линейных работников и нарядов на заработную плату объемам и структуре фактически выполненных работ. Контроль осуществляется администрацией и функциональными отделами строительной организации.

3.430 Контроль выборочный: Выборочная проверка части контролируемой продукции. Объем выборки устанавливается строительными нормами и правилами или проектом.

3.431 Контроль измерительный: Контроль, выполняемый с применением средств измерений, в том числе лабораторного оборудования.

3.432 Контроль непрерывный: Контроль, при котором информация о контролируемом параметре поступает через определенные промежутки времени.

3.433 Контроль операционный: Контроль, выполняемый в процессе производства работ или после их завершения. Осуществляется измерительным методом или техническим осмотром. Результаты операционного контроля фиксируются в общих или

специальных журналах работ, журналах геотехнического контроля и других документах, предусмотренных действующей в данной организации системой управления качеством.

3.434 Контроль приемочный: Контроль, выполняемый по завершении строительства объекта или его этапов, скрытых работ и других объектов контроля. По его результатам принимается документированное решение о пригодности объекта контроля к эксплуатации или выполнении последующих работ.

3.435 Контроль регистрационный: Контроль, выполняемый путем анализа данных, зафиксированных в документах (сертификатах, актах освидетельствования скрытых работ, общих и специальных журналах работ). Применяется при недоступности объекта контроля.

3.436 Контроль сплошной: Проверка всего количества контролируемой продукции (все стыки, все сваи, все конструкции).

3.437 Контрфорс: Вертикальная опора, расположенная с наружной стороны стены и воспринимающая боковой распор. Сечение контрфорса увеличивается по мере приближения к основанию по треугольнику или ступенчато. В случае возникновения сравнительно небольших нагрузок сечение контрфорса может быть постоянным.

3.438 Концентрация строительства: Планомерный процесс, предусматривающий концентрацию, то есть сосредоточение капитальных вложений и, соответственно, трудовых и материальных ресурсов на ограниченном числе строек, а также концентрацию строительства, заключающихся в укрупнении строительных организаций, в целях повышения эффективности производства.

3.439 Концептуальный этап: Этап, в который входит разработка протокола о намерениях, обоснования инвестиций в проект или бизнес-плана проекта и задания на проектирование.

3.440 Кооперативное строительство: Одна из форм кооперативного движения, члены которого объединяются для совместного строительства и эксплуатации жилых домов.

3.441 Координация: Функция согласования действий различных внешних систем по отношению к рассматриваемой системе для достижения общих целей.

3.442 Копры: Механизмы, которые служат для правильной установки и направления сваи при забивке.

3.443 Коробление: Изменение формы и размеров изделия, конструкции, происходящее в результате проявления внутренних напряжений, возникающих в процессе изготовления изделия, конструкции и последующего воздействия внешних факторов.

3.444 Корчеватель: Машина для очистки участков от пней и крупных камней и их перемещения на небольшие расстояния, а также для валки деревьев и рыхления грунта.

3.445 Косой прируб: Соединение элементов деревянных конструкций с подрезкой, применяемое для стыков стоек и балок в местах с нулевыми или малыми значениями изгибающих моментов, при необходимости с установкой стяжных болтов.

3.446 Косоур: Наклонно размещенная балка, перекинутая между площадками лестницы, на которую, в свою очередь, укладываются лестничные ступени. В промышленном домостроении сборный лестничный марш изготавливается из железобетона полностью (и косоуры, и ступени) и также называется косоур.

3.447 Коэффициент использования парка строительных машин во времени: Отношение количества фактически отработанных машино-дней к календарному количеству машино-дней нахождения в хозяйстве за тот же период.

3.448 Коэффициент использования машин по времени в течение смены: Отношение количества часов работы машины в течение смены к продолжительности смены.

3.449 Коэффициент использования машины во времени: Отношение фактического времени работы машины за год к плановому рабочему времени, устанавливаемому на год.

3.450 Коэффициент остаточного разрыхления: Коэффициент, который характеризует состояние разрыхленного грунта, длительное время пролежавшего в насыпи.

3.451 Коэффициент первоначального разрыхления: Отношение объемов грунта в разрыхленном и естественном состояниях.

3.452 Коэффициент сменности работы машины: Отношение количества машино-часов, отработанных однотипными машинами за отчетный период, к произведению количества дней нахождения этих машин в работе на среднюю продолжительность рабочего дня.

3.453 Коэффициент технической готовности машины: Отношение времени, в течение которого машина находится в полной готовности к использованию, к общему рабочему времени.

3.454 Коэффициент условий работы: Коэффициент, учитывающий возможные отклонения принятой расчетной схемы строительного объекта от условий его реальной работы. Коэффициенты условий Работы устанавливаются в нормах, регламентирующих расчет конструкций и оснований на основе экспериментальных и теоретических данных, а также данных о действительной работе материалов, конструкций и оснований в условиях эксплуатации и производства работ.

3.455 Красные линии: Границы, отделяющие территории кварталов, микрорайонов, иных элементов в планировочной структуре населенных пунктов от улиц (проездов, площадей). Красные линии, как правило, применяются для регулирования границ застройки.

3.456 Кредитование строительства: Предоставление займов застройщикам и подрядчикам учреждениями финансирующих банков. Кредитование - одно из источников образования средств для капитальных вложений в соответствии с планом строительства и для покрытия текущих расходов подрядных проектных и изыскательских организаций на условиях возвратности.

3.457 Крестовые связи: Жестко или шарнирносоединенные крестообразные связи, обеспечивающие геометрическую неизменяемость плоских или пространственных конструктивных систем.

3.458 Критерий качества интегральный: Критерий, обобщающий дифференциальные (частные) критерии с учетом их значимости. При этом дифференциальные критерии формируются таким образом, чтобы их колебания были в определенных одинаковых для всех пределах и с одинаковым знаком.

3.459 Критическая прочность: Критерии морозостойкости, выраженный в процентах от проектной прочности в возрасте 28 суток, при достижении которой бетон может быть заморожен без снижения его прочностных показателей после продолжения твердения при наступлении положительных температур. Величина нормируемой прочности зависит от факторов, включающих тип монолитной конструкции, класс примененного бетона, условия его выдерживания, срок приложения, проектную нагрузку к конструкции, условия эксплуатации.

3.460 Критически важные точки объекта: Строительные конструкции, элементы, узлы, коммуникации инженерных и других систем высотных зданий, выход из строя или несанкционированное воздействие на которые может привести к развитию чрезвычайных ситуаций.

3.461 Критический путь: Полный путь в сетевом графике, имеющий наибольшую продолжительность.

3.462 Кровельные работы: Строительные работы по устройству кровли здания. Основные кровельные работы — устройство кровельного покрытия и личных деталей кровли (желобов, воронок, водосточных труб и др.)

3.463 Крупноблочный монтаж: Монтаж, предусматривающий сборку зданий и сооружений из крупных геометрически неизменяемых, конструктивно законченных блоков, изготавливаемых на предприятиях строительной индустрии (например, две подкрановые металлические балки объединяют между собой тормозной фермой) или на строительной площадке (пространственные блоки покрытий полной готовности).

3.464 Крупноэлементный монтаж: Сборка зданий и сооружений из отдельных конструктивно законченных элементов (колонн, подстропильных и стропильных ферм, балок, плит покрытия, стеновых панелей и др.)

3.465 Лакокрасочное защитное покрытие: Покрытие на поверхности строительного изделия или конструкции из лакокрасочного материала, состоящее из одного или нескольких слоев, адгезионно связанных с защищаемой поверхностью.

3.466 Леса строительные: Многоярусная конструкция для размещения рабочих и материалов непосредственно в зоне производства строительно-монтажных работ на разных горизонтах. Леса строительные относятся к средствам подмащивания и по конструктивному исполнению подразделяются на стоечные, передвижные, подвесные и выпускные. В строительстве наиболее распространены сборно-разборные, инвентарные, стоечные, приставные, хомутовые или штырьевые леса из стальных труб.

3.467 Лестница монтажная: Упрощенное сооружение без ограждений для рабочих, допущенных к работе на высоте (верхолазов), или на случай сварки.

3.468 Лестницы и подмости подвесные: Лестницы и подмости, закрепляемые на колоннах с помощью хомутов и закладных деталей. Их располагают в местах примыкания конструкций.

3.469 Лестницы навесные: Лестницы, которые навешивают на хомуты, закрепленные на колоннах на земле.

3.470 Лестницы приставные с площадками: Элементы обустройства колонн для крепления ферм и подкрановых балок к колоннам при небольшой высоте здания.

3.471 Лимитно-заборные карты: Документы, где указывается потребность в материалах, необходимых для выполнения отдельных видов или комплексов работ.

3.472 Линейная организация управления: Организационная структура, которая характеризуется тем, что все функции управления сосредотачиваются у руководителя.

3.473 Линейно-функциональная структура управления: Структура, при которой органически соединены линейная и функциональная структуры, состоящие из специальных функциональных органов, ячеек управления (отделов, бюро), которые, как правило, соответствуют определенной конкретной функции управления.

3.474 Линейно-штабная структура управления: Организационная структура, которая характеризуется тем, что при линейных руководителях создаются специальные подразделения (штабные службы), состоящие из отдельных специалистов или групп управления. Назначение этих служб - подготовка данных для линейного руководителя в целях компетентного решения им возникающих производственных и управленческих задач.

3.475 Линейный инженерно-технический персонал в строительстве: Участники строительства, имеющие соответствующее образование и занимающие должности старших производителей работ (начальники участков), производителей работ, участковых механиков, мастеров, техников и нормировщиков.

3.476 Линии регулирования застройки (линии застройки): Границы застройки, устанавливаемые при размещении зданий (сооружений, строений) с отступом от красных и желтых линий или от границы земельного участка.

3.477 Лобовой забой: Разработка выемки экскаватором «обратная лопата» черпанием грунта при постепенном движении экскаватора задним ходом.

3.478 Ложковый ряд кладки: Ряд, который образуется при укладке камня длинной стороной вдоль стены.

3.479 Люльки и подмости: Устройства, предназначенные для подъема одного или нескольких рабочих с инструментом на определенную высоту.

3.480 Магнитная и электромагнитная дефектоскопия: Способ поиска дефектов сварных соединений, основанный на изменении формы магнитных силовых линий вследствие образования полей их рассеивания в местах дефектов. Контрольный участок намагничивается с одновременной записью на магнитную ленту, с последующим считыванием результатов, зафиксированных на ленте, на магнитографических дефектоскопах.

3.481 Макет: Иллюстрационный (наглядный) материал, выполненный в строгом соответствии с масштабом в объемной форме (с детализацией или условно) в целях установления пространственной соразмерности планируемых территорий, проектируемых объектов, их отдельных элементов, а также интерьеров помещений или внутреннего пространства сооружений. В качестве макета могут использоваться видеоматериалы компьютерного пространственного моделирования.

3.482 Макетирование: Изготовление макетов в требуемом масштабе или, реже, в натуральную величину. Способ получения наиболее полной информации об объекте до его реализации в натуре.

3.483 Малая механизация: Средства и вспомогательное оборудование, предназначенное для сокращения затрат ручного труда и механизации трудоемких операций и отдельных процессов. Средства малой механизации по функциональному назначению делятся на следующие группы: средства подмащивания, грузозахватные приспособления, контейнеры и пакеты, емкости, внутрипостроечный транспорт, вспомогательные средства для улучшения условий труда и техники безопасности.

3.484 Малярные работы: Окраска и отделка различных поверхностей для придания им красивого внешнего вида, для защиты их от вредного влияния атмосферных воздействий, газов и т.п. Иногда окраска имеет и специальное назначение, например, создание огнестойкости, кислотоупорности. Малярные работы подразделяются на подготовительные работы, шпаклевку и окраску поверхностей, и сложную отделку поверхностей.

3.485 Маркировка: Совокупность знаков, характеризующих изделие, например, обозначение, шифр, номер партии (серии), порядковый номер, дата изготовления, товарный знак предприятия-изготовителя, марка материала, группа селективности, монтажные или транспортные знаки.

3.486 Массив информации: Совокупность данных, объединенных по какому-либо признаку, содержанию, назначению, средствам и методам обработки.

3.487 Массивность бетонной или железобетонной конструкции: Отношение охлаждаемой поверхности конструкции к ее объему.

3.488 Мастичные кровли, устраиваемые в зимний период: Мастичные кровли из мастики, в состав которой введены антифризные и пластифицирующие добавки.

3.489 Материалоемкость: Показатель расхода материальных ресурсов на производство какой-либо продукции. Выражается в натуральных единицах расхода сырья, материалов, топлива и энергии, необходимых для изготовления единицы продукции, либо в процентах к стоимости используемых материальных ресурсов в структуре себестоимости продукции.

3.490 Материально-техническая база строительства: Система предприятий и хозяйств строительных организаций, промышленности строительных материалов, а также отраслей, обслуживающих строительство. Высокоразвитую материально-техническую базу принято подразделять на три звена: строительно-монтажное, промышленно-производственное и инфраструктурное.

3.491 Материальные процессы: Строительные процессы, которые охватывают все действия, направленные на материальные элементы строительного производства.

3.492 Машина землеройно-транспортная: Машина прицепная, полуприцепная или самоходная, которая за один цикл послойно срезает грунт в планировочно выемке, транспортирует, разгружает в планировочную насыпь и частично разравнивает его рабочим органом ковшом или отвалом.

3.493 Машины мобильные монтажные: Машины, которые практически не имеют ограничения зоны работы (самоходные стреловые краны на гусеничном и пневматическом ходу, автомобильные и тракторные краны и др.)

3.494 Машины монтажные специальные: Машины, которые составляют специфическую группу. К ним относят самоползучие и переставные краны, гидравлические подъемники и др.

3.495 Машины ограниченно мобильные: Машины, которые позволяют вести монтажные работы в зоне, ширина которой определяется радиусом их Действия, а длина - длиной пути их перемещения.

3.496 Машины стационарные монтажные: Машины, которые допускают ведение монтажа в строго зафиксированном пространстве, ограниченном радиусом их действия.

3.497 Маятниковая схема организации доставки строительных грузов: Схема, при которой автотранспортные средства вынужденно простаивают определенное время под погрузкой и разгрузкой груза.

3.498 Маятниково-челночная схема организации доставки строительных грузов: Схема, при которой на строительную площадку привозят прицеп с грузом, отцепляют его, прицепляют свободный, возвращаются с ним к месту погрузки, отцепляют прицеп, оставляя его под загрузку, прицепляют ранее загруженный прицеп и отвозят его к месту назначения.

3.499 Межгосударственная экспертиза проектов: Обязательная форма экспертизы проектов, представляющих интерес для двух и более государств-участников международного договора о строительстве объекта.

3.500 Межгосударственные нормативы (межгосударственные нормативные документы) в области архитектуры, градостроительства и строительства: Система нормативно-технических документов, правил и других обязательных требований, условий и ограничений, включающая межгосударственные градостроительные нормативы, межгосударственные строительные нормы и правила, межгосударственные стандарты в строительстве, действующие на основании ратифицированных Республикой Казахстан международных договоров на территориях Республики Казахстан и другого государства (других государств).

3.501 Межгосударственный свод правил по проектированию и строительству: Нормативный акт, рекомендуемый технические решения или процедуры инженерных изысканий для строительства, проектирования, строительно-монтажных работ и изготовления строительных изделий, а также эксплуатации строительной продукции, и определяющий способы достижения ее соответствия обязательным требованиям строительных норм, правил и стандартов.

3.502 Межселенные территории: Территории, находящиеся за пределами границ (черты) населенных пунктов.

3.503 Мелкоэлементный метод монтажа: Сборка и установка в проектное положение отдельных деталей конструкции.

3.504 Местное сжатие: Сжатие (смятие), возникающее под опорной частью в местах стыковки элементов

3.505 Метод монтажа комплексный: Метод, который предусматривает последовательную установку, временное и окончательное закрепление разных конструктивных элементов, составляющих каркас одной ячейки здания. Установка

элементов другой ячейки начинается после проектного закрепления конструкций предыдущей ячейки.

3.506 Метод погружения сваи вибровдавливанием: Метод погружения сваи, основанный на применении комбинации вибрационного и статического воздействия на сваю.

3.507 Метод прямого экономического расчета: Экономический метод управления, основанный на непосредственно общественных формах отношений и прямом распределении материальных, трудовых и финансовых ресурсов в соответствии с выбранным вариантом плана.

3.508 Метод термоса: Энергоэкономичный метод, суть которого состоит в том, что бетонную смесь с заданной положительной температурой укладывают в утепленную опалубку, где за счет начальной температуры смеси и тепла, выделяемого цементом в процессе гидратации (явление экзотермии), бетон набирает необходимую прочность (обычно критическую) до того момента, когда температура в конструкции снизится до 0°C.

3.509 Метод хозяйственного расчета: Экономический метод управления, основанный на использовании товарно-денежных отношений.

3.510 Методы монтажа: Принципиальные решения, определяющие техническую политику в производстве монтажных работ при возведении отдельных зданий, сооружений или их комплексов и направленные на целесообразное достижение определенного технико-экономического результата.

3.511 Методы приемки: Методы, установленные строительными нормами и правилами по применению отдельных принципов и средств, обязательных для выполнения, устанавливающих последовательность и сроки осуществления приемки работ, продукции, объекта, а также ответственность за их несоблюдение.

3.512 Метод подъема этажей, перекрытий: Метод возведения многоэтажных зданий, при котором крупноразмерные железобетонные плиты безбалочных перекрытий (иногда с установленными на них перегородками, санитарно-техническим оборудованием и т.п.) поднимаются на заданную высоту с помощью комплекта подъемников, синхронно работающих в автоматическом режиме.

3.513 Методы управления производством: Способы воздействия на отдельных работников и производственные коллективы в целом, обеспечивающие координацию их деятельности в процессе достижения поставленных целей.

3.514 Механизация: Выполнение работ с использованием машин.

3.515 Механическое бурение вращательное: Способ получения скважин в грунте с помощью вращения штанги (трубы) или вращателя-ротора с одновременным их опусканием.

3.516 Механовооруженность строительства: Совокупность технических средств, используемых для комплексной механизации строительства. В состав технических средств входят:

- строительные машины;
- средства малой механизации;
- средства автомобильного транспорта.

3.517 Механовооруженность труда: Показатель уровня механизации, характеризуемый отношением балансовой стоимости машин и механизмов к среднесписочному числу рабочих, занятых на строительно-монтажных работах.

3.518 Мгновенная деформация: Изменение формы и размеров материала, конструкции при нагружении кратковременной нагрузкой.

3.519 Многослойные стены: Стены облегченной кладки и стены с облицовками, соединенные между собой жесткими или гибкими связями, обеспечивающими распределение нагрузки между конструктивными слоями. При расчете многослойных стен на прочность различаются два случая:

- жесткое соединение слоев. Различную прочность и упругие свойства слоев, а также неполное использование прочности их при совместной работе в стене следует учитывать путем приведения площади сечения к материалу основного несущего слоя. Эксцентриситеты всех усилий должны определяться по отношению к оси приведенного сечения;

- гибкое соединение слоев. Каждый слой следует рассчитывать отдельно на воспринимаемые им нагрузки, нагрузки от покрытий и перекрытий должны передаваться только на внутренний слой. Нагрузку от собственного веса утеплителя следует распределять на несущие слои пропорционально их сечению.

3.520 Мобильное строительство: Гибкая система строительства, способная перемещать элементы строительного производства в определенных направлениях, концентрировать их в необходимом сочетании в районе строительства в виде мощностей и рационально функционировать в конкретных условиях с минимальными затратами общественного труда.

3.521 Мобильность: Способность к быстрому изменению места работы, деятельности.

3.522 Мобильные инвентарные вспомогательные здания: Здания для обогрева рабочих, конторы мастера и прораба, столовые, душевые и гардеробные, туалеты, медпункты, диспетчерские.

3.523 Мобильные инвентарные производственные здания: Здания, располагаемые на строительной площадке в период строительства. К ним относят инструментальные, ремонтно-механические мастерские, котельные, штукатурные и малярные станции, лаборатории, насосные станции, трансформаторные подстанции.

3.524 Мобильные инвентарные складские здания: Здания-кладовые для хранения материалов, изделий, приборов, аппаратуры и оборудования.

3.525 Модель организационно-техническая: Информационная модель, описывающая организационные, технические и технологические мероприятия, реализация которых обеспечивает достижение конечного результата строительства - ввода в действие объекта в установленные сроки при требуемом качестве.

3.526 Модернизация зданий и сооружений: Комплекс строительно-монтажных работ, направленных на приведение эксплуатационных показателей здания в существующих габаритах в соответствие с современными требованиями, изменение планировочной структуры зданий, секций и квартир, оснащение зданий недостающими видами инженерного оборудования, замену систем и отдельных конструкций в

соответствии с современными требованиями комфортности и технологии эксплуатации объекта.

3.527 Модулирование габаритных параметров строительных конструкций: Единая модульная система, предусматривающая градацию размеров по горизонтали и вертикали на базе модуля 100 мм или укрупненного модуля, кратного 100 мм.

3.528 Модуль: Исходная мера в архитектуре и строительстве, принятая для выражения кратных соотношений размеров комплексов, сооружений и их частей. В качестве модуля принимают меру длины, размер одного из элементов здания или размер строительного изделия. Применение модуля придает комплексам, сооружениям и их частям соизмеримость, облегчает унификацию и стандартизацию строительства.

3.529 Модульная система: Совокупность правил координации размеров зданий и инженерных сооружений, их элементов, изделий, оборудования на основе кратности этих размеров установленной единице - модулю.

3.530 Мониторинг объектов: Система наблюдений за состоянием и изменениями объектов архитектурной, градостроительной и строительной деятельности.

3.531 Монтаж: Сборка и установка сооружений, конструкций, технологического оборудования, агрегатов, машин, аппаратов из готовых частей (узлов) и элементов.

3.532 Монтаж каркаса с применением группового кондуктора: Монтаж каркаса, производимый с помощью групповых кондукторов на четыре колонны или рамно-шарнирных индикаторов на шестнадцать колонн, посредством которого обеспечивается временное закрепление и заданная точность установки колонн принудительными приемами.

3.533 Монтаж ограниченно-свободный: Монтаж, характеризующийся тем, что монтируемая конструкция устанавливается в направляющие упоры, фиксаторы и другие приспособления, частично ограничивающие свободу перемещения конструкции.

3.534 Монтаж принудительный: Безвыверочный монтаж конструкций и оборудования с применением специальных фиксирующих устройств, обеспечивающих ориентирование и установку конструкций в проектное положение без инструментального контроля с полным ограничением свободы случайных перемещений.

3.535 Монтаж транспортных средств: Организация монтажных работ с подачей основных конструкций непосредственно к месту монтажа транспортными средствами по часовому графику.

3.536 Монтаж свободный: Монтаж, при котором монтируемый элемент без каких-либо ограничений устанавливают в проектное положение при его свободном перемещении.

3.537 Монтажная высота: Высота, которая складывается из высоты (отметки) установки конструкции, запаса высоты над уровнем земли или над опорной поверхностью монтируемого элемента, высоты (длины или толщины) монтируемой конструкции, высоты строповки или грузозахватных устройств.

3.538 Монтажная зона: Пространство, где возможно падение груза при установке и закреплении элементов. Эта зона является потенциально опасной, она равна контуру здания плюс 7 м при высоте здания до 20 м и плюс 10 м при высоте здания от 20 до 100 м.

3.539 **Монтажная масса:** Масса монтируемой конструкции и поднимаемых с ней приспособлений.

3.540 **Монтажная технологичность:** Характеристика технологичности подсистемы монтажа конструкций при определенных ограничениях со стороны других подсистем.

3.541 **Монтажно-укладочные процессы:** Процессы, которые заключаются в переработке, изменении формы или придании новых качеств материальным элементам строительных процессов. Данные процессы обеспечивают получение продукции строительного производства.

3.542 **Монтажные петли:** Петли, выполненные из арматуры и являющиеся частью элементов сборной железобетонной конструкции, предназначенные для строповки при подъеме и установке конструкции.

3.543 **Монтажные приспособления:** Приспособления, применяемые при монтаже сборных конструкций для подъема, установки и временного закрепления, выверки и заделки стыковых соединений.

3.544 **Монтажные стыки:** Стыки в конструкциях, предусматриваемые при невозможности транспортирования элемента в цельном виде или из-за недостаточной длины прокатных профилей. Монтажные стыки делят конструкцию на отдельные части, называемые отправочными элементами или отправочными марками

3.545 **Монтажные усилия:** Усилия, возникающие в конструкции от собственного веса при хранении, перевозке и монтаже до ее установки в проектное положение

3.546 **Монтажный болт:** Металлическая связь в узле контактного соединения деревянных элементов, препятствующая разрушению узла при скалывании древесины

3.547 **Монтажный участок:** Часть здания или сооружения, в пределах которой одна бригада полностью выполняет сложный комплексный строительный процесс - монтаж конструкций, инженерного или технологического оборудования.

3.548 **Мощность:** Энергетическая характеристика, равная отношению работы к интервалу времени ее совершения.

3.549 **Набрызг:** Способ нанесения жидкого материала (краски, строительного раствора и т.п.) путем распыления на подготовленную поверхность с целью ее защиты, изоляции или отделки.

3.550 **Навесной монтаж:** Последовательное присоединение монтируемых элементов в горизонтальном или наклонном направлениях к ранее смонтированным конструкциям с удержанием их на весу до окончательного закрепления, замоноличивания швов между элементами и достижения бетоном (раствором) замоноличивания предусмотренной проектом прочности без установки временных или постоянных опор.

3.551 **Надвижка:** Способ монтажа конструкций, при котором горизонтальное перемещение конструкций осуществляется по специально устроенному пути, а иногда - по поверхности нижележащих конструкций на уровне проектной установки конструкций (или немного выше) с помощью горизонтально работающих домкратов, тяговых полиспастов или мостовых кранов.

3.552 **Надежность в строительстве:** Способность организационных, технологических, экономических решений обеспечивать достижение заданного результата

строительного производства в условиях случайных возмущений, присущих строительству как сложной вероятностной системе. Показатель или уровень надежности возведения отдельного объекта или комплекса объектов может быть выражен аналитически через вероятность выполнения строительно-монтажных работ с определенной продолжительностью, трудоемкостью, стоимостью и другими показателями в пределах запроектированных величин.

3.553 Надзор государственный: Надзор за строительством объектов, осуществляемый соответствующими государственными органами по подведомственным им вопросам и видам работ, с целью выявления и устранения нарушений и отступлений от проекта и соблюдения требований нормативных документов и стандартов.

3.554 Надзор технический заказчика: Функция заказчика объекта строительства (дирекция строительства), осуществляемая в установленном порядке специально уполномоченными лицами по надзору: за строительством зданий и сооружений производственного и непроизводственного назначения с целью обеспечения систематического контроля и приемки завершенных этапов строительно-монтажных работ; за соответствием их проектным решениям, строительным нормам и правилам; за качеством применяемых материалов, изделий и конструкций; за осуществлением строительства и вводом в эксплуатацию объектов в установленном порядке и в сроки, определенные договором (контрактом).

3.555 Накладные расходы: Сумма средств, предназначенных для возмещения затрат строительных и монтажных организаций, связанных с созданием общих условий, организацией, управлением и обслуживанием строительного производства.

3.556 Наклонное горизонтальное бурение: Бурение скважин с помощью специальных установок. На первом этапе на запланированной трассе при помощи компьютерной системы контроля пробуривается пилотная скважина буровой головкой или резцом, смонтированными на приводной полой штанге. При выходе буровой головки на поверхность в заданной точке ее снимают и к приводной штанге присоединяют расширитель, к которому с помощью вертлюга (серьги) присоединяют трубопровод или кабель. При вытягивании с вращением штанги производят расширение скважины и одновременное затягивание в расширенную скважину коммуникации.

3.557 Накосные диагональные ноги: Стропильные диагональные ноги, устанавливаемые в местах пересечения скатов наклонных стропил скатных крыш.

3.558 Напыление: Способ нанесения на поверхность порошкообразных полимеров, которые, расплавляясь, прилипают к ней, а при охлаждении образуют прочную пленку покрытия.

3.559 Нарращивание: Последовательный монтаж элементов конструкции, начиная с расположенных внизу, путем установления их поочередно один на другой. При этом высота подъема крюка должна быть больше высоты монтируемой конструкции, а грузоподъемность - больше массы наиболее тяжелого из устанавливаемых элементов.

3.560 Нарезка (нарезание швов): Технологическая операция образования пазов деформационных швов бетонного покрытия путем вырезания бетона алмазным диском.

3.561 Наружные санитарно-технические работы: Работы по прокладке трубопроводов для внешних сетей тепло-, газо- и водоснабжения и канализации

населенных пунктов и предприятий, по возведению головных сооружений систем водоснабжения и канализации.

3.562 Нарушение требований пожарной безопасности: Невыполнение или ненадлежащее выполнение требований пожарной безопасности.

3.563 Наряд: Первичный документ, определяющий конкретное производственное задание бригаде, звену или отдельному рабочему, где указаны объемы работы, норма времени и разряд квалификации рабочих в соответствии с действующей тарифной системой оплаты труда.

3.564 Настил: Элемент перекрытия или покрытия здания, устанавливаемый на опорные несущие конструкции (стены, балки, ригели, прогоны) и предназначенный для устройства полов в многоэтажных зданиях для устройства кровли или технологических рабочих площадок в промышленных зданиях, а также в качестве мостовой проезжей части и других целей.

3.565 Насыпные грунты: Техногенные грунты, перемещение и укладка которых произошла механическим или взрывным способом.

3.566 Научно-техническая информация; НТИ: Система отбора, выявления и обработки сведений передовых достижений науки, техники и технологии в строительстве и обмен сведениями между людьми, человеком и автоматом, между автоматами.

3.567 Негабаритный груз: Груз, выступающий за пределы габарита подвижного состава.

3.568 Недобор грунта: Слой грунта, оставляемый (по конструктивным или технологическим соображениям в пределах, предусмотренных нормами) в выработке после разработки ее землеройной машиной и подлежащий последующему удалению с обеспечением проектных размеров и отметок дна выработки.

3.569 Незавершенное строительство: Объект строительства, не принятый в установленном порядке заказчиком для ввода в эксплуатацию и не используемый по назначению (проживание, оказание услуг, выпуск продукции, получение прибыли и другие виды эксплуатации).

3.570 Ненесущая панель: Панель, не предназначенная для опирания на нее конструкций здания (кроме оконных и дверных блоков и легких межоконных вставок).

3.571 Непрерывность: Принцип организации, который требует сведения до минимума всякого рода технологических перерывов в процессе управленческого труда.

3.572 Непрерывный процесс: Процесс, все стадии которого протекают одновременно, но в разных местах установки или в разных установках, выполняющих одну технологическую операцию.

3.573 Несущая панель: Панель, предназначенная для опирания на нее конструкций здания.

3.574 Несущая система: Пространственная конструкция, основа здания, состоящая из стержневых, плоскостных или объемных элементов, обеспечивающая прочность, жесткость, устойчивость и пространственную неизменяемость здания в целом.

3.575 Нивелирование: Процесс геодезических измерений точек на земной поверхности, на различных уровнях сооружений относительно исходной точки - «нуля высот», или над уровнем моря.

3.576 Номенклатура материалов: Систематизированный перечень материалов, конструкций и деталей, используемых в строительстве, в котором каждому наименованию условно присвоено постоянное цифро-буквенное или буквенно-цифровое обозначение, которое называется номенклатурным номером (условный номер материала во внутрипроизводственном бухгалтерском учете).

3.577 Номинальная площадь поперечного сечения: Площадь поперечного сечения, эквивалентная площади поперечного сечения круглого гладкого стержня того же номинального диаметра.

3.578 Норма: Требование, устанавливающее единые количественные или качественные показатели по отдельным разделам проектирования строительства или определения сметной стоимости.

3.579 Норма времени: Количество рабочего времени, необходимого для производства единицы доброкачественной продукции рабочим соответствующей профессии и квалификации, выполняющим работу в условиях правильной организации труда и производства.

3.580 Норма выработки: Количество доброкачественной продукции, которое должен выработать за единицу времени при данных средствах труда рабочий соответствующей профессии и квалификации, работающий в условиях правильной организации труда и производства.

3.581 Нормативный документ: Документ, устанавливающий правила, общие принципы или характеристики, касающиеся определенных видов деятельности или их результатов и доступный широкому кругу потребителей. Термин «нормативный документ» в строительстве охватывает такие понятия, как строительные нормы и правила, свод правил, территориальные строительные нормы, стандарт.

3.582 Норма затрат материальных ресурсов: Научно обоснованная величина расхода материальных ресурсов, необходимая для производства единицы продукции или выполнения определенного объема работ. Характеризует меру использования сырья, материалов, конструкций и другой продукции в процессе производства.

3.583 Нормаль технологическая: Проектный документ в строительстве, содержащий для одной захватки состав строительных процессов, входящих в комплекс для получения готовой продукции, степень расчленения этих процессов, последовательность их выполнения на захватке, возможность совмещения отдельных процессов, необходимые технологические перерывы, их место и продолжительность, а также продолжительность каждого отдельного процесса.

3.584 Норма машинного времени: Количество рабочего времени машины, которое должно быть затрачено на создание единицы доброкачественной машинной продукции в условиях рационального использования машины, а также правильной организации труда и производства.

3.585 Норма продолжительности строительства: Установленная государственными органами продолжительность строительства объектов.

3.586 Нормальная эксплуатация: Эксплуатация, осуществляемая (без ограничений) в соответствии с предусмотренными в нормах или заданиях на проектирование технологическими или бытовыми условиями.

3.587 Нормирование: Мероприятия по установлению меры затрат на производство единицы продукции или объема работ на основании технически обоснованных норм, определенных аналитически и обоснованных научными исследованиями и передовым опытом, а также мероприятия по определению ряда технических требований по проектированию зданий, сооружений, конструкций.

3.588 Нормокомплект: Оптимальный набор средств механизации, инструментов, инвентаря, приспособлений, контрольно-измерительных приборов, используемый для производства определенного вида строительных и монтажных работ.

3.589 Нормоконтроль: Процесс проверки соблюдения норм и требований, установленных в нормативной документации, рационального использования принципов конструктивной преемственности и редакционно-графического оформления документа.

3.590 Нормы противопожарной безопасности: Нормативные документы, в которых отражены общие принципы обеспечения противопожарной безопасности при решении градостроительных, объемно-планировочных и конструктивных задач, классификация зданий сооружений и их элементов по огнестойкости и пожарной опасности, средства противопожарной защиты, пути эвакуации и зоны безопасности, пожарно-технические показатели строительных конструкций, материалов и изделий.

3.591 Нормы санитарно-гигиенические: Количественные показатели окружающей среды, соблюдение которых обеспечивает безопасность их влияния на состояние здоровья и гигиенические условия жизни населения.

3.592 Нормы строительного проектирования: Регламентированные требования, установленные для обязательного применения при проектировании строительных объектов, конструкций и их элементов.

3.593 Нормы технологического проектирования: Нормативные документы по проектированию технологических процессов промышленных предприятий и сооружений.

3.594 Нулевой цикл: Комплекс строительно-монтажных работ по возведению частей зданий и сооружений, расположенных ниже условной отметки, принимаемой за «нуль».

3.595 Обделка: Обделка подземного сооружения, конструкция, закрепляющая выработку подземного сооружения и придающая последнему очертания, требуемые для его нормальной эксплуатации. В отличие от временных крепей (например, горных), обделка имеет постоянное назначение, форма и размеры обделки определяются габаритами, глубиной заложения и назначением подземных сооружений (тоннели, подземные ГЭС, гаражи, склады, винохранилища и т.п.), а также характером воспринимаемых нагрузок (давление горных пород, гидростатическое давление, подвижные нагрузки и т.д.). Материалами обделки служат: монолитный бетон и железобетон, сборный железобетон и металл (чугун, реже сталь). Большим разнообразием отличаются обделки тоннелей.

3.596 Облегченный строп: Строп в виде отрезка стального каната с закрепленными на обоих концах крюками, петлями, на коушах или карабинами. В зависимости от вида и массы поднимаемого элемента стропы изготавливают с одной, двумя, четырьмя и более ветвями.

3.597 **Облицовка:** Технологический процесс закрепления на боковой поверхности бетонных и грунтовых сооружений каменных, бетонных и других блоков с целью защиты поверхностей от действия воды, льда и улучшения зрительного восприятия.

3.598 **Облицовка поверхностей «сайтингом»:** Облицовка поверхностей путем крепления на гвоздях сайтинга - стального листа, оцинкованного с обеих сторон, с нанесенным пластиковым слоем из полиизола, полиэфира и акрила.

3.599 **Облицовочные декоративные панели «Полиформ»:** Панели, крепящиеся к основанию по деревянным рейкам на гвоздях и шурупах.

3.600 **Облицовочные древесноволокнистые твердые плиты:** Плиты с лакокрасочным покрытием, которые применяют для облицовки поверхностей внутренних стен помещений с повышенной влажностью. Крепление плит к поверхности стены осуществляют по гипсовым маякам на шурупах, гвоздях, саморезах, на клею и на мастике.

3.601 **Облицовочные листы из бумажно-слоистого пластика:** Листы, приклеиваемые к вертикальным поверхностям кумароно-найритовыми мастиками или закрепляемые по деревянному каркасу с помощью накладок на шурупах или гвоздях.

3.602 **Облицовочные панели, покрытые шпоном из ценных пород древесины:** Панели, крепящиеся к ранее установленному и выверенному деревянному каркасу гвоздями и шурупами, забивая их в паз, выбранный с двух сторон панели.

3.603 **Облицовочные поливинилхлоридные листы «Полидекор»:** Листы, приклеиваемые к основанию на синтетических клеях типа клей-88.

3.604 **Облицовочные полипропиленовые листы:** Листы, крепящиеся к основанию на бутилметакрилатном клею или на кумаронокаучуковых мастиках.

3.605 **Облицовочный гипсокартон с виниловым покрытием:** Гипсовинил, крепящийся к заранее установленному алюминиевому каркасу с помощью соединительного профиля на саморезах.

3.606 **Обмер:** Точные измерения всех элементов существующего здания или сооружения с последующей фиксацией их размеров на чертежах.

3.607 **Обноска:** Специальное приспособление, применяемое на строительной площадке при выносе осей здания и их закреплении.

3.608 **Обойные работы:** Отделка поверхностей стен и перегородок обоями, линкрустом или синтетическими пленочными материалами.

3.609 **Обработка поверхности:** Технологический процесс последовательного нанесения на поверхность дорожного покрытия вяжущего (битума или битумной эмульсии) и одномерного (мелкой фракции) щебня для создания защитного слоя, повышающего срок службы покрытия и улучшающего сцепление колес с покрытием.

3.610 **Обратная засыпка:** Засыпка грунтом выемок и пазух, оставшихся в котлованах или траншеях после возведения конструкций или прокладки коммуникаций.

3.611 **Обрызг:** Первый слой штукатурного покрытия из пластичного раствора, который наносится вручную или механизировано с последующим разравниванием.

3.612 **Общеплощадочные подготовительные работы:** Часть работ подготовительного периода, необходимых для начала работ основного периода строительства всего промышленного комплекса или квартала жилой застройки (снос неиспользуемых в процессе строительства строений, засыпка оврагов, ограждение

площадки, вертикальная планировка площадки, комплекс работ по инженерному оборудованию площадки, отвод поверхностных вод, проведение геодезических работ).

3.613 Общестроительные работы: Виды строительных работ при возведении зданий и сооружений. К ним относятся земляные, бетонные, каменные работы, монтаж сборных несущих и ограждающих конструкций, отделочные, кровельные и гидроизоляционные работы, устройство полов, столярные и стекольные работы и др. Их выполняют, как правило, генеральные подрядные строительные организации.

3.614 Общие методы управления: Методы, которые опираются на объективные экономические законы, естественно-технические законы управления людьми и техникой в процессе производства.

3.615 Объект местного значения: Объект, планирование, проектирование и строительство которого независимо от источника финансирования связаны с выполнением задач данной области (города республиканского значения, столицы) и не имеющий целью решение стратегических или иных важных общегосударственных задач.

3.616 Объект республиканского значения: Объект, планирование, проектирование и строительство которого независимо от источников финансирования связаны с выполнением стратегических или иных важных общегосударственных задач, имеющих межобластное, общереспубликанское, межгосударственное (международное) значение и затрагивающих интересы двух и более областей (города республиканского значения, столицы) или интересы Республики Казахстан и других государств.

3.617 Объект строительства: Отдельное здание или сооружение со всем относящимся к нему оборудованием, инвентарем, инструментом, галереями, эстакадами, внутренними инженерными сетями и коммуникациями, а также отдельные виды работ (вертикальная планировка, наружные инженерные сети, подъездные и межцеховые пути, благоустройство строительной площадки и др.)

3.618 Объекты особого регулирования и градостроительной регламентации: Объекты архитектурной, градостроительной и строительной деятельности, осуществление которой затруднено или невозможно без введения специальных правил (порядка), установления исключений либо внесения дополнений к общепринятым правилам (порядку) использования территорий, территории населенного пункта, отдельного объекта недвижимости.

3.619 Объем строительно-монтажных работ: Количество различных операций, выполняемых строительной организацией по возведению объектов строительства.

3.620 Огневой способ оттаивания грунта: Способ, основанный на использовании тепловой энергии, выделяемой при сжигании топлива в конструкции из ряда металлических коробов, устанавливаемых на мерзлый грунт.

3.621 Огневой способ устройства кровли из наплавляемых материалов: Способ, заключающийся в подплавлении мастичного слоя с использованием агрегатов, работающих на жидком топливе или электроэнергии.

3.622 Огнезащита: Снижение пожарной опасности материалов и конструкций путем специальной обработки.

3.623 Ограждение защитное: Устройство, препятствующее непреднамеренному доступу людей в зону действия опасного производственного фактора, а также

предназначенное для изоляции соответствующих рабочих мест от доступа посторонних лиц.

3.624 Ограждение котлована: Конструкция, удерживающая от обрушения грунт при возведении фундаментов, подземных и заглубленных сооружений. Различают временное и постоянное ограждение котлованов. Ограждение конструкций стен котлованов устраивается: из железобетонных забивных или буронабивных свай; из сплошной железобетонной стенки, выполняемой способом «стена в грунте» или способом «секущихся» буровых свай. Изготавливаются также из железобетонного или металлического шпунта, из прокатных профилей.

3.625 Огрунтовка: Процесс подготовки под окраску очищенной и обезжиренной поверхности путем предварительного нанесения красящих составов с целью выравнивания и уменьшения пористости поверхности, улучшения сцепления с окрасочным слоем и уменьшения общего расхода красителя.

3.626 Одиночное армирование: Армирование изгибаемого железобетонного элемента, при котором рабочая арматура устанавливается только в растянутой зоне.

3.627 Окраска лакокрасочными составами: Окраска, предназначенная для защиты металлических конструкций и деталей от коррозии. Применяют масляные краски, лаки, эмали на основе синтетических смол, битумные мастики и растворы. Защитное покрытие состоит из грунтовок и покровных слоев, количество которых зависит от назначения покрытия, свойств защищаемого материала, технологических условий процесса нанесения и эксплуатации покрытия.

3.628 Окраска масляная: Окраска составами, состоящими из смеси пигментов и олифы; наносится на подготовленную поверхность вручную кистями, валиками или механизировано с помощью краскопультов.

3.629 Окрасочные составы на органических растворителях: Окрасочные составы, применяемые для наружных отделочных работ.

3.630 Окружающая среда: Совокупность природных и искусственных объектов, включая атмосферный воздух, озоновый слой Земли, поверхностные и подземные воды, земли, недра, животный и растительный мир, а также климат в их взаимодействии.

3.631 Опалубка: Форма, в которую укладывают арматуру и бетонную смесь при возведении бетонных и железобетонных конструкций; изготавливается из дерева, металла, железобетона, пластмасс.

3.632 Опалубка внешнего контура: Блочная опалубка, применяемая для бетонирования замкнутых и отдельно стоящих монолитных конструкций типа колонн, ступенчатых фундаментов, ростверков и др.

3.633 Опалубка внутреннего контура: Блочная опалубка внутренней поверхности замкнутых ячеек (например, квартир, комнат, лифтовых шахт).

3.634 Опалубка внутреннего (внешнего) контура неразъемная: Блочная опалубка внешнего и внутреннего контура с неразъемными блоками.

3.635 Опалубка внутреннего (внешнего) контура переналаживаемая: Блочная опалубка внешнего и внутреннего контура, конструкция которой допускает изменение размеров в плане и по высоте.

3.636 Опалубка внутреннего (внешнего) контура разъемная: Блочная опалубка внешнего и внутреннего контура с разъемными блоками.

3.637 Опалубка для производства бетонных колец: Производится по ГОСТу 8020-90.

3.638 Опалубка крупнощитовая: Опалубка, состоящая из крупногабаритных щитов, поддерживающих, соединительных и монтажных элементов массой более 50 кг.

3.639 Опалубка мелкощитовая: Опалубка, состоящая из малогабаритных щитов, поддерживающих, соединительных и монтажных элементов массой до 50 кг, допускающих монтаж опалубки вручную.

3.640 Опалубка модульная: Опалубка крупнощитовая (мелкощитовая), включающая щиты и (или) другие элементы с фиксированными размерами, кратными определенному модулю.

3.641 Опалубка объемно-переставная: Опалубка, состоящая из секций, которые при установке в Рабочее положение образуют в поперечном сечении опалубку П-образной формы для одновременного бетонирования стен и перекрытий.

3.642 Опалубка разборная: Опалубка крупнощитовая (мелкощитовая), состоящая из съемной палубы и набора несущих элементов, из которых в различном их сочетании собираются каркасы щитов, панелей, блоков, столов в зависимости от нагрузки с последующим закреплением палубы, а также необходимых поддерживающих, соединительных и монтажных элементов.

3.643 Опалубка стен: Опалубка, состоящая из модульных щитов, которые собирают в опалубочные панели нужных размеров и конфигурации.

3.644 Опалубка щитовая ступенчатых фундаментов стаканного типа: Опалубка под колонну, состоящая из отдельных коробов, устанавливаемых друг на друга. Короба, в свою очередь, собирают из двух пар щитов - «закладных» и «накрывных», соединенных между собой винтовыми стяжками.

3.645 Опалубки оборачиваемость: Многократность использования опалубки.

3.646 Опалубки поддерживающие элементы: Элементы, включающие подкосы, стойки, рамы, распорки, опоры, леса, балки перекрытий и др., фиксирующие опалубку в проектом положении и воспринимающие нагрузку при бетонировании.

3.647 Опалубки элементы крепления: Элементы, включающие замки для соединения и надежного крепления между собой примыкающих щитов опалубки; стяжки, соединяющие в опалубке противостоящие щиты и другие приспособления, объединяющие элементы опалубки в единую неизменяемую конструкцию.

3.648 Опалубочная панель: Крупноразмерный элемент опалубки с плоской или криволинейной поверхностью, собираемый из нескольких щитов, соединенных между собой с помощью специальных узлов и креплений, и предназначенный для создания необходимой поверхности в заданных размерах.

3.649 Опалубочная система: Система, которая включает опалубку и элементы, обеспечивающие ее жесткость и устойчивость, - крепежные элементы, леса, поддерживающие подмости.

3.650 Опалубочные работы: Работы по заготовке, установке и разборке опалубки. Заготовка опалубки должна быть механизирована. Перед установкой опалубки

производится инструментальная разбивка и закрепление осей колонн и других элементов железобетонных или бетонных конструкций. Разборка элементов опалубки производится не раньше установленного для каждой конструкции срока.

3.651 **Опасная зона:** Пространство, в котором возможно воздействие на человека опасного и (или) вредного производственного фактора.

3.652 **Опасные зоны дорог:** Зоны, устанавливаемые в соответствии с нормами техники безопасности, которые попадают в пределы зоны перемещения груза при монтажных работах.

3.653 **Оперативное планирование:** Составная часть единой системы планирования строительного производства, имеющая те же конечные цели, что и годовое планирование. Документы оперативного планирования делят на месячные оперативные планы, декадные и недельные графики (планы) с разбивкой по суткам.

3.654 **Операция:** Отдельное, чаще простое, действие любого процесса.

3.655 **Опора глубокого заложения:** Фундамент, сооружаемый без устройства котлована. Применяют в мостостроении, гидротехническом строительстве, строительстве промышленных сооружений с большими сосредоточенными нагрузками. Опоры глубокого заложения, как и свайные фундаменты, устраивают погружением в грунт предварительно изготовленных на поверхности конструкций или заполнением выработанной в грунте скважины.

3.656 **Оптимальное проектирование конструкций:** Конструирование сооружения с точки зрения его стоимости, веса, надежности, с учетом технологических, конструкторских, эстетических, экологических требований, соображений защиты здоровья и обеспечения комфорта людей.

3.657 **Оптимальность планирования:** Свойство планов, которое заключается в том, что они должны исходить из наиболее полного учета в данных условиях всех факторов строительного производства.

3.658 **Организационное нормирование:** Форма организационно-стабилизирующего воздействия, необходимость которого продиктована установлением соответствующих нормативов в использовании сырья, материалов, труда, а также уточнением параметров определенных производственных процессов, различных стандартов, организационно-технических нормативов.

3.659 **Организационное распорядительство:** Метод управления по конкретизации всех форм воздействия в процессе управленческой деятельности, по своевременной выдаче распоряжений основным, вспомогательным и обслуживающим подразделениям экономической системы, по постановке конкретных задач всем исполнителям в управляющей системе.

3.660 **Организационное регламентирование:** Форма организационного воздействия на деятельность коллективов и отдельных работников с помощью организационных положений, постановлений, инструкций и правил, административных актов, обязательных для исполнения в течение длительного времени.

3.661 **Организационно-технологическая структура:** Структура, состоящая из совокупности устойчивых параметров в строительных процессах по организационно-технологическим признакам.

3.662 Организация строительного производства: Функциональная система, включающая объекты строительства, ресурсы для их возведения (временные, трудовые, материальные, денежные), а также ограничения и правила взаимодействия ресурсов (последовательность, направление, совмещение, продолжительность, интенсивность, надежность) для достижения заданного результата - возведения объекта.

3.663 Организация труда: Комплекс мероприятий, направленных на рациональное сочетание процессов труда с материально-техническими ресурсами для достижения максимальной эффективности строительства.

3.664 Оргтехника: Комплекс технических средств для механизации и автоматизации управленческих работ и инженерно-технического труда.

3.665 Ориентация здания: Расположение здания относительно сторон света; важнейшее архитектурно-планировочное средство, позволяющее усиливать и ослаблять воздействия природно-климатических факторов на человека, находящегося внутри здания.

3.666 Осадочный шов: Шов между частями зданий и сооружений, отличающихся друг от друга высотой или нагрузками или возводимых на различных по физико-механическим свойствам грунтах. Обычно осадочный шов выполняет также функции температурно-усадочного шва, а в сейсмических районах - антисейсмического. Осадочный шов должен разделять как само сооружение, так и его фундамент, чтобы обеспечить свободное взаимное смещение по вертикали разделенных им частей сооружения.

3.667 Оси разбивочные: Линии (направления), определяющие положение в натуре отдельных элементов и частей строящихся зданий и сооружений, имеющие заданные координаты, обозначаемые закрепленными на местности геодезическими знаками или постоянно закрепленными ориентирами на установленных в проектном положении несущих конструкциях.

3.668 Основание подконструкции: Несущая конструкция, на которую крепятся подконструкции навесных фасадных систем, не являющиеся ее элементом. Это несущая, самонесущая, навесная стена из конструкционного материала со средней плотностью не менее 900 кг/м^3 , например, кирпичная кладка из полнотелого керамического кирпича, бетонных и легбетонных блоков, бетона, легкого бетона. В отдельных случаях это может быть металлический каркас для создания архитектурных элементов фасада.

3.669 Основной период строительства: Период, в течение которого осуществляется процесс возведения зданий и сооружений, включающий выполнение строительных, монтажных специальных, вспомогательных, транспортных и других работ.

3.670 Основные непроизводственные фонды: Часть фондов предприятия (организации), не используемая непосредственно в процессе производства, но оказывающая воздействие на производство через активизацию производственной деятельности работающих на предприятии (ведомственный жилой фонд, здания и сооружения культурно-бытового и медицинского назначения).

3.671 Основные производственные фонды: Часть фондов предприятия (организации), которая функционирует в процессе производства длительное (более года) время, сохраняет натуральную форму и переносит свою стоимость на вновь создаваемый продукт по частям по мере износа здания, сооружения, машины и оборудования.

3.672 Отвод земель: Выделение земельного участка в пользование предприятию, организации, учреждению или физическому лицу с указанием цели и основных условий пользования. Отвод земель осуществляется в соответствии с действующим законодательством. [9]

3.673 Отделочные работы: Работы, связанные с наружной и внутренней отделкой зданий (сооружений).

3.674 Отказ: Событие, при котором система, элемент или изделие полностью или частично теряют работоспособность.

3.675 Отказ свай: Средняя величина погружения в грунт забивной сваи от одного удара молота в залоге за 10 ударов, а при вибропогружении свай - величина погружения сваи в грунт от работы вибропогружателя за одну минуту.

3.676 Отказ свай фактический: Отказ свай, определяемый по результатам испытания свай динамической нагрузкой после ее «отдыха» (стабилизации состояния фунта вокруг свай) в течение определенного промежутка времени, зависящего от вида и состояния грунта, окружающего сваю.

3.677 Отклонения недопустимые: Отклонения, которые создают препятствия нормальной эксплуатации конструкции или вносят такие изменения в расчетную схему, учет которых требует усиления конструкции.

3.678 Открытие: Установление неизвестных ранее объективно существующих закономерностей, свойств и явлений материального мира, вносящих коренные изменения в уровень познания.

3.679 Открытый водоотлив: Непосредственное откачивание воды из выемок в грунте. Метод эффективен при наличии грунтов с хорошей водопроницаемостью, при отсутствии дна ниже осушаемой выемки напорных водоносных горизонтов.

3.680 Открытый склад: Площадка складирования материалов, располагающаяся в зоне действия монтажного крана на объекте.

3.681 Относительный эксцентриситет: Расстояние от геометрического центра тяжести подошвы фундамента до точки приложения равнодействующей, определяемый как отношение суммы моментов, действующих на фундамент, к суммарной вертикальной нагрузке в уровне подошвы фундамента.

3.682 Отсыпка грунта: Технологическая операция равномерной (по площади) разгрузки грунта из автосамосвалов и скреперов.

3.683 Оттаивание грунта теплоэлектронагревателями: Поверхностный способ оттаивания мерзлого грунта с помощью тепловой энергии, выделяемой электроматами, изготовленными из специального токопроводящего материала. Прямоугольные маты размером от 4 до 8 м² укладывают на оттаиваемый участок и подсоединяют к источнику электричества.

3.684 Оттаивание мерзлого грунта паровыми или водяными иглами: Способ, основанный на использовании для оттаивания грунта тепловой энергии пара или горячей воды, подаваемых в полые металлические трубы (иглы), установленные в мерзлом слое грунта в заранее пробуренных скважинах.

3.685 Оформление финансирования строительства: Совместные мероприятия заказчика и подрядчика на стадии общей организационно-технической подготовки

финансирующего строительного банка для оплаты выполненных строительно-монтажных работ, закупленного оборудования, материалов при представлении определенных документов (реквизитов финансирования).

3.686 Охлаждение грунтов оснований: Направленное понижение температуры грунтов, сопровождающееся уменьшением содержания незамерзшей воды в грунте и его переходом из пластичного (или талого) в твердомерзлое состояние.

3.687 Охрана окружающей среды: Система мероприятий и законодательных актов, направленных на сохранение и воспроизводство окружающей человека природной среды (воздуха, воды, почвы, растительного и животного мира).

3.688 Охрана труда: Система законодательных, социально-экономических, организационных, технических, санитарно-гигиенических мероприятий по созданию условий, обеспечивающих безопасность, сохранение здоровья и работоспособность человека в процессе труда.

3.689 Оценка соответствия: Процедура проверки (документальной, визуальной, инструментальной) соответствия выполненных работ, конструкций, инженерных систем, возведенных объектов обязательным требованиям, установленным проектной документацией, действующим законодательством, строительными нормами, правилами и стандартами.

3.690 Очередь строительства: Часть объекта строительства, состоящая из группы зданий, сооружений и устройств, ввод которых в эксплуатацию обеспечивает выпуск продукции или оказание услуг, предусмотренных проектом.

3.691 Пакетно-контейнерные перевозки: Современный наиболее экономичный вид транспортировки в специальных контейнерах, сформированных в группы (пакеты) грузов (в том числе тарно-штучных) без расформировки пакетов от грузоотправителя до получателя, что позволяет рационально использовать механизацию, сократить затраты ручного труда, простои транспорта, обеспечивает максимальную сохранность грузов.

3.692 Палуба щита: Поверхность щита опалубки, непосредственно соприкасающаяся с бетоном.

3.693 Параллельность: Принцип организации, который означает совмещение либо параллельное выполнение работниками аппарата функций управления с целью сокращения длительности цикла отдельных строительных работ.

3.694 Параллельно-поточный метод: Поточный метод, организуемый путем введения в поток дополнительных однотипных бригад при изменении очередности освоения фронтов работ.

3.695 Паркетные работы: Работы по устройству покрытия пола из паркета.

3.696 Патент: Документ, удостоверяющий государственное признание технического решения изобретением и закрепляющий за лицом, которому он выдан, исключительное право на изобретение.

3.697 Патентоспособность: Совокупность признаков технического решения, необходимых и достаточных для признания его изобретением.

3.698 Пакетный способ перевозки кирпича: Способ перевозки кирпича, уложенного на поддон-щит из досок, обшитый с торцов стальными уголками с приваренными крюками.

3.699 Паспорт здания: Документ, содержащий описание основных конструктивных элементов здания и отдельных наиболее сложных видов технического оборудования. Включает также характеристику инженерного оборудования, его технического состояния и время проведения ремонтов.

3.700 Подготовительный запас: Запас материалов и изделий, создающий возможность своевременного начала работ.

3.701 Перевалочный склад: Склад, который создается на железнодорожных станциях или пристанях в тех случаях, когда к строительным объектам не подведены железнодорожные пути, и с этих складов грузы доставляют автомобильным транспортом.

3.702 Передвижка зданий: Комплекс строительных работ, включающий устройство фундаментов на новом месте, подготовку рельсового пути, отделение здания от фундамента, подведение под стены и колонны здания жесткой металлической конструкции, устройство приспособлений, обеспечивающих нормальные условия для находящихся в здании людей, перемещение здания по рельсовому пути с помощью электролебедок.

3.703 Перекрестно-стеновая конструктивная система: Конструктивная система, в которой поперечные и продольные внутренние стены являются несущими, наружные - несущими или ненесущими (навесными), а плиты перекрытий предусматриваются опертыми по контуру или по трем сторонам.

3.704 Переменные параметры: Используемые при расчете строительных объектов физические величины (воздействия, характеристики материалов и грунтов), значения которых изменяются в течение расчетного срока эксплуатации или имеют случайную природу.

3.705 Переопирание опалубки: Опирание опалубки на несущие строительные или другие конструкции перед демонтажем. Например, переопирание скользящей опалубки на стены перед демонтажем подъемного оборудования.

3.706 Переходная расчетная ситуация: Рассматриваемая при расчетах конструкций ситуация, имеющая небольшую по сравнению со сроком службы строительного объекта продолжительность (например, возведение здания, капитальный ремонт, реконструкция).

3.707 Перспективный план: Основная форма планирования экономического и социального развития строительной организации с разбивкой заданий по годам для заблаговременной подготовки к строительству, разработки технической документации, создания или развития производственной базы строительства, установления связи с поставщиками оборудования, конструкций и материалов.

3.708 Пескоструйная обработка: Работы по обработке, очистке фасадов зданий, металлических поверхностей перед окрашиванием с помощью пескоструйных аппаратов, действие которых основано на подаче струи сжатого воздуха с взвешенными в нем частицами песка на обрабатываемую поверхность.

3.709 Плакирование: Защита металлических изделий (листов, плит, труб, проволоки) от коррозии путем нанесения на их поверхность тонкого слоя другого металла или сплава термомеханическим способом.

3.710 Планирование: Функция управления, которая характеризуется системой принципов, тесно связанных с принципами управления. Важнейшими из этих принципов являются: обоснованность, директивность, оптимальность планов, единство планирования, его комплексность.

3.711 Планировка: Технологический процесс выравнивания слоя земляного полотна или дорожной одежды по отметкам или заданной толщине слоя.

3.712 Плановые накопления: Сознательное и целенаправленное использование части дохода предприятия (организации) для развития производства, образования фондов в непроизводительной сфере.

3.713 Плановые показатели: Абсолютные или относительные величины, выраженные в цифрах или символах и характеризующие результаты деятельности строительных организаций, определяющие достижение конкретных целей или степень отклонения фактического выполнения заданий от плана.

3.714 Плиточные работы: Облицовка внутренних и наружных поверхностей стен и полов зданий глазурованными и другими плитками в декоративных и санитарно-гигиенических целях.

3.715 Плотничные работы: Строительные работы по изготовлению и установке деревянных конструкций и деталей, характеризующиеся менее тщательной (в отличие от столярных работ) обработкой древесины.

3.716 Площадка, средства подмащивания: Навесная конструкция, предназначенная для образования рабочего места непосредственно в зоне производства работ.

3.717 Площадка текучести: Горизонтальный участок на диаграмме деформирования материала, отражающий развитие пластических деформаций при постоянной величине напряжений.

3.718 Поверхностная огнезащита: Огнезащита поверхности изделия, материала, конструкции.

3.719 Повреждение элемента здания: Неисправность элемента здания или его составных частей, вызванная внешним воздействием (событием).

3.720 Повышение несущей способности каменной кладки: Способ усиления каменной кладки с помощью металлических и железобетонных обойм, которые снижают поперечное расширение кладки и увеличивают сопротивляемость кладки воздействию продольной силы.

3.721 Погружение свай вибрированием: Способ погружения свай с использованием вибрационных механизмов, оказывающих на сваю динамические воздействия, позволяющие преодолеть сопротивление трения на боковых поверхностях свай, лобовое сопротивление грунта, возникающее под острием свай, и погрузить сваю на проектную отметку.

3.722 Погружение свай вдавливанием: Способ погружения коротких свай (от 3 до 5 м) усилием вдавливания от базовой машины (трактор, экскаватор), которое передается на сваю через систему блоков и полиспастов оголовника, устанавливаемого на голову свай.

3.723 Погружение свай подмывом грунта: Способ погружения свай в грунт под действием собственного веса и веса установленного на ней молота. Для этого вдоль свай закрепляют металлические трубки, в которые подают воду под давлением не менее 0,5 МПа.

3.724 Погружение свай с использованием электроосмоса: Способ погружения свай в водонасыщенных плотных грунтах, основанный на использовании явления электроосмоса.

3.725 Подводное бетонирование: Способ производства бетонных работ, при котором бетонная смесь подается под воду в опалубку из шпунтовых свай по вертикальной стальной трубе с постепенным извлечением ее по мере заполнения опалубки бетонной смесью.

3.726 Подготовительный запас: Запас материалов и изделий, создающий возможность своевременного начала работ.

3.727 Подготовка строительного производства: Комплекс взаимосвязанных мероприятий и работ организационного, технического, планово-экономического и социального характера, обеспечивающих планомерное развертывание строительства и ввод в действие производственных мощностей в заданные сроки с высокими технико-экономическими показателями и качеством работ.

3.728 Подготовка территории строительства: Работы и затраты, связанные с отводом и освоением застраиваемой территории.

3.729 Подкосное крепление стен котлованов: Крепление, которое состоит из щитов или досок, прижатых к стене котлована стойками, раскрепленными подкосами с заземлением их нижнего конца упором.

3.730 Подмазка: Заполнение шпатлевочными составами неровностей на обрабатываемой поверхности.

3.731 Подмости: Вспомогательное устройство в виде деревянного настила на опорах, предназначенное для выполнения строительных работ на высоте (кладка стен, отделка помещений и др.), обычно устраивают на перекрытиях.

3.732 Подмости выкатные: Подмости, предназначенные для выкатывания по ним туннельной опалубки или опалубки перекрытий при их демонтаже.

3.733 Подмости монтажные: Подмости рабочие, предназначенные для рабочих, выполняющих различные операции.

3.734 Подмости навесные: Подмости специальные, навешиваемые на стены со стороны фасадов с помощью кронштейнов, закрепленных в отверстиях, оставленных при бетонировании стен.

3.735 Подмости панельные: Подмости в виде пространственной конструкции из металлических ферм высотой 1,0 м. К верхнему поясу на болтах укреплен деревянный настил, а к нижней части шарнирно прикреплены откидные опоры высотой 1,0 м, которые служат для наращивания подмостей.

3.736 Подмости сборочные: Временные поддерживающие опоры для конструкций в процессе монтажа.

3.737 Подмости стоечные: Подмости для производства каменной кладки, состоящие из выдвижных трубчатых стоек, деревянных прогонов и щитов Настила, располагаемых на высоте 1,2; 2,4; 2,7; 3,2 м.

3.738 Подмости шарнирно-панельные: Подмости, состоящие из двух ферм-опор треугольного сечения, к которым прикреплены деревянные брусья и настил. При отсоединении опоры в центре и подъеме подмостей краном, откидные опоры под собственным весом распрямляются, закрепляются накладными скобами у рабочего настила. Таким образом, увеличивают высоту подмостей до 205 см.

3.739 Подращивание при монтаже: Метод монтажа, который предусматривает установку верхнего элемента конструкции на уровне основания, подъем этого элемента на высоту, несколько превышающей высоту следующего элемента, установку, соединение элементов в единый блок, подъем блока на высоту следующего яруса и повторение этих циклов со всеми последующими элементами конструкции.

3.740 Подрядное строительство: Строительство, осуществляемое строительными монтажными организациями по договорам подряда с организациями-заказчиками.

3.741 Подрядчик (подрядная организация): Физическое или юридическое лицо, выполняющее строительные и монтажные работы по договору подряда.

3.742 Подстилающий слой пола: Слой, который служит для равномерной передачи нагрузки на основание; состоит из шлака, гравия, щебня, бетона и асфальтобетона.

3.743 Подъем (опускание) груза: Вертикальное перемещение груза.

3.744 Подъем (опускание) стрелы: Угловое движение стрелы в вертикальной плоскости.

3.745 Подъем перекрытий: Метод возведения зданий, который заключается в бетонировании на уровне земли пакета плит перекрытий с их последовательным подъемом по вертикальным конструкциям при помощи специального подъемного оборудования и закреплением в проектное положение.

3.746 Подъем со сложным перемещением в пространстве: Метод, состоящий из подъема, горизонтального перемещения краном и опускания конструкции в проектное положение иногда с разворотом или кантованием на весу.

3.747 Подъем этажей: Метод, который предусматривает устройство на верхней (чердачной) плите пакета плит перекрытий кровельного перекрытия, после чего плиту поднимают и закрепляют в проектное положение. На освободившейся плите в наземных условиях монтируют стеновые конструкции - перегородки, сантехкабины, коммуникации. Затем этот этаж поднимают и закрепляют на проектной отметке. Цикл повторяется.

3.748 Подъем строительный: Допускаемый выгиб балочных или арочных конструкций, создаваемый в процессе их изготовления или монтажа, обеспечивающий в соответствии с проектом заданную форму при действии эксплуатационных нагрузок.

3.749 Подъемник строительный: Устройство для подъема строительных материалов при возведении зданий и сооружений. Подъемник строительный состоит из решетчатой мачты, прикрепленной к уже возведенной части здания или сооружения,двигающейся на канате вдоль мачты платформы, и электролебедки, приводящей ее в движение.

3.750 Подъемы и оседания: Связанные с деформациями основания вертикальные перемещения фундаментов, возникающие вследствие набухания, морозного пучения, усадки грунта при изменении его влажности, промерзания, оттаивания, механической или химической суффозии, карстовых явлений и разработки подземных выемок

3.751 Пожар: Неконтролируемое горение, приводящее к ущербу.

3.752 Пожарная лестница: Лестница, предназначенная для подъема пожарных и пожарно-технического вооружения на кровлю здания.

3.753 Пожарная профилактика: Комплекс организационных и технических мероприятий, направленных на обеспечение безопасности людей, предотвращение пожара, ограничение его распространения, а также создание условий для успешного тушения пожара.

3.754 Пожарный гидрант: Стационарное устройство для отбора воды на пожарные нужды из наружной водопроводной сети.

3.755 Покрытие пола: Верхний элемент пола, подвергающийся эксплуатационным воздействиям. В качестве покрытия используют древесину, линолеум, пластмассовые и керамические плитки, синтетические ворсовые покрытия и др.

3.756 Полиспаст: Простейшее грузоподъемное устройство, состоящее из системы подвижных и неподвижных блоков (роликов), огибаемых гибким канатом. Полиспасты применяются как самостоятельные механизмы в сочетании с лебедками и как элементы сложных грузоподъемных машин (кранов). Полиспасты используют для выигрыша в силе (реже в скорости).

3.757 Полоса безопасности: Полоса между полосой движения автотранспортных средств и тротуаром или боковой дорожкой (пешеходной, велосипедной).

3.758 Полоса движения: Полоса проезжей части автомобильной дороги, ширина которой устанавливается по максимально допустимой ширине пропускаемого транспортного средства, включая его габариты и зазоры безопасности.

3.759 Полоса отчуждения: Участок земли, отводимый для строительства железной дороги, который служит для возможного расширения дороги в будущем.

3.760 Полотно земляное: Инженерное грунтовое сооружение в виде насыпи, выемки, полунасыпи, полувыемки, служащее основанием для верхнего строения железнодорожного пути или для дорожной одежды автомобильной дороги. К земляному полотну относятся непосредственно с ним связанные водоотводные, укрепительные и защитные устройства и сооружения (кюветы, лотки, бермы, подпорные стенки и др.)

3.761 Полуавтоматические стропы: Монтажная оснастка, которая позволяет быстро и надежно производить строповку. Кроме того, специальное приспособление позволяет освободить стропы без поднятия монтажника к месту строповки.

3.762 Полузакрытый склад: Склад, который сооружают для материалов, не изменяющих своих свойств от перемены температуры и влажности воздуха, но требующих защиты от прямого воздействия солнца и атмосферных осадков.

3.763 Полы бесшовные с синтетическим покрытием: Полы, которые устраивают из мастик, имеющих в своем составе связующие вещества, пылевидный наполнитель и пигмент.

3.764 Полы из поливинилхлоридных и кумароновых плиток: Полы, устраиваемые приклежкой плиток к подготовленному основанию жидкой мастикой КН-2.

3.765 Полы из резинового линолеума (релина): Полы из релина, которые после подготовки основания и нарезки полотнищ нужного размера приклеивают к основанию на мастиках КН-2 и КН-3.

3.766 Полы из щитового паркета: Пол, устраиваемый из паркетных щитов. Основание под паркетные щиты выполняют в виде рам из деревянных реек или из древесно-стружечной плиты.

3.767 Полы линолеумные на войлочной (тепловукоизолирующей) основе: Полы, устраиваемые двумя способами:

- при первом способе по заданным размерам нарезают полотнища, укладывают насухо на выровненную поверхность и края прижимают деревянными галтелями;
- при втором способе отдельные полотнища после распрямления приклеивают к основанию на клеях типа бустилат.

3.768 Полы монолитные бетонные: Полы, бетонируемые полосами шириной до 3,5 м, ограниченными маячными рейками. Уплотнение бетонной смеси осуществляют виброрейками или площадочными вибраторами с последующим заглаживанием поверхности металлическими гладилками.

3.769 Пользователь-эксплуатационник: Субъект управления, основной функцией которого является использование и эксплуатация строительного объекта, включая эксплуатацию его производственных мощностей.

3.770 Пониженное сопряжение балок: Сопряжение балок в усложненных балочных клетках, при котором вспомогательные балки примыкают к главной ниже уровня ее верхнего пояса, и на них поэтажно укладывают балки настила, расположенные над главной балкой.

3.771 Поперечно-челночная схема работы экскаватора типа драглайн: Схема, при которой набор грунта производится поочередно с каждой боковой стороны автомобиля.

3.772 Порядовка: Деревянная или металлическая рейка с размеченными на ней рядами кладки, а также отметками низа и верха проемов, укладки перемычек, плит перекрытия.

3.773 Последовательный метод организации строительных работ: Метод, при котором в каждый момент времени выполняется не более одной работы.

3.774 Послойный способ срезки грунта бульдозером: Способ, при котором бульдозером с помощью ножа разрабатывают выемку слоями на толщину снимаемой стружки за один проход последовательно по всей площади выемки.

3.775 Постутилизация объекта: Комплекс работ по демонтажу и сносу капитального строения (здания, сооружения, комплекса) после прекращения его эксплуатации (пользования, применения) с одновременным восстановлением и вторичным использованием регенерируемых элементов (конструкций, материалов, оборудования), а также переработкой не подлежащих регенерации элементов и отходов.

3.776 Потенциально опасные объекты строительства: Объекты, которые по функциональному назначению, технологическим производственным процессам,

эксплуатационным характеристикам содержат угрозу возникновения техногенных и (или) экологических бедствий (аварий) с нанесением вреда здоровью и жизни человека, невосполнимого ущерба, нарушения устойчивого функционирования других объектов.

3.777 Потеря местной устойчивости: Местное выпучивание отдельных элементов металлических конструкций под действием сжимающих нормальных или касательных напряжений

3.778 Потеря устойчивости балки: В стальных балках предельное состояние, возникающее при достижении в сжатых зонах балки напряжений (или соответствующих им нагрузок), превышающих критическую величину. Различают потерю общей устойчивости балки, потерю местной устойчивости сжатой полки, потерю местной устойчивости стенки.

3.779 Поток комплексный: Поток, состоящий из объектных потоков, одновременно занятых строительством отдельных зданий и сооружений, входящих в состав промышленного предприятия, жилого квартала и других комплексов.

3.780 Поток объектный: Поток, объединяющий специализированные потоки, состав которых обеспечивает выполнение всего комплекса работ по сооружению соответствующего объекта строительства.

3.781 Поток специализированный: Поток, состоящий из ряда частных потоков, объединенных единой системой параметров и схемой потока.

3.782 Поток частный: Элементарный строительный поток, представляющий собой один или несколько процессов, выполняемых одним коллективом (бригадой, звеном).

3.783 Потолки подвесные из декоративных плит «Акмигран», «Акминит», «Армстронг»: Потолки, плиты которых крепятся по металлическому или деревянному каркасу, который, в свою очередь, крепится к закладным деталям, закрепляемым в швах между плитами перекрытий или в дополнительно устраиваемых отверстиях в них.

3.784 Поточное производство: Метод организации производства, характеризующийся расчленением технологического процесса на отдельные операции, выполняемые последовательно на специально оборудованных местах (постах).

3.785 Поточно-кольцевой метод каменной кладки: Метод, который предусматривает выполнение каменной кладки непрерывным потоком, причем каждое звено последовательно выкладывает один ряд кладки. Эффективен при возведении зданий, отличающихся простой конфигурацией в плане.

3.786 Поточно-операционный способ: Способ, который применяется в отдельных звеньях и заключается в разделении производственного процесса по операциям между рабочими, например, кирпичная кладка звеном «тройка», где каждому каменщику поручается выполнить определенную операцию в процессе кирпичной кладки.

3.787 Поточно-расчлененный метод: Поточный метод с полным расчленением строительного процесса на простые рабочие процессы, а в некоторых случаях - на строительные операции. Простой процесс может быть организован без расчленения и с расчленением на операции. При расчлененном процессе каждый член бригады специализируется на выполнении определенных операций.

3.788 Поточно-расчлененный метод организации каменной кладки: Метод, при котором захватку (часть фронта работ) разбивают на дялнки, закрепленные за звеньями.

3.789 Поточный метод строительства: Метод организации строительного производства, основанный на непрерывности работ, постоянной загрузке рабочих и строительных машин, совмещении во времени строительных процессов. При поточном методе строительства объекты разбиваются на захватки (секции, пролеты, этажи, части зданий и сооружений). Комплекс строительно-монтажных работ делится на циклы.

3.790 Поперечное армирование: Армирование, при котором стержни арматуры устанавливаются перпендикулярно или наклонно к продольной оси элемента. В железобетонных элементах, в которых поперечная сила по расчету не может быть воспринята только бетоном, поперечная арматура устанавливается с шагом не более величины, обеспечивающей включение в работу поперечной арматуры. В балках шаг поперечной Арматуры принимается не более половины рабочей высоты сечения элемента и не более 300 мм. В железобетонных элементах, содержащих расчетную сжатую продольную арматуру (колонны, пилоны, диафрагмы), поперечную арматуру устанавливают с шагом не более величины, обеспечивающей устойчивость продольной сжатой арматуры от выпучивания (потери устойчивости). При этом шаг поперечной арматуры следует принимать не более пятнадцати диаметров сжатой продольной арматуры и не более 500 мм.

3.791 Пояс жесткости: Армированная монолитная железобетонная балка, предназначенная для увеличения жесткости надземной части здания и уменьшения его чувствительности к неравномерным деформациям основания. Предусматривается, как правило, в зданиях с кирпичными стенами и располагается на уровне верха фундамента, междуэтажных перекрытий, над оконными проемами и т.д.

3.792 Правило разрезки каменной кладки второе: Правило, заключающееся в том, что продольные и поперечные вертикальные швы в кладке не должны быть сквозными по высоте конструкции.

3.793 Правило разрезки каменной кладки первое: Правило, заключающееся в том, что кладку выполняют плоскими рядами, перпендикулярными действующей силе.

3.794 Правило разрезки каменной кладки третье: Правило, заключающееся в том, что плоскости вертикальной разрезки кладки соседних рядов должны быть смещены для перевязки швов.

3.795 Предварительное рыхление грунта: Защита грунта от промерзания до наступления низких температур вспашкой тракторными плугами на глубину до 20 см.

3.796 Предел текучести: Механическая характеристика материалов, выражающая напряжение, при котором деформации начинают расти без увеличения нагрузки.

3.797 Предельные состояния по огнестойкости: Состояние, при котором при достижении предела огнестойкости несущие и ограждающие конструкции перестают удовлетворять эксплуатационным требованиям:

- по потере несущей способности конструкций и узлов (обрушение или прогиб в зависимости от типа конструкции);
- по теплоизолирующей способности (повышение температуры на необогреваемой поверхности конструкции в среднем более чем на 160°C или в любой точке этой поверхности более чем на 190°C по сравнению с температурой конструкции до нагрева,

или прогрев конструкции более чем на 220°C независимо от температуры конструкции до огневого воздействия);

- по целостности (образование в конструкции сквозных трещин или сквозных отверстий, через которые проникают продукты горения или пламя).

Для несущих конструкций (балки, прогоны, ригели, колонны) предельным состоянием по огнестойкости является только потеря несущей способности конструкции.

3.798 Предельные состояния строительного объекта: Состояние строительной конструкции или основания здания (сооружения), при котором они перестают удовлетворять эксплуатационным требованиям. При этом различают:

- аварийное предельное состояние, соответствующее разрушению зданий и сооружений при аварийных воздействиях и ситуациях с катастрофическими последствиями;

- первую группу предельных состояний - состояния строительных объектов, реализация которых приводят к потере несущей способности строительных объектов;

- вторую группу предельных состояний - состояния, при реализации которых нарушается нормальная эксплуатация строительных объектов или исчерпывается ресурс их долговечности;

- устанавливаемые в нормах или заданиях на проектирование другие предельные состояния, затрудняющие нормальную эксплуатацию объектов.

3.799 Предписание: Официальное распоряжение, выдаваемое органами государственного архитектурно-строительного надзора организации, допустившей дефекты и отступления от требований норм и стандартов, приведших к потере, снижению прочности, устойчивости или эксплуатационной надежности возводимого объекта. Предписанием устанавливаются необходимые действия и сроки устранения дефектов и нарушений, а в необходимых случаях приостанавливается ведение работ, реализация продукции.

3.800 Предпроектная документация: Документация, предшествующая разработке градостроительного, архитектурного проектов, проекта строительства и включающая программы, отчеты, технико-экономические обоснования строительства, технико-экономические расчеты, результаты научных исследований и инженерных изысканий, технологические и конструктивные расчеты, эскизы, макеты, обмеры и результаты обследований объектов, а также иные исходные данные и материалы, необходимые для принятия решений о разработке проектной документации и последующей реализации проектов.

3.801 Приведенные затраты: Показатель, используемый для сопоставления взаимозаменяемых технических, производственно-хозяйственных решений с целью выбора лучшего по экономическим параметрам варианта путем приведения к одной размерности текущих и единовременных затрат.

3.802 Пригонка элементов конструкции: Обработка сопрягаемых поверхностей элементов конструкций до заданных нормами параметров для обеспечения плотности соединения.

3.803 Приемка объекта: Порядок принятия от исполнителя (генерального подрядчика) законченного строительного объекта. Приемку производит заказчик или другое уполномоченное лицо. Приемка производится на основе результатов проведенных заказчиком обследований, проверок, контрольных испытаний и измерений, документов исполнителя работ, подтверждающих соответствие принимаемого объекта нормам и проекту, а также заключения надзорных органов.

3.804 Приемка работ: Систематическая проверка выполненных промежуточных строительных работ на предмет точного соблюдения требований проекта, строительных норм и правил и технических условий. Для приемки в эксплуатацию законченных строительством зданий, сооружений и предприятий назначается государственная приемочная комиссия.

3.805 Приемочная комиссия: Временный коллегиальный орган, проводящий комплексную проверку готовности объекта (комплекса), контрольное испытание технологического оборудования и инженерных систем и принимающий построенный объект в эксплуатацию.

3.806 Применяемость опалубки: Область или особенность применения (эксплуатации) опалубки для возведения монолитных конструкций.

3.807 Принудительные ограничения: Ограничения, осуществляемые установкой датчиков и концевых выключателей, производящих аварийное отключение грузоподъемного крана в заданных пределах. Не зависит от действия машиниста крана.

3.808 Прогнозирование: Предвидение качественных и объемных изменений каких-либо процессов или явлений в перспективе на основе изучения тенденции их развития.

3.809 Прогрев бетона: Способ ухода за бетоном при отрицательных температурах путем образования теплого укрытия и повышения температуры в нем подогревом паром или электричеством.

3.810 Прогрев стыковых соединений индукционным способом: Прогрев стыковых соединений индукционным способом: Способ, применяемый в зимнее время и основанный на использовании магнитной составляющей переменного электромагнитного поля для нагрева арматуры вследствие теплового действия электрического тока, наводимого электромагнитной индукцией с помощью индуктора (навивка токопроводящих проводов на опалубку).

3.811 Прогрев стыковых соединений инфракрасными нагревателями: Способ, применяемый в зимнее время и основанный на прогреве бетонной смеси инфракрасными лучами, подаваемыми на открытые участки забетонированного стыка.

3.812 Прогрев стыковых соединений кондуктивным способом: Способ, используемый в зимнее время и основанный на применении греющей опалубки, которую включают в электрическую сеть от двух до восьми часов для обогрева стыкуемых элементов на от плюс 15°C до плюс 20°C, после чего в полость стыка укладывают бетонную смесь и продолжают прогрев.

3.813 Продавливание: Бестраншейная принудительная прокладка трубопровода диаметром свыше 300 мм через толщу грунта, осуществляемая домкратной установкой с удалением грунта из полости трубы.

3.814 Продольно-челночная схема работы экскаватора типа драглайн: Схема, при которой набор грунта производится перед задней стенкой кузова.

3.815 Продольное армирование: Армирование, при котором арматурные стержни устанавливаются параллельно продольной оси элемента. Расстояние между стержнями продольной рабочей арматуры следует принимать с учетом типа железобетонного элемента (колонны, балки, плиты, стены), ширины и высоты сечения элемента и не более величины, обеспечивающей эффективное вовлечение в работу бетона, равномерное распределение напряжений и деформаций по ширине сечения элемента, а также ограничение ширины раскрытия трещин между стержнями арматуры. При этом расстояние между стержнями продольной рабочей арматуры принимается не более двукратной высоты сечения элемента и не более 400 мм, а в линейных внецентренно сжатых элементах в направлении плоскости изгиба - не более 500 мм.

3.816 Проемообразователи: Специальная опалубка, предназначенная для формирования в монолитных конструкциях оконных, дверных и других проемов.

3.817 Проект организации работ: Проектная документация по организации работ на годовую (двухлетнюю) программу строительной организации, увязывающая все объекты по срокам строительства и обеспечению материально-техническими и трудовыми ресурсами для своевременного ввода объектов в эксплуатацию с наиболее высокими технико-экономическими показателями.

3.818 Проект организации ремонта; ПОР: Документация, разрабатываемая в целях обеспечения рациональной организации ремонтно-строительного производства в соответствии с требованиями нормативных документов.

3.819 Проект строительства (строительный проект): Проектная (проектно-сметная) документация, содержащая объемно-планировочные, конструктивные, технологические, инженерные, природоохранные, экономические и иные решения, а также сметные расчеты для организации и ведения строительства, инженерной подготовки территории, благоустройства. К проектам строительства также относятся проекты консервации строительства незавершенных объектов и утилизации объектов, выработавших свой ресурс.

3.820 Проектная документация включает:

- проекты озеленения территории, ее внешнего оформления, размещения и установки (возведения) произведений монументального или декоративного искусства;
- градостроительные проекты;
- проект строительства (строительный проект);
- архитектурный проект, содержащий архитектурный замысел.

3.821 Проем монтажный: Отверстие в стене или перекрытии, предусмотренное проектом, для обеспечения беспрепятственного перемещения крупногабаритного оборудования или укрупненных узлов конструкций к месту монтажа или при демонтаже.

3.822 Производство архитектуры (градостроительства): Объект авторского права и интеллектуальной собственности автора (авторов), являющийся результатом творческого процесса в профессиональной деятельности физических лиц, направленного на создание какого-либо архитектурного объекта или формирование градостроительного пространства, включая авторский замысел, зафиксированный в форме проектной

документации, отдельного чертежа, макета или эскиза, а также реализованный в натуре проект (часть проекта).

3.823 Производительность труда: Показатель эффективности труда в процессе производства. Измеряется количеством времени, затраченного на производство единицы продукции, или количеством продукции, произведенной в единицу времени.

3.824 Производственная структура: Состав и мощность производственных подразделений, их соотношение и формы взаимосвязи на каждой ступени организации строительного производства.

3.825 Производственно-технологическая комплектация: Система обеспечения комплектной доставки комплектующих материалов, изделий и сопутствующих материалов централизованно непосредственно на строящиеся объекты согласно графикам производства работ.

3.826 Производственный процесс монтажа: Процесс, взаимоувязывающий частные процессы, в результате действия которых исходные материалы и полуфабрикаты превращаются в готовую продукцию. Орудиями труда здесь выступают подъемно-транспортные машины и механизмы, инструмент и монтажная оснастка, а в качестве предметов труда служат отдельные конструктивные элементы и материалы.

3.827 Прокол: Метод образования отверстий в грунте за счет радиального его уплотнения при вдавливании трубы с коническим наконечником.

3.828 Промышленная безопасность: Состояние условий производства, перевозки, хранения, комплектации, монтажа и утилизации комплекта конструкций и изделий здания, при котором отсутствует недопустимый риск причинения вреда жизни или здоровью людей и нанесения ущерба имуществу.

3.829 Промышленное строительство: Отрасль строительства, создающая основные фонды промышленности.

3.830 Пропитка: Технологический процесс обработки слоя из каменных материалов (щебня) путем розлива по поверхности щебня слоя вяжущего с целью проникновения его в поры слоя и склеивания зерен.

3.831 Пропорциональность: Принцип организации, который предполагает соблюдение определенных пропорций между различными звеньями аппарата управления.

3.832 Прослойка пола: Слой промежуточный, связывающий покрытие с нижележащими элементами пола или перекрытия. Выполняется из цементно-песчаных растворов, битумных мастик, синтетических клеев и других материалов.

3.833 Противопожарные преграды: Преграды (стены, перегородки, перекрытия), предназначенные для предотвращения распространения пожара и продуктов горения из помещения или пожарного отсека с очагом пожара в другие помещения.

3.834 Профессия: Основной род занятий, трудовая деятельность.

3.835 Проходка горизонтальных скважин с помощью микрощитов: Проходка скважин с помощью микрощитов, снабженных компьютерной лазерной системой наведения, которая обеспечивает достижение высокой точности проходки. Микрощит комплектуется находящимся на поверхности оборудованием для приготовления и подачи бентонитового раствора в забой и удаления шлама из скважины.

3.836 Проходческий щит: Подвижная конструкция, находящаяся в голове строящегося туннеля и обеспечивающая безопасную разработку руды или грунта в забое, погрузку их на внутритуннельный транспорт и устройство крепи (обделки). Проходческие щиты бывают немеханизированные и механизированные.

3.837 Процесс ведущий: Процесс, определяющий итоговые сроки возведения здания или сооружения.

3.838 Процесс механизированный: Процесс, который выполняется при помощи механизмов.

3.839 Процесс основной: Процесс, при выполнении которого создаются элементы и части зданий и сооружений. Этот процесс обеспечивает получение продукции строительного производства и заключается в переработке, изменении формы и придании новых качеств материальным элементам строительных процессов.

3.840 Процесс прерывный: Процесс, который требует перед выполнением последующих процессов обязательных технологических перерывов.

3.841 Процесс простой: Процесс, состоящий из нескольких операций, в результате выполнения которых создаются или формируются конструктивные элементы проектной конструкции здания.

3.842 Процесс ручной: Процесс, осуществляемый при помощи механизированного или немеханизированного инструмента.

3.843 Процесс совмещенный: Процесс, который выполняется только параллельно с ведущим процессом.

3.844 Процесс транспортный: Процесс доставки требующихся материальных ресурсов и грузов на строительную площадку.

3.845 Прочность на продавливание: Предельное усилие, которое может быть воспринято железобетонным элементом при продавливании. Определяется как сумма предельных усилий, воспринимаемых бетоном и поперечной арматурой, расположенной в зоне продавливания.

3.846 Прямоточность: Принцип организации, который предполагает кратчайшее движение информации, документации от места возникновения до места ее использования.

3.847 Психологические методы управления: Конкретные приемы и способы, направленные на регулирование взаимоотношений между людьми путем создания оптимального психологического климата в коллективе.

3.848 Пусковой комплекс: Совокупность нескольких объектов (или их частей) основного, производственного и вспомогательного назначения энергетического, транспортного и складского хозяйства, связи, внутриплощадочных инженерных коммуникаций, благоустройства и других объектов, являющихся частью стройки или ее очереди, ввод которых в эксплуатацию обеспечивает выпуск продукции или оказание услуг, предусмотренных проектом, и нормальные условия труда для обслуживающего персонала согласно действующим нормам.

3.849 Пути эвакуации: Проходы, обеспечивающие эвакуацию людей из зданий и сооружений через различные помещения, коридоры, лестнично-лифтовые узлы, галереи, балконы.

3.850 Путь: Непрерывная последовательность работ в сетевом графике.

3.851 Работа: Часть строящегося объекта, необходимая для размещения определенного числа рабочих с приданными им средствами труда (механизмами, приспособлениями, материалами).

3.852 Работы зимние: Строительные работы, выполняемые в периоды года с отрицательными температурами воздуха, требующие проведения специальных мероприятий по защите от низких температур, которые нормируются для различных районов соответственно температурным зонам.

3.853 Работы скрытые: Отдельные виды работ (устройство фундаментов, гидроизоляции, установка арматуры и закладных изделий в железобетонных конструкциях и т.п.), которые недоступны для визуальной оценки приемочными комиссиями при сдаче объекта строительства в эксплуатацию и скрываемые последующими работами и конструкциями.

3.854 Рабочая зона: Пространство над уровнем пола или рабочей площадки высотой 2,0 м при выполнении работы стоя или 1,5 м — при выполнении работы сидя.

3.855 Рабочая зона: Пространство, в пределах которого осуществляются строительно-монтажные работы и размещаются необходимые для этого материалы, готовые конструкции и изделия, машины, механизмы и приспособления.

3.856 Рабочая зона каменщика: Пространство между возводимой стеной и материалами.

3.857 Рабочая комиссия: Временный коллегиальный орган, проводящий комплексную проверку готовности объекта для предъявления ее результатов государственной приемочной комиссии.

3.858 Рабочая операция: Технологически однородный и организационно неделимый элемент строительного процесса. Каждая операция состоит из нескольких тесно связанных между собой рабочих приемов, которые, в свою очередь, состоят из отдельных движений.

3.859 Рабочая платформа: Самоходный агрегат, оснащенный четырьмя телескопическими полноприводными выносными опорами, предназначенный для размещения рабочих, производящих работы на высоте.

3.860 Рабочее место каменщика: Пространство, которое включает участок возводимой конструкции, место расположения материала, инструмента и приспособлений. Рабочее место может находиться на земле, междуэтажных перекрытиях, на рабочих подмостях и лесах.

3.861 Рабочее освещение: Освещение, обеспечивающее нормируемые осветительные условия (освещенность, качество освещения) в помещениях и в местах производства работ вне зданий.

3.862 Рабочее положение опалубки: Проектное положение опалубки, подготовленной для укладки бетонной смеси.

3.863 Рабочий прием: Совокупность рациональных рабочих движений, выполняемых с определенной целью и характеризующихся постоянной последовательностью.

3.864 Рабочий процесс: Комплекс технологически связанных трудовых, машинных или и тех и других операций, объединенных с целью получения определенного

количества законченной продукции, необходимый для осуществления строительного процесса и выполняемый постоянным составом исполнителей (звеном, бригадой рабочих).

3.865 Рабочий шов: Плоскость стыка между затвердевшим и новым свежееуложенным бетоном, образованная из-за перерыва в бетонировании, когда последующие слои бетонной смеси укладывают на полностью затвердевшие предыдущие.

3.866 Разбивочные работы: Измерения и построения, обеспечивающие соответствие геометрических параметров объекта строительства проекту и включающие создание геодезической разбивочной основы, производство разбивочных работ в процессе строительства, геодезический контроль.

3.867 Разгружающие конструкции: Временные выносные опоры или другие специальные приспособления, через которые на основание передается нагрузка от несущих стен, колонн, перекрытий при производстве работ по усилению оснований и фундаментов существующих и реконструируемых зданий и сооружений.

3.868 Размер заготовочный: Размер изделия с припусками на обработку при выполнении сопряжений или стыков.

3.869 Размер координационный: Размер, определяющий расстояние между условными границами конструктивного элемента с учетом половины ширины зазора или шва или расстояние между координационными осями здания на чертеже.

3.870 Распалубка: Демонтаж опалубки, производимый после достижения бетоном, забетонированной конструкцией прочности, допускающей снятие опалубки.

3.871 Разработка грунта, горной породы: Технологический процесс копания, перемещения и погрузки (выгрузки) грунта и горной породы ковшем экскаватора.

3.872 Распорка: Жесткое монтажное приспособление, не обладающее собственной устойчивостью, работающее только на сжатие. Предназначена для удержания двух элементов от смещения внутрь.

3.873 Распорное крепление стенок траншей: Крепление узких траншей, состоящее из вертикальных стоек, горизонтальных щитов и распорок, прижимающих щиты к стенкам траншей.

3.874 Расценки единичные: Сметный документ, в котором на основании соответствующих сметных или производственных норм устанавливается нормативная стоимость основной заработной платы рабочих, материалов, изделий и конструкций и эксплуатации строительных машин и механизмов на принятую единицу измерения конструктивного элемента или вида работ.

3.875 Расчет сметный: Сметный документ, определяющий стоимость зданий и сооружений, строительство которых осуществляется по индивидуальным проектам, а также стоимость отдельных видов работ при отсутствии прейскурантов, укрупненных сметных норм и рабочих чертежей.

3.876 Расчетная высота стенки: Принимаемая в расчетах стальных балок высота, равная: в сварных балках - полной высоте стенки; в балках с поясными соединениями на высокопрочных болтах расстоянию между ближайшими к оси балки краями поясных уголков; в балках, составленных из прокатных профилей, - расстоянию между началами внутренних закруглений; в гнутых профилях - расстоянию между краями закруглений.

3.877 Расчетные модели строительных объектов: Модель (схема), отражающая действительные наиболее существенные условия работы строительных объектов, соответствующие рассматриваемой расчетной ситуации. При этом учитываются конструктивные особенности строительных объектов, особенности их поведения вплоть до рассматриваемого предельного состояния, а также действующие нагрузки и воздействия, в том числе влияние внешней среды. Расчетная схема включает в себя: расчетные модели нагрузок и воздействий; расчетные модели, описывающие напряженно-деформированное состояние элементов конструкции и основания; расчетные модели сопротивления.

3.878 Расшивка швов: Придание растворным швам различной формы с помощью специального инструмента - расшивки.

3.879 Расширение предприятия: Строительство новых и расширение существующих производственных цехов и объектов основного, подсобного и обслуживающего назначения на территории действующих предприятий и прилегающих к ним площадках с целью создания дополнительных или новых производственных мощностей.

3.880 Рациональное предложение: Техническое решение, являющееся новым и полезным для предприятия, организации или учреждения, которому оно подано и предусматривающее изменение конструкции изделий, технологии производства, применяемой техники или изменение состава материала.

3.881 Рациональность: Принцип осуществления функций управления в строительстве, который заключается в установлении продуманных связей между элементами координируемой системы.

3.882 Ребра жесткости: Пластины, разделяющие стенку металлических балок на отдельные отсеки, в которых устойчивость стенки от местных сжимающих напряжений теряется в каждом отсеке независимо. Различают ребра жесткости: опорные, поперечные (вертикальные), продольные (горизонтальные), поперечные короткие, наклонные.

3.883 Регулирование: Действия, направленные на сохранение и поддержание состояния упорядоченности какого-либо процесса или системы, на ликвидацию возможных отклонений от плановых заданий в процессе функционирования управляемого объекта.

3.884 Реконструкция: Перестройка здания, сооружения для улучшения его функционирования или комплекс мероприятий, предусматривающих увеличение объема производства на действующих предприятиях (станциях).

3.885 Реконструкция действующих предприятий: Переустройство объектов основного, подсобного и обслуживающего назначения с целью получения новой продукции, повышения качества выпускаемой номенклатуры или повышения технико-экономических показателей, как правило, без расширения имеющихся зданий и сооружений.

3.886 Реконструкция жилых зданий: Перепланировка жилых зданий с изменением основных технико-экономических показателей (число и площадь квартир, строительный объем, общая площадь).

3.887 Реконструкция здания: Комплекс строительных работ и организационно-строительных мероприятий, связанных с изменениями технико-экономических показателей, в целях улучшения условий проживания, качества обслуживания, увеличения объема услуг.

3.888 Рекультивация территории: Комплекс мероприятий по восстановлению территории, поврежденной при строительстве, для сельскохозяйственного или лесохозяйственного использования.

3.889 Ремонт: Комплекс работ, направленный на восстановления технического и эксплуатационного уровня сооружения.

3.890 Ремонт косметический: Восстановление или замена отделочных материалов с сохранением первоначальных функций и внешнего облика объекта.

3.891 Ремонт текущий: Комплекс ремонтно-строительных работ по поддержанию эксплуатационных качеств зданий и сооружений путем наладки систем, восстановления защитных покрытий и устранения небольших повреждений. Текущий ремонт восстанавливает работоспособность отдельных элементов здания. Существует плановый (профилактический) и непредвиденный (экстренный ликвидационный, в срочном порядке) текущий ремонт.

3.892 Ремонтопригодность: Свойство изделия, характеризующее его приспособленность к восстановлению исправности и сохранению заданной технической характеристики в результате предупреждения, выявления и устранения отказов.

3.893 Реновация: Экономический процесс замещения выбывающих в результате физического и морального износа основных фондов новыми, инструмент простого воспроизводства.

3.894 Рентгенодефектоскопия: Способ обнаружения внутренних дефектов сварных швов просвечиванием рентгеновскими лучами, которые направляют на шов, а с обратной стороны располагают фотографическую пленку. После проявления на пленке видны очертания дефектов сварного соединения.

3.895 Реорганизация: Перестройка, преобразование, изменение структуры и функции учреждения, организации, осуществляемая в связи с изменением условий их функционирования и целей, поставленных перед системой управления.

3.896 Реставрация зданий и сооружений: Комплекс специальных работ, связанных с восстановлением в первоначальный вид полностью или частично утраченных (разрушенных) объектов, их частей или деталей на основе достоверных описаний и графических (фотографических) материалов.

3.897 Ресурс технический: Нарботка технического устройства (машины, системы) до достижения им предельного состояния, при котором его дальнейшая эксплуатация невозможна или нежелательна из-за снижения эффективности либо возросшей опасности для человека.

3.898 Ресурсная связь: Зависимость между двумя смежными работами одного вида, показывающая, что начало выполнения последующей работы может быть осуществлено после окончания выполнения предшествующей работы.

3.899 Ресурсосбережение: Производство и реализация конечных продуктов с минимальным расходом вещества и энергии на всех этапах производственного цикла и с

наименьшим воздействием на человека и природную систему. Применительно к строительству - разработка проектов зданий и сооружений, коммуникаций, планировки и комплексной застройки, обеспечивающих минимум затрат на строительство, эксплуатацию, реконструкцию или ликвидацию; создание ресурсосберегающих видов строительных материалов, изделий и соответствующих технологий их производства; разработка новых ресурсосберегающих методов расчета конструкций и технологии строительства, экономной эксплуатации зданий и сооружений.

3.900 Ритмичность: Принцип организации, который означает равномерное выполнение работы, подчинение всего трудового процесса определенному планомерному режиму.

3.901 Рихтовка (рихтование): 1. Выверка и небольшие перемещения установленных строительных конструкций или оборудования с целью обеспечения их проектного положения с заданной точностью. 2. Выправление проката, проволоки с целью устранения искривлений и коробления путем пластического деформирования в холодном состоянии.

3.902 Роза ветров: График, изображающий повторяемость различных направлений ветра за месяц, сезон, год по основным румбам для данного района.

3.903 Ростверк: Конструкция верхней части свайного фундамента в виде бетонной или железобетонной плиты или балки, объединяющей сваи в одно целое; служит для равномерной передачи нагрузки на сваи.

3.904 Роторное бурение: Бурение для устройства скважин диаметром от 300 до 400 мм и глубиной до 1500 м. Роторная бурильная установка состоит из вращателя-ротора, сборной вышки и оборудования для промывки скважины.

3.905 Рубка стен: Процесс возведения стен деревянных зданий из бревен или брусьев.

3.906 Руководство: Функция направления деятельности управляемого объекта.

3.907 Руководящие документы в строительстве; РД: Документы, устанавливающие обязательные и рекомендуемые организационно-методические процедуры по осуществлению деятельности в области разработки и применения нормативных документов в строительстве, градостроительстве, проектировании и изысканиях.

3.908 Рыхление: Технологический процесс разрушения массива грунта с целью снижения его прочности или просушивания после его переувлажнения.

3.909 Рыхлитель: Механизм для разрушения структуры уплотненных грунтов.

3.910 Ряд кладки: Ряд кирпичей или камней, уложенных в каменной конструкции в одной горизонтальной плоскости; укладка кирпичей длинной боковой гранью (ложком) вдоль лицевой поверхности стены - ложковый ряд, короткой боковой гранью (тычком) - тычковый ряд.

3.911 Санитарно-защитная зона: Территория, отделяющая зоны специального назначения, а также промышленные предприятия и другие производственные, коммунальные и складские объекты в населенном пункте от близлежащих селитебных территорий, зданий и сооружений жилищно-гражданского назначения в целях ослабления воздействия на них неблагоприятных факторов.

3.912 Санитарно-технические работы: Работы, связанные с сооружением систем отопления, вентиляции, газоснабжения, горячего водоснабжения, водопровода и канализации зданий.

3.913 Санкции: Меры принудительного воздействия, применяемые к нарушителям условий договора, требований законодательства, установленного порядка ведения хозяйственно-финансовой деятельности (штрафы, пени, неустойки и пр.)

3.914 Сбойка: Сопряжение двух встречных выработок при проходке встречным забоем.

3.915 Сборка укрепительная: Работы по соединению металлических и арматурных конструкций на строительной площадке с помощью ручной дуговой сварки.

3.916 Сборность в строительстве: Монтаж сборных элементов зданий и сооружений, изготовленных с высокой степенью заводской готовности, превращающий строительную площадку в монтажную, что сокращает продолжительность строительства, затраты труда, повышает качество строительства и его эффективность.

3.917 Сваи буронабивные: Сваи, изготовленные непосредственно в заранее пробуренной скважине из бетонной смеси, подаваемой по бетоноводной трубе.

3.918 Сваи забивные: Железобетонные, деревянные и стальные элементы, погружаемые в грунт без его выемки или в лидерные скважины с помощью молотов, вибропогружателей, вибровдавливающих, виброударных и вдавливающих устройств, а также железобетонные сваи-оболочки диаметром до 0,8 м, заглубляемые вибропогружателями без выемки или с частичной выемкой грунта и не заполняемые бетонной смесью. Различаются по способу армирования (с ненапрягаемой продольной арматурой, с поперечным армированием и предварительно напряженные), по форме поперечного сечения (квадратные, прямоугольные, таврового и двутаврового сечения, квадратные с круглой полостью, полые круглые), по форме продольного сечения (призматические, пирамидальные, трапецеидальные, ромбовидные), по конструктивным особенностям (цельные и составные), по конструкции нижнего конца.

3.919 Свайные работы: Работы по погружению свай в грунт с целью создания свайного фундамента сооружения.

3.920 Сварка арматуры методом непрерывного оплавления: Сварка, при которой свариваемые стержни, подключенные к электрической сети, сближают друг с другом до соприкосновения и одновременного замыкания цепи тока. Завершается операция сильным сжатием оплавленных концов.

3.921 Сварка ванная: Сварка, при которой для расплавленного металла под стык свариваемых стержней устанавливают инвентарную ванну из меди и стальные скобы-подкладки.

3.922 Сварка высокочастотная: Сварка, при которой кромки свариваемых деталей нагревают токами высокой частоты с последующим сжатием.

3.923 Сварка полуавтоматическая: Сварка с использованием порошковой проволоки, подача которой в зону сварки осуществляется с помощью полуавтомата.

3.924 Сварное соединение: Неразъемное соединение элементов изделия, выполненное сваркой, включающее сварной шов (или зону соединения) и зону материала, изменившуюся вследствие нагрева или пластической деформации.

3.925 **Свая винтовая:** Свая заводского изготовления, погружаемая в грунт завинчиванием.

3.926 **Свая грунтовая:** Набивная свая, изготовленная путем заполнения пробуренной скважины сыпучим грунтом.

3.927 **Свая забивная:** Свая заводского изготовления, погружаемая в грунт путем забивки, вибрирования, вдавливания, подмыва или комбинированным методом.

3.928 **Свая маячная:** Свая, являющаяся ориентиром при погружении других свай шпунтового или свайного ряда.

3.929 **Сваи набивные:** Бетонные и железобетонные конструкции, устраиваемые в грунте путем укладки бетонной смеси в скважины, образованные в результате принудительного отжатия (вытеснения) грунта.

3.930 **Свая шпунтовая:** Забивная свая из доски либо бруса с боковым гребнем и пазом или из специального прокатного профиля с замковым соединением по боковым продольным сторонам для образования в грунте водонепроницаемой шпунтовой стенки.

3.931 **Сверление:** Технологическая операция по образованию отверстий в бетонных элементах и сооружениях.

3.932 **Свод правил; СП:** Правила, устанавливающие рекомендуемые положения, которые сформулированы в развитие и обеспечение обязательных требований строительных норм, правил и общетехнических стандартов.

3.933 **Сводка затрат:** Сметный документ, определяющий общую сметную стоимость стройки и объединяющий сводные сметы на строительство объектов производственного и непроизводственного назначения, а в отдельных случаях - на развитие базы строительной индустрии.

3.934 **Сезонный запас:** Запас из материалов, завозимых на объект в навигационные периоды.

3.935 **Сейсмичность:** Проявление землетрясений на поверхности Земли в целом или в отдельных областях.

3.936 **Сейсмостойкость:** Способность зданий и сооружений противостоять сейсмическим воздействиям без потери эксплуатационных качеств.

3.937 **Секция:** Часть здания или сооружения, условно ограниченная в плане и представляющая собой единое целое в объемно-планировочном, техническом или конструктивном отношении.

3.938 **Секция жилого дома:** Объемно-планировочный элемент дома, образованный лестницей на всю высоту здания, с выходящими на нее квартирами.

3.939 **Селитебная территория:** Часть территории населенного пункта, предназначенная для размещения жилой, общественной (общественно-деловой) и рекреационной зон, а также отдельных частей инженерной и транспортной инфраструктур, других объектов, размещение и деятельность которых не оказывает воздействия, требующего специальных санитарно-защитных зон.

3.940 **Сельское строительство:** Отрасль строительства, охватывающая возведение зданий и сооружений, предназначенных для обслуживания сельскохозяйственного производства и удовлетворения культурно-бытовых потребностей сельского населения.

3.941 **Серия:** Группа проектов типовых зданий, объединенных принципиальными архитектурно-планировочными решениями и конструкциями.

3.942 **Сертификат:** Документ предприятия-изготовителя, подтверждающий соответствие изготовленных материалов, изделий или конструкций стандартам или техническим условиям.

3.943 **Сетевой график:** Используемая в сетевом планировании и управлении схема, отображающая технологическую связь и последовательность разных работ в процессе достижения цели. На графике нанесены работы (например, в виде стрелок) и события (например, в виде кружков). Каждое событие характеризует завершение или начало работы; работа означает действие, которое надо совершить, чтобы перейти от предыдущего события к последующему.

3.944 **Сетка колонн:** Система разбивочных осей в плане, в точках пересечения которых устанавливаются колонны каркаса здания.

3.945 **Силикатизация грунтов:** Закрепление грунтов для усиления оснований зданий и сооружений или придания грунтам водонепроницаемости при устройстве противофильтрационных завес.

3.946 **Система:** Упорядоченная совокупность взаимосвязанных элементов, обладающая существенными свойствами, отсутствующими у ее отдельных элементов.

3.947 **Система допусков в строительстве:** Наибольшие допустимые отклонения размеров сборных строительных конструкций, устанавливаемые в зависимости от требований к точности и взаимозаменяемости их элементов.

3.948 **Система планово-предупредительного ремонта; ППР:** Система, которая включает в себя работы по техническому обслуживанию и ремонту машин для содержания их парка в работоспособном состоянии.

3.949 **Система поддержки принятия решений:** Программно-методический комплекс, включающий базы данных, базы знаний, экспертные системы и партнерские системы искусственного интеллекта, информационно-поисковые системы, программы многокритериальной оптимизации и др., предназначенный в помощь проектировщику при выработке оптимальных решений строительных объектов.

3.950 **Системность:** Понятие, означающее рассмотрение производственного процесса строительства объекта как единой строительной системы, имеющей сложную иерархическую структуру, состоящую из большого количества элементов, связанных друг с другом и внешней средой конструктивными, технологическими, организационными и экономическими связями.

3.951 **Системотехника организации строительства:** Направление системотехники строительства, позволяющее повысить обоснованность методов получения организационно-технологических решений. К таким методам относятся:

- сетевые модели и методы сетевого планирования и управления;
- поточные методы и модели;
- балансовые методы и модели;
- моделирование логико-смысловое;
- имитационное моделирование.

3.952 Системотехника экспертных систем: Направление системотехники строительства, позволяющее разрабатывать научные принципы, методологические положения и практические основы создания и использования экспертных систем для повышения эффективности строительства.

3.953 Системы программно-целевого управления: Организационные механизмы горизонтальной координации, сущность которых заключается в комплексном и системном подходе к достижению заданной цели с помощью особой программы в условиях линейно-функциональной структуры (управление по проекту, управление по продукту, служба внедрения новшеств и др.)

3.954 Ситуационный план: План, показывающий связь проектируемого сооружения или его участка с личными объектами и элементами города (поселка).

3.955 Ситуационный строительный генеральный план: Мелкомасштабный план, на котором отображается строительная площадка и инфраструктурные объекты, находящиеся на значительном удалении.

3.956 Скалывание: Разрушение в результате сдвига одной части материала относительно другой под действием касательных напряжений.

3.957 Склад приобъектный: Склад (сооружение, помещение, площадка) для хранения строительных материалов, изделий, конструкций и оборудования, размещаемый в зоне действия монтажных кранов в соответствии с проектом организации строительства.

3.958 Склады производственных предприятий: Склады для хранения необходимого сырья, вспомогательных материалов и выпускаемой готовой продукции.

3.959 Складирование: Технологическая операция по приемке и размещению на складе строительных и эксплуатационных материалов.

3.960 Складчатая система: Пространственная система, состоящая из соединенных под углом плоских плит.

3.961 Скользящая опалубка: Опалубка, перемещаемая вверх по мере наполнения ее бетонной или другой смесью.

3.962 Слой бетона защитный: Толщина слоя бетона между внешними поверхностями арматуры и бетона конструкции (от 10 до 30 мм).

3.963 Слой накрывочный штукатурный: Отделочный слой штукатурки, наносимый в один прием при толщине не более 2 мм.

3.964 Смета: Документ, определяющий на основе проектных данных стоимость строительства объекта, в том числе необходимые затраты на выполнение отдельных видов строительно-монтажных работ и приобретение оборудования, а также другие затраты, связанные с осуществлением строительства.

3.965 Смета локальная: Первичный сметный документ, на основании которого определяется стоимость отдельных видов работ и затрат, входящих в объектную смету.

3.966 Смета объектная: Сметный документ, определяющий на основе локальных смет стоимость строительства отдельных зданий и сооружений и видов работ, входящих в сводную смету на строительство, и служащий основанием для расчетов за выполненные строительно-монтажные работы.

3.967 Смета сводная: Сметный документ, определяющий общую стоимость строительства (расширения или реконструкции) предприятия, здания или сооружения

различного назначения, который составляется в соответствии с установленным порядком и служит основанием для планирования и финансирования капитального строительства.

3.968 Сметные нормативные документы: Комплекс сметных нормативных расценок и цен, объединенных в отдельные сборники. Вместе с правилами и положениями, содержащими в себе необходимые требования, сметные нормативные документы служат для определения сметной стоимости строительства и реконструкции зданий и сооружений, расширения и технического перевооружения предприятий всех отраслей.

3.969 Сметные нормы: Совокупность нормативов, применяемых при определении сметной стоимости строительства.

3.970 Сметные цены: Цены, применяемые при исчислении сметной стоимости строительства на строительные и монтажные материалы, детали и конструкции, на работу машин и оборудования и на перевозки строительных грузов.

3.971 Смятие кладки: Деформации кладки от внешней нагрузки, приложенной на ограниченном участке (площадке) стен или простенков, возникающие под опорной частью концов прогонов, балок, ферм и т.д. При расчете кладки на смятие ее расчетное сопротивление увеличивают, так как давление, передающееся на кладку, воспринимается не только непосредственно площадью смятия, но и соседними участками кладки, расположенными в пределах расчетной площади сечения.

3.972 Снос здания: Целенаправленная, часто вынужденная, деятельность по ликвидации строительного объекта, обусловленная рядом причин или физическим и моральным износом строительного объекта.

3.973 Событие: Факт окончания одной или нескольких работ, необходимый и достаточный для начала последующих работ.

3.974 Соединение арматурных стержней с резьбовыми муфтами и гайками: Соединение, применяемое для арматурных стержней с винтовыми выступами.

3.975 Соединение вертикальных арматурных стержней с разрезной гильзой и стягивающим ее клином: Соединение, состоящее из стальной разрезной обоймы, надеваемой на нижний стержень. После приведения стержней в основное положение на обойму надевается стягивающий клин, забиваемый до отказа.

3.976 Соединение нахлесточное арматурных стержней: Бессварочное соединение, при котором осуществляют перепуск стержней при стыковке с фиксацией положения стержней вязальной проволокой.

3.977 Сооружение: Искусственно созданный объемный, плоскостной или линейный объект (наземный, надводный и (или) подземный, подводный), имеющий естественные или искусственные пространственные границы и предназначенный для выполнения производственных процессов, размещения и хранения материальных ценностей или временного пребывания (перемещения) людей, грузов, а также размещения (прокладки, проводки) оборудования или коммуникаций. Сооружение также может иметь художественно-эстетическое, декоративно-прикладное либо мемориальное назначение.

3.978 Сопряжение балок в одном уровне: Схема расположения балок в балочных клетках, при котором верхние полки балок настила и главных балок располагаются в одном уровне, и на них опирается настил.

3.979 **Специализация:** Принцип организации, который предполагает разделение труда в аппарате управления и концентрацию однородных работ в определенном подразделении, на рабочем месте, у конкретных исполнителей.

3.980 **Специализированная бригада:** Бригада из рабочих одной профессии, выполняющих работы одного вида, например, бетонные, каменные или плотничные.

3.981 **Специальность:** Узкая специализация по определенному виду работ (монтажник-высотник, монтажник железобетонных конструкций).

3.982 **Способ вибрационной сейсмической разведки:** Способ, имеющий повышенную разрешающую способность и чувствительность. Способ включает в себя создание пар фасонных каскадированных последовательностей для развертки вибратора и корреляционной обработки, позволяющих подавить гармонические помехи, использование излучения вибратора для зондирования Земли, сбор сейсмических данных и построение коррелограмм.

3.983 **Способ возведения набивных свай:** Способ, применяемый в грунтах с различными инженерно-геологическими условиями достигается тем, что в способе возведения набивной сваи-оболочки, включающем погружение с помощью сердечника и трамбуемого элемента в грунт теряемого кольцевого наконечника на проектную отметку, подачу под трамбуемый элемент бетонной смеси и формирование сваи-оболочки по мере извлечения сердечника с трамбуемым элементом и уплотнения бетонной смеси, в основании грунтового ядра сваи-оболочки формируют пятую сплошного поперечного сечения, полностью закрывающую нижний конец сваи-оболочки.

3.984 **Способ изготовления бетонных изделий:** Производство бетонных изделий на строительной площадке с применением сжатого воздуха и устройство для его осуществления предполагают периодическое засыпание щебня, песка и цемента в отдельные герметически закрываемые бункеры, последующее одновременное смешивание и перемещение их из бункеров под давлением сжатого воздуха в выпускные патрубки.

3.985 **Способ изготовления керамических изделий на основе золы:** Способ осуществляют путем смешивания золы и глины в объемном соотношении от 3:1 до 8:3 соответственно, их обработки, вылеживания, формования, сушки и обжига.

3.986 **Способ изготовления стеновой керамики с анизотропными свойствами** путем пластического формования полуфабриката из шихты на основе глины, сушки, обжига при температуре 950-1000 °С, в области температур упруго-пластично-вязких свойств 800-1000 °С, на полуфабрикат-изделие оказывают одностороннее механическое воздействие в пределах 0,45-0,50 Мпа.

3.987 **Способ предварительного напряжения элементов строительных конструкций:** Способ, который достигается тем, что в строительном элементе из сжатого упругого материала, содержащего рамку, охватывающую указанный сжатый упругий материал по периметру и имеющую, по крайней мере, один стык, и гибкую напряженную арматуру, рамка выполнена эластичной, например из стеклоткани, со стыком внахлест с перекрывающимися концами длиной, равной 1/10 длины периметра строительного элемента, а гибкая напряженная арматура выполнена объемной, например, из отдельных стальных хомутов, по крайней мере, с одним стыком каждый, плотно охватывает рамку и

заклученный в ней предварительно сжатый в трех взаимно перпендикулярных направлениях упругий материал, например, пенопласт.

3.988 Способ приготовления модифицированных асфальтобетонных смесей: Применяется для устройства и ремонта различных конструктивных слоев дорожных одежд. Способ включает смешение битума, минерального порошка и модифицирующей добавки - марганцевой соли кубовых остатков синтетических жирных кислот, взятой в количестве 0,026-0,092 мас. %, с минеральными материалами.

3.989 Способ монтажа подвижкой: Способ, основанный на сборке конструкции в крупный пространственный блок, который затем надвигают в проектное положение по специальным накаточным путям.

3.990 Способ монтажа наращиванием: Способ, заключающийся в монтаже конструкций сверху на ранее установленные конструкции.

3.991 Способ монтажа конструкций поворотом: Способ, заключающийся в сборке конструкции на земле и подъеме в проектное положение путем поворота вокруг неподвижного шарнира с помощью порталов, шевров, мачт с полиспастами, лебедок с применением самоходных кранов.

3.992 Способ монтажа конструкций подрачиванием: Способ, заключающийся в последовательном возведении сооружения, начиная с верхнего этажа и заканчивая первым.

3.993 Способ монтажа подвижкой: Способ, основанный на сборке конструкции в крупный пространственный блок, который затем надвигают в проектное положение по специальным накаточным путям.

3.994 Способ монтажа поворотом с помощью «падающей стрелы»: Способ, заключающийся в повороте поднимаемой конструкции вокруг шарнира, на котором жестко закрепляют стойку, а верх ее соединяют с верхом поднимаемой конструкции. Систему поворачивают вокруг шарнира с помощью лебедки, трос которой закреплен за оголовок стойки. Когда конструкция займет проектное (вертикальное) положение, стойка падает.

3.995 Сращивание: Сопряжение деревянных конструкций, в котором элементы сопрягаются в упор торцевыми или лобовыми поверхностями.

3.996 Срок службы: Период времени от начала эксплуатации изделия (в годах, месяцах, сутках) до момента возникновения предельного состояния, указанного в технической документации, или до его выбраковки.

3.997 Стабилизация грунтов: Состояние грунтов оснований в сооружениях из грунтовых материалов после завершения процесса консолидации грунтов, то есть достижение максимальной осадки при данном напряженном состоянии.

3.998 Стабилизация грунтов: Состояние грунтов оснований в сооружениях из грунтовых материалов после завершения процесса консолидации грунтов, то есть достижение максимальной осадки при данном напряженном состоянии.

3.999 Стагнация: Застой в производстве, торговле и других отраслях. Характеризуется длительным во времени отсутствием роста объемов производства, объемов товарооборота, объемов экспорта-импорта, объемов строительно-монтажных работ.

3.1000 Стандарт: Нормативно-технический документ, устанавливающий комплекс норм, правил, требований к объекту, изделию, материалам и утвержденный в установленном порядке.

3.1001 Стандартизация: Деятельность, направленная на достижение оптимальной степени упорядочения требований к продукции, услуге и процессам посредством установления положений для всеобщего, многократного и добровольного использования в отношении реально существующих и потенциальных задач.

3.1002 Статическое воздействие на мерзлый грунт: Способ рыхления мерзлого грунта, основанный на непрерывном режущем усилии в мерзлом грунте специального рабочего органа - зуба - рыхлителя на гидравлическом экскаваторе «обратная лопата» или навесного оборудования мощного трактора.

3.1003 Стационарные стеллажи: Устройства на площадках укрупнительной сборки, предназначенные для размещения элементов конструкций и сборки их в крупные монтажные блоки.

3.1004 Стекольные работы: Работы по вставке стекол и стеклоизделий в световые проемы и ограждающие конструкции зданий и сооружений.

3.1005 Стена в грунте: Специальный метод строительных работ для устройства вертикальных заглубленных несущих конструкций и противофильтрационных завес. При устройстве несущих конструкций метод предусматривает укладку бетонной смеси в глубокие траншеи, предварительно заполненные бентонитовым глинистым раствором, препятствующим обрушению их стенок. При устройстве противофильтрационных завес предусматривается замещение в траншее бентонитового глинистого раствора цементно-глинистым раствором, асфальтобетонной смесью или комовой глиной.

3.1006 Стенка шпунтовая: Сплошная стенка, образованная забитыми в грунт шпунтовыми сваями (деревянными, железобетонными, стальными), служащая водонепроницаемой преградой, и удерживающая от обрушения грунт при возведении гидротехнических сооружений, для ограждения стен котлованов, траншей и прочих выемок.

3.1007 Степень сборности: Показатель технико-экономической оценки проектов зданий (сооружений) и технического уровня строительства, характеризуемый отношением (в процентах) сметной стоимости сборных конструкций и деталей, а также предварительно заготовленных узлов для санитарно-технических, электротехнических и технологических систем, включаемых в объем строительно-монтажных работ, к сметной стоимости всех строительных материалов, конструкций и деталей.

3.1008 Стоимость оборудования сметная: Стоимость оборудования, предусматриваемого в сметах на строительство, включающая (лимитную) цену, стоимость установленного комплекта запасных частей, затраты на тару, упаковку и реквизит, транспортные расходы по доставке оборудования до приобъектного склада стройки, заготовительно-складские расходы и затраты на комплектацию.

3.1009 Стоимость строительства сметная: Денежное выражение затрат, необходимых для полного осуществления строительства и ввода в действие основных фондов согласно проекту. Сметная стоимость складывается из стоимости строительно-

монтажных работ, оборудования, инструмента, инвентаря и других затрат, входящих в сметы строек.

3.1010 Стоимость тары, упаковки и реквизита сметная: Средства, предусматриваемые в сметах на возмещение заводам-поставщикам затрат по обеспечению сохранности оборудования, материалов, изделий и конструкций в период их транспортировки и хранения на приобъектном складе стройки.

3.1011 Столярные работы: Изготовление изделий (мебели, дверей, окон и пр.) с тщательной обработкой и отделкой древесины. Столярные работы, при которых изделия получают из мягких пород древесины (ели, сосны), называют белодеревными, а из твердых пород (дуба, бука) - краснодеревными.

3.1012 Стратегический план: Основная часть программы маркетинга строительной организации для создания и поддержания стратегического равновесия между целями ее деятельности и потенциальными возможностями для получения положительных результатов. Стратегический план задает основные направления деятельности в области производства и сбыта строительной продукции, обеспечения работ ресурсами, цен, рекламы, ввода объектов в эксплуатацию и пр., определяет четкие цели каждому подразделению строительной организации, координируя их действия. Основу формирования стратегического плана составляет объявленная программа деятельности, ее цели и задачи, портфель заказов и стратегия риска.

3.1013 Страховой (гарантийный) запас: Часть производственного запаса, предназначенная для бесперебойного процесса производства в случае полного использования других частей запаса.

3.1014 Строительная деятельность (строительство): Деятельность по созданию основных фондов производственного и непроизводственного назначения путем возведения новых и (или) изменения (расширения, модернизации, технического перевооружения, реконструкции, реставрации, капитального ремонта) существующих объектов (зданий, сооружений и их комплексов, коммуникаций), монтажа (демонтажа), связанного с ними технологического и инженерного оборудования, изготовления (производства) строительных материалов, изделий и конструкций, а также осуществления работ по консервации строительства незавершенных объектов и постутилизации объектов, выработавших свой ресурс.

3.1015 Строительная индустрия: Промышленное изготовление изделий для применения в качестве элемента строительных конструкций зданий и сооружений.

3.1016 Строительная площадка: Территория, отведенная для строительства определенного объекта или комплекса объектов по проекту. Строительная площадка представляет собой организационно обособленный участок, руководимый начальником стройки до момента окончания строительства и оформления ввода в действие предприятия.

3.1017 Строительная технология: Совокупность действий, способов и средств, направленных на обработку исходных природных и искусственных материалов, изменение их характеристик, состояния и положения в пространстве с целью создания законченной строительной продукции заданных параметров и качества.

3.1018 Строительно-монтажные работы: Строительная деятельность, включающая:

- земляные работы и специальные работы в грунтах;
- возведение несущих и (или) ограждающих конструкций зданий и сооружений (в том числе мостов, транспортных эстакад, тоннелей и метрополитенов, путепроводов, трубопроводов, иных искусственных строений);
- специальные строительные и монтажные работы по прокладке линейных сооружений;
- устройство наружных инженерных сетей и сооружений, а также внутренних инженерных систем;
- работы по защите и отделке конструкций и оборудования;
- строительство автомобильных и железных дорог;
- монтаж (демонтаж) технологического оборудования, пусконаладочные работы.

3.1019 Строительное производство: Выполнение комплекса подготовительных и основных строительно-монтажных и специальных строительных работ при возведении и реконструкции, техническом перевооружении, капитальном ремонте всех типов зданий и сооружений в любых климатических условиях.

3.1020 Строительные нормы и правила; СНиП: Свод основных нормативных документов, применяемых в строительстве.

3.1021 Строительный генеральный план (стройгенплан): Часть проекта организации строительства, регламентирующая организацию строительной площадки на период определенного этапа строительства.

3.1022 Строительный генеральный план на отдельное здание, сооружение: План участка строительства, на котором показывается размещение строящегося здания или сооружения, уточняется расположение дорог и сетей, складских зданий и площадок, подкрановых путей, временных зданий и сооружений подготовительного и основного периодов. Стройгенплан разрабатывается в составе проекта производства работ подготовительного периода и комплекса работ основного периода.

3.1023 Строительный двор: Комплекс временных подсобных производств, организуемых на строительной площадке или вблизи нее для предварительной обработки материалов, изготовления деталей, приготовления бетона и пр.

3.1024 Строительный комплекс: Совокупность подрядных строительных и монтажных организаций, обслуживающих их предприятий, а также предприятий по производству строительных материалов, деталей и конструкций.

3.1025 Строительный объем надземной и подземной частей здания: Объем, который определяется в пределах ограничивающих поверхностей, с включением ограждающих и других конструкций.

3.1026 Строительный паспорт: Документ, выдаваемый заказчиком проектной организации в дополнение к заданию на проектирование, содержащий условия для проектирования, технические данные по отведенному участку, решения об отводе земли, данные о существующей застройке, технические условия для присоединения к инженерным сетям, техническое заключение по инженерной геологии, в том числе о допускаемых нагрузках на грунт.

3.1027 Строительный паспорт на капитальный ремонт жилого дома: Документ, разрабатываемый генеральной проектной организацией и утверждаемый заказчиком, который содержит все необходимые для производства работ материалы.

3.1028 Строительный процесс: Совокупность общестроительных работ, выполняемых в строгой технологической последовательности.

3.1029 Строительство на подрабатываемых территориях: Строительство зданий и сооружений на территориях угленосных месторождений, под которыми проводятся горные разработки.

3.1030 Строительство «под ключ»: Возведение и ввод в эксплуатацию полностью готового элемента.

3.1031 Строительство полносборное: Возведение зданий и сооружений из крупных элементов высокой степени заводской готовности.

3.1032 Стройка переходящая: Незавершенное строительство, которое предусматривается продолжать в плановом периоде на основании ранее утвержденной или переутвержденной в установленном порядке проектно-сметной документации.

3.1033 Строповка: Временное соединение различных конструкций (изделий, оборудования) с крюком (петлей, кольцом) грузоподъемной машины для их подъема, монтажа или транспортирования.

3.1034 Струбцины: Скобы с винтовым зажимом, которые применяют при подъеме и перемещении листового металла.

3.1035 Стык: Стык: 1. Место, где в процессе монтажа соединяются два конца, две крайние части конструкции, например, соединение сборных элементов колонн в многоэтажных зданиях. 2. Сочленение двух элементов каркаса, которое является зоной передачи нагрузки от одного элемента каркаса к другому.

3.1036 Стыковые соединения, обеспечивающие раздельную работу несущих и ненесущих конструкций: Соединения, не препятствующие (в заданных нормах пределах) взаимным смещениям несущих и ненесущих конструкций при сейсмических воздействиях.

3.1037 Стыковые соединения, не обеспечивающие раздельную работу несущих и ненесущих конструкций: Соединения, препятствующие взаимным смещениям несущих и ненесущих конструкций при сейсмических воздействиях.

3.1038 Стяжка пола: Слой для подготовки жесткого основания под покрытие, если нижележащие слои выполнены из нежестких или пористых материалов.

3.1039 Субподрядчик в строительстве: Специализированная или монтажная организация, выполняющая отдельные комплексы или виды строительно-монтажных работ по договору субподряда со строительными организациями - генеральными подрядчиками.

3.1040 Сухая кладка: Каменная кладка, выполняемая без применения связующего раствора, но с подбором постельных камней и тщательной их расщепкой. Сухая кладка обычно применяется для устройства подпорных стенок небольшой высоты.

3.1041 Схема: Графическое изображение с описанием и технико-экономическим обоснованием принятых решений, разъясняющих основные идеи, принципы и

последовательность работы устройств, установок, сооружений и сетей водоснабжения, канализации, теплоснабжения, электроснабжения, связи и пр.

3.1042 Схема развития и размещения материально-технической базы строительства: Предплановые документы, в которых разрабатываются предложения по сбалансированному обеспечению строительства ресурсами, а также рациональному развитию и размещению сети предприятий и хозяйств материально-технической базы.

3.1043 Сшивание сетевого графика: Графическое объединение первичных сетевых графиков в единую сеть.

3.1044 Тали: Устройства с червяным или шестеренчатым механизмом ручного или электрического привода, применяемые при погрузочно-разгрузочных работах, для натяжения вант, перемещения груза на небольшие расстояния и высоту (от 3 до 12 м).

3.1045 Тампонаж: Процесс нагнетания специальных растворов в горные породы. Применяется в шахтном строительстве или при укреплении оснований гидротехнических сооружений (плотин и др.) через скважины.

3.1046 Тарифная сетка: Совокупность тарифных разрядов работ (профессий, должностей), определенных в зависимости от сложности работ и квалификационных характеристик работников с помощью тарифных коэффициентов.

3.1047 Тарифная система: Совокупность нормативов, с помощью которых дифференцируется заработная плата рабочих и служащих в зависимости от условий труда, его сложности, значения отрасли.

3.1048 Тарифно-квалификационный справочник: Справочник, в котором содержится описание основных строительных работ по профессиям, конкретное содержание, объем и порядок выполнения работ, приведенный для каждой профессии и каждого раздела.

3.1049 Тарифный коэффициент: Коэффициент, который показывает соотношение оплаты труда между разрядами.

3.1050 Текущий запас: Уровень запаса материалов на складе, который равен потребности в том или ином ресурсе в период между двумя смежными поставками.

3.1051 Тендер: Конкурсная форма проведения подрядных торгов, представляющая собой соревнование представленных претендентами сфер с точки зрения их соответствия критериям, содержащимся в тендерной документации.

3.1052 Теплоизоляционные работы: Работы по устройству тепловой изоляции ограждающих конструкций зданий и сооружений, промышленного оборудования, средств транспорта и пр. для обеспечения требуемых теплотехнических характеристик и поддержания определенного температурно-влажностного режима.

3.1053 Теплоизоляция засыпная: Теплоизоляция из порошкообразных волокнистых или зернистых материалов (перлитовый песок, минеральная и стеклянная вата, пемза, шлак, зола).

3.1054 Теплоизоляция литая: Теплоизоляция из пенобетонной ячеистой массы. При горизонтальных поверхностях укладывают в опалубку слоями на высоту до 25 см, уплотняют, наружную поверхность изоляции тщательно разглаживают и разравнивают.

3.1055 Теплоизоляция мастичная: Теплоизоляция на основе асбестовых волокон, полимерных материалов, жидкого стекла и др. На горизонтальные поверхности наносят

полосами без дополнительных креплений, на вертикальные поверхности - только по металлической сетке.

3.1056 Теплоизоляция обволакивающая: Теплоизоляция из минерального войлока, алюминиевой фольги и других материалов. Крепят изоляцию с помощью шпилек, войлочную - наматывают путем прокалывания и насаживания на шпильки.

3.1057 Теплоизоляция пола: Слой теплоизоляции из шлака или керамзитобетона, уменьшающий теплопроводность пола.

3.1058 Теплоизоляция сборно-блочная: Теплоизоляция, состоящая из элементов заводского изготовления (плит, плиток, скорлуп, сегментов). На горизонтальные поверхности их укладывают насухо с заделкой швов, на вертикальных поверхностях изоляцию выполняют в виде кладки с перевязкой швов на цементном растворе.

3.1059 Тепляк: Временное сооружение, применяемое при производстве строительных работ в зимнее время для защиты от вредного влияния низких температур наружного воздуха.

3.1060 Термический способ бурения: Способ бурения, при котором горные породы разрушаются высокотемпературным источником тепла (термобуром).

3.1061 Территория градостроительного регулирования: Территория, в пределах которой осуществляется какая-либо архитектурная, градостроительная и строительная деятельность.

3.1062 Территория населенного пункта: Пространство в пределах установленной границы (черты) городского или сельского населенного пункта.

3.1063 Техника безопасности: Организационные и технические мероприятия, обеспечивающие безопасность и безвредность труда в строительстве.

3.1064 Техничко-экономические показатели при проектировании: Измерители, применяемые для технико-экономического обоснования строительства и экономической оценки проектов производственных и непроизводственных объектов.

3.1065 Техничко-экономические показатели строительного производства: Измерители, характеризующие эффективность использования производственных ресурсов и резервов в строительстве.

3.1066 Техничко-экономический расчет: Расчет, который разрабатывается для обоснования хозяйственной необходимости и экономической целесообразности проектирования и строительства предприятий, зданий и сооружений, по которым не составляют технико-экономическое обоснование.

3.1067 Техничко-экономическое обоснование; ТЭО: Предплановый и предпроектный документ. Разработка ТЭО осуществляется для обоснования нового строительства, а также расширения и реконструкции действующего объекта. В ТЭО должны быть определены расчетная стоимость строительства и основные технико-экономические показатели объекта.

3.1068 Техническая документация: Комплект документов, включающий систему графических, расчетных и текстовых материалов, используемых при строительстве, реконструкции, расширении, техническом перевооружении и капитальном ремонте, а также в процессе эксплуатации зданий и сооружений.

3.1069 Техническая сложность объекта: Уровень ответственности объекта строительства по степени технических требований к надежности и прочности оснований и конструкций, устанавливаемых государственными и (или) межгосударственными (международными) нормативами в зависимости от функционального назначения объекта, особенностей его несущих и ограждающих конструкций, количества этажей (конструктивных ярусов), сейсмической опасности или иных особых геологических, гидрогеологических, геотехнических условий места (района) строительства, которые подразделяются на:

- первый уровень ответственности - повышенный;
- второй уровень ответственности - нормальный;
- третий уровень ответственности - пониженный.

3.1070 Технические условия: Документ, устанавливающий технические требования, которым должны удовлетворять продукция, процесс или услуга.

3.1071 Технический надзор: Надзор за строительством на всех стадиях реализации проекта, включая качество, сроки, стоимость, приемку выполненных работ и сдачу объектов в эксплуатацию.

3.1072 Технический проект: Промежуточная стадия разработки проекта здания (сооружения). Составляется в объеме, необходимом для уточнения данных проектного задания, требующихся при выполнении рабочих чертежей.

3.1073 Техническое задание; ТЗ: Исходный документ для проведения различных исследований и проектирования новых изделий и сооружений.

3.1074 Техническое нормирование: Научная система исследования расхода различных производственных ресурсов с целью установления оптимальных условий и показателей их использования.

3.1075 Техническое обследование сооружений: Инженерные изыскания, проводимые в целях получения достоверной информации о фактическом состоянии отдельных конструкций, здания или сооружения в целом.

3.1076 Техническое обслуживание: Комплекс мероприятий, позволяющих предупредить преждевременный износ деталей и узлов машин путем своевременного проведения смазки, регулировочных работ, выявления и устранения возникающих при эксплуатации дефектов.

3.1077 Техническое обслуживание зданий и сооружений: Комплекс работ по контролю технического состояния зданий и сооружений, поддержанию работоспособности или исправности, наладке, регулировке, подготовке сезонной эксплуатации отдельных элементов и зданий в целом, а также соблюдению в них и на прилегающих территориях экологических требований.

3.1078 Техническое состояние зданий и сооружений: Совокупность свойств сооружения или его элементов, подверженных изменению в процессе строительства, ремонта или эксплуатации, характеризующаяся в определенный момент времени признаками, установленными технической документацией на это сооружение или его элементы.

3.1079 Техногенные бедствия: Экстремальные факторы, связанные с хозяйственной деятельностью и вызвавшие:

- промышленные, транспортные и другие аварии;

- пожары, взрывы или угрозу взрыва;
- выбросы или угрозу выброса биологически, химически опасных или радиоактивных веществ;
- внезапные обрушения зданий или сооружений, коммуникаций;
- прорывы гидротехнических или очистных сооружений;
- аварии на электроэнергетических и коммуникационных системах.

3.1080 Техногенные воздействия: Как правило, нежелательные или вредные (опасные) воздействия на население, населенные пункты либо межселенные территории, вызванные в результате хозяйственной деятельности человека без угрозы или с угрозой возникновения чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера.

3.1081 Технологическая карта: Основной документ строительного процесса, регламентирующий его технологические и организационные положения. Технологические карты разрабатывают на отдельные или комплексные процессы.

3.1082 Технологическая комплектация: Процесс своевременного комплектного обеспечения строящихся объектов сборными конструкциями, деталями, полуфабрикатами и материалами в строгой увязке с темпом и технологической последовательностью строительно-монтажных работ.

3.1083 Технологическая операция: Основная составляющая технологического и строительного процессов, являющаяся однородным организационно неделимым элементом этих процессов.

3.1084 Технологический процесс: Совокупность приемов и способов переработки сырья, материалов, полуфабрикатов и соединения отдельных конструкций с целью получения готовой продукции. Технологические процессы разделяются на заготовительные, комплекточные, транспортные и монтажно-укладочные.

3.1085 Технологический ярус: Условное расчленение объекта по вертикали.

3.1086 Технологичность строительная: Комплексная характеристика технологичности трех подсистем: изготовления, транспортирования, возведения конструкции строительного объекта при определенных ограничениях со стороны подсистемы эксплуатации здания.

3.1087 Технология вдавливания многосекционных свай: Технология увеличения несущей способности существующего фундамента здания с помощью нескольких сборных коротких элементов секции металлических трубчатых свай. Вдавливательный механизм (домкрат) устанавливают под подошву существующего фундамента, под специальную балку, после вдавливания свай их полость заполняют бетонной смесью.

3.1088 Технология подведения грунтовых свай под фундаменты при реконструкции двухкомпонентная: Двухкомпонентная технология, предусматривающая размыв грунта укрепляющим раствором с одновременной подачей концентричной ей кольцевой струи воздуха, что увеличивает диаметр грунтовой сваи на от 2 до 3 м.

3.1089 Технология подведения грунтовых свай под фундаменты при реконструкции однокомпонентная: Однокомпонентная технология, предусматривающая размыв грунта одной или двумя противоположно направленными струями укрепляющего цементно-песчаного раствора.

3.1090 Технология подведения грунтовых свай под фундаменты при реконструкции трехкомпонентная: Трехкомпонентная технология, предусматривающая дополнительную подачу в грунт добавок, ускоряющих процесс формирования свай.

3.1091 Технология строительного производства: Совокупность процессов по изготовлению изделий и конструкций и превращению их в готовую строительную продукцию (здания и сооружения) на основе развития и повышения уровня индустриализации строительства.

3.1092 Типизация: Процесс сведения разнообразных типов изделий, машин, сооружений к минимальному числу типовых образцов определенных размеров, форм и качества.

3.1093 Типовая документация: Документы, разработанные на основе унификации и типизации объемно-планировочных решений и включенные в комплекты документов на создание зданий и сооружений, конструкций, изделий и узлов для многократного применения в строительстве.

3.1094 Типовое проектирование: Разработка типовых проектов предприятий, зданий и сооружений, предназначенных для многократного применения в строительстве.

3.1095 Типовое проектное решение: Проектное решение, отобранное в результате анализа предыдущего опыта проектирования и многократного внедрения проектов с целью применения (полного повторения или привязки) в проектировании определенного класса задач и систем.

3.1096 Типовые детали: Элементы строительных конструкций, изделий и узлы их сопряжения, вошедшие в утвержденные альбомы типовых рабочих чертежей, принятые для обязательного применения в проектировании и строительстве.

3.1097 Типовые материалы: Материалы, необходимые для методического обеспечения проектирования конкретных объектов строительства, привязки типовых проектов.

3.1098 Типология зданий: Научная дисциплина, изучающая развитие и формирование типов зданий в связи с совершенствованием технологии производства, развитием новых социальных форм быта и культуры, изменением демографии населения, повышением материального благосостояния населения и достижениями современной строительной техники.

3.1099 Товарная строительная продукция: Показатель объема строительно-монтажных работ по сметной стоимости строительства, выполненных на законченных строительством и сданных в отчетном периоде в установленном порядке в эксплуатацию предприятиях, пусковых комплексах, очередях и объектах, подготовленных к выпуску продукции и оказанию услуг.

3.1100 Торкретирование: Послойное нанесение с помощью цемент-пушки на обрабатываемую поверхность торкрет-бетона (крупность заполнителя до 10 мм) или набрызг-бетона (заполнитель до 25 мм).

3.1101 Торкретирование мокрым способом: Способ торкретирования, при котором в сопло подается готовая бетонная смесь или раствор.

3.1102 Торкретирование сухим способом: Способ торкретирования, при котором в сопло подается сухая смесь, где происходит ее смешивание с водой.

3.1103 **Точечная сварка:** Вид контактной сварки, при которой соединяемые детали, обычно наложенные внахлестку, свариваются в отдельных точках.

3.1104 **Траверсы:** Металлические балки или решетчатые конструкции с подвешенными стропами, позволяющими выполнять подвеску поднимаемого элемента в нескольких местах.

3.1105 **Трамбование:** Уплотнение грунта строительных материалов методом вертикальных ударных нагрузок.

3.1106 **Транспортеры ленточные:** Ленточные конвейеры, имеющие гладкую или ребристую ленту, которая опирается на поддерживающие верхние роликовые опоры желобчатого типа и плоские нижние роликовые опоры. Ленточные конвейеры предназначены для подачи бетонной смеси.

3.1107 **Транспортная инфраструктура:** Совокупность наземных (автомобильных и (или) железных) дорог, водных (морских и (или) речных) путей сообщения с комплексом мостовых, тоннельных и иных транспортных сооружений, дорожных развязок и путепроводов, регулирующих сигнальных устройств, связи, объектов инженерного обеспечения работы транспорта, обслуживания транспортных средств, перемещаемых грузов, пассажиров, обеспечения функциональной деятельности производственного и обслуживающего персонала, складских помещений и территорий, санитарно-защитных и охранных зон, а также земель, законодательно закрепленных за указанными путями сообщения и объектами, с находящимися на них объектами недвижимости.

3.1108 **Транспортные процессы:** Процессы доставки материальных элементов и технических средств строительных процессов к местам возведения конструкций. Транспортные процессы вне строительной площадки осуществляются общестроительным транспортом (от предприятий-изготовителей до складов строительной площадки или непосредственно к месту укладки), а внутри строительной площадки - приобъектными средствами транспорта.

3.1109 **Транспортные работы:** Комплекс операций, выполняемых при доставке грузов на производственные предприятия, строительно-монтажные площадки, заводы строительной индустрии (или от них), при перемещении грунтов и др.

3.1110 **Траншея:** Открытая выемка в грунте трапециевидного сечения, длина которой во много раз превышает ширину; используется для прокладки трубопроводов, кабелей и т.п.

3.1111 **Трудовая операция:** Комплекс технологически связанных приемов, направленных на получение определенного количества первичной продукции, необходимой для осуществления трудового процесса. Выполняется над одним предметом труда, на одном рабочем месте, постоянным составом исполнителей и средствами труда (например, очистка места установки панели, установка панели на растворную постель, строповка панели, временное закрепление панели и т.п.)

3.1112 **Трудовой коллектив:** Объединение всех работников, осуществляющих совместную трудовую Деятельность на государственном, частном, общественном предприятии (объединении), учреждении, организации.

3.1113 **Трудовой потенциал:** Возможное количество и качество труда, которым располагает общество (трудовой коллектив) при данном уровне развития науки и техники.

3.1114 **Трудовые ресурсы:** Часть населения, занятая или способная работать, но не работающая по тем или иным причинам (домохозяйки, учащиеся с отрывом от производства).

3.1115 **Трудоемкость процесса, чел-ч, чел-дн:** Экономический показатель, характеризующий затраты рабочего времени на изготовление единицы продукции или выполнение определенной работы. Чем меньше трудоемкость, тем выше производительность труда.

3.1116 **Тушение пожара:** Процесс воздействия сил и средств, а также использование методов и приемов для ликвидации пожара.

3.1117 **Тычковый ряд кладки:** Ряд кладки, который образуется при кладке камня короткой стороной.

3.1118 **Угол естественного откоса грунта:** Угол, составленный откосом выемки или насыпи с горизонтальной плоскостью, при котором грунт находится в состоянии предельного равновесия.

3.1119 **Ударно-канатное бурение:** Получение вертикальной скважины путем разрушения горных пород падающим буровым снарядом массой от 0,5 до 3,0 т. Применяется при разведке россыпей, бурении водозаборных, взрывных скважин.

3.1120 **Ударный способ бурения:** Способ бурения, при котором разработку породы ведут сплошным забоем, разбуривая скважины диаметром от 150 до 300 мм на глубину до 250 м.

3.1121 **Ударный способ погружения свай:** Способ, основанный на использовании энергии удара (воздействия ударной нагрузки), под действием которой свая погружается в грунт.

3.1122 **Удельные капитальные вложения:** Объем капитальных вложений, приходящихся на единицу взводимых в действие мощностей или размера объекта, а также на единицу прироста годового объема продукции.

3.1123 **Узел:** Соединение нескольких элементов различного конструктивного назначения, например, колонны и фундамента, стропильной фермы и колонны.

3.1124 **Узловые колодцы:** Колодцы, которые устраивают в местах соединения линий.

3.1125 **Указатель крановый:** Прибор, который выдает машинисту крана визуальную и (или) звуковую информацию для правильного управления краном.

3.1126 **Указатель рабочих параметров крановый:** Прибор, который выдает машинисту крана визуальную и (или) звуковую информацию о величине рабочих параметров.

3.1127 **Укатка:** Технологический процесс уплотнения грунтов и строительных материалов катками.

3.1128 **Укладка смесей:** Технологический процесс распределения и уплотнения (предварительного или полного) строительных материалов.

3.1129 Укрепление грунта: Технологический процесс значительного повышения строительных свойств грунта путем введения добавок вяжущего материала, с обеспечением длительного действия.

3.1130 Укрытие поверхности грунта утеплителем: Защита грунта от промерзания укрытием его дешевыми местными материалами (соломенные маты, опилки и др.)

3.1131 Универсальные стропы: Стропы, которые имеют форму замкнутой петли длиной до 10 м, изготавливаемые из каната диаметром от 19,5 до 31,0 мм. Концы каната сращивают сплеткой. Длина сплетки должна быть не менее 40 диаметров каната. Универсальные стропы применяют для строповки колонн, подкрановых балок и трубопроводов.

3.1132 Унификация: Приведение различных видов объемно-планировочных или конструктивных решений зданий и сооружений, а также конструкций, деталей, оборудования к целесообразному минимуму типоразмеров для устранения неоправданного многообразия изделий одинакового назначения и для обеспечения взаимозаменяемости изделий.

3.1133 Уплотнение бетона: Придание бетонной смеси наибольшей возможной плотности. Уплотнение бетона производится вибрированием, центрифугированием, вакуумированием и другими способами.

3.1134 Уплотнение грунтов: Искусственное преобразование свойств грунтов с помощью уплотняющих машин без коренного изменения их физико-химического состояния для повышения прочности грунтов, уменьшения их сжимаемости и фильтрационной способности.

3.1135 Уполномоченный орган по делам архитектуры, градостроительства и строительства: Центральный государственный орган, осуществляющий руководство в сфере государственного управления архитектурной, градостроительной и строительной деятельностью.

3.1136 Управление: Совокупность действий, выбранных на основании определенной информации и направленных на поддержание или улучшение функционирования объекта в соответствии с имеющейся программой (алгоритмом) или целью функционирования.

3.1137 Управление качеством: Процесс установления, обеспечения и поддержания необходимого уровня качества продукции при ее разработке, производстве и эксплуатации, осуществляемый путем систематического контроля качества и целенаправленного воздействия на условия и факторы, влияющие на качество.

3.1138 Управляющая система: Комплекс факторов, воздействующих на объект управления.

3.1139 Упрочнение: Повышение характеристик прочности (пределов упругости, текучести, прочности) материала, осуществляемое путем наклепа, закалки, старения или химико-термической обработки.

3.1140 Уровень качества: Относительная характеристика качества продукции, основанная на сопоставлении значений показателей, характеризующих качество, с соответствующими базовыми значениями. При сравнении фактических значений с

базовыми значениями показателей качества продукции пользуются относительными величинами. При этом уровень качества определяется совокупностью относительных значений.

3.1141 Усиление: Комплекс мероприятий, обеспечивающих повышение несущей способности и эксплуатационных свойств строительной конструкции или здания и сооружения в целом по сравнению с фактическим состоянием или проектными показателями.

3.1142 Усиление строительных конструкций: Совокупность мероприятий, направленных на повышение несущей способности конструкций в целом или их отдельных элементов.

3.1143 Условия патентоспособности: Предусмотренные законодательством Республики Казахстан условия предоставления правовой охраны объектам промышленной собственности.

3.1144 Условия труда: Совокупность факторов производственной среды, оказывающей влияние на здоровье и трудоспособность человека в процессе труда.

3.1145 Условная рабочая поверхность: Условно принятая горизонтальная поверхность, расположенная на высоте 0,8 м от пола.

3.1146 Установившаяся расчетная ситуация: Рассматриваемая при расчете конструкций ситуация, имеющая продолжительность того же порядка, что и срок службы строительного объекта (например, эксплуатация между двумя капитальными ремонтами или изменениями технологического процесса)

3.1147 Устройство горизонтальных скважин с помощью раскатчика грунта: Процесс образования наклонной или горизонтальной скважины с помощью раскатчика, который ввинчивается в породу, уплотняет и раздвигает ее в радиальном направлении.

3.1148 Устройство пневмотрамбованных свай: Способ устройства пневмотрамбованных свай, основанный на подаче бетонной смеси в полость обсадной трубы при постоянном повышенном давлении воздуха (от 0,25 до 0,30 МПа), который подается от компрессора. Бетонная смесь подается небольшими порциями через шлюзовую камеру по принципу пневмонагнетательных установок.

3.1149 Устройство стяжки: Нанесение слоя материала, выравнивающего поверхность основания, при устройстве кровель, полов и изоляционных покрытий.

3.1150 Устройство трубобетонных свай: Способ изготовления свай, основанный на применении стальной трубы с жестким металлическим башмаком, закрепленным в нижней ее части. Труба опускается в пробуренную скважину и заполняется бетонной смесью.

3.1151 Участковый склад: Склад материалов и изделий, обслуживающий определенный общестроительный или специализированный участок.

3.1152 Учет: Получение и фиксирование информации в количественной форме о результатах выполнения плана или этапов его осуществления.

3.1153 Учетная документация: Совокупность документов учета предприятий и организаций-застройщиков, а также подрядных строительных, проектных и изыскательских организаций для сплошной письменной регистрации операций и работы в строительстве.

3.1154 Учетные единицы градостроительного кадастра: Элементы организованной и используемой территории Республики Казахстан в целом, областей, районов, населенных пунктов, объектов недвижимости, включая все виды объемных, плоскостных и линейных сооружений.

3.1155 Фактическая стоимость строительства: Фактические капитальные затраты застройщика на строительство объекта.

3.1156 Фальц: Вид шва при соединении листов металлической кровли. Наиболее герметичным и влагонепроницаемым является двойной стоячий фальц. Это продольное соединение, выступающее над плоскостью кровли между двумя прилегающими кровельными картинами, кромки которых имеют двойной загиб.

3.1157 Фиксация элементов: Совокупность операций по временному закреплению и выверке, при которых выверяемую конструкцию ориентируют относительно разбивочных осей по определенному, заранее заданному правилу.

3.1158 Финансирование строительства: Совокупность экономических отношений, возникающих между государством, министерствами, ведомствами, предпринимательскими объединениями, организациями и учреждениями в процессе обеспечения строительства денежными средствами.

3.1159 Финансовые санкции: Меры принудительного воздействия, применяемые к предприятиям (организациям независимо от организационно-правовой формы, формы собственности, а также к физическим лицам, допускающим нарушения в финансово-хозяйственной деятельности и, тем самым, наносящим ущерб).

3.1160 Фронт: Место, участок, на котором одновременно выполняется несколько рабочих процессов.

3.1161 Фронт погрузки (выгрузки): Участок местности, примыкающий к железнодорожному пути или автомобильной дороге и используемый для погрузки на средства транспорта или выгрузки с них.

3.1162 Фронт работ: Часть строящегося объекта, необходимая для размещения определенной группы рабочих с приданными им средствами труда (механизмами, приспособлениями, материалами).

3.1163 Фронтальная связь: Связь между двумя смежными работами разных видов, выполняемых на одном частном фронте.

3.1164 Фундаменты в вытрамбованных котлованах: Фундаменты, устраиваемые в котлованах, образованных сбрасыванием трамбовки с последующим бетонированием враспор или установкой бетонных элементов.

3.1165 Функции управления: Определенный вид управленческой деятельности, объективно необходимый для обеспечения целенаправленного воздействия на объект управления.

3.1166 Функциональный износ: Потеря стоимости зданий и сооружений из-за несоответствия объемно-планировочных решений, примененных строительных материалов, инженерного оборудования, качества строительных работ современным рыночным стандартам, предъявляемым к данному типу сооружений.

3.1167 Функция организации в управлении строительным производством: Функция, направленная на достижение соответствия действующей системы организации

строительства новым задачам, установленным в планах, в формировании новых и совершенствовании действующих организационных форм управления.

3.1168 Функция регулирования: Функция управления, которая призвана устранять причины отклонения от нормального хода производства работ.

3.1169 Функция учета и контроля: Функция, которая помогает определить отклонение и оценить соответствие результатов производственно-хозяйственной деятельности утвержденным плановым заданиям.

3.1170 Функция целенаправленного руководства: Функция, предполагающая координацию действий непосредственно управляемых органов, выполнение по отношению к ним как специфическому объекту управления всех внешних управленческих функций (планирования, организации, регулирования, стимулирования и контроля), принятие управленческих решений и проверку их исполнения, подбор, воспитание и расстановку кадров.

3.1171 Хозяйственный способ строительства: Форма организации строительного производства, при которой строительство ведется непосредственно предприятием (организацией), являющимся держателем капитальных вложений, для собственных нужд.

3.1172 Холодный период года: Период года, характеризующийся среднесуточной температурой наружного воздуха ниже плюс 8°C.

3.1173 Хронометраж: Метод изучения затрат времени на непосредственное выполнение заданной операции путем наблюдения и измерения циклически повторяющихся ее элементов (частей).

3.1174 Цементация: Закрепление грунта путем заполнения пустот, трещин и пор в скальных породах цементным раствором под давлением.

3.1175 Центрифугирование: Уплотнение бетонной смеси под воздействием центробежных сил инерции, возникающих при быстром вращении формы со смесью при изготовлении длинномерных изделий трубчатой формы.

3.1176 Циклевание: Выравнивание деревянной поверхности (например, паркетного пола) с помощью специальных инструментов или специальных механизмов.

3.1177 Цикл нулевой: Комплекс строительно-монтажных работ по возведению частей зданий или сооружений и инженерных коммуникаций, расположенных ниже условной проектной отметки, принимаемой за «нуль».

3.1178 Циклограмма: Графоаналитическая модель организационно-технологического процесса возведения предприятия, здания, сооружения, отображающая периодичность (цикличность) развития строительных процессов во времени и пространстве.

3.1179 Цикл работы бульдозера: Время, затрачиваемое бульдозером на резание и набор грунта, перемещение его с надвижкой, разгрузку грунта с последующим возвратом бульдозера задним ходом.

3.1180 Цикл строительства: Совокупность взаимосвязанных процессов строительных работ, результатом которых является готовая часть здания (сооружения).

3.1181 Цинкование: Покрытие поверхности железных и стальных изделий (кровельного железа, подводных свай, проволочных изделий и др.) слоем цинка с целью защиты против атмосферной, подводной и подземной коррозии.

3.1182 **Челночно-поперечная схема работы скрепера:** Схема, при которой набор грунта осуществляется перпендикулярно оси выемки при движении экскаватора как в одну, так и в другую сторону.

3.1183 **Чертежи исполнительные:** Рабочие чертежи, предъявляемые при сдаче в эксплуатацию объекта, с указанием лиц, ответственных за производство работ, о соответствии выполненных в натуре работ этим чертежам, в том числе с указанием внесенных в рабочие чертежи изменений.

3.1184 **Чертежи рабочие:** Чертежи, предназначенные непосредственно для выполнения строительно-монтажных работ или для изготовления строительных конструкций и изделий.

3.1185 **Четкость, оперативность и организованность:** Принципы осуществления функций управления, которые состоят в обеспечении ясности, четкости, требуемой организованности и быстроты реакции каждого элемента в координируемой системе на сигналы прямой и обратной связи.

3.1186 **Чистый способ замораживания каменной кладки:** Способ выполнения кладки в зимних условиях, при котором кладку ведут на подогретых цементных растворах с температурой в момент укладки не ниже плюс 20°C. Используют марку раствора, превышающую на один или два класса проектную.

3.1187 **Шаг свай:** Расстояние между осями смежных свай в ряду. Для забивных и вдавливаемых свай расстояние должно быть не менее $3d$ (где d - диаметр круглого или сторона квадратного или большая сторона прямоугольного поперечного сечения ствола сваи), а для свай-стоек - не менее $1,5d$. Для буровых, набивных и бурозавинчивающих свай и свай-оболочек, а также для свай-столбов шаг свай определяется минимальным расстоянием в свету между сваями, равным 1 м.

3.1188 **Шаг поперечной арматуры:** Расстояние между осями поперечной арматуры в одном ряду армирования конструкции

3.1189 **Шарнирное опирание ростверка на сваи:** Сопряжение сваи с ростверком, при котором ствол сваи защемляется в ростверке на глубину не более 50 мм без анкеровки арматуры выпусков сваи в тело ростверка.

3.1190 **Шлифование:** Процесс сглаживания поверхности и устранения на ней неровностей после каждой подмазки и шпатлевки.

3.1191 **Шов:** Место соединения частей, например, горизонтальные и вертикальные соединения между смежными стеновыми панелями или между плитами перекрытий.

3.1192 **Шов деформационный:** Вертикальный разрыв в конструкциях, предназначенный для компенсации усилий, возникающих от температурных деформаций и неравномерных осадок фундаментов

3.1193 **Шпатлевание поверхности:** Процесс нанесения шпатлевочного состава на огрунтованную поверхность с целью ее выравнивания.

3.1194 **Шприцбетон:** Разновидность способа бетонирования для закрепления горных выработок, создания обделки при подземном строительстве гидротехнических сооружений, для закрепления откосов каналов и плотин, проезжей части дорог и прочих целей. Способ основан на подаче бетонной смеси под большим давлением за опалубку.

3.1195 Штукатурка в зимнее время: Штукатурный раствор, который должен иметь в своем составе поташ, не дающий высолов из поверхности, не вызывающий коррозионного разрушения металла, снижающий температуру замерзания раствора.

3.1196 Штукатурка водонепроницаемая: Штукатурка на цементе, в состав которой добавляют церезит или жидкое стекло.

3.1197 Штукатурка высококачественная: Штукатурка, выполняемая по маякам, имеющая в составе обрызг, несколько слоев грунта и накрывочный слой, с разравниванием и затиркой.

3.1198 Штукатурка декоративная с граффито: Штукатурка, которая готовится на известковом тесте, имеющем в составе красящие пигменты и цемент. Через 2-4 часа после нанесения накрывочного слоя на поверхность наносят с помощью трафаретов контуры предполагаемых рисунков, которые углубляют.

3.1199 Штукатурка декоративная с каменной крошкой: Штукатурка, выполняемая обычным способом, но в накрывочный слой которой вводят мраморную, гранитную или керамическую крошку с фракцией от 3 до 5 мм.

3.1200 Штукатурка декоративная терразитовая: Декоративная штукатурка, в состав которой, кроме каменной крошки, вводят дробленую слюду.

3.1201 Штукатурка звукопоглощающая: Штукатурка, которую выполняют на пемзовом песке, портландцементе и извести.

3.1202 Штукатурка простая: Штукатурка, которая состоит из одного или двух слоев обрызга при отсутствии накрывочного слоя.

3.1203 Штукатурка рентгенопроницаемая: Штукатурка, имеющая в своем составе цемент и баритовый песок.

3.1204 Штукатурка теплостойкая: Штукатурка на обычных цементных растворах с добавлением от 10% до 20% от массы цемента асбестовых или стекловолокон.

3.1205 Штукатурка улучшенная: Штукатурка, состоящая из обрызга, одного или нескольких слоев грунта и накрывочного слоя с затиркой.

3.1206 Штукатурные работы: Совокупность строительных процессов по устройству отделочного слоя на поверхности конструкций зданий и сооружений с помощью строительного раствора.

3.1207 Шум: Непериодические, случайные или статические колебательные процессы звуковых частот.

3.1208 Шум: Всякий, оказывающий отрицательное действие на организм человека, звук, независимо от его характера и природы возникновения.

3.1209 Экологические бедствия: Экстремальные экологические факторы нарушения природного баланса, связанные с изменением:

- состояния суши (катастрофические просадки, тектонические разломы, грифоны, оползни, обвалы из-за выработки полезных ископаемых, наличие тяжелых металлов или других вредных веществ в почве сверх предельно допустимых концентраций, интенсивная деградация почв, опустынивание на обширных территориях из-за эрозии, засоления или заболачивания почв);

- состава и свойств атмосферы (резкое изменение климата в результате антропогенного воздействия, устойчивое превышение предельно допустимых

концентраций вредных примесей и ухудшение прозрачности воздуха, устойчивая недостаточность кислорода в населенных пунктах, образование обширной зоны кислотных осадков);

- состояния гидросферы (истощение водоисточников или их катастрофическое или необратимое загрязнение, устойчивая нехватка питьевой воды, а также воды для нужд производства и хозяйственно-бытовых нужд);

- состояния биосферы (гибель растительности на обширных территориях, исчезновение видов животных, растений, резкое изменение способности биосферы к воспроизводству).

К экологическим бедствиям также относятся стихийные бедствия (катастрофические природные явления).

3.1210 Экология строительная: Составная часть общей экологии, изучающая геохимическую и геофизическую трансформацию ландшафтов под воздействием промышленных отраслей строительного комплекса.

3.1211 Экономика строительства: Совокупность общественных, организационных и технических факторов, определяющих эффективность труда и использования средств производства в строительстве.

3.1212 Экономика строительства: Отрасль экономической науки, изучающая закономерности и тенденции развития строительства, факторы, способствующие его эффективности, формы и методы экономической работы в строительстве.

3.1213 Экскавация: Процесс добычи горной породы (грунта) при помощи взрывных работ или специальных механизмов (экскаваторов, бульдозеров, скреперов и др.). В практике земляных работ под экскавацией понимают весь рабочий цикл, то есть копание, перемещение и разгрузку грунта с применением экскаваторных машин.

3.1214 Экспедиционный способ строительства объектов мобильными подразделениями: Строительство, осуществляемое мобильными подразделениями, которые направляются к месту производства работ, как правило, на один сезон или квартал.

3.1215 Экспериментальное проектирование: Опытное (пробное) проектирование с целью выбора, изучения и предварительной проверки эффективности новых прогрессивных решений в промышленном, жилищном, гражданском и сельском строительстве. Экспериментальное проектирование предшествует экспериментальному строительству.

3.1216 Экспериментальное строительство: Опытное строительство, осуществляемое на основе результатов, проведенных исследовательских и проектных работ с целью проверки принятых технических решений по совершенствованию существующих и созданию новых зданий и сооружений различного назначения.

3.1217 Эксперт: Специалист высшего уровня, способный выработать оценки или дать рекомендации, советы, предостережения и прогнозы, необходимые для минимизации риска принимаемых решений.

3.1218 Экспертиза: Вид деятельности в технологическом цикле проектирования и строительства объекта, базирующийся на исследовании, проверке, анализе и оценке

обоснования инвестиций, градостроительных и проектных решений в целях определения целесообразности и возможности их принятия.

3.1219 Экспертиза проектов: Этап разработки препроектной или проектной документации, предшествующий принятию заказчиком (инвестором) решения о целесообразности инвестирования проекта и его реализации. Экспертиза заключается в проведении анализа документации и установлении эффективности инвестиций, а также в оценке качества проектов путем установления их соответствия либо несоответствия условиям и требованиям государственных нормативов, направленных на обеспечение государственных, общественных и частных интересов, благоприятных и безопасных условий жизнедеятельности человека, устойчивого функционирования проектируемых объектов.

3.1220 Экспертное заключение: Документальная форма выражения результатов экспертизы. Состав и содержание предопределяются рядом методических пособий, требований и рекомендаций.

3.1221 Экспертные санкции: Меры, применяемые к нарушителям установленных норм и правил. Применяются к разработчикам некачественной продукции по результатам ее рассмотрения и оценки государственными экспертными органами.

3.1222 Экспликация: Свод пояснений к системе условных знаков на чертеже или на карте.

3.1223 Эксплуатация здания (сооружения): Использование здания или сооружения по функциональному назначению с проведением необходимых мероприятий по сохранению состояния конструкций, при котором они способны выполнять заданные функции с параметрами, установленными требованиями технической документации.

3.1224 Эксплуатационные воздействия: Силовые (от нагрузок), температурно-влажностные (от эксплуатационной среды) или химически агрессивные воздействия на конструкции в процессе их транспортирования, монтажа и эксплуатации.

3.1225 Электрический способ закрепления грунта: Способ, основанный на явлении электроосмоса, для чего через грунт пропускают постоянный электрический ток с помощью металлических стержней или труб, забиваемых в грунт, по которым пропускают постоянный электрический ток.

3.1226 Электрообогрев бетона: Способ ускорения твердения бетона пропусканием электрического тока непосредственно через бетонную смесь или с помощью нагревательных электрических приборов.

3.1227 Электропрогрев: Способ оттаивания мерзлого грунта с помощью электрического тока, пропускаемого через грунт, используя для этого металлические электроды.

3.1228 Электропрогрев каменной кладки в зимнее время: Способ производства каменной кладки при отрицательных температурах, основанный на прогреве с помощью металлических электродов, подсоединенных к цепи электрического тока. Электроды закладывают в растворные швы по ходу кладки.

3.1229 Электросварка: Способ сварки металлов с использованием нагрева свариваемых деталей электрической энергией.

3.1230 Электротермос: Способ зимнего бетонирования, когда забетонированную

конструкцию разогревают до некоторой расчетной температуры, а затем ей дают остыть до конечной (часто нулевой) температуры, по достижению которой должна быть получена прочность не ниже критической. Используют метод для конструкций с массивностью от 3 до 8 т.

3.1231 **Электрохимический способ закрепления грунта:** Способ, основанный на явлении электроосмоса, но с подачей в грунт через заглубленные трубы растворов хлористого кальция, силиката натрия, хлорного железа.

3.1232 **Элемент опалубки:** Составная часть опалубки, например, щит, подкос, стойка, балка и др.

3.1233 **Элементы здания:** Конструкции и инженерные системы, составляющие здание, предназначенные для выполнения заданных функций.

3.1234 **Эллиптическая схема работы скрепера:** Такая схема, при которой в каждом цикле присутствуют один набор грунта, два поворота на 180° в одном и том же направлении (один спуск и один подъем), одна разгрузка.

3.1235 **Энергетическое хозяйство строительной площадки:** Совокупность технических средств, обеспечивающих снабжение строительства всеми видами энергии.

3.1236 **Энерговооруженность:** Показатель, определяемый отношением суммарной мощности двигателей всех используемых в строительстве машин, установок и механизмов (киловатт) к числу рабочих, занятых на строительстве.

3.1237 **Энергоемкость:** Количество энергии (или мощность), необходимое для получения единицы производимого продукта.

3.1238 **Эскиз (эскизный проект):** Упрощенный вид проектного (планировочного, пространственного, архитектурного, технологического, конструктивного, инженерного, декоративного или другого) решения, выполненный в форме схемы, чертежа, первоначального наброска (рисунка) и объясняющий замысел этого решения.

3.1239 **Этапы строительства:** Отдельные стадии строительного производства, результатом которых является готовая строительная продукция (здание, сооружение).

3.1240 **Эффективность труда:** Соотношение полезного результата трудовой деятельности и величины затрат труда на его получение.

3.1241 **Явление электроосмоса:** Усиление притока грунтовой воды к иглофильтрам в грунтах с малым коэффициентом фильтрации (менее 0,05 м/сут.) с помощью движения постоянного тока, подключаемого к иглофильтру - катоду и стальному стержню - аноду, заглубляемому рядом с иглофильтром.

3.1242 **Ярус:** Часть здания (сооружения), условно ограниченная по высоте и представляющая собой единое целое в объемно-планировочном, техническом или конструктивном отношении.

БИБЛИОГРАФИЯ

- [1] Большая советская энциклопедия. Третье издание. Главный редактор А.М. Прохоров. «Советская энциклопедия». М., 1978.
- [2] Большой юридический словарь. Под редакцией А.Я. Сухарева и В.Е. Крутских. Второе издание. «Инфра-М». М., 2001.
- [3] Современный экономический словарь. Под редакцией Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. Третье издание. «Инфра-М». М., 2002.
- [4] Научно-технический консультационный журнал по строительным работам «Технологии строительства». № 3, 2013. Ард-центр, М.
- [5] Стандарт ISO 14024 «Environmental labels and declarations — Guiding principles» и российский аналогичный стандарт ГОСТ Р ИСО 14024 «Этикетки и декларации экологические. Экологическая маркировка типа I. Принципы и процедуры».
- [6] Англо-русский словарь по сейсмостойкому строительству. Под ред. Килимника. 1980.
- [7] Терминологический русско-англо-казахский словарь для строительно-архитектурных специальностей. Алматы 2003.
- [8] Архитектурно-строительная энциклопедия. Справочник-словарь. Под редакцией доктора технических наук А.Б. Голышева. Г 378.//М.: Издательство Ассоциации строительных вузов, 2006. - 360 с.
- [9] Болотин С.А., Вихров А.Н. Организация строительного производства//М.: Издательский центр «Академия», 2007.

УДК [69+72] (038)

МКС 01.040.93

Ключевые слова: организация, технология, строительство, терминология.

СП РК 1.01-102-2014

Ресми басылым

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКА МИНИСТРЛІГІНІҢ
ҚҰРЫЛЫС, ТҰРҒЫН ҮЙ-КОММУНАЛДЫҚ ШАРУАШЫЛЫҚ ІСТЕРІ ЖӘНЕ
ЖЕР РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУ КОМИТЕТІ**

**Қазақстан Республикасының
ЕРЕЖЕЛЕР ЖИНАҒЫ**

ҚР ЕЖ 1.01-102-2014

**ҚҰРЫЛЫСТЫҚ ТЕРМИНОЛОГИЯ.
ҚҰРЫЛЫС ТЕХНОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ ҰЙЫМДАСТЫРУ**

Басылымға жауаптылар: «ҚазҚСҒЗИ» АҚ

050046, Алматы қаласы, Солодовников көшесі, 21
Тел./факс: +7 (727) 392-76-16 – қабылдау бөлмесі

Издание официальное

**КОМИТЕТ ПО ДЕЛАМ СТРОИТЕЛЬСТВА, ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО
ХОЗЯЙСТВА И УПРАВЛЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫМИ РЕСУРСАМИ МИНИСТЕРСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**СВОД ПРАВИЛ
Республики Казахстан**

СП РК 1.01-102-2014

**СТРОИТЕЛЬНАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ.
ТЕХНОЛОГИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА**

Ответственные за выпуск: АО «КазНИИСА»

050046, г. Алматы, ул. Солодовникова, 21
Тел./факс: +7 (727) 392-76-16 – приемная